

Міністерство освіти і науки України

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Юридичний факультет
Кафедра приватного права

Білостоцький державний університет
(м. Білосток, Республіка Польща)

Правові виклики сучасності: міжнародна міграція в умовах глобалізації

МАТЕРІАЛИ

**I Міжнародної науково-практичної онлайн конференції
23 жовтня 2020 року
м. Чернівці**

Чернівці

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
2020

УДК 341.215.4-054.7(08)

П 685

Редакційна колегія:

Гетьманцева Ніна Дмитрівна, доктор юридичних наук, доцент, завідувача кафедрою приватного права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (*голова*);

Кіріак Оксана Василівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри приватного права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (*відповідальний секретар*);

Бутирський Андрій Анатолійович, доктор юридичних наук, доцент кафедри приватного права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, суддя Господарського суду Чернівецької області;

Боднарук Микола Іванович, доктор юридичних наук, професор кафедри приватного права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Процьків Наталія Миколаївна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри приватного права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

П 685 **Правові** виклики сучасності: міжнародна міграція в умовах глобалізації : Матеріали I Міжнар. наук.-практ. онлайн конф. (Чернівці, 23 жовтня 2020 р.) / [редкол.: Н.Д. Гетьманцева (голова), О.В. Кіріак (відпов. секр.) та ін.]. – Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. – 236 с.
ISBN 978-966-423-585-0

До збірника увійшли матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Правові виклики сучасності: міжнародна міграція в умовах глобалізації» (Чернівці, 23 жовтня 2020 р.).

Редколегія не несе відповідальності за науковий зміст і виклад матеріалу, що подано у рукописах.

Для науковців, аспірантів та студентів.

УДК 341.215.4-054.7(08)

ISBN 978-966-423-585-0

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2020

Вельмишановні учасники першої міжнародної науково-практичної конференції!

Мені дуже приємно вітати вас на сьогоднішньому он-лайн заході, який присвячений проблемам міграції. Попри обмеження, пов'язані з карантином, університет не зменшує свою активність у науковому спілкуванні з питань, які назріли і є актуальними сьогодні.

Хоча он-лайн формат для нас не дуже звичний, проте має і свої переваги, адже до наукового майданчику долучилося велике коло вчених, які представляють наукові школи як з різних регіонів нашої країни, так і зарубіжних країн: Польщі, Норвегії, Білорусі, Грузії, Італії, Румунії, Молдови, Словачії.

Я впевнений, що сьогоднішня наукова зустріч принесе нам не тільки радість знайомства та особистого спілкування, а й допоможе вирішити важливі теоретичні і практичні питання у сфері міграції населення.

Ще раз вітаю всіх із відкриттям першої науково-практичної конференції та бажаю її учасникам конструктивного діалогу й плідної праці.

Маю надію, що найближчим часом будемо знову зустрічатися і продовжувати наше спілкування.

*Ректор Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
проф. Роман Петришин*

Dr hab. Izabela Krasnicka

*Vice-Dean for International Relations and Development
Faculty of Law, University of Białystok*

***Ladies and Gentlemen, Dear Academics,
Dear Friends!***

There are so many challenges in today's globalized world facing the historic economic crisis, that the title of the conference we are about to begin could not be more accurate.

But defining the existing problems is only the start of the real scientific challenge and the true scientific mission is only completed when a solution or a compromise necessary to approach the problem is found.

Thank you for the international effort all of you are making today to define the key problematic issues in migration and to provide answers to the questions arising from those issues.

It is wonderful to see representatives of Ukrainian, Georgian, Belarussian, Italian, Norwegian and Polish universities come together with such goals.

It is especially fulfilling to see this conference as yet another magnificent step in the already well-established cooperation between the Faculty of Law of the Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University and the Faculty of Law of the University of Białystok.

The mutual understanding and engagement on both sides has existed for several years, but it is in this unusual time of pandemic when close relations with the neighbors are of highest importance.

We cherish them and we hope through initiatives like this the shadow of the COVID-19 can be lifted and the enlightenment of the academic exchange, even if in the on-line format, dominates the virus.

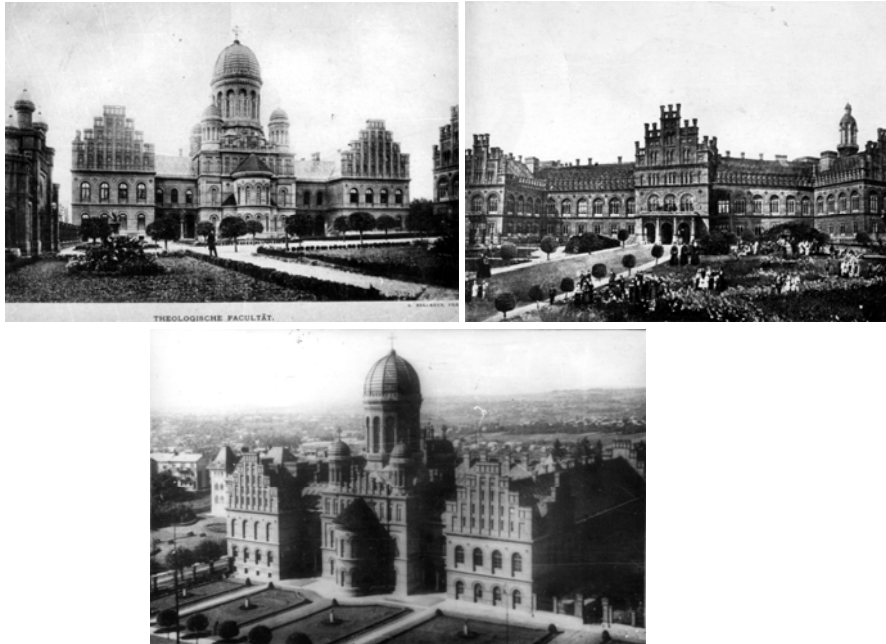
My only regret is, that when this day, filled with excellent presentations, is over, we will not be able to enjoy the usual post-conference social events that are the best supplement to the merits of the scientific gatherings. We will make up for this in the future and we will be more than happy to host you all in Białystok next time.

For now, let the conference begin, let the knowledge zoom the wires.

THANK YOU, all of you, for making it happen.

Історія університету

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича — один із найстаріших класичних університетів в Україні. Розташований у величній будівлі сучасних Чернівців – комплексі, спорудженому в 1864-1882 рр. як резиденція буковинських митрополитів за проектом відомого чеського архітектора Йосифа Главки. Роботи інтер'єрів виконані віденськими художниками К. Іобстом, І. Кляйном, чеським К. Свободою, буковинськими Е. Бучевським і Є. Максимовичем. Стиль будівель еклетичний з домінуючим мотивом візантійської та романської архітектури.

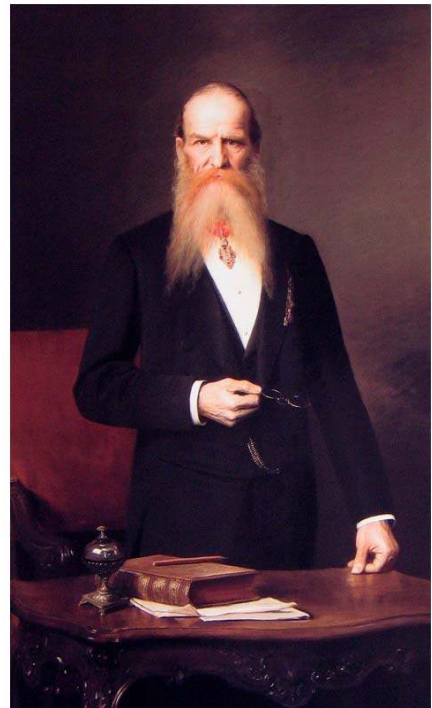
1868 року ставиться питання в Буковинському сеймі про заснування юридичної академії в Чернівцях. А 1872 року депутат краю доктор Костянтин Томашук на засіданні від 28 листопада 1872 р. висунув і обґрунтував пропозицію про заснування в Чернівцях університету.

Указом австрійського імператора Франца-Йосифа від 31 березня 1875 р. було засновано Чернівецький університет, у тому числі й богословський греко-православний факультет - єдиний православний факультет в Австрійській імперії.

4 жовтня 1875 р. відбулося урочисте відкриття університету, якому було надано назву Чернівецький університет ім. Франца-Йосифа.

Мав різні назви: імені **Франца Йосифа** (нім. *Franz Josephs*) у 1875–1918 рр., *Universitatea Regele Carol I din Cernăuți* (1919–1940) і Чернівецький державний університет після 1940 року. З **1989** року Чернівецькому університетові присвоєно ім'я **Юрія Федьковича**.

Перший ректор — відомий учений і громадський діяч К. Томашук. Тут викладали і вели дослідницьку роботу науковці європейського та світового рівня: економіст Й. Шумпетер, юрист Г. Гросс, історик Р. Кайндль, славіст О. Калужняцький, мовознавець С. Смаль-Стоцький.

Після розпаду Австро-Угорської імперії у 1918 році Університет до 1940 року вважався румунським вищим навчальним закладом.

У 1940 році після входження Північної Буковини до складу УРСР Університет реорганізовано у державний вищий навчальний заклад з українською мовою навчання. У 1989 році Університетові присвоєно ім'я визначного буковинського письменника Юрія Федьковича, у 2000 році — надано статус національного.

Сьогодні в Університеті функціонує 2 інститути: Інститут біології, хімії та біоресурсів та Інститут фізико-технічних і комп'ютерних наук, 12 факультетів: географічний, економічний, іноземних мов, історії, політології та міжнародних відносин, архітектури, будівництва та декоративно-прикладного мистецтва, педагогіки, психології та соціальної роботи, математики та інформатики, філологічний, філософсько-теологічний, факультет фінансів, підприємництва та обліку, факультет фізичної культури та здоров'я людини, юридичний; коледж. Діє кафедра військової підготовки.

Підготовка майже 20 тисяч студентів здійснюється за 54 напрямками, 69 спеціальностями. Функціонує 87 кафедр.

Навчально-виховний процес та наукову роботу забезпечують 1200 викладачів: з них 130 докторів наук, професорів, більше 700 кандидатів наук, доцентів; 15 академіків Національної академії наук України, Національної академії педагогічних наук України та Академії наук вищої школи України; 5 лауреатів Державних премій; 39 – відзначені державними нагородами.

В Університеті діють аспірантура і докторантура, 11 спеціалізованих учених рад із захисту кандидатських і докторських дисертацій. Основні напрями наукових досліджень:

теоретичні та прикладні дослідження напівпровідникового матеріалознавства; розробка нових технологій, матеріалів, мікросхем і приладів для опто-, радіо- та мікроелектроніки,

напівпровідникового приладобудування; статична оптика, голографія; технології модульного навчання; інноваційні технології в бізнесі та освіті, проблеми творчої самореалізації

особистості; охорона навколишнього середовища; екологія; географія; історія України міжнародні відносини, політологія, проблеми мови та літератури, правознавство та ін. За цими напрямками працює понад 15 наукових шкіл.

При Університеті діють: центр буковинознавства, *центр канадських студій імені Рамона Гнатишина*, центр американських студій, *центр німецькомовних студій «Геданкендах»*, *центр євроатлантичної інтеграції та безпеки*, центр богемістики, центр порівняльної румунської філології імені Г. Бостана, *центр славістичних студій*, центр іудаїки; *історико-культурний центр*, клуб творчої молоді «Контакт».

Університет має 14 навчальних корпусів, 7 гуртожитків, спорткомплекс, дослідне господарство, ботанічний сад, зоологічний, геологічний та етнографічний музеї, видавництво «Рута», бібліотеку з книжковим фондом майже 3 млн. примірників. Видається студентська газета «Ньюформати».

Поряд з університетом вдало спланований мальовничий дендрологічний парк з рідкісними видами рослин.

Діє розгалужена система органів студентського самоврядування, які беруть активну участь у навчально-виховному процесі, науковому і громадському житті міста, області.

Викладачі і студенти беруть участь у спільних наукових програмах, які здійснюються згідно з угодами про творчу співпрацю з провідними навчальними закладами та науковими інституціями США, Канади, Австрії, Німеччини, Польщі, Росії, Болгарії, Англії, Македонії, Румунії, Чехії, Китаю, Ізраїлю та інших країн. Про міжнародний авторитет ВНЗ свідчать і такі факти, як визнання Міжнародним біографічним центром у Кембріджі двох професорів «Людиною року», присвоєння науковцям звання «Почесний доктор» Саскачеванського (Канада), Сучавського (Румунія) та Бельцького (Молдова) університетів, присудження

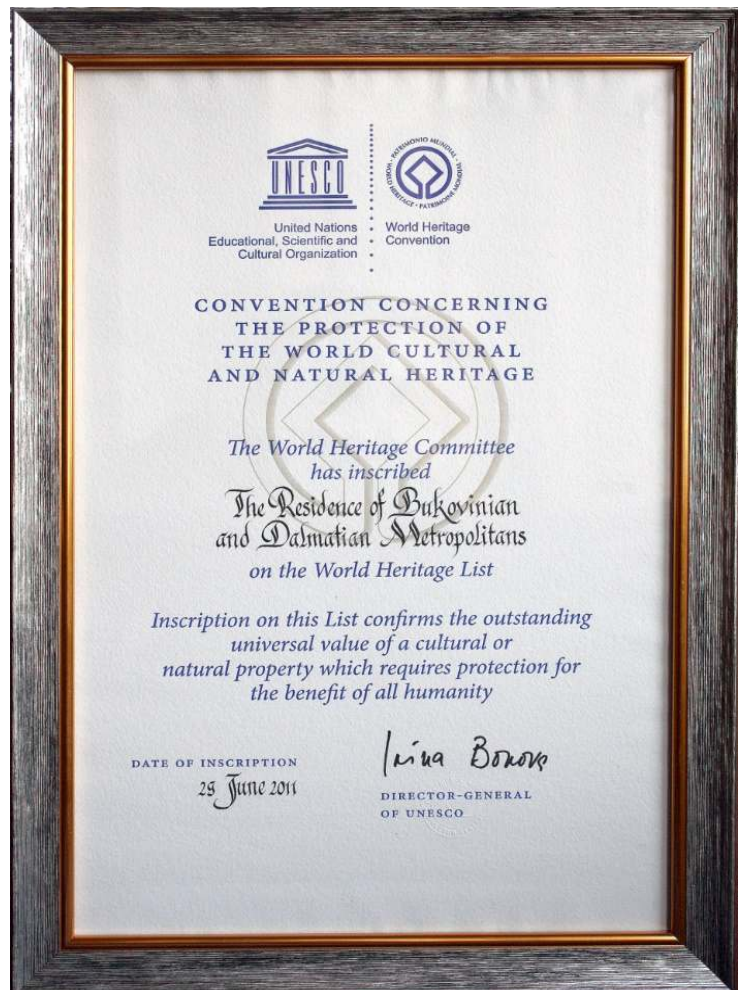
грантів 14 викладачам, аспірантам та студентам університету, премії Галілео Галілея проф. О. Ангельському.

У жовтні 1999 року Чернівецький університет прийняли до лав почесних членів Міжнародної асоціації університетів «PhiBetaDelta» (США). З 2000 року Чернівецький університет є членом Дунайської ректорської конференції.

У січні 2009 р. університет увійшов до Європейської асоціації університетів, приєднався до Угоди про

партнерство у створенні електронної бібліотеки України (ELibUkr). Ще одним визначальним моментом є позитивне рішення про приєднання Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича до Великої хартії університетів (MagnaChartaUniversitatum).

28 червня 2011 року, у день відзначення 15-ї річниці Конституції України, 35 сесія Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО прийняла рішення включити Архітектурний ансамбль Резиденції митрополитів Буковини і Далмації (нині Центральний корпус університету) до списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Архітектурний шедевр Резиденції митрополитів Буковини і Далмації створено за проектом чеського архітектора Йозефа Главки, будівництво якого тривало впродовж 1864-1882 рр. Резиденція митрополитів Буковини і Далмації є третім власне український об'єктом, що входить до Списку Всесвітньої спадщини.

ЗМІСТ

- Вітальне слово Ректора Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича професора Петришина Р.І.
- Вітальне слово Dr hab. Izabela Krasnicka Vice-Dean for International Relations and Development Faculty of Law, University of Bialystok
- Історія університету

СЕКЦІЯ 1

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Vakhtang Maisaia. <i>Military Conflict in Nagorno Karabakh and Migration Wave: Geopolitical Correlation and Instability Arch at Regional Level</i>	15
Marcel Dolobáč. <i>Labour Migration in Perspective of the 5th Industrial Revolution</i>	18
Anna Doliwa-Klepcka. <i>Możliwości tymczasowego przywrócenia kontroli granicznej w strefie schengen na przykładzie COVID-19</i>	21
Halina Sierocka. <i>Linguistic integration of adult migrants in Europe oday</i>	23
Magdalena Perkowska. <i>Przerzut cudzoziemców przez Polską wschodnią granicę – analiza studium przypadku</i>	24
Sylvia Łazuk. <i>Administracyjnoprawne uprawnienia cudzoziemca do wjazdu i przebywania na terytorium rp oraz związanie z nimi bowiązki</i>	26
Кирилл Томашевский. <i>Трудовая миграция: сравнение законодательств государств-членов ЕАЭС, влияние на нее пандемии COVID-19 и политической нестабильности в Беларуси</i>	28
Віктор Щербина. <i>Управління зайнятістю і трудовою міграцією: проблеми розмежування компетенцій і відповідальності державних органів</i>	31
Руслана Бабушкіна, Софія Мельниченко. <i>Огляд світових міграційних процесів у 2018 році</i>	34
Микола Боднарук, Альона Бурка. <i>Зовнішня трудова міграція</i>	36
Світлана Вишневецька. <i>До питання про поняття трудової міграції та працівника-мігранта</i>	38
Ніна Гетьманцева. <i>Проблеми міграції як соціального явища</i>	40
Наталія Кохан. <i>Зовнішня трудова міграція: проблеми та реалії сьогодення</i>	43
Олег Панкевич. <i>Мультикультуралізм: панацея для мігрантів</i>	45
Світлана Поляруш. <i>Інтелектуальна трудова міграція</i>	47
Iryna Sokolovska. <i>Current problems and environmental threats due to population migration as a result urbanization</i>	49
Михайло Шумило. <i>Трудова міграція: поняття та правове регулювання</i>	51

СЕКЦІЯ 2

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄС

Stefan Purici. <i>Romanian migration at the end of the 20th century</i>	55
Тамара Марусик. <i>Міграційні процеси в Україні: історичний аспект</i>	57
Микола Іншин. <i>Про основні засади державної міграційної політики України</i>	61
Mieczysława Zdanowiczp. <i>Aktualne wyzwania polityki migracyjnej w Unii Europejskiej – wybrane zagadnienia</i>	63
Victor Micu. <i>Curent Transformation of Migration Behaviour of Moldavian Population</i>	65
Joanna Radwanowicz. <i>Uwagi dotyczące Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej</i>	67

Василь Андрійв, Тетяна Вахонэва. <i>Питання міжнародно-правового захисту трудових прав мігрантів</i>	69
Сергій Боднар. <i>Міграційна політика України та її виклики</i>	71
Віра Бурдяк. <i>Міграційні виклики для Європейського Союзу</i>	74
Сергій Венедіктов. <i>Міжнародні стандарти та правове регулювання трудової міграції в Україні</i>	76
Максим Гетманцев. <i>Принцип справедливості як основна ознака здійснення правосуддя</i>	78
Олександр Гетманцев, Ігор Ковбас. <i>Щодо адміністративно-правових аспектів нотаріальної діяльності в Україні</i>	80
Анатолій Гончаренко. <i>Криза біженців та міграційна політика Європейського Союзу 2015-2017 рр.</i>	81
Марія Гудима-Підвербецька. <i>Міграція як спосіб реалізації права на свободу пересування</i>	83
Оксана Кіріяк. <i>Transparent methods in migration mechanisms</i>	86
Nataliia Klietsova. <i>Improvement of the Ukrainian legislation on labor migrats by implementation of the foreign countries' experience</i>	88
Олена Крижевська. <i>Основні напрями вдосконалення державної політики у сфері вищої освіти в умовах зростання освітньої міграції</i>	90
Тетяна Маланчук. <i>Зниження адміністративних бар'єрів для бізнесу в Україні як спосіб впливу на трудову міграцію</i>	93
Михайло Міщук. <i>Щодо подальшого удосконалення законодавства України у сфері трудової міграції</i>	94
Андрій Мота. <i>Модель міграційного контролю за участю органів прикордонної служби</i>	97
Анна Мунько. <i>Міжсекторальна синергія в міграційній політиці</i>	99
Володимир Никифорак. <i>Статус біженців у міжнародному праві</i>	100
Ауріка Паскар. <i>Законодавчі гарантії забезпечення доступності правосуддя для мігрантів</i>	102
Марина Поліщук. <i>Наслідки міграції для України після підписання угоди про асоціацію між Україною та ЄС</i>	104
Ольга Роговенко, Світлана Запара. <i>Щодо новітньої міграційної політики Європейського Союзу</i>	106
Ірина Татулич. <i>До питання про надання безоплатної правової допомоги внутрішньо переміщеним особам</i>	107
Ірина Толкачова. <i>Політики країн ЄС в сфері протидії нелегальної міграції</i>	110
Галина Щедрова. <i>Міграційна криза сучасності: політико-правовий вимір</i>	112

СЕКЦІЯ 3

ЕКОНОМІЧНІ І СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ МІГРАЦІЇ

Jan-Urban Sandal. <i>Economic and Social Aspects of Migration</i>	117
Tomasz Kałużny. <i>Zatrudnienei cudzoziemcyw, mobilnoŃж i delegowanie procownikuw - wpiyw regulasl unijnych na stosowanie przepisuw krajowych</i>	118
Katarzyna Bagan-Kurluta. <i>International adoption and surrogacy</i>	120
Fabrizio Cesareo. <i>Foreign Minors Unaccompanied in the Italian and European Legislation. Best Interest of the Child and Familiar Custody</i>	122
Renata Tanajewska. <i>Practical Aspects of European Economic Interest Groups (EEIG)</i>	124

Urszula Drozdowska. <i>Polska prawa pacjenta w transgranicznej opiece zdrowotnej. Czy obywatel Ukrainy może stać się jej beneficjentem?</i>	126
Iwona Wrocska. <i>Migracje w Europie z perspektywy zjawiska uchodźstwa kobiet - wybrane zagadnienia</i>	129
Sylwia Leszczuk. <i>Aspekt płci w kontekście migracji osób wysoko wykwalifikowanych w Europie</i>	130
Paulina Zadykowicz. <i>Administracyjnoprawna regulacja nabywania nieruchomości przez cudzoziemców w Polsce</i>	132
Володимир Бурак. <i>Про галузеву спрямованість законодавства в механізмі захисту трудових прав працівників в Україні</i>	134
Ірина Бутирська. <i>Міграція банкрутів: зарубіжний досвід та перспективи для України</i>	136
Андрій Бутирський. <i>«Процесуальні мігранти» у господарському судочинстві: зловживання чи право</i>	138
Сергій Вавженчук. <i>Проблеми розуміння трудової охороноздатності в трудовому праві України</i>	142
Людмила Вакарюк. <i>Питання міжнародно-правового захисту трудових прав мігрантів</i>	136
Оксана Волощук. <i>Торгівля людьми та незаконне ввезення мігрантів: проблеми розмежування</i>	144
Людмила Гаращенко. <i>Україна - ЄС: вплив трудової міграції на ринок праці, нові виклики та перспективи</i>	146
Оксана Гнатчук. <i>Соціальний стрес як один із наслідків міграції а сучасному світі</i>	148
Юлія Кабенюк. <i>Банкрутство неплатоспроможності) як економічна причина посилення міграційних процесів: постановка проблеми</i>	149
Олена Коваленко. <i>Соціальна справедливість та трудова міграція: міжнародні стандарти та досвід України</i>	151
Людмила Кондрат'єва. <i>Процесуальні особливості справ про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України</i>	153
Ксенія Косяченко. <i>Вплив міграційних процесів на розвиток економіки в Україні</i>	155
Ольга Кучма. <i>Вплив пандемії COVID-19 на міграцію та зайнятість</i>	156
Ірина Михайлова. <i>Проблеми пенсійного забезпечення трудових мігрантів</i>	158
Юрій Опанащук. <i>Нотаріальне посвідчення заяви про надання дозволу на імміграцію та пов'язані з цим правочини</i>	160
Олег Орловський. <i>Соціально-правовий механізм захисту трудових мігрантів</i>	161
Віктор Патійчук, Софія Ціпащук. <i>Основні чинники обмеження прав громадян щодо звернення іноземного паломництва</i>	163
Наталія Процьків. <i>Міжнародне усиновлення як підстава сімейного міграції</i>	166
Олена Рим. <i>Особливості реалізації права на вільне переміщення працівників у Європейському союзі під час спалаху COVID-19</i>	168
Yana Sadykova, Egor Tkachenko. <i>Background and conditions for the acquisition of social and legal experience by migrants in the host country</i>	170
Світлана Синчук. <i>Забезпечення соціального захисту трудових мігрантів як напрям державної політики України</i>	171
Olha Turmuy. <i>Economic and social needs of migrants affected by crisis</i>	173
Олена Тищенко. <i>Вплив міграційних процесів на ринок праці в Україні</i>	175

Галина Трунова. <i>Окремі аспекти реалізації прав трудових мігрантів у сфері соціального страхування</i>	178
Андрій Худик. <i>Соціальна адаптація мігрантів</i>	180
Роман Шабанов. <i>Забезпечення гідної праці у вимірі трудової міграції</i>	182
Тетяна Юзько. <i>Роль міжнародних актів у захисті прав трудящих-мігрантів</i>	184

СЕКЦІЯ 4

МІГРАЦІЯ І ДИСКРИМІНАЦІЯ

Сергій Галкевич. <i>Правові механізми захисту від дискримінації у сфері праці</i>	189
Ірина Козуб. <i>Дискримінація у сфері праці за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності як детермінант трудової міграції</i>	191
Юрій Пацурківський. <i>Основні напрямки реалізації соціальної функції права власності як важливої гарантії захисту прав фізичних осіб від дискримінації</i>	193
Анна Славко. <i>Запобігання дискримінації в реалізації свободи пересування: практика ЄСПЛ</i>	195
Ольга Храбатин. <i>Трудові права працівників та роль держави в їх забезпеченні і реалізації</i>	197

СЕКЦІЯ 5

ПЕРША ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

Денис Арсенюк. <i>Сімейна міграція: сучасний стан та майбутнє</i>	201
Вікторія Байбузан. <i>Ресстрація іноземних трудових мігрантів в Україні як засіб протидії дискримінації</i>	203
Марина Гайдар. <i>Захист прав трудящих мігрантів</i>	205
Юрій Гарасим. <i>Аналіз основних причин міграції трудових кадрів у сільському господарстві України та ЄС</i>	207
Діана Голудзяк. <i>Фемінізація трудової міграції</i>	209
Ольга Гриндей. <i>Права людини у сфері міграції</i>	211
Марія Дембіцька. <i>Укладення шлюбу з іноземцем як підстава для міграції</i>	213
Лілія Іванів. <i>Наслідки трудової міграції для країни-реципієнта та країни-донора трудового ресурсу</i>	215
Анна Кононенко. <i>Сучасна міграційна політика країн ЄС</i>	217
Ксенія Малофій. <i>Наслідки трудової міграції для України</i>	219
Олександра Мегек. <i>Дискримінація трудових мігрантів в умовах пандемії</i>	220
Софія Мельниченко. <i>Основні проблеми міграційної політики країн Європи та шляхи їх вирішення</i>	222
Тетяна Осадчук. <i>До питання про нелегальну трудову міграцію</i>	224
Альвіна Панцерна. <i>Реалізація права на свободу пересування у контексті міграційних процесів</i>	226
Ярина Паш. <i>Сімейна міграція: проблеми та шляхи подолання</i>	228
Катерина Пилипенко. <i>Міграційні процеси в Україні: стан та особливості</i>	231
Каріна Скубак. <i>Проблеми захисту права на користування жилими приміщеннями трудовими мігрантами України</i>	232
Юлія Шиян. <i>Конституційно-правове регулювання міграційних процесів в Україні</i>	234

СЕКЦІЯ 1

«ТРУДОВА МІГРАЦІЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ»

Vakhtang Maisaia

PhD, Professor CIU

Caucasus International University (CIU)

and International Black Sea University (IBSU)

University of Business and Enterprise in Ostrowiec (Republic of Poland)

Tbilisi, Georgia

ORCID: 0000-0003-3674-3570

e-mail: Vakhtang.maisaia@ciu.edu.ge

MILITARY CONFLICT IN NAGORNOKARABAKH AND MIGRATION WAVE: GEOPOLITICAL CORRELATION AND INSTABILITY ARCH AT THE REGIONAL LEVEL

Initially I would like to express enormous gratitude to organizers of such great interested conference and having in mind, the most controversial time full with basket of new challenges, first of all the COVID-19 pandemic threat, the ones managed to well-organized remote and online conference of key specialists and experts on the very tentative issue – Migration. Mostly an issue comes out in way when in Globalization era, the Migration topic has been shifted drastically and formed a new type of identification. Mainly the two provisions Globalization and Migration are intertwined and having more common prerequisites and characteristics. As it is known, Globalization is a modern jargon and describes those challenges taken place in world economy and public life that are determined by drastic rising of international trade and cultural interchanges. The Globalization also presupposes of international investment increase and spurn of trade barriers as well as close interdependence of nations and free movement of people at global, regional and local levels. In that respect what are commons between Globalization and Migration are three main frameworks:

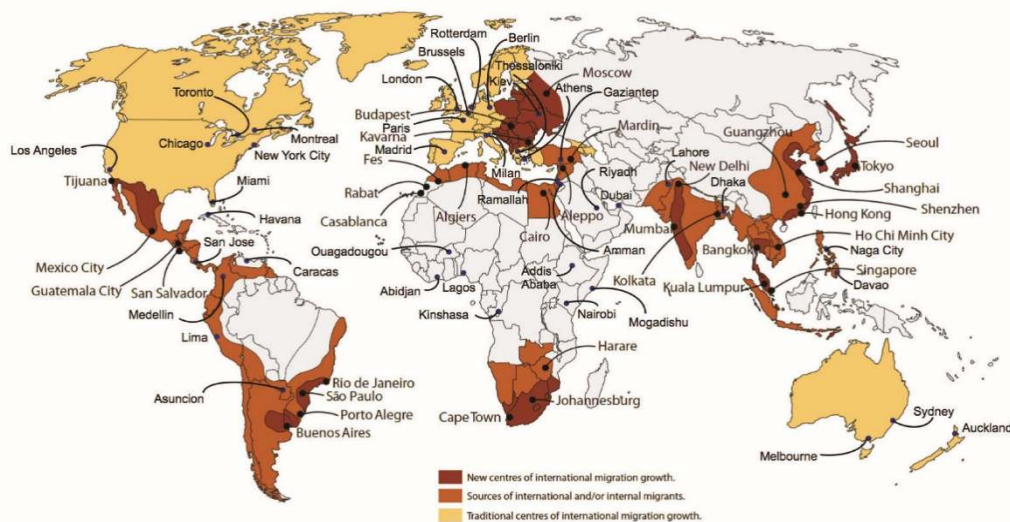
- **Business** – free movement of capital and labor forces
- **Technology** – universalization of all technical means and “brain drain” modernization
- **Culture** – uni-culturalism, border line demolition and common identification

As for the Migration, the feature involves mobility across or within borders. It has mainly been progressing with the risks and negative consequences of the mobility such as human trafficking and a crime. While not all migrants face the problems caused by different circumstances, many migrants hoping to improve their socio-economic status end up in the hands of traffickers- organized criminal gangs, who exploit them holding in oppressive slave-like conditions, and treating them in a cruel and inhuman manner. Sometimes they are even taken passports away and have problems with registration and valid visas without what they have no right to enter the country legally. Unfortunately, the majority of the victims of trafficking are women, men and children ignorant of the serious risks and negative consequences involved. The victims are usually trafficked from rural to urban areas within or areas of another country. Migration is a complex phenomenon. There are several key factors that influence the propensity to migrate: global economic systems and labor market demands influence who migrates, individual factors, political situation, the influence of social norms can also affect people’s decision of whether or not to migrate. Migrants may be engaged in social or political activism to raise awareness about their country of origin in their host country, they may advocate for improved protection of human rights, or raise funds to support communities in home countries. These contributions are of particular relevance in post-conflict reconstruction or following natural disasters, as is also the case with financial remittances. Migrants may also influence predominant ideas in home and host societies in more subtle ways, for instance by spreading different views about social and political norms and practices in their countries of origin, or by creating a better understanding of different cultures in their society of destination. Migration in time of globalization has been transforming into several types of concrete categories from where is to be outlined some of them, like:

- **Political migration**
- **Social migration**
- **Economic migration** (the term was introduced by the Georgian scholar and political expert Dr. Eka Beraia) – this type of migration is associated with so-called “Transnationalism” phenomenon linked with also manifesting itself in the transfer of ideas – so-called-“social remittances”;
- **Ecomigration** – due to natural disaster and technocratic accident occurrence movement of massive expatriation form own land refugees for finding out shelter, temporary or forever at any national state. The migration is affiliated with environmental security challenges and risks;
- **Combat migration** – this phenomenon is to be considered due to creation of military companies and corporations whose main mission is to make recruitment of ex-military and law enforcement servicemen for submitting to conflict zones for fulfilling special missions and goals with proper financial backing up and financial bonuses for participation as legal mercenaries;

- **Illegal migration** – this is trend is very dangerous and creates new additional challenges at any levels, including local, regional and global ones. It is supposed to be affiliated with so-called “asymmetric challenges” factor having linkage in some cases with such actor-centered threats as are: terrorism, arms and drug smuggling, human trafficking, piracy, etc.

Those above-mentioned new identification of the Migration typology really matters in aegis of the globalization period. The existence of a super-exposure of this issue in the media over recent years has caused migration to be considered one of the most important topics for current analysis. Either it was about migration within the European Union from the candidate or the new entrants, or about the USA immigration or recently about refugees in Syria all were on the top media agenda for a long time. Each of these events was presented, as a single crisis and a major problem. Here the question that we want to answer to what extent migration is a major global problem, a real security issue for the migration countries. By following a map of global emigration, one can see that we are talking about a world phenomenon traditionally focused on at least three major centers: European, North American and the Asian Pacific, the desired countries being those of the Western Europe, the United States, Canada, Australia and New Zealand. These are duplicated by new areas considered desirable by emigrants such as the Balkans and Eastern Europe, Singapore, Japan, the overdeveloped areas of Mexico, Argentina, Brazil, etc.

Map 1. World Migration (Source: *World Migration Report 2015*, International Organization for Migration, with additional cities apud *Migration and Its Impact on Cities – An Insight Report*, World Economic Forum, October 2017)

Is migration a global phenomenon in terms of territorial spread or people’s movement? In the UN International Migration report, 2017 [1], 258 million of international migrants is estimated, an approximately 2.4% of the world population. Even if we are talking about a percentage increase from 1.2% (between 1990 and 2000) to 2.3% (between 2010 and 2017) and an average of 2.4% (between 1990 and 2017), at a macro level this percentage does not seem to be a worrying one, but rather a normal one according to the balances to be achieved at the global labor market. Under these circumstances, the analysis must be lowered to the next (meso-) level so that it can truly be distinguished between reality and political manipulation and the media. For this, we will restrict the area of analysis to migration in the European space.

In that context is important reviewing Migration conjunction in aegis of the military conflicts at the regional level. The Caucasus region case where latently developed more than 40 ethno-political conflicts and two already re-frozen conflicts, one regarding the Nagorno-Karabakh zone is a vivid illustration of creating an “instability arch” nearby to the EU neighborhood. The Caucasus region is increasingly becoming a priority on the international agenda. In fact, a regional approach is emerging as actors understand that common problems need to be addressed jointly. Nevertheless, cooperation efforts are hampered by a number of factors, such as uneven economic and political development within and among countries, nationalist forces, and longstanding animosities between regional players. In this context, it is imperative to foster sound policies aimed at strengthening dialogue and cooperation so as to contain and ultimately resolve conflicts with peaceful means. However, there is little policy-oriented research on the challenges and opportunities for cooperation in the Caucasus region. The purpose of this speech is to assess the impact of terrorism and its

dangers, as an asymmetric military threat, towards the Caucasus region – in November of 2017, occurred so-called “Ahmed Chataev voyage” to Georgia and massive anti-terrorist operation in downtown of Tbilisi was clear illustration of so-called “Black Transit” case-study [2]. The work also describes the significance of international terrorism and its general definitions. Besides, the result and findings are based on theoretical studies and assumptions and the result of the analysis of the “Case Study” of the Caucasus region. Case study examines how the Caucasus region influences the spread of terrorism and what threats it poses for this region. Furthermore, the aspects of what makes the region important on international arena are analyzed and the existent and potential security issues are examined, as well as strategic importance of the region for the EU and NATO is analyzed even from academic framework – “Securitization” theory. The theory is based on security studies conceptual background and the background spectrum includes: the Copenhagen School and Critical security studies as the type [3]. Having considered the modality it is perceived so-called “Asymmetric Military Threats” deteriorated situation in the region [4]. In that case is to be underpin that the one of the main types of the Migration – notable, “**combat migration**” could be treated as a case of Asymmetric Military Threat. The threat is perceived in conjunction with the war scenario erupted between Armenia and Azerbaijan over Nagorno-Karabakh territory where according to some media sources both sides getting involved in support of themselves various types of mercenaries from Syria and Iraq (for instance, according to “The Economist”, evidence is mounting that Turkey has sent hundreds of Syrian mercenaries to fight in Azerbaijan [5]).

The real war over Nagorno-Karabakh, which began on 27th September 2020, has been less telegenic. Hundreds of people, most of them soldiers, are already believed dead. The fighting is the worst since 1994, when ethnic Armenian forces seized Nagorno-Karabakh and surrounding Azerbaijani districts after a conflict that saw tens thousands killed and a million people displaced. In regard the conflict or more precisely, war further escalation is possible to perceive development and occurrence of the following Migration types at the regional level, having considered among above-mentioned classification:

- ❖ **Illegal Migration**
- ❖ **Combat Migration**
- ❖ **Social Migration**

Reviewing the factors is necessary, at least in frame of the conference identify and create new criteria and international legal framework for these new typology of the Migration and set up a legal background how to confront with them due to the 21st era globalization provisions.

In summary is possible to conclude that the migration has dramatic consequences for the demographic structure of some nations and have very implications for regional demographic characteristics (like in Georgia’s case remittances sent through official channels are still beneficial for many Georgian families who are starving and labeling as below minimal social security level standards). By and large, Migration has become the main challenge in Nation policymaking. Many countries consider it as nation security and foreign policy priority. For migrant-receiving countries, understanding what types of people most commonly migrate, and why, is important in developing effective immigration policy. For migrant-sending countries, knowing who migrates is important to predict the ways in which migration will shape the country’s political and economic future.

References:

1. *International Migration Report 2017*, United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division, <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017.pdf>, (17.11.2018, 9.08. a.m.)
2. JgarkavaZaza “Ahmed the Dead Terrorist” in weekly newspaper “Georgia Today”, 07 December 2017, <http://georgiatoday.ge/news/8456/Ahmed-the-Dead-Terrorist>
3. Ondrejcsak Robert “Introduction to Security Studies”, Centre for European and North Atlantic Affairs (CENAA), Bratislava, 2014, pp.24-25
4. Dannreuther Roland “International Security: The Contemporary Agenda”, second edition, Polity Press, USA, 2015, pp.203-205
5. “Heavy metal” in column “War in the Caucasus” in “The Economist” October 10th-16th 2020, p.23

doc. JUDr. Marcel Dolobáč, PhD.

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach,
Právnická fakulta
Kováčska 26, 040 75 Košic
Slovak Republic
marcel.dolobac@upjs.sk

LABOUR MIGRATION IN PERSPECTIVE OF THE 5TH INDUSTRIAL REVOLUTION

Abstract

The contribution is focused on research of upcoming trends of the fifth industrial revolution. Artificial intelligence, IoT, digitization and new ways of redistributing human capital and labor as basic production and economic factors in the form of a shared economy and crowdsourcing negatively affect the future of an individual – employee, not only in relation to protection of his social rights, but also have a profound impact on labor market sustainability. The contribution aims to potential legislative solutions for ensuring protection of employee's rights including the rights of migration of labour work.

Key words

fifth industrial revolution, shared economy, crowdsourcing, migration,

Introduction¹

The society meets the times when rapid and significant technological advances bring decisive economic and social changes. These radical changes can be described as industrial revolution or industrialization. Since its first stage, for which mechanization was typical (the 1st Industrial Revolution), through intensive use of electricity (the 2nd Industrial Revolution), the creation of a large-scale digitalisation industry (the 3rd Industrial Revolution), we have recently witnessed the production of smart products and manufacturing processes (the 4th Industrial Revolution).² Today we are experiencing the beginning of the 5th stage of the Industrial Revolution, which means the birth of artificial intelligence.

The future of employment in the fifth revolution

All stages of the Industrial Revolution have had a social impact on all spheres of economic and social functioning, including the labour market. It can be assumed that even in the case of the upcoming fifth milestone of the Industrial Revolution, the real impact on the labour market will comprise changes in the total number of jobs, their nature and structure. Research suggests that in some member states of the European union more than 60 % of the workforce is expected to lose their jobs in the coming decades due to the introduction of information and communication technologies (Romania, Bulgaria, but in very similar numbers also Slovakia and whole Central Europe).³ On the other hand, it is more than possible that modern technologies will create new jobs and even whole new forms of dependent work. New ways of work performance are, among others, result of new business models (collaborative economy). According to the European commission's guidance, collaborative platforms offer an opportunity to create new jobs, flexible working conditions and new sources of income.⁴ Thanks to modern technologies, the collaborative economy is implemented in the form of crowdsourcing, using online platforms that allow organizations or individuals to access an indeterminate or unknown group of other organizations or individuals to address specific issues, provide specific services or products in return for payment⁵

The current legislation does not provide an explicit answer to the question whether crowdsourcing relations are within or not at the scope of labour law regulation or whether persons participating in such a model do perform dependent work and are worth to be protected as a weaker party of the employment relationship – that means that these persons needs to be cover by the protection of an employee. Both the

¹ The contribution was prepared within the project APVV APVV-16-0002 *Mental health in the workplace and assessment of the employee's medical fitness* and project VEGA 1/0790/20 *Employee Protection in the context of Industrial Revolution 5.0 - Backgrounds, Options and Risks*.

² LASI, H. et al. Industry 4.0. IN: *Business & Information Systems Engineering*, 4/2014, p. 239; BRETTEL, M. et al. How Virtualization, Decentralization and Network Building Change the Manufacturing Landscape: An Industry 4.0 Perspective. IN: *International Journal of Information and Communication Engineering*, Vol: 8, No: 1, 2014, p. 38

³ See [www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/614539/EPRS_STU\(2018\)614539_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/614539/EPRS_STU(2018)614539_EN.pdf).

⁴ Communication from the Commission to the European parliament, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions, The European agenda for the collaborative economy, COM (2016) 356 final, Brussels, 2.6.2016.

⁵ Eurofound (2015), *New forms of employment*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, p. 7. www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1461en.pdf.

legislator and the legal science are in the process of finding an appropriate legal basis that will cover the social relations arising from these new forms of human labour in a sustainable way.

New challenges for employee health protection

In addition to the impact of digitization on the labour market, technologies integrate many other issues which are directly affecting an employee during performance of his work. The digitalization and internet communication technologies affects the employment and employees in both, good and bad ways. New technologies make it possible to be connected (online) anytime, anywhere and certainly on the one hand simplify our work, unify the working environment and access to the documents, however on the other hand, require an employee to be ready to respond to the employer's requirements at any time. Technological advances, which are designed to make it easier for the employees to work, paradoxically leads to an even greater burden. Employees are exposed to the modern phenomenon – so-called technostress.¹ The term technostress is not a new term, but acquires new content. The term technostress in its original meaning as early as the 1980s represented resistance and stress from new technologies due to inability of working with them.² Today, the content of the term technostress is changing and evolving. The basic problem is no longer ignorance or inability of computer technologies, but their oversizing and extraordinary workload of employees. The physiological consequences of technostress are the most commonly considered back pain, hand overload as a result of its long-term and unilateral strain (RSI - repetitive strain injury) and visual fatigue syndrome. It is repeatedly emphasized that these health problems are associated with psychosocial factors of work stress, respectively technostress is often mentioned as one of the causes that contributes to their emergence. In the field of the psyche, the most frequently reported consequences of technostress are memory disorders, decreased concentration, impatience, unpleasant sweating, bouts of anger, problems with relaxation and sleep, headaches and other psychosomatic disorders.³

Collaborative economy

It would be a mistake to perceive the forthcoming Industrial Revolution 4.0 as harmful, or to reject it, which is not even possible in the end. New technologies and innovative practices bring new opportunities, and we dare to say that today, in many respects, they are changing the overall mindset, breaking down old rather common ideas and practices. This also applies to the area of employment, which is framed by labor law. The labor law sector cannot remain rigid with the only one picture of a traditional employee working under traditional employment relationship, only at the employer's premises, under his constant supervision and during limited working hours. Such an approach would mean that many new jobs and (dependent) work would fall outside the realm of labor law regulation.

The collaborative economy finds its basic idea in a use of the (mostly non-financial) capital of individual small providers, which is not used sufficiently. This sector, which is developing at an unprecedented pace, is based on online platforms that connect service providers with customers. According to a Eurobarometer survey, in 2016, around 17% of European consumers used the services of a collaborative economy and 52% of them have a knowledge about the existence of such services. The largest sector of the collaborative economy in terms of trade volume is the providing of accommodation by individuals, but in terms of income the first place belongs to a mutual transport.⁴

In the context of the development of competitiveness, the European Union does not prevent the collaborative economy, on the contrary, it supports its development, but at the same time the European Union deeply considers the legislative rules for its application.⁵ In general, legislation always catches up with technological progress and many times seeks to correct and regulate what actually works and evolves, but with potential social risks for the wider society. The collaborative economy certainly creates such a social risk. In the early days of the development of shared online platforms, service providers were completely outside the scope of labor law (after all, in many cases it was a purely gray economy beyond any commercial or tax obligations). Today, regulatory requirements are gradually emerging. The International Labor

¹ DOLOBÁČ, M. Technostres a ochrana duševného zdravia zamestnanca. IN: *Pracovné právo v digitálnej dobe*. Praha: Leges, 2017. p. 55-64.

² SUH, A. - LEE, J.: Understanding teleworkers' technostress ad its influence on job satisfaction In: *Internet Research*, 27 (1), 2017, s. 140-159.

³ ŽIDKOVÁ, Z.: *Technostres*. In: *Bezpečnosť a hygiena práce*, č. 4, 2004, s. 11.

⁴ European Commission report no. 438. *Collaborative Platforms*. Published June 2016.

⁵ EU Commission Recommendation 2017/761 of 26 April 2017 on the European Pillar of Social Rights. Official Journal of the European Union L 113/56

Organization shows activism, requiring at least a minimum level of social protection for this type of provider of work or services.¹

It can therefore only be agreed that the state, in order to protect all entities actively involved in the collaborative economy, should lay down rules for its functioning and development in the future. Finally, in several EU Member States, the collaborative economy has already been given a definable legal framework which, on the one hand, ensures the development of services and the improvement and diversification of the market and, on the other hand, protects the providers of these services as well as the users.²

And what about the migration?

The beginning of 2020 was marked by an outbreak of the worldwide pandemic COVID-19, leading almost all governments around the globe to take restrictive measures, of which social distancing had a pivotal role. As an outcome, the health crisis strongly affected the economic life and the labour market. The lock-down and other health-related measures implied a slowdown of the business activity. The consequences on the labour market may be considerable, among others: people may have lost their employment, hiring of staff could have been cancelled or frozen, unemployed people may have made a break in their job search for family reasons, employed people may have reduced their working hours or simply stopped working for a time.³

But let us be optimistic, let us not assume that this situation is immutable, but rather only temporary. Therefore, if we want to look at employee migration from the perspective of the new industrial revolution, we must realize (according to data from 2018) that migration is such a huge phenomenon that it will continue in the future.

In 2018, 2.4 million immigrants from outside the EU27 joined the EU27. However, these overall figures do not represent migration flows to/from the EU27 as a whole, as they do not include flows between individual EU27 Member States. In 2018, an estimated 2.4 million people from third countries immigrated to the EU27 and around 1.1 million people emigrated from the EU27 to a non-EU27 country. As of 1 January 2019, 21.8 million people (4.9%) out of a total of 446.8 million people living in the EU27 were non-EU27 citizens. In 2018, EU27 Member States granted citizenship to 672,000 people.⁴

Migration is influenced by a combination of economic, environmental, political and social factors, either in the migrant's country of origin (pressure factors) or in the destination country (motivation factors). The EU's relative economic prosperity and political stability are believed to have had a significant effect on migrants' attractiveness in the past. In the target countries, international migration can be used as a tool to address specific labor shortages in the labor market. However, migration alone will almost certainly not reverse the continuing aging trend that can be observed in many parts of the EU.⁵

By very simple assumptions, an aging population and a shrinking workforce will require migratory flows. Despite the fact that in EU countries, which have an economy based more on manual production, where there will be a decline in jobs and no interest in the demand for labor, migration will not stop. However, the workforce will increasingly be used remotely. This means that employees will not physically migrate to EU countries (especially for sophisticated work based on modern technology), but will work from their homes for employers (clients) from EU countries. Such an approach is in many respects simpler for both parties. The tendencies seem irreversible. The risk is that it is not clear which law will govern such relationships. There is also a real risk of social dumping – that means employers will prefer labor outside EU for low social standards. In the worst case, such relationships will be without labor law regulation. In this respect, labor law should be vigilant and, in the context of the written above, the labour law should come with a new perspective and at least strive for the minimum rules for the performance of work at a distance.

Conclusion

Electronization of workplaces, employee monitoring, homework are all trends that have already become established in the past, and to which both the legislator and the legal science must respond. New forms of work organization aim at expanding the freedom of the workforce, focusing on the outcome of work and putting the employer in greater confidence in the workforce. Non-standard ways of working open

¹ In this context, the ILO uses the term "disguised employment", which from its point of view must fall under labor law. See more DE STEFANO, V.: The Rise of the Just-in-Time Workforce: On-Demand Work, Crowdwork, and Labor Protection in the Gig-Economy. In: *Conditions of Work and Employment Series*, no. 71, ILO, Geneva.

² BARANCOVÁ, H.: Pracovné právo v digitálnej dobe a rozvoj kolaboratívnej ekonomiky. In: *Justičná revue*, 69, 2017, č. 10, s. 1138 – 1154

³ EUROSTAT: LABOUR MARKET IN THE LIGHT OF THE COVID 19 PANDEMIC - QUARTERLY STATISTICS. [HTTPS://EC.EUROPA.EU/EUROSTAT/STATISTICS-EXPLAINED/](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/)

⁴ Eurostat. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/>

⁵ Eurostat. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/>

the question of the sustainability of the current definition of dependent work or characteristics of the basic Labour law relationship, including the definition of an employee.¹

How should labor law deal with the new forms of work, which are characterized by a high degree of freedom and liberty? We believe that labor law must ask itself two basic questions.

1. Is it a legitimate ambition of labor law to regulate such performance of work?

2. If the answer to the first question is in the affirmative, how and by what methods regulate the performance of such a work, significantly different from standard dependent work?

It is impossible to apply the labor law regulation as it is today to new forms of employment such as strategic employee sharing, temporary management, mobile work based on information technology, voucher-based work, portfolio work, platform work or collaborative self-employment. Labor law should bring a brand new view and focus on the minimum standards that will apply to such work performance. We consider the following to be fundamental:

- a) the responsibility of the contracting authority and the person benefiting economically from a work performance for safety and health at work,
- b) the maximum range of working time together with the minimum breaks at work, including the rules of its scheduling,
- c) the prohibition on transferring the financial risk of the business to persons performing work.

We are aware that such a scope of legal regulation appears to be minimum and insufficient, but let us consider it as the legal basis that should apply to a wide range of people working in new forms of employment, even if this work is presented as self-employed.

Anna Doliwa-Klepcka

doktor habilitowany, profesor UwB,
Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku,

Białystok, Polska

doliwa_klepcka@uwb.edu.pl

ORCID: 0000-0002-1452-3668

MOŻLIWOŚCI TYMCZASOWEGO PRZYWRÓCENIA KONTROLI GRANICZNEJ W STREFIE SCHENGEN NA PRZYKŁADZIE COVID-19

Zasady przekraczania granic państw członkowskich Unii Europejskiej należą do polityk wspólnych, poddanych szczególnym reżimom. Szczególnie członkostwo w Strefie Schengen wiąże się z licznymi konsekwencjami (określone zostały w Kodeksie granicznym Schengen). Jedną z najważniejszych jest zniesienie kontroli na granicach wewnętrznych państw tworzących tę Strefę (22 państwa UE oraz Islandia, Liechtenstein, Norwegia i Szwajcaria). Państwa zachowały jednak kompetencję do tymczasowego przywrócenia kontroli na granicach wewnętrznych w szczególnych przypadkach. Takim uzasadnieniem jest w szczególności poważne zagrożenie dla porządku publicznego lub bezpieczeństwa wewnętrznego.

Trzeba pamiętać, że przywrócenie kontroli na granicach wewnętrznych musi być traktowane jako wyjątek i musi być zgodne z zasadą proporcjonalności. W konsekwencji powinno być zawsze stosowane tylko w ostateczności i ograniczone do niezbędnego minimum (dla koniecznej reakcji na określone zagrożenie). Zakres i czas trwania takiego środka jest także ograniczony w czasie.

Stosownie do postanowień Tytułu IV Kodeksu granicznego Schengen w przypadku zaistnienia poważnego zagrożenia porządku publicznego lub bezpieczeństwa wewnętrznego w danym państwie członkowskim, państwo to może w drodze wyjątku przywrócić kontrolę graniczną na wszystkich lub niektórych odcinkach swoich granic wewnętrznych.

W art. 25 i 26 Kodeksu Granicznego Schengen wskazano ogólne zasady w tym zakresie. W przypadku przewidywalnych zdarzeń (np. wydarzeń sportowych) czas obowiązywania środka jest ograniczony do trzydziestu dni lub do przewidywalnego czasu trwania zagrożenia (jeżeli zagrożenie to przekracza okres trzydzięści dni). W razie przedłużającej się potrzeby wprowadzenie kontroli granicznej

¹ SEILEROVÁ, M.: *Formy a spôsoby výkonu práce pri používaní informačno-komunikačných technológií a ochrana zdravia pri práci*. In: *Práca 4.0, digitálna spoločnosť a pracovné právo*. Bratislava: Friedrich Ebert Stiftung, zastúpenie v SR, 2018, s. 61 -83. ŽUĽOVÁ, J.: *Implementing Telework Agreement in Slovakia*. In: PROCEEDINGS: 5th Mediterranean Interdisciplinary Forum on Social Sciences and Humanities (5, 2017; Barcelona). European Scientific Institute, ESI, 2017, s. 20-30.

może zostać przedłużone na odnawialne okresy do trzydziestu dni, przy czym łączny okres nie może przekraczać sześciu miesięcy.

Państwo członkowskie zobowiązane jest do notyfikacji Komisji i innym państwom członkowskim zamiaru przywrócenia kontroli granicznej co najmniej na cztery tygodnie wcześniej. Wyjątek stanowi sytuacja, w której okoliczności będące podstawą przywrócenia kontroli granicznej stają się znane w czasie uniemożliwiającym dochowanie tego terminu.

Gdy zaistnieje poważne zagrożenie dla porządku publicznego lub bezpieczeństwa wewnętrznego kontrole graniczne mogą zostać przywrócone przez zagrożone kraje strefy Schengen także na podstawie art. 28 Kodeksu, w przypadkach wydarzeń wymagających natychmiastowego działania. Gdy konieczne jest podjęcie natychmiastowych działań w celu odpowiedniego zareagowania na zagrożenie, państwo członkowskie może przywrócić kontrolę graniczną na dziesięć dni bez uprzedniej notyfikacji. Komisja i Państwa Członkowskie muszą jednak zostać niezwłocznie poinformowane po podjęciu takiej decyzji. Przywrócenie kontroli granicznej może być przedłużone na okres do dwudziestu dni, przy czym łączny okres nie może przekraczać dwóch miesięcy.

W kontekście wystąpienia pandemii COVID-19 wielokrotnie państwa Strefy Schengen sięgały po instrument czasowego przywrócenia kontroli granicznej dla ograniczenia rozprzestrzeniania się wirusa. Szczególnie w pierwszym okresie pandemii (marzec – czerwiec 2020 r.) przypadki takie były liczne. Państwa członkowskie dokonując notyfikacji Komisji Europejskiej zamiaru tymczasowego przywrócenia kontroli na granicach wewnętrznych powoływały dwa uzasadnienia: przypadki wymagające natychmiastowego działania (art. 28 Kodeksu granicznego) i przypadki, w których wyjątkowe okoliczności stanowią zagrożenie dla ogólnego funkcjonowania strefy Schengen (art. 29 Kodeksu granicznego). Francja była pierwszym państwem, które wprowadziło te środki na swoich granicach lądowych w związku z zagrożeniem COVID-19 (na początku marca 2020r., 117 zgłoszenie notyfikacyjne w wykazie prowadzonym przez Komisję Europejską). W okresie pierwszej fali pandemii COVID-19 łącznie 18 państw członkowskich Strefy Schengen tymczasowo przywróciło kontrolę graniczną na swoich granicach wewnętrznych.

Obecnie, w drugiej fali pandemii COVID-19, pomimo istotnie wyższych wskaźników liczby zachorowań państwa zachowują większą wstrzeźliwość wobec stosowania tymczasowego przywrócenia kontroli granicznych. Niewątpliwie na te decyzje ma wpływ zarówno większa wiedza na temat sposobów transmisji wirusa, jak też podejście społeczeństw tych państw.

Tymczasowe przywrócenie kontroli na granicach wewnętrznych uzasadnione stricte COVID-19 zostało zastosowane przez 4 państwa: Finlandię (na okres 19 września - 18 października 2020 r.), Węgry (na okres 1 września - 30 października 2020 r.), Danię (na okres 12 maja - 12 listopada 2020 r.) oraz Norwegię (na okres 14 sierpnia - 13 października 2020 r.).

Drugi, alternatywny wariant dopuszczalnego tymczasowego przywrócenia kontroli granicznej na granicach wewnętrznych państw Strefy Schengen dotyczy wystąpienia wyjątkowych okoliczności zagrażających ogólnemu funkcjonowaniu Strefy Schengen (art. 29 Kodeksu). Tymczasowe przywrócenie kontroli granic wewnętrznych jest możliwe, gdy tzw. mechanizm oceny Schengen (tj. system współdziałania państw członkowskich i Komisji Europejskiej) ujawni, że ogólne funkcjonowanie tej strefy jest zagrożone w wyniku utrzymujących się poważnych niedociągnięć związanych z kontrolą na granicach zewnętrznych oraz jeżeli okoliczności te stanowią poważne zagrożenie dla porządku publicznego lub bezpieczeństwa wewnętrznego.

Istnienie poważnych niedociągnięć w przeprowadzaniu kontroli na granicach zewnętrznych należy najpierw określić w sprawozdaniu z oceny, sporządzonym zgodnie z rozporządzeniem 1053/2013 ustanawiającym mechanizm oceny i monitorowania w celu weryfikacji stosowania dorobku Schengen. Zainteresowane państwo członkowskie ma trzy miesiące na złożenie sprawozdania z realizacji odpowiedniego planu działania w następstwie takiego sprawozdania z oceny. Po upływie tego terminu, jeżeli Komisja stwierdzi, że sytuacja ta nie uległa zmianie, może ona wszcząć procedurę przewidzianą w art. 29 kodeksu granicznego Schengen, jeżeli spełnione są wszystkie warunki, aby to uczynić. W takich okolicznościach Komisja Europejska wnioskuje do Rady o wydanie zaleceń, aby jedno lub więcej państw członkowskich podjęło decyzję o przywróceniu kontroli granicznej na wszystkich lub na określonych odcinkach swoich granic wewnętrznych. Zalecenie takie może zostać wydane jedynie w ostateczności, jeżeli wszystkie inne środki okazały się nieskuteczne w ograniczaniu stwierdzonego poważnego zagrożenia.

Bibliografia:

1. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/399 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie unijnego kodeksu zasad regulujących przepływ osób przez granice (kodeks graniczny Schengen), OJ L 77, 23.3.2016, p. 1–52. Rozporządzenie stosowane jest od dnia 12 kwietnia 2016 r., kodyfikuje i zastępuje rozporządzenie (WE) nr 562/2006 (wraz z jego kolejnymi zmianami).

2. Kees Groenendijk, “Re-instatement of controls at the internal borders of Europe: Why and against whom?”, *European Law Journal* 2, 2004.
3. Doliwa-Klepacka Anna, Dubowski Tomasz, Tymczasowe przywracanie kontroli granicznej na granicach wewnętrznych Schengen jako instrument zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego podczas imprez masowych – doświadczenia wybranych krajów (w:) Zdanowicz Mieczysława, Lutyński Dariusz (red.), *Przyjazna granica – rok do Euro 2012*, Kętrzyn 2011, p. 9 – 24.
4. Pełny wykaz zgłoszeń państw członkowskich dotyczących tymczasowego przywrócenia kontroli granicznej na granicach wewnętrznych zgodnie z art. 25 i kolejnymi kodeksu granicznego Schengen: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen/reintroduction-border-control/docs/ms_notificationsreintroduction_of_borde_r_control.pdf

Halina Sierocka

PhD, Assistant Professor
Białystok Legal English Centre
Faculty of Law, University of Białystok
(*Białystok, Poland*)
h.sierocka@uwb.edu.pl
ORCID: 0000-0002-6930-6409

LINGUISTIC INTEGRATION OF ADULT MIGRANTS IN EUROPE TODAY

According to the United Nation data, the number of international migrants reached 257 million in 2017 for the world as a whole, which means a 49% increase compared to 2000. Two thirds of all international migrants were living in only 20 countries, starting with the USA, followed by Germany, the Russian Federation, Saudi Arabia, the United Kingdom, and the United Arab Emirates. With these new waves of migration and its diversity one may pose a question whether there is a link between the migration crisis we are facing now and the level of migrants’ integration (particularly linguistic integration) into host societies. Bearing in mind the fact that “knowledge of the ‘host’ language is seen as a barometer of migrants’ integration in a particular society” the presentation endeavours to examine whether the language policies and requirements which have been introduced over recent years, and which are predominantly rooted in political responses to the migration crisis, affect the level of social cohesion and integration of immigrants into host societies.

The presentation commences with discussion on the notion of integration in the context of migration. Language policies implemented in EU states for the integration of adult migrants are then presented together with a list of language requirements imposed on immigrants in specific member states. In addition, apart from addressing the opportunities and services provided to immigrants to facilitate the process of linguistic integration, the paper also tackles some of the incidental challenges that arise.

In view of these issues, the paper later proceeds to offer an in-depth analysis of language learning, language requirements and adult migrant integration. Examples from Germany, France and the United Kingdom, the countries which are considered the top three destinations favoured by migrants, provide specific cases for the aforementioned analysis. The paper concludes with some implications and recommendations for actions which might serve to enhance language education for adult migrants thus contributing to their better linguistic integration into society despite the current migration crisis. While this will not provide a solution to the overall problems generated by the present level of mass-migration, it might well assist in mitigating some aspects of its effect.

References:

1. Article 14 (1) and (2) of the European Convention on the Legal Status of Migrant Workers ECT 093 (24.XI.1977).
2. J.-C. BEACCO, *Adult migrant integration policies: principles and implementation*, Council of Europe, 2008
3. J.C. BEACCO, D. LITTLE and C. HEDGES, *Linguistic Integration of Adult Migrants: Guide to policy development and implementation*, Council of Europe, 2014
4. J.-C. BEACCO. *The role of languages in policies for the integration of adult migrants. Concept Paper prepared for the Seminar The Linguistic Integration of Adult Migrants*, 2008.
5. *Common Basic Principles* http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/common-basic-principles_en.pdf retrieved on 01.03.2017.
6. *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A Common Agenda for Integration Framework for the Integration of Third-Country Nationals in the European Union* <https://ec.europa.eu/migrant-integration/main-menu/eus-work/actions> retrieved on 01.03.2017.

7. Council of Europe –STE no. 163 – European Social Charter (revised 1996) Article 19 par. 11.
8. Council of the European Union Council Conclusions of the Council and the Representatives of the Governments of the Member States on the Integration of Third-country Nationals Legally Residing in the EU.
9. C. EXTRAMIANA and P. VAN AVERMAET, Language Requirements for Adult Migrants in Council of Europe Member States: Report on a survey, Council of Europe, 2011
10. EUROSTAT people at risk of poverty and social exclusion (population aged 18 and over) <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> retrieved on 28.03.2017
11. Integration Action Plan <https://ec.europa.eu/migrant-integration/main-menu/eus-work/actionsretrievedon01.03.2017>
12. S. KLUZER, A. FERRARI and C. CENTENO Language Learning by Adult Migrants: Policy Challenges and ICT Responses; Policy Report, JRC European Commission, 2011, p. 16.
13. S. KLUZER, A. FERRARI and C. CENTENO Language Learning by Adult Migrants: Policy Challenges and ICT Responses; Policy Report, JRC European Commission, 2011, pp. 25-30.
14. H.J. KRUMM and V. PLUTZAR Tailoring language provision and requirements to the needs and capacities of adult migrants, Council of Europe, 2008, p. 1. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016802fc1c8>
15. Linguistic Integration of Adult Migrants: Policy and practice, Final Report on the 3rd Council of Europe Survey presents key developments in language policy over the period of the three surveys undertaken between 2007 and 2013. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchService/DisplayDCTMContent?documentId=09000016802fc1ce> retrieved on 03.03.2017.
16. MIPEX <http://www.mipex.eu/france> retrieved on 24.03.2017
17. MIPEX <http://www.mipex.eu/germany> retrieved on 24.03.2017.
18. MIPEX <http://www.mipex.eu/united-kingdom> retrieved on 24.03.2017
19. Revised June 2015 Adult Migrants: Integration and Education: Extracts from Conventions, Recommendations, Resolutions and Reports The Committee of Ministers (CM) The Parliamentary Assembly (PACE) The Congress of Local and Regional Authorities <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680306f0b> retrieved on 01.03.2017.
20. C. ROS I SOLE, 'The paradoxes of language learning and integration in the European context' in D. Mallows (ed.), *Language issues in migration and integration: perspectives from teachers and learners*, British Council, London 2014
21. E. SIAROVA and M.A. ESSOMBA, Language Support for Youth with a Migrant Background: Policies that effectively promote inclusion. Sirius Network Policy Brief Series, 2014
22. Statistics on migration and migrant population provided by Eurostat http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics#Migrant_population retrieved on 24.03.2017.
23. The Linguistic Integration of Adult Migrants: from one country to another, from one language to another, Council of Europe, 2014
24. Trends in International Migrant Stock: The 2015 Revision. United Nations Department of Economic and Social Affairs http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates1_5.shtml retrieved on 24.03.2017.
25. White Paper on Intercultural Dialogue – Living Together as Equals in Dignity, Council of Europe, 2008, p. 11 <http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/source/white%20paperfinalrevised.en.pdf>

Magdalena Perkowska

Doktor, Adiunkt, Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku,
(Białystok, Polska)

m.perkowska@uwb.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0002-9495-132X>

PRZERZUT CUDZOZIEMCÓW PRZEZ POLSKĄ WSCHODNIĄ GRANICĘ – ANALIZA STUDIUM PRZYPADKU

Unia Europejska od lat podejmuje inicjatywy mające na celu zwalczanie i przeciwdziałanie zorganizowanym formom przerzutu migrantów przez granice. Już w art. 3 Traktatu o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana) wskazano, iż „Unia zapewnia swoim obywatelom przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości bez granic wewnętrznych, w której zagwarantowana jest swoboda przepływu osób, w powiązaniu z właściwymi środkami w odniesieniu do kontroli granic zewnętrznych,

azyłu, imigracji, jak również zapobiegania i zwalczania przestępczości.” A w art. 79 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana) podkreślono, iż „Unia rozwija wspólną politykę imigracyjną mającą na celu zapewnienie, na każdym etapie, skutecznego zarządzania przepływami migracyjnymi (...) a także zapobieganie nielegalnej imigracji i handlowi ludźmi oraz wzmocnienie ich zwalczanie.” Kryzys migracyjny, którego apogeum przypadło na rok 2015, niejako doprowadził do przyjęcia tzw. Europejskiego Programu w Zakresie Migracji [1], którego głównym celem było urzeczywistnienie wspólnej europejskiej polityki migracyjnej. Program zakłada również podjęcie działań mających na celu zwalczanie siatek przestępczych przemytników i handlarzy ludźmi, które są przede wszystkim sposobem zapobiegania wykorzystywaniu migrantów przez sieci przestępcze. Współpracę mającą na celu zniszczenie lokalnych i międzynarodowych grup przestępczych, które kontrolują szlaki przemytu, a także wzmocnienie instrumentów dostępnych dla prokuratorów prowadzących sprawy związane z sieciami przemytników poprzez usprawnienie przez Komisję Europejską istniejących unijnych rama prawnych umożliwiających walkę z przemytem migrantów i osobami, które odnoszą z niego korzyści.

Z polskiego punktu widzenia organizację nielegalnej migracji przypisuje się także zorganizowanym grupom, w Raportach o stanie bezpieczeństwa w Polsce wskazywano, iż „nielegalne przekraczanie granic odbywa się w głównej mierze przy udziale zorganizowanych grup przestępczych. Organizują one transport na wszystkich etapach podróży, tymczasowe schronienie w państwach tranzytowych, a także niejednokrotnie podrobione lub przerobione dokumenty. Jedynie nieliczni migranci podejmują próbę indywidualnego i samodzielnego dotarcia do kraju docelowego. Nielegalna migracja stała się jednym ze znaczących źródeł dochodu zorganizowanych grup przestępczych, które organizują migrantom transport, tymczasowe schronienie (...) Grupy przestępcze wykazują się wysokim poziomem kreatywności w organizowaniu przekraczania granicy i szybko dostosowują się do nowych wymogów sytuacji [2. s. 89]. Szczególnie dotyczy to form polegających na przekraczaniu „zielonej granicy” – polskiego odcinka zewnętrznej lądowej granicy UE.

Stąd też celem niniejszego opracowania jest weryfikacja na podstawie studium przypadku i literatury kryminologicznej poziomu zorganizowania grup przestępczych zajmujących się ułatwieniem obywatelom państw trzecich przekroczenia granicy RP. Zweryfikowane zostanie, czy mamy do czynienia z działaniem międzynarodowych grup przestępczych czy też siatek lokalnych grup przestępczych funkcjonujących na obszarze poszczególnych państw i współpracujących ze sobą. W ramach referatu zostanie przedstawiony sposób działania zorganizowanej grupy przestępczej, która zajmowała się organizowaniem przekroczenia granicy wbrew przepisom obywatelom Wietnamu. Omówiony zostanie sposób działania sprawców, organizacja samego procederu, organizacja grupy, funkcje poszczególnych jej członków, relacje z innymi grupami. Szczególna uwaga zostanie także poświęcona reakcji wymiaru sprawiedliwości wobec organizatorów procederu. Na podstawie art. 264 § 3 kk za organizowanie przekroczenia granicy kara pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 8 lat. Dolna jak i górna granica tej kary została podniesiona na skutek implementacji do polskiego porządku prawnego Decyzji ramowej Rady 2002/946/WSiSW z dnia 28 listopada 2002 r. w sprawie wzmocnienia systemu karnego w celu zapobiegania ułatwianiu nielegalnego wjazdu, tranzytu i pobytu, która zobowiązała państwa członkowskie do penalizacji karą do ośmiu lat pozbawienia wolności zachowań polegających na pomocy osobie nie będącej obywatelem Państwa Członkowskiego we wjeździe, lub tranzycie przez terytorium Państwa Członkowskiego z naruszeniem przepisów dotyczących wjazdu lub tranzytu cudzoziemców jeśli popełniono je dla korzyści finansowej i przestępstwo zostało popełnione jako działanie organizacji przestępczej.

Bibliografia:

1. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Europejski program w zakresie migracji, COM(2015) 240 final (zwany dalej Programem).
2. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2015 r., Warszawa 2017, s. 98.

Sylvia Łazuk

Doktorantka czwartego roku

Wydział Prawa, Uniwersytet w Białymstoku

(Białystok, Polska)

Opiekun naukowy: dr hab. Ewa K. Czech, prof. UwB

Katedra Prawa i Postępowania Administracyjnego

Wydział Prawa, Uniwersytet w Białymstoku

(Białystok, Polska)

e.czech@uwb.edu.pl

ADMINISTRACYJNOPRAWNE UPRAWNIENIA CUDZOZIEMCA DO WJAZDU I PRZEBYWANIA NA TERYTORIUM RP ORAZ ZWIĄZANE Z NIMI OBOWIĄZKI

Zgodnie z art. 3 pkt 2 ustawy o cudzoziemcach z dnia 12 grudnia 2013 r. (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 35 z późn. zm.), za cudzoziemca uznaje się każdego, kto nie posiada obywatelstwa polskiego. Definicja ta jest identyczna z definicjami występującymi w wielu innych państwach europejskich, a także koresponduje z definicjami przyjętymi w innych ustawach krajowych [1, str. 18]. Należy wskazać, że w literaturze prawa międzynarodowego oraz polskiego pojęcie cudzoziemca kształtowane jest z reguły przy użyciu kryterium obywatelstwa lub rzadziej kryterium zamieszkania za granicą [2, str. 8]. W związku z tym należy uznać, że definicje pojęcia cudzoziemiec są definicjami negatywnymi, gdyż uwypuklają brak obywatelstwa danego państwa u osoby, która przebywa na terenie danego państwa lub przejeżdża przez to terytorium, ale nie ma obywatelstwa tego państwa [3, str. 118].

Analiza regulacji ustawy o cudzoziemcach prowadzi do wniosku, że podstawowymi uprawnieniami stanowiącymi treść statusu cudzoziemca są uprawnienia do wjazdu i uprawnienia do przebywania na terytorium Polski, uwarunkowane zgodą państwa oraz, co do zasady, ograniczone terminem. W literaturze podkreśla się, że konstrukcja administracyjnoprawnego statusu pozwala rozpatrywać hipotetyczne uprawnienia i obowiązki osoby fizycznej, tym samym administracyjnoprawne uprawnienia – do wjazdu i przebywania na terytorium Polski – są charakterystyczne dla wszystkich cudzoziemców, nie tylko dla tych, którzy mają zamiar przyjechać lub przebywają na terytorium Polski [4, str. 190].

Europejski Trybunał Praw Człowieka w swoim orzecznictwie wielokrotnie powtarzał tezę, że Europejska Konwencja Praw Człowieka nie gwarantuje cudzoziemcowi prawa do wjazdu i zamieszkiwania w kraju, którego nie jest obywatelem [5]. Zgodne z tym orzecznictwem jest także stanowisko Sądu Najwyższego, który w wyroku z dnia 2 grudnia 1998 r. stwierdził, że żaden z przepisów paktów i konwencji międzynarodowych oraz przepisów Konstytucji RP nie ustanawia prawa podmiotowego cudzoziemca do wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i prawa podmiotowego do pozostawania na jej terytorium [6].

Rozważając specyfikę administracyjnoprawnego uprawnienia do przebywania na terytorium Polski należy wskazać, że zamieszkanie jest w swej istocie instytucją prawa prywatnego. W orzecznictwie wskazuje się, że w swoim podstawowym znaczeniu zamieszkanie jest tożsame z faktycznym przebywaniem z zamiarem stałego pobytu [7]. Dlatego też, zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie wyklarowało się stanowisko, że zamieszkanie jest instytucją prawa prywatnego, a zameldowanie – prawa administracyjnego [8]. Jak podkreślają sądy administracyjne, ma to związek z faktem, że wyrażenie zamiaru stałego pobytu nie wymaga złożenia oświadczenia woli (nie jest czynnością prawną) [9]. W związku z tym, istnienie takiego zamiaru musi być ustalone na podstawie zachowania danej osoby. Dlatego też, sądy administracyjne stanęły przed zadaniem niejakiej standaryzacji ocen zachowania osób fizycznych, mających na celu ustalenie, czy pobyt konkretnej osoby ma wyraz zamiaru stałego pobytu, czy ma charakter jedynie incydentalny. Zgodnie z ugruntowanym orzecznictwem, o zamieszkaniu w jakiejś miejscowości można mówić wówczas, gdy występujące okoliczności pozwalają przeciętnemu obserwatorowi na wyciągnięcie wniosków, że określona miejscowość jest głównym ośrodkiem działalności danej dorosłej osoby fizycznej [10]. Z kolei istotą rejestracji pobytu osób fizycznych w postaci zameldowania jest wyłącznie odzwierciedlenie stanu faktycznego [11]. Z przedstawionych poglądów orzecznictwa wynika, że na gruncie regulacji publicznoprawnych konsekwencje prawne przypisywane są zamieszkaniu w rozumieniu prywatnoprawnym, natomiast zameldowanie ma charakter wyłącznie ewidencyjny.

Najdalej idącą formę ingerencji prawa administracyjnego w możliwość zamieszkania cudzoziemca na terytorium Polski stanowi administracyjnoprawna instytucja zobowiązania do powrotu, która została uregulowana w art. 299-347 ustawy o cudzoziemcach. Należy wskazać, że pod wpływem prawa unijnego został zreformowany kształt tej administracyjnoprawnej instytucji przez wprowadzenie regulacji, które są podstawą preferencji dla dobrowolnego wyjazdu cudzoziemca w miejsce przymusowego. Dotychczasowa

decyzja o wydaleniu oraz decyzja zobowiązująca do opuszczenia Polski zostały zastąpione przez decyzję o zobowiązaniu do powrotu. Obecnie pojęcie wydalenia, zgodnie z art. 329 ust. 3 ustawy o cudzoziemcach, zostało zarezerwowane dla przymusowego wykonania decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu.

Wydalenie czy zobowiązanie do powrotu jest konsekwencją stwierdzenia, że zamieszkiwanie cudzoziemca na terytorium Polski było nielegalne. Formalnymi skutkami braku przymiotu legalności zamieszkania, które sprowadzają się do uznania cudzoziemca za niepożądanego, poza zobowiązaniem cudzoziemca do powrotu i jego ewentualnym wydaleniem, są: odmowa wjazdu na terytorium Polski, odmowa wszczęcia postępowania o udzielenie zezwolenia legalizującego pobyt w naszym kraju, odmowa udzielenia wnioskowanego zezwolenia, odmowa udzielenia wnioskowanej formy publicznoprawnej ochrony (np. odmowa nadania statusu uchodźcy), pozbawienie ochrony publicznoprawnej, czy cofnięcie udzielonego zezwolenia legalizującego pobyt.

Należy wskazać, że konsekwencją uznania cudzoziemca za niepożądanego jest zazwyczaj dążenie do nielegalizowania jego pobytu na terytorium RP. Niemniej jednak, w wyjątkowych sytuacjach w interesie państwa leży, żeby cudzoziemcy uznani za niepożądanych zalegalizowali swój pobyt. Dzieje się tak, gdy podyktowane jest to interesem państwa, m.in. w postaci uniknięcia dalszych strat podatkowych, ograniczeniem nielegalnej migracji oraz umożliwieniem cudzoziemcom integracji w polskim społeczeństwie [12]. W takich przypadkach ustawodawca przewidział możliwość legalizacji pobytu w Polsce na podstawie procedury abolicyjnej, podczas której następuje odwrócenie generalnej reguły i brak przymiotu legalności zamieszkania skutkuje nadaniem cudzoziemcowi administracyjnoprawnego uprawnienia do przebywania na terytorium Polski (zgodnie z regulacjami ustawy z dnia 28 lipca 2011 r. o zalegalizowaniu pobytu niektórych cudzoziemców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz o zmianie ustawy o udzieleniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i ustawy o cudzoziemcach).

Lista wykorzystanych źródeł:

1. J. Białocerkiewicz, *Status prawny cudzoziemców w świetle standardów międzynarodowych*, Toruń 1999.
2. J. Jagielski, *Status prawny cudzoziemca w Polsce (problematyka administracyjnoprawna)*, Warszawa 1997.
3. J. Białocerkiewicz, *Nowe polskie prawo o cudzoziemcach*, Toruń 2003.
4. M. Kumela-Romańska, *Administracyjnoprawny status cudzoziemca w Polsce*, Warszawa 2017.
5. Wyrok ETPCz z dnia 12 października 2006 r. w sprawie *MubilazilaMayeka i KanikiMitunga vs. Belgia*, nr skargi 13178/03, wyrok ETPC z dnia 8 czerwca 2006 r. w sprawie *Lupsa vs. Rumunia*, nr skargi 10337/04 (cytowane za: J. Chlebny (red.), *Cudzoziemcy. Orzecznictwo sądów administracyjnych*, Warszawa 2007).
6. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 1998 r., III RN 163/98, Legalis nr 43801.
7. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 czerwca 1983 r., II UR 4/83, OSP 1984, z. 12, poz. 265.
8. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 maja 1973 r., I CZ 48/73, Lex nr 7250.
9. Postanowienie Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 15 lutego 2006 r., I OW 231/05, Lex nr 201525.
10. Postanowienie Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 30 marca 2006 r., I OW 265/05, Lex nr 198360.
11. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 27 września 1990 r., III SA 688/90, Legalis nr 36677.
12. I. Rzeplińska, *Biuletyn Migracyjny – dodatek 2*, czerwiec-lipiec 2007, nr 13.

Кирилл Томашевский,
доктор юридических наук, профессор
кафедры гражданско-правовых дисциплин.
Международный университет «МИТСО»,
(г. Минск, Беларусь)
k_tomashevski@tut.by,
ORCID 0000-0002-4098-4943

ТРУДОВАЯ МИГРАЦИЯ: СРАВНЕНИЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВ ГОСУДАРСТВ – ЧЛЕНОВ ЕАЭС, ВЛИЯНИЕ НА НЕЕ ПАНДЕМИИ COVID-19 И ПОЛИТИЧЕСКОЙ НЕСТАБИЛЬНОСТИ В БЕЛАРУСИ

Трудовые отношения с трудящимися государств – членов Евразийского экономического союза (далее – ЕАЭС) были и остаются предметом совместного правового регулирования как права Союза, так и национальных законодательств государств – членов ЕАЭС. Об этом свидетельствует Договор о ЕАЭС от 29.05.2014 г., действующий с 01.01.2015, связывающий взаимными обязательствами пять государств – членов (Армению, Беларусь, Казахстан, Кыргызстан и Россию), в котором в ст.1 свобода движения рабочей силы внутри Союза провозглашена в качестве одной из четырех фундаментальных свобод (свободы движения товаров, услуг и капитала), а также отдельный Раздел XXVI прямо посвящен трудовой миграции.

Хотя вопросы трудовой миграции отчасти были предметом ряда научных работ и учебных пособий, но вопросы трудовой миграции в государствах – членах ЕАЭС в связи с пандемией COVID-19 и политическим кризисом в Беларуси 2020 г. пока не были предметом научных исследований.

Помимо ст. ст. 96 – 98 Договора о ЕАЭС отношения в сфере внешней трудовой миграции регулируются между пятью государствами-членами также рядом международных договоров, заключенных в рамках ООН (далеко не все из них ратифицированы Республикой Беларусь), СНГ, существуют многочисленными двусторонние договоры, детальный анализ которых мы не будем проводить в рамках данной статьи.

Национальное законодательство о трудовой миграции составляют следующие ключевые законы:

а) Республика Беларусь: 1) Закон Республики Беларусь от 30.12.2010 № 225-З (ред. от 05.01.2016) «О внешней трудовой миграции» (в настоящее время к внесению в него готовятся очередные изменения и дополнения); 2) Закон Республики Беларусь «О правовом положении иностранных граждан и лиц без гражданства в Республике Беларусь» от 04.01.2010 № 105-З (ред. от 16.12.2019);

б) Республика Армения: Закон Республики Армения от 16.01.2007 №ЗР-47 «Об иностранных лицах» (с изменениями и дополнениями);

в) Республика Казахстан: Закон Республики Казахстан от 22.07.2011 № 477-IV «О миграции населения»;

г) Кыргызская Республика: 1) Закон Кыргызской Республики от 30.07.2002 №133 «О внутренней миграции» (с изменениями и дополнениями); 2) Закон Кыргызской Республики от 13.01.2006 года № 4 «О внешней трудовой миграции» (с изменениями и дополнениями);

д) Российская Федерация: 1) Федеральный закон от 25.07.2002 №115-ФЗ «О правовом положении иностранных граждан в Российской Федерации» (с изменениями и дополнениями); 2) Трудовой кодекс Российской Федерации (гл.50-1 введена Федеральным законом от 01.12.2014 №409-ФЗ).

О некоторых терминологических расхождениях национального законодательства о внешней трудовой миграции государств-членов и международных договоров мы ранее уже писали [1]: в Договоре о ЕАЭС используется термин «трудящихся государства – члена», во многих международных договорах ООН и МОТ – трудящийся-мигрант, тогда как в Армении и России чаще используется термин «иностраный работник», в Казахстане и Кыргызстане – «трудящийся-мигрант», в Беларуси – «трудящийся-эмигрант» и «трудящийся-иммигрант». Тем самым вопрос с гармонизацией наименования основного субъекта отношений по внешней трудовой миграции остается пока не решенным ни в праве ЕАЭС ни в национальном законодательстве о трудовой миграции. Полагаем, что за основу было бы оптимальным взять общепринятый на универсальном международном уровне термин «трудящийся-мигрант» для характеристики всех иностранных работников, прибывающих на территорию государств –членов ЕАЭС или выезжающих из ЕАЭС граждан в третьи страны. Самых же граждан пяти государств членов ЕАЭС при их перемещении внутри Союза в целях трудоустройства можно именовать трудящимися без добавления «мигрант»,

что будет подчеркивать их внутрисоюзный правовой статус, близкий к национальному. При этом подходе даже не потребуются изменения в Договор о ЕАЭС, а лишь в национальное законодательство трех государств-членов (Армении, Беларуси и России).

Отдельно остановимся на влиянии на отношения по трудовой миграции процессов цифровизации, пандемии Covid-19, политической и экономической нестабильности в Беларуси.

В условиях пандемии коронавируса Covid-19, охватившей большинство стран мира, многие бизнес-процессы и сами трудовые отношения с большим числом работников перешли в цифровой формат – персонал переведен на «удаленку», точнее – на дистанционную работу, что нашло свое урегулирование в гл.25¹ Трудового кодекса Республики Беларусь.

Внешней трудовой миграции в сочетании с релокацией бизнеса не мешает и снижение оплачиваемого рабочего времени, которое наблюдается повсеместно в мире в условиях пандемии Covid-19. К примеру, по данным МОТ на 30 июня 2020 г. продолжительность рабочего времени в Европе и Средней Азии по оценкам снизилась на 13,9%, или 45 миллионов рабочих мест во втором квартале 2020 г. Самая большая потеря в этом регионе, по оценкам МОТ, произошла в Южной Европе (18 %), за ней следует Северная Европа (15,3 %), Западная Европа (14,3 %), Центральная и Западной Азии (13,6 %) и Восточной Европы (11,6 %) [2].

Стоит заметить, что в самой Беларуси занятость во 2-м квартале 2020 г. снизилась, а уровень регистрируемой безработицы с апреля по июнь 2020 г., то есть всего за два месяца возрос сразу на 1300 чел., то есть примерно на 25%, что также может приводить к оттоку за рубеж высококвалифицированных кадров. По состоянию на июнь 2020 г. число вакансий в Беларуси (преимущественно низкоквалифицированный труд) в 7 раз превышало число регистрируемых безработных [3]. Не исключено, что этот разрыв может увеличиваться.

Негативно на ситуации с динамикой трудовой иммиграции и релокаций бизнесов сказывается политический кризис в Беларуси, начавшийся в ходе последней электоральной кампании в августе 2020 г. Директор Белорусского экономического исследовательско-образовательного центра BEROC К. Борнукова, считает, что экономика знаний и инноваций после выборов Президента 2020 г. «сидит на чемоданах» и готова в любой момент переместиться в более безопасные страны. Это принесет больший ущерб, чем забастовки рабочих, так как потери будут необратимыми. С этим согласен ее коллега старший научный сотрудник BEROC Л. Львовский, который полагает, что высокотехнологичный сектор и ИТ, вносящие весомый вклад в развитие экономики, будучи более мобильной группой, в связи с сильно выросшими рисками работы в Беларуси, связанными как с безопасностью работников, так и с внезапными проблемами с интернетом, будут первыми, кто решится на релокацию [4]. По мнению председателя ВКС Республиканской конфедерации предпринимательства В. Карягина «если весь этот подъем закончится очередной волной репрессий, нас ждет массовый отток наиболее перспективных, способных, активных людей. Они образованы, знают языки, технологии ведения бизнеса. И, главное, теперь люди могут легко перемещаться: у многих есть или карта поляка, или долгосрочные шенгенские визы, или партнеры за рубежом.» [5, с.6]

О формировании плана возможной релокации из г.Минска уже заявил глава одного из крупнейших резидентов ПВТ Wargaming В. Кислый, а основатель и директор аутсорс-компании Iomiso Н. Мурзенков в интервью газете «Белорусы и рынок» заявил: «Я общаюсь с несколькими руководителями и собственниками компаний – резидентов ПВТ. К сожалению, для многих из них вопрос релокации уже не носит чисто гипотетического характера. Начавшаяся релокация – данность.» [6, с.13] Компания Viber закрывает белорусский офис, Генеральный директор ЗАО «БелХард Групп» И. Мамоненко сообщил, что трое его сотрудников были задержаны в ходе протестных акций, 28 работников написали заявления об увольнении, так как хотят уехать из страны, венчурный инвестор К. Голуб отметил, что «абсолютное большинство крупных белорусских ИТ-компаний поработывают сценарий полной или частичной релокации самым серьезным образом» [7, с.1, 6].

Таким образом, ситуация на рынке труда Беларуси свидетельствует о том, что намечаются предпосылки к росту внешней трудовой миграции, а именно – эмиграции из Беларуси высококвалифицированных кадров (прежде всего либерально мыслящих ИТ специалистов) в Украину и страны – члены Европейского Союза (Польшу, страны Балтии и др.).

Обратим внимание на то, что Указом Президента Украины от 02.10.2020 №420/2020 «О некоторых мерах по привлечению предпринимателей, высококвалифицированных специалистов, которые являются гражданами Республики Беларусь» уже предусмотрены дополнительные гарантии в сфере трудовой миграции в виде продления до 180 дней в течение 365 дней сроков временного пребывания на территории Украины граждан Республики Беларусь, которые являются предпринимателями, высококвалифицированными специалистами, в частности специалистами в

сфере информационных технологий и инноваций, иммиграция которых отвечает интересам Украины, и членов их семей. Тем же Указом предусмотрено внедрение пилотного проекта по упрощенному оформлению видов на жительство для граждан Республики Беларусь, которые являются предпринимателями, высококвалифицированными специалистами, в частности специалистами в сфере информационных технологий и инноваций, иммиграция которых отвечает интересам Украины, и членов их семей, предусмотрев возможность сокращения до трех дней сроков для получения таких свидетельств, без необходимости дополнительного выезда за пределы территории Украины [8].

По последним данным МВД Беларуси, с сентября 2020 г. из страны в Украину уехали 3000 граждан, а в Польшу – 10 000. В Литву и Латвию в общей сложности с начала осени выехало не больше 500 белорусов, сообщил "БелТА" начальник департамента гражданства и миграции МВД Алексей Бегун. По мнению А. Бегуна это преимущественно трудовая миграция, и не согласен, что отъезд спровоцировали события в стране после президентских выборов. "Часть из них выезжает как работающие лица. Думаю, это не безвозвратная, это трудовая миграция. Понятно, что украинцы предоставили определенные преференции айтишникам, поляки до сих пор предоставляют преференции в отношении работающих белорусов, которые в упрощенном порядке привлекаются для трудовой деятельности и выезжают на работу", - сказал он. В целом в МВД считают, что ситуация с оттоком граждан не критична для национальной безопасности и рынка труда [9]. На наш взгляд, хотя этот отток высококвалифицированных кадров из Беларуси в Украину, Польшу и страны Балтии и не критичен для рынка труда (здесь и сейчас), но для экономики Беларуси на перспективу он критичен, поскольку IT специалисты приносили в страну значительную часть налогов от своей интеллектуальной деятельности.

В заключение доклада сформулируем некоторые выводы:

- национальное миграционное законодательство государств-членов ЕАЭС не достаточно гармонизировано (начиная от терминологии, заканчивая теми административными процедурами, которые используются для защиты национального рынка труда от наплыва трудящихся иммигрантов извне и оттока трудящихся эмигрантов из Союза);

- для изменения негативной тенденции релокации IT специалистов из Беларуси не достаточны вышеуказанные законодательные корректировки. Важно создать в Республике Беларусь комфортные условия для жизни и осуществления трудовой деятельности всех трудящихся, стабильное законодательство, открытость экономики, обеспечить соблюдение прав человека, принципов демократического правового государства, включая разделение властей, законность, верховенство права и закона и сменяемость государственной власти в ходе честных выборов.

Список использованных источников:

1. Томашевский, К.Л. Гармонизация национального законодательства государств-членов ЕАЭС о трудовой миграции с международными договорами / К.Л. Томашевский // Трудовое право в России и за рубежом. – 2016. – №4. – С.55–59.
2. ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Fifth edition Updated estimates and analysis : 30 June 2020 // ILO. – Режим доступа: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_749399.pdf. – Дата доступа: 04.10.2020.
3. Ситуация в сфере занятости и безработицы в Республике Беларусь // Сайт Министерства труда и социальной защиты Республики Беларусь. – Режим доступа: <http://www.mintrud.gov.by/ru/sostojanie>. – Дата доступа: 04.10.2020.
4. Калинина, Н. Эксперты: потери от произошедшего после выборов намного серьезней, чем от забастовок рабочих / Н. Калинина // Портал tut.by. – Режим доступа: <https://news.tut.by/economics/697470.html>. – Дата доступа: 04.10.2020.
5. Карягин, В. Последствия выборов усугубят ситуацию в экономике / В. Карягин // Белорусы и рынок. – 2020. – №8. – 22.08.2020. – С.6.
6. Мурзенков, Н. Релокация IT – вопрос уже не гипотетический / Н. Мурзенков // Белорусы и рынок. – 2020. – №8. – 22.08.2020. – С.6.
7. Шумская, О. Увезут ли белорусские IT-компании своих сотрудников из страны? О. Шумская // Комсомольская правда в Белоруссии. – №160. – 25.08.2020. – С.1, 6.
8. О некоторых мерах по привлечению предпринимателей, высококвалифицированных специалистов, которые являются гражданами Республики Беларусь: Указ Президента Украины, 2 окт. 2020 г. №420/2020 // Сайт Президента Украины. – Режим доступа: <https://www.president.gov.ua/documents/4202020-35217>. – Дата доступа: 04.10.2020.
9. Бегун, А. С сентября из Белоруссии 13 000 граждан выехали на Украину и в Польшу / А. Бегун // Интерфакс. – Режим доступа: <https://www.interfax.ru/world/732470>. – Дата доступа: 22.10.2020.

Віктор Щербина

доктор юридичних наук, професор
кафедри трудового права
та права соціального забезпечення.
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
(м. Київ, Україна)
viktorknu@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5694-5121>

УПРАВЛІННЯ ЗАЙНЯТІСТЮ І ТРУДОВОЮ МІГРАЦІЄЮ: ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ І ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ

Частина 4 ст. 13 Конституції України [1] декларує соціальну спрямованість економіки нашої країни. Таким чином є правові основи для забезпечення можливості громадянам України жити добре, відповідно до рівня економічного розвитку країни, їх вкладу в створення національних багатств. Завдання ж держави полягає у створенні необхідних умов для забезпечення продуктивної зайнятості, що, хоча й «розміто», але передбачає ч. 2 ст. 43 Конституції України.

10 червня 2008 р. МОП була прийнята Декларація про соціальну справедливість задля справедливої глобалізації [2], в якій зазначається, що в рамках концепції гідної праці всі держави зобов'язані здійснювати заходи з досягнення чотирьох важливих завдань в таких сферах як трудові права, зайнятість, соціальний захист і соціальний діалог. Таким чином, трудова міграція – складова проблеми забезпечення гідної праці незалежно від того де працює людина.

Пункт 23 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про зайнятість населення» [3] визначає трудову міграцію як переміщення особи, пов'язане з перетинанням державного кордону або меж адміністративно-територіальної одиниці з метою виконання або пошуку роботи.

Стаття 10 зазначеного Закону навіть передбачила право особи на трудову діяльність за кордоном. Громадяни України мають право займатися трудовою діяльністю за кордоном, якщо така діяльність не заборонена законодавством України та держави перебування. Права громадян України, які працюють за кордоном, захищаються законодавством України та держави перебування, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Відповідно до п. 8 ч. 2 ст. 15 Закону України «Про зайнятість населення» метою державної політики у сфері зайнятості населення є посилення соціального та правового захисту громадян України, які працюють за кордоном, у тому числі шляхом активізації міжнародного співробітництва, укладення міжнародних договорів, що стосуються питань захисту прав трудових мігрантів.

Тому цілком зрозумілим кроком у напрямку державного регулювання трудової міграції стало прийняття Закону України «Про зовнішню трудову міграцію» [4], який визначає правові та організаційні засади державного регулювання зовнішньої трудової міграції та соціального захисту громадян України за кордоном (трудовах мігрантів) і членів їхніх сімей.

Стаття 6 названого Закону визначає органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері зовнішньої трудової міграції. Формування та реалізацію державної політики у сфері зовнішньої трудової міграції в межах своїх повноважень забезпечують Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади, а також місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування. Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері зовнішньої трудової міграції, є центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері праці та соціальної політики, зайнятості населення та трудової міграції. Очевидно, що державна політика у сфері зовнішньої трудової міграції, є лише частиною державної політики у сфері зайнятості населення.

Стаття 17 Закону України «Про зайнятість населення» визначає органи, що забезпечують формування та реалізацію державної політики у сфері зайнятості населення. Формування та реалізацію державної політики у сфері зайнятості населення забезпечують у межах своїх повноважень Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади у сфері соціальної політики, інші центральні органи виконавчої влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим та Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування. Головним органом у системі центральних органів

виконавчої влади з формування та реалізації державної політики у сфері зайнятості населення є центральний орган виконавчої влади у сфері соціальної політики, яким нині є Міністерство соціальної політики України.

Однак згідно з проектом Закону України за № 2168 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо формування державної політики у сфері праці, трудових відносин, зайнятості населення та трудової міграції» [5], за який Верховна Рада України проголосувала як за закон, ці повноваження будуть конкретно закріплені за Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України.

Розділ же III Закону України «Про зайнятість населення» вказує на центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції.

У ч. 1 ст. 21 зазначеного Закону вказується, що діяльність центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, спрямовується і координується Міністром – керівником центрального органу виконавчої влади у сфері соціальної політики. Єдиним органом з такими функціями і такою підпорядкованістю є Державна служба зайнятості. Відповідно до ч. 2 ст. 21 Закону України «Про зайнятість населення», центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, здійснює свої повноваження безпосередньо та через територіальні органи.

Стаття 22 Закону України «Про зайнятість населення» визначає завдання та функції центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, його територіальних органів. І серед першочергових основних завдань цього органу називає реалізацію державної політики у сфері зайнятості населення та трудової міграції, у тому числі й щодо впливу на зовнішню трудову міграцію.

Саме тут і виникають питання щодо шляхів реалізації цього виду державної політики, визначення компетенції державних органів та відповідальності за результати діяльності.

Однак, перед тим як розкрити означені вище питання, наведемо декілька прикладів проблемних норм, які стосуються цієї сфери. Так, ст. 8 Закону України «Про зовнішню трудову міграцію», у ч. 2 і 3 передбачає норми, які не покладають на зовнішнього трудового мігранта ніяких соціальних зобов'язань в Україні. Трудові мігранти і члени їхніх сімей можуть добровільно брати участь у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування згідно із законами України. Пенсійне забезпечення трудових мігрантів здійснюється відповідно до законів, якими встановлюються умови пенсійного забезпечення, та міжнародних договорів у сфері пенсійного забезпечення, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Проте, коли йдеться про реінтеграцію в суспільство трудових мігрантів, то ст. 14 Закону України «Про зовнішню трудову міграцію» передбачає, що держава сприяє реінтеграції в суспільство трудових мігрантів і членів їхніх сімей шляхом здійснення комплексу соціальних, правових, економічних та інших заходів, передбачених законодавством. А відповідно до ч. 2 цієї статті, відповідальним за реінтеграцію трудових мігрантів є центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері праці та соціальної політики, зайнятості населення та трудової міграції, тобто зараз це Міністерство соціальної політики України через Державну службу зайнятості, а в подальшому – це Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, через ту ж таки Державну службу зайнятості.

Вкрай важливими є й положення ч. 4 ст. 14 Закону України «Про зовнішню трудову міграцію». Для надання трудовим мігрантам можливості ознайомитися до їх повернення з держави перебування з умовами повернення на запит заінтересованої особи надається інформація про можливості та умови працевлаштування в Україні та допомогу, що надається для економічної реінтеграції. Тобто зовнішній трудовий мігрант може очікувати на вказані заходи саме від Державної служби зайнятості.

Уявляється, що тут є незайвим й нагадування про те, що відповідно до ч. 1 ст. 16 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» [6], першочерговими джерелами формування коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття є страхові внески страхувальників. За п. 10 ч. 1 ст. 1 Закону України від 8 липня 2010 р. «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [7], страхувальники – це роботодавці та інші особи, які відповідно до цього Закону зобов'язані сплачувати єдиний внесок. Сплачувати в Україні.

Згідно з ч. 2 ст. 16 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» кошти бюджету Фонду використовуються на виплату забезпечення та надання соціальних послуг, передбачених ст. 7 цього Закону, фінансування заходів, передбачених

ст. 7-1 цього Закону, здійснення заходів відповідно до Закону України «Про зайнятість населення», інші потреби, передбачені цим Законом.

Виникає питання: чому страхувальники мають фінансувати заходи, що стосуються осіб, які не є учасниками загальнообов'язкового державного соціального страхування? Чому воно для одних воно обов'язкове, а для інших – добровільне. Мабуть все ж заходи з трудової реінтеграції зовнішніх трудових мігрантів мають фінансуватися через відповідні державні програми повернення цієї категорії громадян України.

Згідно з ч. 3 ст. 14 Закону України «Про зовнішню трудову міграцію», центральні та місцеві органи виконавчої влади у межах своїх повноважень сприяють реінтеграції трудових мігрантів, які виявили намір повернутися або повернулися в Україну.

На наш погляд, відбулося розбалансування правових основ формування і реалізації державної політики у сфері зайнятості населення і соціального захисту від безробіття, зокрема, й щодо зовнішньої трудової міграції. Тому, перш за все, необхідно чітко з'ясувати місце і роль кожного суб'єкта формування і реалізації державної політики у сфері зайнятості населення та соціального захисту від безробіття.

1. Верховна Рада України в законі визначає основні засади внутрішньої політики у сфері зайнятості населення та соціального захисту від безробіття (п. 5 ст. 85 Конституції України), затверджує загальнодержавну програму соціального розвитку України, включно з питаннями зайнятості населення та соціального захисту від безробіття (п. 6 ст. 85 Конституції). Виключно законами України визначаються основи соціального захисту, засади регулювання праці і зайнятості (п. 6 ст. 92 Конституції), організація і діяльність органів виконавчої влади (п. 12 ст. 92 Конституції).

2. Кабінет Міністрів України:

1) забезпечує здійснення внутрішньої політики у сфері зайнятості населення та соціального захисту від безробіття, виконання Конституції і законів України у цій частині (п. 1 ст. 116 Конституції);

2) розробляє і здійснює загальнодержавну програму соціального розвитку України, включно з питаннями зайнятості населення та соціального захисту від безробіття (п. 3, 4 ст. 116 Конституції).

Абзац 5 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» [8] передбачає, що Кабінет Міністрів України забезпечує проведення державної політики зайнятості населення, розроблення та виконання відповідних державних програм, вирішує питання профорієнтації, підготовки та перепідготовки кадрів, регулює міграційні процеси, забезпечує виконання положень Генеральної угоди у межах взятих на себе зобов'язань;

3) визначає міністерство, відповідальне за здійснення державної політики у сфері зайнятості населення та соціального захисту від безробіття (п. 9 ст. 116 Конституції);

4) спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади, які беруть участь у здійсненні державної політики у сфері зайнятості населення та соціального захисту від безробіття (п. 9 ст. 116 Конституції, ч. 1 ст. 21 Закону України «Про Кабінет Міністрів України»).

3. Міністерство, відповідальне за здійснення державної політики у сфері зайнятості населення та соціального захисту від безробіття, координує і контролює діяльність Державної служби зайнятості. Ці повноваження міністерства ґрунтуються на положеннях п. 3 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» [9], який передбачає серед завдань міністерства інформування та надання роз'яснень щодо здійснення державної політики.

«Здійснення державної політики» – це термін, який не суперечить положенням Конституції. Безпосереднє здійснення державної політики у сфері зайнятості населення та соціального захисту від безробіття – це функція Державної служби зайнятості.

Положення ст. 6, 7 та 8 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» не передбачають прямого підпорядкування такого органу як Державна служба зайнятості міністерству, відповідальному за здійснення державної політики у сфері зайнятості населення та соціального захисту від безробіття.

4. Державна служба зайнятості безпосередньо чи у співробітництві з іншими заінтересованими громадськими та приватними установами, реалізує заходи у сфері зайнятості населення та соціального захисту від безробіття, виконує загальнодержавну програму соціального розвитку України у цій частині (ч. 2 ст. 1 Конвенції МОП № 88 про організацію служби зайнятості 1948 р. [10]).

Державна служба зайнятості є національною системою державних установ, що забезпечують найкращу можливу організацію ринку зайнятості (ч. 2 ст. 1 Конвенції МОП № 88 про організацію служби зайнятості 1948 р., ч. 2 ст. 43 Конституції).

Фінансове забезпечення діяльності Державної служби зайнятості, реалізації загальнодержавної програми соціального розвитку України з питань зайнятості населення та соціального захисту від безробіття, інших необхідних заходів організації ринку зайнятості, соціального захисту безробітних, покладається на Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття (ч. 1 ст. 1 Конвенції МОП № 88 про організацію служби зайнятості 1948 р., ч. 2 ст. 43, ч. 1 і 2 ст. 46 Конституції).

5. Місцеві державні адміністрації на відповідній території забезпечують виконання Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України, інших органів державної виконавчої влади, загальнодержавних і регіональних програм соціально-економічного розвитку включно з питаннями забезпечення зайнятості населення, соціального захисту від безробіття (п. 1 і 3 ст. 119 Конституції).

Таким чином, чинна нормативна база потребує удосконалення особливо в частині відповіді на питання про те, хто визначає, формує, реалізує чи фінансує державну політику у сфері зайнятості населення та соціального захисту від безробіття, у тому числі, й щодо вирішення проблем внутрішньої та зовнішньої трудової міграції.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Україна, 1996. – 54 с.
2. Див.: Декларация МОТ «О социальной справедливости в целях справедливой глобализации». Принята 10 июня 2008 г. URL: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgre_ports/.../wcms_100193.pdf
3. Закон України від 5 липня 2012 р. № 5067-VI «Про зайнятість населення» // Офіційний вісник України від 27.08.2012 - 2012 р., № 63, стор. 17, стаття 2565, код акта 63058/2012.
4. Закон України від 5 листопада 2015 р. № 761-VIII «Про зовнішню трудову міграцію» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 49-50, ст.463.
5. Проект Закону України за № 2168 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо формування державної політики у сфері праці, трудових відносин, зайнятості населення та трудової міграції» // http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66932
6. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» // Відомості Верховної Ради України, 2000 р., № 22, ст. 171 із наступними змінами.
7. Закон України від 8 липня 2010 р. № 2464-VI «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» // Офіційний вісник України від 20.08.2010 -2010 р., № 61, стор. 13, стаття 2108, код акта 52354/2010.
8. Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII «Про Кабінет Міністрів України» // Офіційний вісник України від 14.03.2014 - 2014 р., № 20, стор. 23, стаття 619, код акта 71668/2014.
9. Закон від 17 березня 2011 р. № 3166-VI України «Про центральні органи виконавчої влади» // Офіційний вісник України від 18.04.2011 - 2011 р., № 27, стор. 20, стаття 1123, код акта 55751/2011.
10. Конвенції МОП № 88 про організацію служби зайнятості 1948 р. // <https://zako.rada.gov.ua/laws/show/993224/print>

Руслана Бабушкіна

кандидат сільсько-господарських наук., доцент.
Херсонський державний аграрний університет
ruslanabab@ukr.net
(м. Херсон, Україна)

Софія Мельниченко

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Херсонський державний аграрний університет
sofiya.melnichenko.98@gmail.com
(м. Херсон, Україна)

ОГЛЯД СВІТОВИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У 2018 РОЦІ

Під міграцією розуміють такі територіальні переміщення населення, які супроводжуються зміною постійного місця проживання та місця праці як у межах однієї країни, так і поза її межами [1].

Основними причинами міграцій є причини економічного, політичного та військового порядку. Говорячи ж про форми міжнародного міграційних процесів, відзначимо, що основними з них є постійна й тимчасова міграції [2].

Під час дослідження авторами було розглянуто міграційні потоки регіонів світу – Європи, Америки, Азії, Африки, Австралії та Океанії. За основу було взято статистичні показники кількості емігрантів та іммігрантів найбільш популярних країн світу.

Так, у 2018 році у країнах Європейського регіону [таблиця 1] спостерігався як міграційний приріст, так і скорочення. До країн з міграційним приростом слід віднести: Білорусь, Естонію, Італію, Латвію, Молдову та Росію. Це пов'язано з підвищенням рівня життя та збільшенням кількості робочих місць вданих країнах. Стосовно інших країн регіону [таблиця 1], то у них спостерігається міграційне скорочення; причому найбільше у Німеччині (-1821), Литві (-337), Угорщині (-285) та Чехії (-253). При цьому Україна є так званим «донором» мігрантів для всіх наведених у табл. 1 країн крім, Молдови та Італії.

Таблиця 1

Кількість міждержавних мігрантів країн Європи у 2018 році, осіб [3]

КРАЇНИ ЄВРОПИ				
Країни	Усього		З них громадяни України	
	кількість прибулих	кількість вибулих	кількість прибулих	кількість вибулих
Австрія	32	209	3	141
Білорусь	1049	716	145	394
Естонія	41	35	7	22
Іспанія	134	233	83	196
Італія	448	261	238	187
Латвія	90	51	11	27
Литва	107	444	10	295
Молдова	1596	512	307	288
Німеччина	335	2156	92	1740
Польща	663	760	191	427
Росія	5209	3364	959	2270
Угорщина	102	387	39	365
Чехія	103	356	63	329

Стосовно найбільших країн Америки [таблиця 2], то слід зазначити, що міграційне скорочення спостерігається як у Канаді, так і у США. В США, станом на 2018 рік, воно становило (-2386) осіб, а в Канаді — (-4) особи.

Таблиця 2

Кількість міждержавних мігрантів країн Америки у 2018 році, осіб [3]

КРАЇНИ АМЕРИКИ				
країни	Усього		З них громадяни України	
	кількість прибулих	кількість вибулих	кількість прибулих	кількість вибулих
Канада	96	100	20	55
США	834	3220	189	2781

На відміну від інших регіонів, в Азії у 2018 році переважає імміграція. Середній міграційний приріст в країнах Азії у 2018 році склав – 12266 осіб. Міграційний приріст відбувався у наступних країнах: Азербайджан (908 осіб), Вірменія (403 особи), Грузія (434 особи), Ізраїль (467 осіб), Киргизстан (53 особи), Таджикистан (103 особи), Туреччина (1483 особи), Туркменістан (478 осіб) та Узбекистан (60 осіб). Міграційне скорочення у 2018 році було лише в Казахстані і становило (-22) особи.

Таблиця 3

Кількість міждержавних мігрантів країн Азії у 2018 році, осіб [3]

КРАЇНИ АЗІЇ				
країни	Усього		З них громадяни України	
	кількість прибулих	кількість вибулих	кількість прибулих	кількість вибулих
Азербайджан	1687	779	53	27
Вірменія	510	107	46	21
Грузія	673	239	43	28
Ізраїль	884	417	99	155

Казахстан	282	304	53	219
Киргизстан	80	27	4	4
Таджикистан	172	69	19	3
Туреччина	2406	923	55	40
Туркменістан	1051	573	11	9
Узбекистан	1025	975	54	18

У країнах Африки у 2018 теж спостерігався міграційний приріст – 4475 осіб. Щодо Австралії та Океанії, то тут відбулося незначне міграційне скорочення (-6) осіб [3].

Отже, міжнародна міграція робочої сили набуває дедалі глобальнішого характеру. Сьогодні вона охоплює абсолютну більшість країн світу. Та все ж основними напрямками сучасних міграційних процесів є Північний та Південноамериканський регіони, Західноєвропейський ринок, Південно-Східна та Західна Азія, Африканська ділянка переселенських рухів. Саме тому дані процеси потребують регулювання з боку держав, що беруть участь в обміні трудовими ресурсами, та виваженої міжнародної міграційної політики.

Список використаних джерел:

1. Управління трудовим потенціалом / В. С. Васильченко, А. М. Гриненко, О. А. Грішнова, Л. П. Керб. – Київ: КНЕУ, 2005. – 403 с.
2. Полінчак М. М. Світові міграційні процеси (загальна характеристика) / М. М. Полінчак, Я. П. Дроздовський, В. М. Полінчак. // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – 2015. – №12. – С. 38–44.
3. Тімохіна М. Б. Населення України за 2018 рік / М. Б. Тімохіна. // Державна служба статистики України. – 2019. – С. 178.

Микола Боднарук

доктор юридичних наук, професор
кафедри приватного права
юридичного факультету.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)
m.bodnaruk@chnu.edu.ua
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7386-465X>

Альона Бурка

асистентка
кафедри приватного права
юридичного факультету.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)
a.burka@chnu.edu.ua
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8038-2958>

ЗОВНІШНЯ ТРУДОВА МІГРАЦІЯ В УКРАЇНІ

Найбільш масовим і значущим для України міграційним потоком є трудова міграція громадян за кордон. Протягом багатьох років в Україні спостерігається зовнішня трудова міграція висококваліфікованих фахівців та молоді. В останні роки міграційні процеси посилюються і внаслідок проведення Операції Об'єднаних сил на сході України, економічної кризи. 2020 рік якнайкраще наочно продемонстрував проблему зовнішньої трудової міграції в Україні, а саме коли тисячі українців масово поверталися з-за кордону у зв'язку із оголошенням карантину внаслідок пандемії COVID-19, і так само масово поверталися назад по спливу декількох місяців знову у пошуках роботи за кордоном, не знайшовши відповідної в Україні.

В Законі України «Про зовнішню трудову міграцію від 05 листопада 2015 року № 761-VIII» [1] зовнішня трудова міграція визначається як переміщення громадян України, пов'язане з перетинанням

державного кордону, з метою здійснення оплачуваної діяльності в державі перебування, а трудовий мігрант, відповідно, – громадянин України, який здійснював, здійснює або здійснюватиме оплачувану діяльність у державі перебування, не заборонену законодавством цієї держави.

Основними причинами (факторами) масової зовнішньої трудової міграції є: незадоволеність громадян України рівнем заробітної плати, умовами праці чи запропонованими вакансіями, нестача робочих місць, соціально-економічна криза, спад виробництва, відсутність можливостей для розвитку та самореалізації.

Трудова міграція призводить до того, що вкладені державою кошти у підготовку фахівців для потреб власної економіки, у результаті, працюють на економіку «чужої» країни; до зростання фіскального навантаження на громадян, які не виїхали з країни; проблем фінансування Пенсійного Фонду; втрати Україною потенціалу для економічного розвитку; зниження привабливості для входження інвесторів у економіку країни, яка не має достатніх трудових ресурсів і відповідно не може генерувати економічне зростання тощо.

Проте, незважаючи на численні негативні наслідки трудової міграції, наявність останньої призводить і до окремих позитивних результатів: 1) надходження валюти; 2) зменшення напруги на ринку праці; 3) є джерелом нових знань та досвіду, які можуть сприяти розвитку держави; 4) є стимулом збільшувати продуктивність праці на українських підприємствах.

Уряд України, усвідомлюючи глобальність та можливі катастрофічні наслідки від зовнішньої трудової міграції, прийняв ряд розпоряджень, якими затверджено плани заходів та стратегію державної міграційної політики в цілому.

Так, у 2017 році розпорядженням КМУ від 12 квітня № 257-р було затверджено план заходів щодо забезпечення реінтеграції в суспільство трудових мігрантів і членів їх сімей, основними з яких були сприяння працевлаштуванню трудових мігрантів і членів їх сімей після повернення в Україну; надання в державних і комунальних закладах охорони здоров'я медичної допомоги трудовим мігрантам і членам їх сімей, які повернулися в Україну; посилення соціального та правового захисту громадян України, які працюють за кордоном; стимулювання імміграційних потоків в Україну з урахуванням інвестиційних, наукових і культурних потреб держави, створення сприятливих умов для повернення в Україну діячів науки та культури, кваліфікованих спеціалістів і робітників [2].

Розпорядженням КМУ від 12 липня 2017 року № 482-р було схвалено Стратегію державної міграційної політики України на період до 2025 року [3]. У Стратегії передбачено тринадцять напрямків її реалізації (цілей), проте лише два із них безпосередньо стосуються трудової міграції, а саме: 1) зменшити негативні наслідки еміграції з України та збільшити її позитивний вплив на розвиток держави; 2) створити необхідні умови для повернення та реінтеграції українських мігрантів в українське суспільство.

В рамках першої цілі наголошується на тому, що еміграція, а також її негативні наслідки не можуть бути зменшені шляхом прямого законодавчого та (або) адміністративного регулювання. Зазначені питання можуть бути врегульовані шляхом поступового усунення економічних, соціальних та інших факторів суспільного життя, що призводять до еміграції.

В рамках другої цілі звертається увага на необхідність посилення зв'язків з Україною (для мігрантів), щоб останні мали можливість брати участь в економічному, суспільному, культурному та політичному житті держави.

Розпорядженням КМУ від 29 серпня 2018 р. № 602-р було затверджено план заходів на 2018-2021 роки щодо реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року [4], проте на відміну від розпорядження КМУ від 12 квітня 2017 № 257-р у розпорядженні від 29 серпня 2018 року основна увага звертається на необхідність автоматизації процесів єдиної інформаційно-аналітичної системи управління міграційними процесами та додатково наголошується про необхідність сприяння працевлаштуванню трудових мігрантів – громадян України і членів їх сімей після повернення в Україну з урахуванням рівня їх освіти, професійного досвіду, кваліфікації та потреб ринку праці та протидії нелегальній міграції.

Проаналізувавши положення усіх вище зазначених нормативно-правових актів, можна зробити висновок, що в усіх без винятку визнаються та наголошується на проблемах трудової міграції, пропонуються першочергові та необхідні, на наш погляд, шляхи їх вирішення. Проте труднощі починають виникати у процесі впровадження планів на практиці.

Станом на сьогодні, можемо констатувати, що усі вище перелічені «стратегічні» плани, цілі є дієвими лише «на папері», адже в реальності вони не перетворюються у конкретні, добре продумані та злагоджені дії, позбавлені системного характеру, а одиничні їх прояви є настільки незначними, що майже непомітні.

Якщо виходити з того, що найбільший вплив на міграційні процеси мають соціальні та економічні чинники [5, с.186], то реформування насамперед необхідно розпочати у цих сферах. Якщо ж в короткостроковій перспективі не буде вжито кроків щодо поліпшення економічної ситуації всередині країни, створення умов, які мотивують людей не виїжджати з України, а змінити своє прагнення виїжджати на заробітки, на прагнення – жити та працювати вдома [6], то наслідки для держави можуть бути серйозними і незворотними, і ця ж сама економіка країни та сфера соціального забезпечення населення – перші, хто відчують на собі ці наслідки.

Список використаних джерел:

1. Про зовнішню трудову міграцію: Закон України від 05 листопада 2015 р. № 761-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text> (дата звернення: 01.10.2020).
2. Про затвердження плану заходів щодо забезпечення реінтеграції в суспільство трудових мігрантів і членів їх сімей: Розпорядження КМУ від 12 квітня 2017 р. № 257-р // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/257-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 30.09.2020).
3. Про затвердження плану заходів на 2018-2021 роки щодо реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року: Розпорядження КМУ від 12 липня 2017 року № 482-р. // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 29.09.2020).
4. Про затвердження плану заходів на 2018-2021 роки щодо реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року: Розпорядження КМУ від 29 серпня 2018 р. № 602-р // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/602-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 30.09.2020).
5. Б.М. Гнатківський. Трудова міграція та її вплив на економічний розвиток України // Науковий вісник НУБіП України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. № 222. 2015. С. 185-192.
6. Елла Лібанова. Трудова міграція з України: вплив COVID-19. URL: https://zn.ua/ukr/SOCIUM/trudova-migraciya-z-ukrayini-vpliv-covid-19-351189_.html (дата звернення: 03.10.2020).

Світлана Вишновецька

доктор юридичних наук, завідувачка
кафедри цивільного права і процесу.
Національний авіаційний університет
(м. Київ, Україна)
vyshnsv@ukr.net
ORCID 0000-0001-8482-7942

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ТА ПРАЦІВНИКА-МІГРАНТА

У найширшому розумінні міграцію можна визначити як територіальне переміщення населення, пов'язане з перетином як зовнішніх, так і внутрішніх кордонів адміністративно-територіальних утворень з метою зміни постійного місця проживання або тимчасового перебування на території, незалежно від тривалості, регулярності і цільової спрямованості.

За типологією, запропонованою Міжнародною організацією з міграції ООН [1], міжнародні мігранти поділяються на дві великі групи: добровільні і примусові мігранти. Перші включають до свого складу людей, які переміщуються за кордон з метою працевлаштування, навчання, воз'єднання з сім'єю чи з інших особистих мотивів. Другі – залишають свої країни, щоб уникнути переслідувань, конфліктів, репресій, екологічних лих та інших ситуацій, які створюють небезпеку для їх життя чи свободи.

Трудова міграція є найбільш масовим міграційним потоком. У Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 р. звертається увага на те, що масового характеру набув виїзд українців за кордон з метою працевлаштування, особливо в прикордонних регіонах. Як правило, такий виїзд має форму сезонної, циркулярної трудової міграції, насамперед до сусідніх держав, але інколи призводить до тривалого, багаторічного перебування мігрантів за кордоном, переважно у більш віддалених державах, поступового перетворення тимчасової трудової міграції на переселенську [2].

Трудову міграцію можна розглядати в двох аспектах: як внутрішню трудову міграцію і як зовнішню трудову міграцію. Перша характеризується як міграція, що здійснюється громадянами однієї держави у межах її кордонів з метою пошуку роботи. Зовнішня трудова міграція – це міграція, пов'язана з перетином громадянами державного кордону будь-якої держави на визначений строк з метою отримання роботи в країні в'їзду.

Явище переміщення фізичних осіб через кордони держав для зайняття трудовою діяльністю в літературі називають по-різному: «міжнародний ринок праці», «міжнародний трудовий обмін», «міжнародне переміщення трудових ресурсів», «експорт і імпорт робочої сили». З'явилися такі поняття, як «маятникові», прикордонні працівники, «працівники-експатріати», гастарбайтери.

За законодавством України зовнішня трудова міграція – це переміщення громадян України, пов'язане з перетинанням державного кордону, з метою здійснення оплачуваної діяльності в державі перебування, а трудовий мігрант – громадянин України, який здійснював, здійснює або здійснюватиме оплачувану діяльність у державі перебування, не заборонену законодавством цієї держави [3]. Трудові мігранти не обов'язково повинні працювати на підставі трудового договору (контракту). До них належать і особи, які самостійно забезпечують себе роботою, особи, які надають оплачувані послуги (виконують роботи), а також особи, які здійснюють іншу оплачувану діяльність, не заборонену законодавством держави перебування.

У міжнародних актах застосовується термін «працівник-мігрант». У Регламенті Європейського Союзу 1612/68 від 15 жовтня 1968 р. йдеться про працівників, які працюють за наймом і мають громадянство іншої держави-члена [4].

Рішення Суду ЄС, які створюють прецедентне право Європейського Союзу, доповнили це поняття рядом характеристик:

- 1) ця особа повинна здійснювати протягом певного часу роботу, за яку передбачається пряма чи непряма винагорода;
- 2) ця особа повинна здійснювати реальну та ефективну діяльність незалежно від умов заробітної плати та робочого часу і у випадку неповного робочого дня чи отримання соціальної допомоги;
- 3) поняттям «працівник-мігрант» охоплюються також особи, які припинили трудову діяльність і залишились на території держави-члена з метою пошуку нової роботи, тобто отримали статус безробітного.

У ст. 11 Конвенції МОП про працівників-мігрантів № 97 визначено, що термін «працівник-мігрант» означає особу, яка мігрує з однієї країни в іншу з наміром отримати роботу інакше, ніж за власний рахунок, і охоплює будь-яку особу, яка визнається згідно із законом як працівник-мігрант [5].

За методологією МОП, до працівників-мігрантів належать: сезонні працівники-мігранти; працівники-мігранти, пов'язані з реалізацією проекту; працівники-мігранти, що працюють за контрактом; тимчасові працівники-мігранти; працівники-мігранти, що облаштувалися (особи, яким після перебування в країні працевлаштування впродовж кількох років, надається дозвіл на перебування в цій країні на невизначений термін і роботу без певних обмежень); висококваліфіковані працівники-мігранти. Названі характеристики категорій працівників-мігрантів свідчать, що основною ознакою трудової міграції є все ж таки праця найманих працівників на території іншої країни.

Згідно з Європейською конвенцією про правовий статус трудящих-мігрантів термін «трудящий-мігрант» означає громадянина Договірної Сторони, якому інша Договірна Сторона дозволила перебувати на її території для здійснення оплачуваної роботи [6].

Серед найважливіших документів ООН у цій сфері варто виділити Міжнародну конвенцію ООН «Про захист прав всіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей» 1990 р. [7]. У цій конвенції термін «трудящий-мігрант» означає особу, яка буде займатися, займається чи займалась оплачуваною діяльністю в державі, громадянином якої він чи вона не є. При цьому розмежовуються поняття «трудящий цільового найму» і «трудящий, який працює не за наймом».

Термін «трудящий цільового найму» означає трудящого-мігранта:

- який відряджений його чи її наймачем на обмежений і визначений період часу в державу роботи за наймом для виконання конкретних функцій чи обов'язків; або
 - який протягом обмеженого і певного періоду часу виконує роботу, що вимагає професійних, комерційних, технічних чи інших спеціальних навиків; або
 - який на прохання його чи її наймача в державі роботи за наймом виконує протягом обмеженого і певного періоду часу роботу, яка носить тимчасовий або короткостроковий характер;
- і який повинен залишити державу роботи за наймом або по закінченню дозволеного періоду перебування, або раніше, якщо він чи вона більше не виконує цих конкретних функцій чи обов'язків або не займається цією роботою.

Термін «трудящий, який працює не за наймом» означає трудящого-мігранта, який займається діяльністю за винагороду, яка відмінна від роботи за договором найму, і який забезпечує за рахунок

такої діяльності засоби свого існування, працюючи, як правило, самостійно чи спільно з членами своєї сім'ї, а також будь-якого іншого трудящого-мігранта, який визнається трудящим, що працює не за наймом, згідно із застосовним законодавством держави роботи за наймом чи двосторонніми або багатосторонніми угодами.

Досить часто поняття «трудящий-мігрант» і «працівник-мігрант» вживаються як тотожні. На нашу думку, термін «працівник-мігрант» є вужчим поняттям, яке позначає осіб, що працюють за трудовим договором, а в розумінні цієї Конвенції – «трудящих цільового найму». Тому поділяємо позицію О. В. Макогон, що працівник-мігрант – це фізична особа, яка є громадянином однієї держави (країни походження), отримала дозвіл на роботу та посвідку на тимчасове проживання у визначеному законодавством іншої держави (країни місця роботи) порядку, здійснює на законних підставах протягом визначеного строку на території країни місця роботи оплачувану трудову діяльність на підставі трудового договору, з урахуванням положень законодавства країни місця роботи та країни походження, що визначають правовий статус працівника-мігранта [8, с. 4].

Законодавство України оперує поняттям «трудоий мігрант», що за змістом є тотожним поняттю «трудящий-мігрант» і ширшим за поняття «працівник-мігрант», визначення якого варто закріпити в трудовому законодавстві.

Список використаних джерел:

1. World Migration Report 2000 / Copublished by International Organization for Migration United Nations. Jeneve. 2001. P. 8–19.
2. Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 482-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text>.
3. Про зовнішню трудову міграцію: Закон України № 761-VIII від 05.11.2015. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 49–50. Ст. 463.
4. О свободном передвижении работников внутри сообщества: Регламент (ЕЭС) № 1612/68 Совета от 15 октября 1968 г. URL: <http://www.trudsud.ru/ru/docs/legislation/reglament-ees-1612-68-soveta-ot-15-oktyabrya-1968-g-o-svobodnom-peredvizhenii-rabotnikov-vnutri-soob/>.
5. Про працівників-мігрантів: Конвенція МОП від 01.07.1949 № 97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/993_159.
6. Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів: Конвенція Ради Європи від 24.11.1977 № ETS N 93. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_307#Text.
7. Про захист прав всіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей: Конвенція ООН від 18.12.1990. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_203#Text.
8. Макогон О. В. Гармонізація трудового законодавства України із законодавством Європейського Союзу про регулювання трудових відносин працівників-мігрантів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 20 с.

Ніна Гетьманцева,

доктор юридичних наук,
професор, завідувачка
кафедри приватного права
юридичного факультету.

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6143-1627>

ПРОБЛЕМИ МІГРАЦІЇ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ЯВИЩА

Це питання є не тільки одним з найбільш актуальних, а й найскладніших. Міграція це наслідок економічних, політичних і соціальних змін, тому необхідно саме з цих аспектів розуміти і вимірювати міграційні процеси, що диференційовано відбуваються майже в кожній країні. Проблема міграції та регулювання її міграційних потоків стоїть на порядку денному у всіх країнах, до числа яких належить і Україна.

Важливо розуміти характер, причини міжнародної міграції, її різноманітні прояви, щоб ефективно враховувати мінливу її динаміку та адекватно враховувати різноманітні потреби мігрантів. Міграційні процеси набирають обертів завдяки цифровим технологіям, скорочення відстаней, транспортних витрат. Фактори, що лежать в основі міграції є численними.

Міграційні процеси зумовлені політичними, економічними, соціальними і навіть релігійними чинниками, демографією, насильством і конфліктами, а також змінами навколишнього середовища.

Проте низький рівень розвитку економіки і на цьому поприщі пошуки роботи

можна визначити як головний серед чинників міграції громадян України. Спад рівня розвитку економіки і на цьому тлі банкрутство підприємств, низький рівень оплати праці та невиправдана її диференціація серед різних верств населення, нестача робочих місць, недосконалість ринку праці, військові дії на сході країни, викликані Російської агресією і багато інших чинників обумовлюють сприятливі умови для міграції населення України. Як наслідок, багато нових трендів стали характерною ознакою українського ринку праці, особливо у сфері ІКТ, секторі послуг і креативних індустріях:

- віртуалізація бізнесу (віртуальні підприємства, нові електронні сервіси та процеси, електронна торгівля (e-commerce));
- коворкінг (спільний простір для праці) та віртуалізація робочого місця (дистанційна робота (telecommuting), «гарячі» робочі місця (hot desk environment), віртуальна група (virtual team), готельна система (hoteling), система «мотелю» (moteling), віртуальний офіс);
- флексибілізація (надання гнучкості) організації праці (праця на дому, фрілансінг, робота на вимогу (за викликом), телеробота (telearbeit, telework), робота у тимчасовому офісі);
- флексибілізація режиму праці (гнучкий графік роботи, скорочений робочий тиждень, часткова зайнятість). Поширення нестандартної зайнятості (лізинг персоналу, аутсорсинг персоналу, аутстафінг, тимчасова зайнятість, часткова зайнятість, неоплачувана робота (праця у домашньому господарстві, догляд за людьми тощо), інші гнучкі форми зайнятості (у т. ч. самозайнятості));
- диджиталізація (застосування електронних платформ і програм (digitalization)) управління людськими ресурсами (е-рекрутинг, е-оцінювання персоналу, е-навчання для працівників, е-лідерство і віртуальна співпраця);
- трансформація характеру праці (багатозадачність (multitasking), креативна компонента, інтелектуалізація, інформаційна насиченість);
- підвищення вимог до працівника – зростання ролі «м'яких» навиків – «soft» skills. Серед них можна виділити гнучкість, креативність, різносторонні навички, інноваційне мислення, мобільність, адаптивність;
- прекарізація праці – поширення нестабільності у становищі працівників, задіяних у нестандартних формах зайнятості, зростання їхньої соціальної незахищеності. Це нестабільний спосіб життя, низька соціальна захищеність працівників, велика кількість «прекаріату» (специфічного класу працівників, котрі позбавлені стабільної праці, соціального захисту і пов'язаних благ), недоступність професійних спілок, дискримінаційні умови праці [1, с.167-168].

Необхідно відзначити, що левову частину мігрантів в Україні становить добровільна міграція, яку представляють інтелектуали, спеціалісти, серед яких вчені, конструктори, винахідники, управлінці, інженери, які змушені шукати застосування своїх талантів в економічно розвинених державах. Достатньо лише згадати лауреатів Нобелівської премії, народжених в українській землі, які змушені були емігрувати в США або Францію, стали гордістю і славою цих держав. Крім них, емігрувало багато вчених, конструкторів, економістів, лікарів, акторів, художників, які стали всесвітньо відомими діячами.

Міграційний процес дійсно нездоланий, оскільки в його основі лежить глобалізація світової економіки. Міждержавні кордони поступово втрачають своє значення. Ідеологія вільної торгівлі, вільного обміну інформацією та бізнесу без кордонів неминуче веде до активізації міграційних процесів. Закономірність цього руху є очевидною.

За даними порталу глобальних даних про міграцію у 2019 число мігрантів досягло позначки в 272 мільйони чоловік.

Міграційна присутність українців в Європі зростає. За даними Євростату, кількість чинних на кінець року дозволів на перебування громадян України на території ЄС протягом останнього десятиліття подвоїлася і становила у 2018 р. близько 1,2 млн. За даними Державної служби статистики України основними країнами призначення українських працівників-мігрантів є сусідні країни - Польща в якій проживали (442 тис.), Чехія (132 тис.), Італія, (234 тис.), Іспанія (92 тис.), Німеччина (121 тис.). Саме Польща сьогодні є основною країною призначення трудових мігрантів з України, що обумовлено потребами ринку праці країни, сприятливим для тимчасового (до 6 місяців в році) працевлаштування іноземців, територіальною та культурною близькістю [2].

У сфері трудової міграції, яка є на сьогодні найбільш масовим і соціально значущим міграційним потоком, статистичним обліком охоплюються лише працівники-мігранти, працевлаштовані за кордоном за допомогою ліцензованих фірм-посередників. Дані збираються Державною службою зайнятості, проте ілюструють не стільки процес трудової міграції громадян, скільки діяльність суб'єктів господарювання, які надають їм послуги з працевлаштування. За даними з цього джерела за кордоном працюють приблизно 80 тис. громадян України [3].

Сьогодні у світі проходить так звана диференціація міграційних потоків. З однієї сторони країни-реципієнти потребують незначну кількість малокваліфікованих працівників. З іншої сторони економіка країн-реципієнтів потребує подальшого удосконалення новітніх технологій, що вимагає висококваліфікованих працівників. Тому спостерігається так званий відтік «розумової еліти, які, у свою чергу, потребують відповідних умов праці. Проте, при відповідній стратегії і лінії політики, міжнародна міграція вносить свою долю в національний розвиток країн як походження так і призначення.

Наболілим питанням є нелегальна міграція, яка стала характерною рисою сучасного міграційного режиму. Проте якщо нелегальна міграція до недавнього часу розглядалася виключно як негативне явище, то в сучасних умовах країни реципієнти, почали знаходити в ній деякі позитивні риси. Це пояснюється тією обставиною, що представники дрібного і середнього бізнесу, що виробляють дешеві товари і надають послуги для широких мас населення, економлять на дешевій робочій силі. Крім того, нелегальні мігранти працюють на ринку праці, де національні корінні працівники працювати не хочуть в зв'язку з тим, що їх не влаштовує або зарплата, або умови роботи.

Необхідно визнати, що нелегальна міграція в цілому пов'язана з тіньовою економікою та несе потенційну загрозу при виробництві ліків, продовольчих товарів, товарів дитячого вжитку. Через відсутність медичних послуг для нелегалів і медичного контролю за станом їх здоров'я, нелегальні мігранти є збудниками поширення паразитарних і гостроінфекційних захворювань серед яких і ковід 19. Тому більшість країн реципієнтів переходять до посилення міграційного режиму, в тому числі в'їзного.

Але як би там не було, варто відзначити, що міграція, яка носить міжнародний характер здійснює економічний вплив на всі без винятку країни, до того ж і ті, які приймають робочу силу, так і ті, які її віддають. Тому міграція завжди буде розглядатися всіма державами як ресурс, в тому числі дешевий, від якого буде залежати успіх, потенціал економічного розвитку країни. Тому необхідний певний аналіз взаємодії трудової міграції та економічного розвитку кожної конкретної країни, який повинен при вивченні зачіпати наступні напрямки:

- взаємодію міграції та економічних процесів які відбуваються на макрорівні: взаємозв'язок міграції та інфляційних процесів, диференціації заробітної плати, рівня податків, взаємозалежність і вплив грошових переказів, що здійснюються мігрантами на платіжний баланс країни;

- взаємозв'язок міграції, ринку праці та зайнятості населення під кутом впливу міграційних процесів на рівень безробіття країни, впливу нелегальної трудової міграції на тіньову економіку, обсяги незаконної зайнятості. Ну і звичайно ж - взаємозв'язок трудової міграції та соціальної політики держави.

Сьогодні проблема міграції громадян стала суттєво відчутною, особливо у період таких явищ як ковід-19, що ще більш загострило проблему відтоку громадян як робочої сили за межі України. Проте боротьба з пандемією як вказав Голова Комітету парламентської асамблеї Ради Європи із соціальних питань, здоров'я і сталого розвитку Луїс Лейте Рамос має відбуватись без порушення соціальних та економічних прав громадян.

І хоча перші статті Основного Закону України визначають засадничі принципи української держави, як держави соціального типу, яка взяла на себе низку важливих конституційно-законодавчих зобов'язань щодо забезпечення належного і гідного рівня життя громадян, які повинні бути повноцінним суб'єктом соціально-трудова відносин. Проте держава, як і правова система виявилася неспроможною протидіяти процесам міграції українців. Держава вдалася в більшості випадків лише до регулятивних функцій, а не до ефективної реалізації програм соціального розвитку і захисту прав громадян України, в тому числі мігрантів.

Ефективність завжди передбачає забезпечення та захист соціальних, трудових та економічних прав громадян-мігрантів, а не заборону їх виїзду за кордон.

Тому правова система повинна бути показником розвитку прав громадян. Приймаючи нормативно-правові акти, законодавцю кожен раз необхідно усвідомлювати: «що забезпечує наша

правова система, що гарантує держава, що буде відстоювати судова система – як і в який спосіб». Необхідно констатувати, скільки б не приймалося законів, вони будуть ефективними лише тоді, коли будуть базуватися на міцному економічному підґрунті та фінансовій спроможності держави і на цій основі розвитку науково-технічного потенціалу країни. Тому, перш за все, потрібно пов'язати міграційну політику з економічною стратегією розвитку України та, на цій основі, забезпечити умови працевлаштування працездатного населення, реформувати систему оплати праці. Вказані кроки є невідкладними вимогами сьогодення.

В Україні необхідна продумана і чітка стратегія повернення робочої сили, де головним стимулом повернення повинні виступати позитивні зміни економічного, соціального, культурного характеру на батьківщині, що включатимуть проведення відповідних реформ. Свобода пересування є одним з основних прав людини, які обмежити не можливо. Ефективність міграційної політики України повинна вимірюватися тими категоріями громадян, які повернулися, а не тими, які покинули країну, адже саме цей критерій є показником ставлення держави до людини в цілому.

Список використаних джерел:

1. Міграція в умовах трансформації регіональних ринків праці України: механізми регулювання / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»; наук. ред. У. Я. Садова. Львів, 2019. 263 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20190006.pdf>
2. Трудовая миграция граждан Украины за границу: Вызовы и пути реагирования URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-09/Malynovska-d28e1.pdf>
3. Міграційна статистика в Україні та шляхи її удосконалення. Аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialna-politika/migraciyna-statistika-v-ukraini-ta-shlyakhi-ii-udoskonalennya>

Наталія Кохан

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри трудового, екологічного та аграрного права
навчально-наукового юридичного інституту.
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ, Україна)
natalia.kohan@pnu.edu.ua
ORCID 0000-0001-9368-9510

ЗОВНІШНЯ ТРУДОВА МІГРАЦІЯ: ПРОБЛЕМИ ТА РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Питання міжнародної міграції, зокрема міжнародної трудової міграції не є новими. Вони існували здавна. І тільки із зміною економіко-політичного становища країни, рівень такої міграції змінювався.

Окремі питання трудової міграції досліджувались А. Арсеєнком, Н. Толстих, І. Прибитковою [1, 2, 3].

Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» визначає, що зовнішня трудова міграція це переміщення громадян України, пов'язане з перетинанням державного кордону, з метою здійснення оплачуваної діяльності в державі перебування [4].

Даний Закон стосується усіх громадян, які працюють на підставі трудового договору(контракту), самостійно забезпечують себе роботою, надають оплачувані послуги(виконують роботи), та членів сімей трудових мігрантів.

Так, за даними Національного банку України у 2019 році в Польщі працювало близько 1 мільйона українців [5].

Видання Економічна правда зазначає, що настрої українських трудових мігрантів в Польщі все більше демонструють тенденцію до асиміляції і залучення до переїзду як мінімум одного члена сім'ї. Про це заявляє Аналітичний центр компанії з міжнародного працевлаштування Gremi Personal з посиланням на свіже дослідження Національного банку Польщі. "За останні п'ять років відсоток іммігрантів з України, які заявили про своє бажання залишитися в Польщі на більш тривалій або навіть постійний термін, значно збільшився. Більше половини іммігрантів в Польщі прагнуть перевести як мінімум одного члена сім'ї", - йдеться у дослідженні. Згідно з даними Нацбанку Польщі в 2015 році, переважна більшість українців (80%) планували своє перебування в Польщі терміном до одного року. Однак в 2020 році більшість (52%) планують залишитися на термін більше 3 років. Аналітичний центр Gremi Personal так само відзначає в своїх соціологічних дослідженнях стрімке

зростання попиту на вакансії для сімейних пар. Згідно соціологічного дослідження Gremi Personal, близько 15% респондентів планують переїжджати до Польщі з сім'ями. При цьому кожен третій (31%), що працює в Польщі українець має плани, які стосуються безпосередньо асиміляції в Польщі: отримання дозволу на постійне проживання/громадянство, перевезення сім'ї, придбання нерухомості або відкриття бізнесу [6].

За даними Ради Європи, від трьох до п'яти мільйонів українців працюють у державах Євросоюзу, найбільше вони знаходять роботу в Польщі, Португалії, Іспанії, Італії, Чехії [7].

Отож, зазначені дані є невтішними для нашої країни, зокрема податкової системи, системи пенсійного забезпечення, системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, збереження стабільного приросту працездатного населення країни.

Підвищена трудова міграція, як правило, спостерігається в тих країнах, які переживають тривалу кризу. Так, в Україні після початку бойових дій на Донбасі в 2014 році різко посилалась зовнішня трудова міграція. Ще одним фактором, зниження рівня економіки, є карантинні обмеження, які вводяться Україною через COVID-19, які знижують або взагалі позбавляють особу доходу. Разом з тим, якщо порівняти заробітну плату, яку отримують громадяни України за кордоном (приміром в Польщі) і в Україні за однаково виконувану роботу, то в Україні вона є значно нижчою [8]. Непривабливість роботи в Україні трансформувалась в загальнодержавну проблему, і тому відсутність роботи, низький рівень заробітної плати в подальшому призводить до зростання рівня зовнішньої трудової міграції.

Якщо поглянути на цю проблему з іншої сторони, взявши до уваги показники Світового банку, то у 2018 році українські трудові мігранти переказали додому понад 14,7 мільярда доларів, що на 17% більше, ніж роком раніше. У 2019-му цей показник зріс до 15,8 мільярда доларів, що еквівалентно 9,5% ВВП країни [9]. Це свідчить, що українські мігранти значно підтримують українську економіку. За даними Національного банку України, грошові перекази від мігрантів набули великого значення для української економіки, вони є стійким джерелом валютних надходжень в Україну, адже за цими ж даними, Україна у 2019 році увійшла в ТОП-30 за рівнем переказів [10]. А це в свою чергу є значною підтримкою економіки держави.

Проте, як відзначається у Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року, трудова міграція, яка є найбільш масовим міграційним потоком, має різнобічний вплив на українське суспільство. З одного боку, вона зменшує напругу на ринку праці, сприяє підвищенню добробуту багатьох сімей, є джерелом валютних надходжень та нематеріальних трансферів нових знань та досвіду, які можуть сприяти розвитку держави, проте, з іншого, - спричиняє дефіцит працівників у деяких галузях та регіонах, негативно позначається на сімейних стосунках, вихованні дітей, рівні народжуваності; заробітки мігрантів, спрямовані на споживання, провокують підвищення цін, інфляцію, зростання імпорту.

Проблемою є еміграція висококваліфікованих фахівців та молоді, у тому числі внаслідок неповернення на Батьківщину після отримання освіти за кордоном, яка зростає через політику ряду держав щодо залучення висококваліфікованих іммігрантів, молодих фахівців з числа іноземних студентів. У свою чергу, втрата Україною таких категорій працівників негативно позначається на віковій та освітньо-кваліфікаційній структурі робочої сили і може гальмувати економічне зростання [11]. Разом з цим, шкода завдається й національній свідомості працездатного населення.

На сьогоднішній день, дане питання гостро постало перед Урядом нашої країни та потребує нагального нормативного удосконалення.

Щодо зовнішньої трудової міграції, то напрями діяльності нашої країни повинні бути двовекторними. Перший вектор повинен направлятися на виведення зовнішньої трудової міграції з тіні, тобто знизити рівень незаконного працевлаштування громадян України за кордоном, за допомогою міжнародних угод, на основі яких, громадяни України мали змогу бути офіційно працевлаштованими. Щодо другого, то він повинен направлятися на розширення внутрішнього ринку праці, підвищення його конкурентноспроможності та підвищення купівельної спроможності особи.

Список використаних джерел:

1. Арсеєнко А., Толстих Н. Соціальні наслідки радикальних економічних трансформацій в Україні. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. В 2 т. Т. 1. Київ : Ін-т соціології НАН України, 2014. С. 259–270.
2. Гайдучський А. Чому трудові мігранти перспективніші за іноземних інвесторів: 6 фактів інвестиційного потенціалу українських гастарбайтерів. URL : <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1367112-chomu-trudovi-migrant-perspektivnishi-zainozemnih-investoriv>.

3. Прибиткова І. Пересувні ринки праці за доби незалежності України та міграційні плани українців. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Київ : Ін-т соціології НАН України, 2015. С. 316–327.
4. Про зовнішню трудову міграцію: Закон України від 05.11.2015р. № 761-8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-VIII#Text> (дата звернення: 16.10.20р.)
5. Інфляційний звіт Національного банку України від 30 січня 2020 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2020-Q1.pdf?v=4 (дата звернення: 14.10.20р.)
6. Українці в Польщі все більше демонструють тенденцію до асиміляції. Економічна правда від субота 22 серпня 2020 року. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/08/22/664296/>
7. Костюк Б. Трудова міграція в Європі від 13 жовтня 2020 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1196764.html> (дата звернення: 12.10.20р.)
8. Скільки заробляють українці в Польщі та що впливає на ставку. Економічна правда від 13 лютого 2020 року. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/02/13/657008/> (дата звернення: 12.10.20р.)
9. Чухнова М. Українські трудові мігранти повністю переключились з Росії на Захід? ZIK від 25 червня 2020 року. URL: https://zik.ua/blogs/ukrainskitrudovimihrantypovnistiu_perekliuchylysia_z_rossii_na_zakhid_972784 (дата звернення: 12.10.20р.)
10. Перекази від трудових мігрантів: поточна ситуація та оцінка перспектив. Національний банк України від 03 червня 2020 року. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Transfers_from_migrant_workers_Tokarchuk_2020-06-03.pdf?v=4 (дата звернення: 16.10.20р.)
11. Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 року № 482-р URL : <https://zakon.rada.gov.ua/law/show/482-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 14.10.20р.)

Олег Панкевич

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри адміністративно-правових дисциплін.
Львівський державний
університет внутрішніх справ
(м. Львів, Україна)
pankevych9@gmail.com
ORCHID 0000-0002-6636-1330

МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМ: ПАНАЦЕЯ ДЛЯ МІГРАНТІВ?

Нині актуальність знаходження оптимального (або принаймні, більш-менш прийняттого) балансу між дихотомічною парою індивідуальні/ колективні людські права зростає з кожним днем, насамперед, з огляду на глобалізаційні процеси в цілому та потужну міграційну кризу («не єдину, але найтяжчу з криз, з якими зіштовхнулась Європа» [1]) зокрема. Вже практично неконтрольований потік біженців із Сирії, Іраку, Афганістану та інших, переважно мусульманських, країн значно загострив на теренах Європейського Союзу існуючу ще до того проблему зіткнення національних ментальностей. У правовому вимірі ця проблема проявляється у зіткненні індивідуальних прав і свобод із колективними правами, які культивуються у неєвропейських суспільствах, що, за влучним висловом одного з сучасних дослідників, «стало чи не найбільшим випробуванням для європейської системи правозабезпечення і правозахисту» [2, с. 212].

Дозволимо собі констатувати, що глобалізація, яка за певних обставин і до певної міри може сприяти деякому розмиванню етнокультурної ідентичності, в цілому не знищує етнічного чинника, не спричиняє повної уніфікації соціокультурної сфери. Більше того, оскільки нині до широко визнаних основних колективних прав належить право різних спільнот *на захист своєї ідентичності*, однією із актуальних тем загальнотеоретичної юриспруденції виступає проблематика ідентичності як одного із системоутворюючих елементів людських колективних прав. Особливо цікавим цей аспект є для дослідження політико-правових і філософсько-правових проблем на матеріалі мультикультурних суспільств Західного Світу, де внаслідок процесів імміграції під час зустрічі різних культур відбувається зіткнення двох систем цінностей: західної, що виходить із концепту людини як індивіда, і східної, що розглядає людину передовсім як складову великої родини.

Як слушно з цього приводу зазначається в науковій літературі, «мігранти продовжують жити в системі законсервованих цінностей власних культур, які є для них домінуючими і лише формально погоджуються з цінностями нової для них європейської культури, що є необхідною умовою їх правового статусу. Двоїстість існування мігрантів проявляється в тому, що вони стають

повноправними суб'єктами права країни, що їх прийняла, але при цьому їхнє життя, здебільшого, протікає в замкнених умовах національних «резервацій» як своєрідних «паралельних» спільнот, таких собі «міні-держав» [3, с. 19].

Серед суперечливих явищ, які мають місце у таких «паралельних» спільнотах, один із лідерів сучасного британського мультикультуралізму Б. Парекх називає жіноче обрізання (клітордектомію); полігамію; «мусульманські та іудейські способи забою худоби»; «шлюби за договором»; практики нанесення шрамів в процесі ініціації в деяких африканських спільнотах; носіння мусульманської хустки в школах і офісах; практику мусульман не допускати своїх дочок до занять фізичними вправами, що вимагають оголення різних частин тіла; відмова сикхів надягати мотоциклетні шоломи і каски, а також знімати тюрбан при складанні присяги в суді; відмова ромів або амішів посилати своїх дітей у громадські школи після досягнення певного віку; вимога індусів дозволити їм піддавати кремації своїх небіжчиків і розсіювати їхній попіл у річках; підлеглий статус жінок у багатьох меншинах [4, с. 264-265].

Архетип «свої-чужі», що був, як прийнято вважати, одним із визначальних у системі традиційної регуляції, продовжує функціонувати і в наш час, в постмодерну добу. Згідно із звітом Програми розвитку ООН (PNUD), близько мільярда осіб, тобто кожен сьомий житель Землі, належить до групи, що в тій чи іншій формі є жертвою «виключення» за етнічною, расовою, релігійною або, більш широко, «культурною» ознакою [5, с. 96].

Усе це спричиняє закономірне посилення інтересу до концепцій, котрі могли б бути покладені в основу практичних рішень щодо уможливлення «повної свободи для всіх особистостей, усіх суспільств стосовно способу життя, самовираження, що забезпечує свободу їхнім особистим рисам у контексті поваги до інших» [6]. Одним із можливих перспективних варіантів забезпечення міжкультурного діалогу, «толерантизації» міжкультурних відносин, вирішення протиріч та досягнення такого бажаного взаєморозуміння в умовах подекуди вимушеного співжиття, співіснування представників та носіїв різноманітних етнокультурних ментальностей, є концепт мультикультуралізму.

Термін «мультикультуралізм», без якого сьогодні важко уявити лексикон соціальних наук, набув популярності у Західному світі у 80-і роки ХХ століття. Очевидно, що він був вже тоді, так само як є і в наш час, багатоаспектним, багатогранним і навіть, відверто кажучи, – доволі розпливчастим, «туманним». Користуючись комп'ютерним сленгом, можна порівняти поняття «мультикультуралізм» із файлом, натомість сам термін – з «ярликом», *покажчиком* файлу. Зрозуміло, що зміст, наповнення «файлу» залежить від позиції (зокрема світоглядно-методологічної) того чи іншого дослідника.

Серед усіх інтерпретацій мультикультуралізму у науковій літературі виділяються *два родових значення терміна*, по відношенню до яких інші можна вважати похідними та видовими. *По-перше*, так все частіше позначають факт культурної неоднорідності соціуму, групи, колективу, соціального осередку, культурного явища. У цьому випадку «мультикультуралізм» виступає просто синонімом добре відомих категорій культурного розмаїття, культурної гетерогенності, співіснування або взаємодії культур, культурної поліфонії тощо. У *другому* (а насправді первісному, самостійному, а, отже, головному) значенні мультикультуралізм – це філософсько-політична ідейна система, яка постулює культурну неоднорідність як стрижневий принцип організації соціуму. Це суто сучасний концепт як за історичним контекстом свого виникнення, так і за ідейно-ціннісним навантаженням, який він несе. Бо в своїй логіці це концепт глибоко постмодерністський, навіть якщо він парадоксальним чином стимулює проникнення в західні «постмодерністські» суспільства елементів раннього модерну, домодерну та архаїки [7].

Із щойно вказаною позицією фактично солідаризується С. Дрожжина, виокремлюючи *deskриптивні* («співіснування в єдиному політичному суспільстві кількох помітних культурних груп, які бажають і, в принципі, здатні відтворювати свою специфічну ідентичність») та *нормативні* ознаки мультикультуралізму. При цьому нормативний підхід, за її словами, стверджує «виправданість і необхідність для сучасних суспільств докладати зусиль у напрямку підтримки й сприяння матеріальному й духовному процвітанню різних культурних груп, а також поваги до їх ідентичності» [5, с. 97].

Слід також приділити увагу аналітичному узагальненню Г. Терборна, який зазначав: «Поняття «мультикультурність» і «мультикультуралізм» вживаються зазвичай в трьох контекстах. Один із них політичний, в рамках якого наводяться аргументи «за» або «проти» політики мультикультуралізму та відповідного способу управління, причому як прихильники, так і противники користуються цим терміном. Саме в даному контексті в Канаді в 1960-і роки і зародилося це поняття. Інший контекст – емпіричний, deskриптивний або аналітичний. Він має місце в наукових працях і в громадських дебатах,

які зачіпають різні прояви культурної неоднорідності суспільства, і найбільш тісно пов'язаний із появою «мультикультурних суспільств». Третій контекст відноситься до соціальної і політичної філософії, до питань соціального і політичного порядку і прав людини в умовах неоднорідності культури того чи іншого суспільства» [8, с.51]. На нашу думку, всі три зазначені контексти є тісно взаємопов'язаними між собою. Емпіричний контекст виступає необхідною базою для двох інших. Водночас філософське підґрунтя, гадаємо, є одним із визначальних чинників як під час громадського обговорення, так і в процесі політичного урядування в полікультурних суспільствах.

Отже, розрізнення дескриптивного/нормативного вимірів мультикультуралізму є вираженням дихотомії суцього/належного, як базових категоріальних пар у філософії права та етиці. Відтак схематично аналізоване поняття можна означити 1) як нормативно-ціннісну ідею (належне, повинне) і 2) як втілення цієї ідеї в соціальній практиці (мультикультурна соціальна реальність – суще).

Список використаних джерел:

1. Останній шанс Європи: 7 порад від Джорджа Сороса, як вирішити міграційну кризу. URL: <http://www.euointegration.com.ua/articles/2016/08/1/7052763/>
2. Мельник А. Співвідношення індивідуальних та колективних прав людини в контексті забезпечення і захисту свободи вираження поглядів. *Вісник Львів. ун-ту. Серія філософські науки*. 2013. Вип. 16. С. 211–220.
3. Миронов В.В., Миронова Д.В.Г. Мультикультуралізм: толерантність или признание? *Вопросы философии*. 2017. № 6. С. 16–28.
4. Parekh B. Rethinking Multiculturalism. *Cultural Diversity and Political Theory*. London: MacMillan Press, 2000. 367 p.
5. Дрожжина С. Мультикультуралізм: теоретичні і практичні аспекти. *Політичний менеджмент*. 2008. № 3(30). С. 96–106.
6. Декларація «Мультикультурне суспільство та європейська культурна ідентичність». Рада Європи. 6 Конференція європейських міністрів, відповідальних за питання культури (Палермо, Італія, 25-26 квітня 1990 року) URL: <http://www.coe.kiev.ua/docs/km/conf6.htm>
7. Нарочницкая Е. Мультикультуралізм как философско-политическая концепция. URL: http://www.perspektivy.info/book/multikulturalizm_kak_filosofsko-politicheskaja_koncepcija_2013-12-12.htm
8. Терборн Г. Мультикультурные общества. *Социологическое обозрение*. Том 1. № 1. 2001. С. 50–67.

Світлана Полярush

кандидат історичних наук, доцент
кафедри державно-правових дисциплін та
адміністративного права.

Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка
(м. Кропивницький, Україна)

sv_polyarush@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-1157-3248>

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ І УКРАЇНА

Обраний індустріально розвинутими країнами світу курс на інноваційний шлях розвитку формує попит на інтелектуальну працю в різних сферах економічної діяльності. Сучасною особливістю міжнародної трудової міграції населення є міграція вчених або так звана „інтелектуальна трудова міграція”.

Вказаною проблемою займаються сьогодні такі українські вчені, як І. Романенко, Є. Єрфан, А. Широков та інші.

Зупинимось спочатку на понятійному апараті. Ми цілком згодні з визначеннями різних категорій трудових мігрантів, дане у дисертації І. Романенко. На її думку усіх трудових мігрантів можна поділити на: *осіб низької кваліфікації, кваліфікованих працівників, висококваліфікованих працівників та інтелектуальних мігрантів*. *Висококваліфіковані мігранти* – це особи, з повною вищою освітою із значним досвідом роботи у відповідній галузі, здатні виконувати висококваліфіковану роботу у технологічній, економічній та фінансовій сферах. *Інтелектуальні мігранти* – це особи, з науковим ступенем кандидата або доктора наук, які виїжджають за кордон, часто за запрошенням, контрактом, працюють переважно у високоінтелектуальних сферах [1, с. 45-46].

Серед основних причин інтелектуальної міграції з України не завжди домінують економічні (низька зарплатня, некомфортні умови праці, неможливість утримувати сім'ю, слабка технологічна оснащеність лабораторій). З 2014 р. до них приєдналася політична нестабільність. Часто долучаються і особистісні причини: потреба самореалізації через кар'єрний ріст, створення сприятливого середовища для акумуляції наукових знань, створення міжнародних програм з інформаційного обміну для підвищення кваліфікації, можливості академічної мобільності, низький рівень взаємодії науки і бізнесу.

Постійне зменшення фінансування науки в Україні (у 2016 р. воно становило 0,48 % від ВВП, а у 2019 р. цей відсоток становив 0,17 % ВВП) є потужним стимулом для виїзду українських науковців за кордон [2, с.2]. В той же час, в країнах Європейського Союзу (ЄС) фінансування науки становить 2-3 % ВВП.

Наслідки інтелектуальної мобільності неоднозначні. Виїзд інтелектуальних мігрантів негативно впливає на соціально-економічний розвиток держави, оскільки затрачені гроші на навчання фахівця не повертаються державі. Крім того, високотехнологічні компанії змушені вкладати великі кошти на підготовку своїх кадрів. Також знижується конкурентоспроможність української продукції через відсутність нових ідей, розробок, технологій.

З іншого боку, процес „циркуляції мізків” дає можливість висококваліфікованому фахівцеві повернутися у свою країну і використати набуті знання і досвід для розвитку своєї ж країни. Відбувається поступове долучення українських науковців до світового науково-технічного і освітнього простору, напрацювання нових особистих контактів з провідними науковцями світу. З'являється можливість для талановитих осіб здобути високоякісну освіту

За даними Державної служби статистики, у 2014 р. виїхали за кордон 42 кандидати та 7 докторів наук. Починаючи з 2015 р. облік емігрантів-науковців не ведеться Держслужбою статистики [3]. Таким чином, державними органами замовчується дуже важлива проблема української трудової міграції.

Для потенційних мігрантів-науковців більш привабливою для тривалою роботи за кордоном є територія ЄС. На першому місці стоїть Німеччина, на другому - Франція, далі ідуть Нідерланди, Норвегія [4, с. 11].

Серед держав, зацікавлених у переманюванні науковців з країн колишнього СРСР на першому місці США, друге місце займає Китай. У зв'язку із швидким економічним ростом потребують фахівців-науковців у економічній сфері Південна Корея, Сінгапур, Таїланд, Малайзія, Індонезія. Країни ЄС у цій черзі займають аж десяте місце.

Країни високорозвинені, які входять до складу Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), членами якої переважно є держави „старої Європи”, більше зацікавлені у висококваліфікованих працівниках, у той час, як молоді члени ЄС більш прихильні до малокваліфікованих працівників. Однак, надання громадянства у більшості країн ЄС досить ускладнений процес.

За Директивою Ради 2009/50/ЄС з метою узаконення довгострокового проживання та роботи висококваліфікованих працівників у ЄС була започаткована „Blue Card” (на протипагу американській „Green Card”), що дозволяє їм працювати і проживати у бідній країні ЄС, окрім Данії та Ірландії [5]. Блакитна картка дає можливість працівникам не залежати від свого роботодавця під час подачі заявки на довгострокове проживання, дозволяє безперешкодно воз'єднуватися сім'ям працівників.

Політика протидії „відтоку мізків” складається з трьох напрямів впливу на суспільство: міграційного менеджменту, тобто встановлюваного урядами режиму в'їзду та виїзду; політики залучення потенціалу діаспори в інтересах розвитку країни; а також внутрішньої політики, спрямованої на демократизацію та прискорення економічного зростання.

Звичайно, процес зовнішньої трудової міграції науковців в епоху глобалізації зупинити не можливо, тому основне завдання української держави – використати з максимальною користю для суспільства вказане вище явище. Для цього необхідно впроваджувати ефективні механізми вільної циркуляції мігрантів, а саме – перетворювати незворотню міграцію у тимчасову. З цієї метою у правовому сенсі доцільним є впровадження низки змін:

- досягти виконання норми ч. 2, ст. 48 Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" про забезпечення державою бюджетного фінансування у розмірі не менше 1,7 відсотка валового внутрішнього продукту України; а за ст. 47 – до 2025 року збільшення обсягу фінансування науки за рахунок усіх джерел до 3 відсотків валового внутрішнього продукту – показника, визначеного Лісабонською стратегією Європейського Союзу [6];

- продовжувати розробку нормативного забезпечення удосконалення системи оплати праці наукових працівників;
- дотримуватися принципів і вимог Європейської хартії дослідників та Кодексу працевлаштування наукових працівників [7].
- запровадити податкові стимули для інвесторів наукової діяльності та стимулювати вітчизняний бізнес до ефективного використання наукових розробок українських учених;
- у правових актах, що регулюють статус науковців, особливу увагу приділяти підтримці наукової діяльності та розвитку кар'єри молодих вчених;
- особливу увагу приділяти створенню умов для розвитку науки в регіонах, у навчальних закладах.

Отже, інтелектуальна міграція – це поширене явище у світі. Воно має як позитивні, так і негативні наслідки. Більшість країн зацікавлена у збереженні свого інтелектуального потенціалу, а для цього необхідно створювати економічні та соціальні умови для ефективної роботи вчених в Україні.

Список використаних джерел:

1. Романенко І.О. Статистичний аналіз трудової міграції: дис. ...канд. економічних наук. К., 2015. 219 с.
2. Широков А.І. Українська наука: на шляху до Європи чи на роздоріжжі... URL: [http://www.nas.gov.ua/tradeunion/news/Documents/Українська %20 наука% 2005.02.19.pdf](http://www.nas.gov.ua/tradeunion/news/Documents/Українська%20наука%202005.02.19.pdf)
3. Ерман Г. Особиста євроінтеграція: як „втікають мізки” з України і чи можна їх повернути. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-45890286>
4. Ерфан Є.А. Особливості міжнародної міграції висококваліфікованих працівників. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарства. 2018. Вип. 18. Ч. 2. С. 10-14. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/18_2_2018ua/4.pdf
5. Про умови в'їзду та проживання громадян третіх країн для цілей висококваліфікованої роботи: Директива Ради 2009/50/ЄС від 25.05.2009 р. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_45889 (дата звернення: 04.10.2020 р.).
6. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-УІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (дата звернення: 07.10.2020 р.).
7. Рекомендації Європейської комісії щодо Європейської хартії дослідників та Кодексу працевлаштування наукових працівників від 11 березня 2005 р. URL: <http://h2020.com.ua/wp-content/uploads/2015/11/Book.pdf>

Irina Sokolovska

Associate Professor of Hygiene and Ecology,
Zaporozhye State Medical University
(Zaporizhia, Ukraine)
irinasokol10@meta.ua
ORCID ID: 0000-0002-5664-2382

CURRENT PROBLEMS AND ENVIRONMENTAL THREATS DUE TO POPULATION MIGRATION AS A RESULT OF URBANIZATION

In the modern world, in conditions of constant social change, intensification of globalization and Europeanization, the phenomenon of labor migration has become enormous and has affected the different levels of intensity of all modern societies, social communities and groups.

Labor migration, in fact, is a complex socio-cultural process, which is terminated by economic and socio-cultural factors and, at the same time, affects all aspects of public life. One of the most characteristic features of the development of modern society is the rapid growth of cities and the continuous rate of increase in the number of their inhabitants, that is, urbanization. It seems to entail the most significant social transformations in human history.

Urbanization is a process of increasing the role of cities in the development of society. Special urban relations cover the socio-professional and demographic structure of the population, its way of life, location of production and resettlement. Prerequisites for urbanization are: the growth of industry, the deepening of the territorial division of labor, the development of cultural and political functions of cities. Urbanization is characterized by the influx of rural people into cities and the increasing pendulum movement of people from rural areas and nearby small towns to large ones (for work, cultural and household needs).

At the beginning of the 19th century, only 29.3 million people lived in cities around the world (3% of the world's population); by 2017 - 224.4 million (13.6%); by 2019 - 729 million (28.8%), and by 2020 - 1821 million (41.1%). We can say that now most citizens of the world are born citizens. The share of urban population in Europe is 69%, in Asia - 38%, in Africa - 20%, in North America - 75%, Latin America - 65%, in Australia and Oceania - 76%. The share of urban population in developed countries is especially large: in the United States - about 73%, in France - 78%, in Germany - about 85%, in the UK - 91%. A country is considered almost completely urbanized if 4/5 of its population lives in cities. An example is the United Kingdom, where the relative stability of urban and rural populations has been observed for 35 years.

At the same time, in Africa and Asia, urbanization processes are currently particularly dynamic, which is due to the rapid development of these continents. In developing countries, the urbanization process is characterized not only by pace but also by heterogeneity - stagnation of small.

It is in large centers that migratory flows from villages rush, because only such cities have the necessary infrastructure for new industrial construction.

At the current birth rate, by the beginning of the next millennium, of the projected total world population of 7.5 billion, 5.5 will live in cities.

There is a formation of a continuous urban world. Some urban agglomerations have long acquired hypertrophied size - have become megacities. For example, by 2019, about 25% of Mexico's population already lived in Mexico City, almost 30% of Argentina's population in Buenos Aires, and more than half of Uruguay's population in Montevideo. According to demographic projections, by 2020, 60% of the US population will live in three cities: in a city consisting of San Francisco and San Diego (about 20 million people); in a city that will unite Chicago and Pittsburgh (about 20 million), and in a city that unites Boston, New York and Washington (about 80 million).

The last metropolis will be a strip of continuous eight-hundred-kilometer building, futurologists predict that such conglomerates will occupy vast areas of the continents and, first of all, their coastline.

In large cities, both positive and negative aspects of scientific and technological progress and industrialization are intertwined. A new ecological environment with a high concentration of anthropogenic factors has been created. Some of them, such as air pollution, high noise levels, electromagnetic radiation, are a direct product of industrialization, others, such as the concentration of enterprises in a limited area, high population density, migration processes are a consequence of urbanization as a form of settlement.

Human health largely depends on the quality of both the natural and the built environment. In a big city, the influence of the natural component on humans is weakened, and the effect of anthropogenic factors is sharply increased.

Cities, in which a large number of people, vehicles and various enterprises are concentrated in relatively small areas, are centers of man-made impact on nature. However, at the dawn of industrialization, the degree of health impact of polluted air was not determined, since during this period, as a result of improved sanitation and nutrition, there was a sharp decrease in mortality from infectious diseases, which masked the harm caused by polluted air. The multidirectional effect of factors of varying intensity on a person has been noted [2, p.23].

Thus, a large degree of air pollution causes a slowdown in the processes of growth and development, an increase in disharmony due to an increase in fat deposition, and small concentrations of harmful substances activate the acceleration processes. Currently, most developed countries are busy eliminating the main sources of air pollution.

Conversion of power plants from coal to oil and natural gas has significantly reduced sulfur oxide emissions.

Car design improvements have reduced emissions of gases containing carbon monoxide and hydrocarbons. Where measures are taken to combat air pollution, improvements in public health can be noted. Agricultural products are an additional source of chemicals for the organism of urban dwellers.

The total level of dust in cities is 30-40 times higher than the background level, and abnormal areas are observed near industrial enterprises, the pollution of which is 600 times higher than the background level. even in new micro-districts of large cities, relatively remote from industrial zones, the content of chemical elements in precipitation is 2-3 times higher than in background conditions, and directly in industrial production zones their content increases 10-20 times; creating extreme situations [3, p. 33].

One of the most acute problems of a big city is water. Historically, the development of mankind is associated with water supply - a person began to lead a sedentary lifestyle near water. Recently, most large cities are experiencing ever-increasing difficulties [4, p. 53].

Urbanization has an ambiguous effect on human society: on the one hand, the city provides a person with a number of socio-economic, social, household and cultural advantages, which has a positive effect on his intellectual development, makes it possible for a better realization of professional and creative abilities, on the other hand, a person moves away from nature and gets into an environment with harmful influences - polluted air, noise and vibration, limited living space, a complicated supply system, dependence on transport, constant forced communication with many strangers - all this adversely affects his physical and mental health [5, p. 43].

The situation is aggravated by the fact that the giant cities developed spontaneously and, as a rule, without taking into account the biological needs and psychological characteristics of a person. Problems associated with urbanization need to be solved not by individual private events, looking for early and ineffective solutions, but by developing a set of interrelated social, environmental, technical and other measures.

References:

1. Sirant M. Influence of globalization processes on the formation of labor migration flows / M. Sirant // Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". - 2014. - № 782. - P. 38 - 43.
2. Labor migration of citizens of Ukraine. White book / O.U. Homra, M.A. Ozhevan, T.P. Petrova and others; for order. V.Ya. Very fast. - Kyiv: Ukrainian Orthodox Church "Kyiv University", 2006. - 201 p.
3. Chorna VO Dynamics of migration processes in Ukraine: sociological analysis / VO Chorna // Scientific works [Petro Mohyla Black Sea State University]. Series: Sociology. - 2015. - T. 258, Vip. 246. - P. 175 - 180.
4. IK Yarmola Competence and competence of the teacher of higher school as components of its innovative development / IK Yarmola // Zaporozhye medical journal. - 2013. - №5. - P. 116-118
5. Black VO Migration of the Ukrainian village to the city / V.O. Chorna // Collection of scientific works SWorld: materials of the International scientific-practical conference "Modern directions of theoretical and applied research 2013" (March 19-30, 2013, Odessa). - Odessa: KUPRIYENKO, 2013. - Issue. 1. - T. 20. - S. 78–81.

Михайло Шумило

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник
Заступник керівника департаменту аналітичної та
правової роботи Верховного Суду -
начальник правового управління Касаційного цивільного суду
Mykhailo.Shumylo@nas.gov.ua

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ: ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Міграція населення загалом та міграція працівників є характерною рисою сучасного світу та проявами глобалізаційних процесів. Трудова міграція (далі – Т.м.) здійснює суттєвий вплив на економіку країни. Загалом держави можна поділити на три групи: (1) країни-донори трудових мігрантів (країни, з яких виїжджають громадяни для працевлаштування за кордоном (Індія, Пакистан, Молдова, Киргизстан, Узбекистан, Україна, Грузія тощо); (2) країни-реципієнти трудових мігрантів (країни, куди приїжджають працівники для працевлаштування (Норвегія, Данія, Швеція, Німеччина тощо); (3) країни, які одночасно є і країнами-донорами і країнами-реципієнтами (Польща, Словаччина, Угорщина, Литва, Португалія тощо). Ці статуси країни змінюються і є домові динамічними та на пряму залежать від міграційного законодавства (його гнучкості) та економічної успішності держави.

Враховуючи той факт, що питання Т.м. для України є надактуальним, а отже є необхідність окреслити загальні ознаки цього явища та визначити його поняття. Таким чином, Т.м. – це (лат. *migration*, від *migro* - переселяюся) – соціально-правове явище, яке характеризується переміщенням працездатного населення як в середині країни, так і за її межі під впливом негативних економічних чинників у пошуках роботи на певний термін. Особливістю Т.м. є те, що вона передбачає збереження постійного зв'язку мігранта з країною походження. Однією з основних ознак Т.м. фізичних осіб є перетинання державних кордонів або меж адміністративно-територіальних одиниць: держави, області, міста, району тощо. На цій підставі вирізняють зовнішню Т.м. та внутрішню Т.м. міграції. Зовнішню міграцію фізичних осіб, пов'язану з перетинанням державного кордону, називають також міжнародною Т.м. Т.м. включає в себе трудову еміграцію та трудову імміграцію. Трудова еміграція (від лат. *emigratio* — «виселення», «переселення») – переселення працездатного населення з країни походження в іншу державу, а також тривале або тимчасове перебування за межами країни походження з метою працевлаштування. Трудова імміграція (від лат. *immigratio* — «вселення») – в'їзд у державу іноземця чи особи без громадянства на тривале або тимчасове проживання з метою

працевлаштування. Розрізняють також міжконтинентальну та внутрішньоконтинентальну міграцію фізичних осіб з метою працевлаштування. Характеризуючи трудові міграційні процеси в Україні можна констатувати, ці питання є актуальними, оскільки можна спостерігати як трудову еміграцію громадян з України в країни ЄС та Північної Америки, так і трудову імміграцію іноземців з Африки та Азії в Україну з метою працевлаштування. Т.м. може мати як позитивний, так і негативний вплив. Негативно Т.м. впливає не тільки на економічний розвиток регіону (більш дешева робоча сила для місцевого населення), але і на ступінь соціальної напруги, криміногенну та демографічну ситуацію в країні. Позитивним впливом є той же економічний розвиток країни, коли її громадяни емігрували в третю країну з метою працевлаштування (ситуація України - Польщі) або ж коли промисловий розвиток країни набагато вищий від наявного ринку праці (США, Канада, Аргентина в кінці XIX та поч. XX ст.) Важливе місце у Т.м. займає гендерний фактор, що супроводжується негативними соціальними наслідками (ситуація Україна – Італія, Іспанія, Польща). За правовою ознакою Т.м. класифікують легальну та нелегальну. Сьогодні Україна є країною-постачальником робочої сили, згідно із дослідженням *Expatriate Insider*, який укладає міжнародний рейтинг *InterNations*, станом на 2017 рік понад 8 млн громадян України працюють за кордоном, йдеться про легальну зайнятість за кордоном. 4.4 млн проживають і працюють у Росії, по 1,2 млн у Канаді та Польщі, 940 тис. у США, 500 тис. – у Бразилії, 231 тис. в Італії, 230 тис. в Німеччині, 70 тис. у Чехії. Середній вік трудового мігранта-українця складає 32 роки, 18% з яких зайняті в ІТ-індустрії. Станом на 2019 рік, за даними Міністерства соціальної політики України на постійній основі за кордоном працює 3.2 млн українців, а в окремих періодах – від 7 до 9 млн осіб. Для Т.м. українці, як правило, обирають сусідні країни, так, для прикладу, 90% трудових мігрантів у Польщі є громадянами України.

Правовий статус працівників-мігрантів за трудовим законодавством України є ідентичним із громадянами України, але за умови, якщо перебування іноземця на території України відповідає Законам України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» (2011) та «Про імміграцію» (2000), «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо боротьби з нелегальною міграцією» (2001), а також Порядку продовження строку перебування та продовження або скорочення строку тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства на території України (2012). Т.м. може регулюватися урядом шляхом запровадження квотів на працівників тієї чи іншої кваліфікації, в Україні квота була введена тільки один раз на 2012 рік. Широко застосовується політика квотування у країнах ЄС та Північної Америки. Що стосується безпосереднього працевлаштування іноземців або апатридів, то в Україні ці питання вирішуються ратифікованими Європейською конвенцією про правовий статус трудящих-мігрантів (1977), Конвенцією ООН «Про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей» (1990), Конвенціями МОП № 97 «Про працівників мігрантів» (1949), № 143 «Про зловживання в галузі міграції і про забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей і рівного ставлення» (1975), № 111 «Про дискримінацію в галузі праці та знань» (1958), Європейською соціальною хартією (переглянутою) (1996) та іншими нормативно-правовими актами. Окремі питання трудової еміграції врегульовані двосторонніми міжнародними договорами між Україною та Польщею, Чехією, Італією, Португалією, Росією та ін. країнами з іншої сторони.

СЕКЦІЯ 2

«МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄС»

Prof. Stefan Purici,

Vice-Rector for University Image, International Relations
and European Development

Stefan cel Mare University of Suceava (Romania)

E-mail: stefanp@atlas.usv.ro

ROMANIAN MIGRATION AT THE END OF THE 20th CENTURY

The problem of migration always remains relevant in historical science, since the movement of large masses of people affected the political and economic foundations of many states. Migration, which is a consequence of economic, political, social, natural changes, is at the same time a source of further transformations. Not a single region affected by migration processes remains the same.

In researching this social phenomenon, we were concerned about the causes that encourage migration, i.e. about the circumstances that favour its development and sustain its impact, both in departing countries and in destination ones. Thus. It is crucial to develop models of migration which look at the timing of these movements, decisions to relocate, choice of country and so on. Thus, we have to agree with Mikołaj Stanek, who pointed out that the collapse of the communist bloc, followed by the economic and political transition in the Central and Eastern European countries, released a tremendous migratory potential of their populations. It was the primary factor in a profound transformation of the patterns of geographical mobility [9, p. 1627].

Historically, the leading European destination countries for Romanian nationals have been the countries of Southern Europe, such as Italy and Spain and, to a lesser extent, Germany. The stock of migrants in Italy and Spain from Romania is about 40 and 43 per cent of all Romanian migrants residing in another EU country. According to Mihaela Simionescu, Romania did not send more migrants abroad in the period 2002–2017 compared to Ukraine and Republic of Moldova due its EU membership [8].

The scientists Teresa Castro-Martín and Clara Cortina highlighted that the process of European integration had created a unique transnational space without internal borders. Citizens of the European Union are currently free to move to any of the 28 (at this time) member states in search of work, education and career opportunities, for family reasons, or to broaden cultural horizons. A borderless Europe facilitates the transnationalization of the lives of European citizens. The ease of moving back and forth across countries has fostered permanent settlement as well as temporary, circular and onward migration [1, p. 109]. The OECD reports estimates that in 2011, more than 3.5 million of Romanians went abroad, i.e., more than 17% of its total population [4].

The main trends of Romanian migrants in late 20th century

According to the Tatiana Fic, Romanian nationals who decide to migrate to another EU country are young: most of them are under 35 years. The gender balance is even, and most having intermediate qualifications. Among those choosing the UK, men are in small majority. The UK ranks fourth as a destination country for Romanians, and it ranks fourth as a destination country for Romanian movers, attracting 4 per cent of mobile Romanians [2, p. F4, F6].

These Romanian geopolitical and identity dynamics have a direct impact on the way migrant minors were addressed by policy and social intervention, which were also informed by other political and economic factors, at a broader EU level. Unfortunately, following Nick Mai's thoughts, the entry of Romania into the European Union on 1 January 2007 did not solve the problems faced by Romanian migrant minors living in Italy. It is not yet clear what authority is responsible for undertaking assisted repatriations, or which procedures should be adopted and which criteria should be taken into consideration [3, p. 187].

Dumitru Sandu shares such a vision and states that in basic constitutive streams are those formed by permanent emigration, temporary emigration, and the migratory movement of the population between different types of residences within the country. Results indicate that, since 1989, the stages of temporary emigration abroad have been closely connected to the steps of temporary emigration and internal migration [6; 7].

Migration as a social phenomenon has always been in the focus of Romanian researches determining the place of migration in the system of social structure. Traditionally, migration studies are based on a macro-analysis of the migration policy of the state, migration legislation, political and social networks involved in the migration process. On the other hand, Romanian migration is always accompanied by specific problems; it is not rare that, under the influence of migration processes, problems that existed earlier appear. In such a situation, it is necessary to create precise mechanisms for regulating migration processes, preventing the emergence of negative trends in interethnic relations that arise in the process of migration.

REFERENCES:

1. Castro-Martín T., Cortina C. Demographic Issues of Intra-European Migration: Destinations, Family and Settlement. *European Journal of Population / Revue Européenne de Démographie*. Vol. 31, No. 2, Special Issue on Demographic Issues of Intra-European Migration: Destinations, Family and Settlement (May 2015), pp. 109-125.
2. Fic T. Migration from Bulgaria and Romania to the UK. *National Institute Economic Review*, No. 22, 2013, pp. F4-F7
3. Mai N. The politicisation of migrant minors: Italo-Romanian geopolitics and EU integration. *Area*. Vol. 42, No. 2 (June 2010), pp. 181-189.
4. Matichescu M. L., Dragan A., Luceș D. Channels to West: Exploring the Migration Routes between Romania and France. *Sustainability*, 2017, Vol. 9, No. 10, article 1861.
5. Rotilă V. The impact of the migration of health care workers on the countries involved: the Romanian situation. *SEER: Journal for Labour and Social Affairs in Eastern Europe*. Vol. 11, No. 1, Health care reforms in south-east Europe (2008), pp. 53-77.
6. Sandu D., Jong G. Migration in Market and Democracy Transition: Migration Intentions and Behaviour in Romania. *Population Research and Policy Review*. 1996. No. 15. Pp. 437-457.
7. Sandu D. Dynamics of Romanian Emigration after 1989: from a Macro- to a Micro-Level Approach. *International Journal of Sociology*. Vol. 35, No. 3, Social Inequality and Social Problems in Romania (Fall, 2005), pp. 36-56.
8. Simionescu M. European economic integration and migration in Romania. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 2019, Vol. 32, no. 1, pp. 3607-3626.
9. Stanek M. Patterns of Romanian and Bulgarian Migration to Spain. *Europe-Asia Studies*. Vol. 61, No. 9. 2009, pp. 1627-1644.

Тамара Марусик

проректор Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича,
доктор історичних наук, професор
(м. Чернівці, України)
t.marusyk@chnu.edu.ua

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ

Геополітичні трансформації, що сьогодні відбуваються у світі, без сумніву, впливають на суспільно-політичне, соціально-економічне і культурне життя будь-якого суспільства зокрема українського. Чималу роль у цьому відіграють міграційні процеси, іншими словами, сучасні переміщення населення, що позначаються на позитивних чи негативних змінах, які відбуваються у суспільстві. В сучасних непростих реаліях глобалізованого суспільства міграція стала звичним, стабільним історичним процесом, бажаною чи вимушеною життєвою перспективою для значної частини населення, а, в деяких випадках, своєрідною програмою виживання. Звісно, інтенсивність, характер та спрямованість сучасних міграцій в Україні напряду залежить як від історичних зв'язків, так і структури населення, що стали результатом попередніх переміщень.

Впродовж багатьох років історики, політологи, демографи, економісти науковці намагаються відшукати підхід до визначення єдиного поняття «міграції». На жаль, до сьогоднішнього часу не існує єдиного роз'яснення даного означення.

Узагальнюючи думки науковців щодо факторів впливу на міграційні процеси, можна виділити низку факторів зокрема економічні, політичні, соціальні та екологічні, які у різні історичні періоди розвитку суспільства впливали на міграційні процеси, що відбувалися в тій чи іншій країні світу.

Як відомо, міграції справляли значний вплив на склад населення України починаючи ще з часів античних міст Причорномор'я та великого переселення народів. Важливим чинником формування української нації та створення українсько-козацької держави у XIV–XVI ст. стало заселення Дикого Поля, що слугувало своєрідним рушієм соціально-економічного, демографічного та етнокультурного розвитку. Проте у подальшому саме відсутність української державності виступала значним гальмівним чинником у спрямуванні міграційних потоків.

Найбільшого розмаху міграційні процеси набули у другій половині XIX - на початку XX ст., коли активізувалося включення українського населення у загальноєвропейські міграційні потоки. І це не випадково, адже у переважній більшості українське населення існувало не лише в географічній, а й культурній, політичній і, навіть, родинній ізоляції від рідного краю. Отже, цей період в історичній науці окреслений як перша хвиля української еміграції.

До початку першої світової війни понад 400 тис. українців переважно вихідців з Галичини, Буковини та Закарпаття - територій, які входили до складу Австро-Угорської імперії виїхали до США, 170 тис. – до Канади та інших країн світу у пошуках роботи і кращої долі. Тож, не випадково ця хвиля еміграції отримала назву – трудова [14].

Водночас щонайменше два мільйони українських селян, які мешкали в підросійській Україні, рушили освоювати Північний Кавказ, Нижнє Поволжя, де українські села простягнулися через Урал, Казахстан, Алтай аж до Тихого океану.

Після перерви, викликані Першою світовою війною, за кордон рушила друга хвиля українських емігрантів. Цього разу Україну покидали видатні політичні і громадські діячі, активні учасники національно-визвольної революції 1917-1920 рр., найкращі представники української інтелігенції, які зазнали масових репресій та депортацій в результаті політики українізації. Не менше одного мільйона розкуркулених селян були ув'язнені на різні терміни заслання в період колективізації. Зазначені акції яскраво свідчили, що міграція все більше набувала політичного забарвлення.

У радянській імперії в міграційних потоках, спрямованих на освоєння віддалених територій, помітний сегмент становили недобровільні міграції. Так, наслідком переселенських акцій стало те, що Україну покинули майже три мільйони осіб. Крім того, до зазначених подій додався й голод 1932-1933 років. Усвідомлення необхідності поповнення людського потенціалу змушувало радянське керівництво приймати певні заходи. З інших республік колишнього Радянського Союзу,

насамперед з Росії, масово прибували переселенці, зміна місця проживання яких здійснювалася організовано під контролем відповідних служб.

Водночас розпад Австро-Угорської імперії зумовив окупацію західноукраїнських земель, зокрема Галичини - Польщею, Буковини - Румунією, а Закарпаття - Чехословаччиною. Складні економічні умови, політичні переслідування призвели до другої хвилі еміграції. Чимало українців, володіючи інформацією про події, що відбувалися в радянській Україні, намагаючись убезпечити себе і свої родини покидали рідні домівки і емігрували в різні країни світу. Вагому роль у процесах адаптації українців до нових умов відігравали національні церкви зокрема Українська православна й Українська греко-католицька церква зі своїми метрополіями, єпархіями, владиками та семінаріями. Масові репресії 1939-1940 рр. змусили свідомих українців шукати притулку у так званих таборах "для переміщених осіб", деякі з них отримували статус "біженця". Слід зазначити, що в результаті репресій із західноукраїнських областей було депортовано до одного мільйона осіб, доля багатьох з яких і до сьогодні - невідома [10].

Завершення Другої світової війни ознаменувало початок нової хвилі еміграції українських громадян з політичних, економічних та етнічних мотивів. Сотні тисяч українців перебували в таборах для біженців та військовополонених у Німеччині, Австрії, Бельгії, Великій Британії, серед яких чимало "остарбайтерів", колишніх вояків УПА, ветеранів української дивізії "Галичина", яким вдалося прорватися на Захід й уникнути ліквідації радянськими спецслужбами. Враховуючи ситуацію, що склалася після закінчення Другої світової війни, більшість з них категорично відмовлялися повертатися на батьківщину.

У 40-50-ті роки ХХ ст. хвиля масових репресій захопила західні області України. Переслідувань зазнала насамперед національно свідомо українська інтелігенція гуманітарної сфери зокрема науковці і викладачі, учителі і працівники культури, письменники і митці, служителі культури [10]. Завдяки їх зусиллям у тих країнах, які прийняли українців набуло розквіту українське політичне, громадське, культурне та релігійне життя. Проживаючи за межами батьківщини, представники української діаспори продовжували боротьбу за національне відродження, засуджували насильницьку русифікації та різко виступали проти ув'язнення чи фізичного знищення українських дисидентів.

Не можна оминати увагою еміграцію з України єврейського населення, спричинену насамперед утворенням у 1948 р. держави Ізраїль. Керівництво нової країни розглядало СРСР як своєрідний велетенський резервуар демографічного ресурсу для національної економіки і всіляко мотивувало місцеве єврейство до переселення. Прагнення євреїв віднайти «втрачений рай» в Ізраїлі, забезпечило молодій державі людський ресурс здатний до націєбудівництва та державотворення. Натомість радянська влада робила усе можливе задля втрати національної пам'яті, традиційних моделей господарювання та асиміляції [15].

Українці, які опинилися поза межами власної держави добровільно чи боячись репресій і переслідувань, об'єднувалися задля підтримки, розбудови і зміцнення України. Вісімдесят років тому, 7 листопада 1940 р. під час установчих зборів, проведених українцями Канади - країни, яка першою прийняла українських емігрантів, було прийнято рішення заснувати Конгрес Українців Канади (КУК). Не випадково у 1967 році саме КУК став найактивнішою організацією-засновником об'єднання українців світу - Світового Конгресу Українців (СКУ) [12].

Уже понад півстоліття СКУ виступає міжнародною координаційною надбудовою українських громад у діаспорі, які представляють інтереси понад 20 мільйонів українців. Враховуючи вагому роль, яку відіграє СКУ у світовому співтоваристві, у 2003 р. економічна і соціальна рада Організації Об'єднаних Націй визнала його як неурядову організацію зі спеціальним консультативним статусом. У 2018 р. СКУ отримав новий статус - учасник міжнародної неурядової організації в Раді Європи. Нині він має розгалужену мережу різноманітних організацій і філій більш ніж у 60-ти країнах світу [14].

Необхідність врегулювання великих потоків мігрантів у Європі внаслідок Другої світової війни зумовили потребу у створенні спеціальної організації, яка змогла би взяти на себе відповідальність за забезпечення врегульованого та гуманного міграційного менеджменту, міжнародне партнерство у вирішенні міграційних питань, пошук практичних рішень міграційних проблем, за потреби, надала, у разі потреби, гуманітарну підтримку мігрантам. Саме такі функції взяла на себе, заснована у 1951 р. Міжнародна організація з міграції (англ. International Organization for Migration; MOM / IOM) зі штаб-квартирою у Женеві (Швейцарія). MOM має свої представництва у 155 країнах - членах та країнах-спостерігачах. В Україні представництво MOM розпочало свою

діяльність у 1996 році після отримання статусу країни - спостерігача. Повноправним членом МОМ Україна стала після ратифікації Верховною радою угоди про її членство у 2002 році. За понад 20 років діяльності в Україні МОМ надала допомогу майже 500 тис. мігрантів, потенційних мігрантів та вимушених переселенців [12].

Без сумніву, розпад СРСР і здобуття Україною незалежності зумовили кардинальні зміни у підходах до міграційної політики. Україна стала країною відкритою до світу, її громадяни набули права на свободу пересування.

З'явилися й перші нормативно-правові документи, в яких Україна, як незалежна держава, прагнула врегулювати міграційні процеси, що відбувалися як всередині країни, так і поза її межами. Так, у 1994 р. Верховна Рада прийняла Закон України "Про порядок виїзду з України та в'їзду в Україну громадян України" [1]. Зазначений закон гарантував як право вільно залишати країну, так і право вільно повертатися на її територію. З його прийняттям набула чинності й стаття 11 Закону України «Про зайнятість населення» [3] за якою дозволялася трудова або підприємницька діяльність громадян під час їхнього перебування за кордоном. Більше того, нововведення в царині міграційної політики були доповнені низкою статей у Конституції України [4]. Так, у ст. 24 наголошувалося на тому, що "громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом". Згідно зі ст. 25 Україна не лише "не може позбавити громадянства і права змінити громадянство, а й гарантує піклування та захист своїм громадянам, які перебувають за її межами". Ст. 26 акцентує увагу на тому, що "іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України". І нарешті, ст. 33 "...гарантує кожному, хто на законних підставах перебуває на території України свободу пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом". Більше того, "...громадянин України не може бути позбавлений права в будь-який час повернутися в Україну" [4]. Отже, Конституція України закріпила законні права громадян і можливості їх повернення в Україну.

У грудні 2003 р. Верховна Рада ухвалила закон "Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні" [2]. У законі зокрема зазначалося, що "...свобода пересування - це право громадянина України, іноземця або особи без громадянства, які на законних засадах перебувають в Україні, вільно й безперешкодно за власним бажанням переміщатися її територією в будь-якому напрямку, будь-яким способом, у будь-який час, за винятком обмежень, встановлених законом. Україна переходить від паспортного режиму до свободи пересування, вільного вибору місця роботи та проживання" [2].

У 2011 р. Президент України підписав Указ "Про концепцію державної міграційної політики", в якій окреслювалися її основні засади відповідно до вимог часу [8].

Поряд з економічною міграцією великої популярності набула так звана навчальна міграція, що сприяє подальшій інтелектуалізації міграції з України, однак у кризових умовах все більше набуває ознак "відпливу мізків". Якщо у минулому столітті виїжджали передусім представники робітничих професій, то нині серед мігрантів стрімко зростає частка справжніх фахівців-професіоналів. Так, за даними Євростату, лише у Німеччині, яка є основною країною тяжіння для українських талантів, у 2012 р. громадянам України було оформлено 109 "блакитних карток" - дозвіл на перебування, що згідно із законодавством Європейського Союзу надається висококваліфікованим мігрантам, які прагнуть працевлаштуватися і отримати заробітну плату значно вищу за середній рівень. Через два роки Німеччина видала "блакитні картки" уже понад 600 громадян України, а в 2016 р. - майже 850. Швидко зростало й число фахівців-професіоналів у іншій європейській країні - Польщі. Якщо у 2013 р. у Польщі було видано лише шість "блакитних карток", то у 2016 р. - майже 450 [13].

Підписання у 2014 році Угоди про асоціацію України та Європейського Союзу [7] зумовили проведення низки важливих реформ у сфері міграційного менеджменту. Відповідно до положень зазначеної Угоди питання співпраці у царині міграції розглядалося за двома основними напрямками: по-перше, запобігання і боротьба з нелегальною міграцією, поліпшення управління кордонами та надання притулку; по-друге, регулювання руху трудових мігрантів, тобто окремі аспекти працевлаштування іноземців в Україні і українців в державах ЄС. Крім того, в Угоді зроблений наголос на тому, що "...ставлення до працівників-громадян України, які законно працевлаштовані на території держави-члена ЄС, має бути вільним від будь-якої дискримінації щодо умов праці, винагороди або звільнення порівняно з громадянами цієї держави-члена ЄС" [7]. Відповідно таке ж ставлення повинна забезпечити і Україна щодо працівників, які є громадянами країн ЄС.

Надзвичайно плідним для України став 2017 р.: 6 квітня - Європарламент підтримав надання Україні безвізового режиму; 26 квітня - Комітет постійних представників країн-членів ЄС (COREPER) прийняв рішення про надання Україні безвізового режиму; 17 травня - затверджений Регламент (ЄС) 2017/850 Європейського парламенту і Ради ЄС, яким вносилися поправки до регламенту (ЄС) №539/2001, в якому перераховані треті країни, громадяни яких повинні мати візи при перетині зовнішніх кордонів, і громадяни яких звільняються від цієї вимоги зокрема України [14]. Після виконання необхідних процедур відбулося затвердження зазначеного рішення і згідно з процедурою його публікація в Офіційному журналі ЄС. Через 20 днів після опублікування рішення безвізовий режим вступив у силу. Це означало, що з 11 червня 2017 р. українці отримали змогу безперешкодно перетинати кордон країн шенгенської зони на короткостроковий період.

Ця перемога яскраво підтверджувала, що Україна не лише є частиною єдиного європейського цивілізаційного простору, а їй довіряють. Водночас візова робоча група, яка діяла при Раді Європейського Союзу, підтримала висновки Європейської комісії щодо механізму призупинення безвізового режиму, в тому числі, й з Україною, у разі порушення громадянами умов дотримання безвізового режиму. Більше того, залишилися нагальні вимоги ЄС, а саме: продовження розпочатих реформ, боротьба з корупцією, протидія нелегальній міграції та відмиванню коштів. На жаль, нині спостерігається тенденція недотримання Україною окремих вимог ЄС у даному напрямі, що може призвести до відміни безвізового режиму для громадян України.

Негативний вплив на міграційні процеси здійснюють анексія Криму та військовий конфлікт на Сході України, що обумовлюють вимушені масштабні переміщення населення, глибоку економічну кризу та інтенсифікацію трудової міграції.

Без сумніву, вагому роль в удосконаленні міграційної політики відіграє прийнята Кабінетом Міністрів (липень 2017 р.) Стратегія міграційної політики України до 2025 року [6]. У стратегії передбачена активізація імплементації українського міграційного законодавства до права Європейського Союзу, враховано практично усі актуальні виклики сьогодення: трудова міграція, еміграція і вимушене внутрішнє переселення. Стратегія пропонує нові елементи міграційної політики на користь громадян України за кордоном та іноземців в Україні. Чимало уваги приділяється програмам реінтеграції українських мігрантів, заходам з популяризації реінтеграції та співпраці з українською діаспорою у світі, яка нині нараховує майже 20 млн. осіб.

Позитивним прикладом тісної взаємодії України і ЄС стало схвалення Кабінетом Міністрів України Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року, в якій окреслено основні завдання з реалізації державної політики у зазначеній сфері [5].

Отже, Україна, враховуючи власний історичний досвід у сфері міграційної політики, вагому підтримку європейських структур прагне зробити усе можливе задля повноцінного членства в Європейському Союзі крізь призму дотримання вимог українського і міжнародного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про порядок виїзду з України та в'їзду в Україну громадян України". <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3857-12#Text>
2. Закон України "Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні" <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text>
3. Закон України "Про зайнятість населення" <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>
4. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. К.: Україна, 1996. – 54 с.
5. Стратегія інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-%D1%80#Text>
6. Стратегія міграційної політики України до 2025 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text>
7. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони 2014 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_\(body\).pdf](http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_(body).pdf)
8. Указ Президента України "Про концепцію державної міграційної політики" <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/622/2011#Text>
9. Беззуб І. Українське заробітчанство: старі проблеми і нові виклики http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1735:ukrajinske-zarobitchanstvo-stari-problemi-ta-novi-vikliki&catid=8&Itemid

10. Марусик Т.В. Західноукраїнська гуманітарна інтелігенція: реалії життя і діяльності (40-50-ті роки ХХ ст.). – Чернівці: Рута, 2002. – 462 с.
11. Мушак Н.Б. Угоди про місцевий прикордонний рух як правовий інструмент лібералізації візового режиму між Україною та Європейським Союзом / Журнал європейського і порівняльного права. - Вип.3, - 2016.
12. Тихоненко В. Документи з історії Світового Конгресу Українців <https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/14-2.pdf>
13. Українська міграція в умовах глобальних і національних викликів ХХІ століття: наукове видання / наук. ред. У.Я. Садова. Львів, 2019. - 110 с.
14. Українське суспільство: міграційний вимір. Національна доповідь. / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України. - К., 2018. - 396 с.
15. Яворська Ірина Життя як пошук раю. Еміграція євреїв з Чернівецької області (1944-1991 рр.). Чернівці: Технодрук, 2016.

Микола Іншин,

доктор юридичних наук, професор,
академік національної академії правових наук України,
завідувач кафедри трудового права
та права соціального забезпечення.
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
(м. Київ, Україна)
trud_1@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2805-2278>

ПРО ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Однією з умов розбудови правової держави на сучасному етапі є визначення напрямів її міграційної політики та вдосконалення системи державного управління міграційними процесами відповідно до міжнародних стандартів у сфері реалізації прав людини. Конституція України закріпила основні засади міграційної державної політики України з питань міграції людини та громадянина, метою якої є цілеспрямоване впорядкування міграційних потоків, подолання негативних наслідків неорганізованих і неконтрольованих процесів міграції, забезпечення умов для реалізації прав мігрантів, їх інтеграції в політичне, юридичне, соціально-економічне та культурне національне середовище проживання. Формування міграційної політики держави, яка б відповідала сучасним вимогам, сьогодні перетворюється на завдання стратегічного значення, від успішного забезпечення та вирішення якого багато в чому залежатиме подальший політичний, економічний, соціальний та культурний розвиток нашої країни.

Саме з цієї метою була прийнята Концепція державної міграційної політики, яка спрямована на забезпечення ефективного державного управління міграційними процесами, створення умов для сталого демографічного та соціально-економічного розвитку держави, підвищення рівня національної безпеки шляхом запобігання виникненню неконтрольованих міграційних процесів та ліквідації їх наслідків, узгодження національного законодавства у сфері міграції з міжнародними стандартами, посилення соціального і правового захисту громадян України, які перебувають або працюють за кордоном, створення умов для безперешкодної реалізації прав, свобод, законних інтересів мігрантів і виконання ними передбачених законодавством обов'язків, забезпечення повноти використання інтелектуального та трудового потенціалу таких осіб, додержання принципів захисту інтересів України [1].

Пріоритетними напрямками правового регулювання міграційних процесів України визначено: удосконалення законодавства з питань свободи пересування та вільного вибору місця проживання в Україні; забезпечення функціонування загальнодержавної бази вакансій державної служби зайнятості; запобігання надмірному дисбалансу в територіальному розміщенні населення України.

Міграційна політика є самостійним напрямом державної політики, що тісно пов'язана з її складовими як внутрішнього так і зовнішнього характеру. Вона є елементом політики народонаселення й одним із засобів проектування кількості і структури населення й трудових ресурсів – частиною соціально-економічної політики, інструментом досягнення її цілей. Міграційна політика спрямована на планування руху населення, виконує функції контролю за ним і є реакцією держави на стихійні переміщення людей [2, с.131-139].

Формування та забезпечення такої політики неможлива без глибокого розуміння феномену міграції, її об'єктивних закономірностей і результатів, вивчення світового досвіду регулювання міграційних процесів та аналізу міграційної ситуації в Україні.

Для того, щоб зменшити потік еміграції, потрібна добре продумана економічна і соціальна політика. Слід створювати робочі місця в Україні, які давали б змогу заробляти не менше, ніж на Заході. Тому повинна бути усвідомлена, перш за все, проблема і, відповідно, продумана державна політика. Держава має проводити таку політику, за якої економічні ресурси: праця, капітал, підприємці, державні інституції були якісними та доступними. Інвестиційний клімат в державі повинен бути забезпечений на якісно новому рівні. Малий і середній бізнес повинен отримувати всебічну підтримку зі сторони держави. Законодавчі акти, що регламентують сферу трудової міграції в Україні, не повинні мати декларативного характеру і задовольняти формальні вимоги. Повинен бути запроваджений чіткий механізм та правовий інструментарій для забезпечення і реалізації міграційної політики в сфері трудових відносин. Зокрема - встановити правові й соціальні гарантії трудових мігрантів і членів їх сімей, їхнього перебування за кордоном.

В теперішній час система державного управління України не демонструє здатності до реалізації системної та комплексної міграційної методології, відрізняється фрагментарністю підходів до вирішення соціальних питань. Практика державного регулювання міграційних процесів за роки незалежності свідчить про нерівномірний розподіл організаційно управлінських зусиль, розпорошенні ресурсів, а отже, недостатньої здатності за допомогою механізмів державного регулювання упорядковувати міграційну поведінку, мінімізувати її негативні наслідки [3, с.7].

Як свідчить світовий досвід, активна міграційна політика, здатна сприяти розвитку держави, має мати комплексний характер та характеризуватися єдністю поглядів на всі міграційні потоки та стадії міграційного процесу, а також включенням міграційних питань в усі інші напрямки політичної діяльності держави. Вона повинна формуватися прозоро, на підставі широкого суспільного діалогу, що тільки й може забезпечити громадську підтримку; базуватися на глибокому розумінні міграційної ситуації в країні, точній та достовірній міграційній статистиці та наукових дослідженнях; реалізовуватися на основі чітко скоординованої діяльності різних урядових структур, місцевої влади, соціальних партнерів, неурядових організацій[4,с.13].

На сьогодні відсутня комплексна програма, яка б була спрямованою на заохочення повернення власних громадян, які переселилися за кордон. І хоч створення умов для повернення українських емігрантів визначено однією з цілей політики в Стратегії державної міграційної політики (щодо всіх емігрантів), однак це положення ще не розвинене в імплементаційних документах, а також в Законі України «Про зовнішню трудову міграцію» (лише щодо трудових мігрантів).

В основі сучасної міграційної політики лежить ряд важливих об'єктивних закономірностей, зумовлених в цілому геополітичними змінами, подальшим посиленням євроінтеграційних процесів, що вимагає, в свою чергу, посиленої взаємодії з країнами-членами Європейського Союзу щодо створення сприятливого правового поля для легалізації українських трудових мігрантів, управління процесами законної міграції, сприяння зворотній міграції, захисту прав і законних інтересів трудових мігрантів.

Для подолання негативних наслідків міграції необхідна побудова і розвиток конкурентоспроможної економіки із одночасним системним формуванням ефективної міграційної політики, в основі якої лежить орієнтація на збереження та покращання активного людського трудового потенціалу на національному ринку праці.

Спираючись на європейський досвід міграційна політика повинна формуватися прозоро на основі суспільного діалогу, що дозволить забезпечити підтримку громадськості. Для створення ефективної політики в галузі міграції законодавці повинні посилатися на точну та достовірну міграційну статистику, враховувати сучасний стан міграційних потоків. Національна міграційна політика повинна реалізовуватись на основі чітко скоординованої діяльності різних урядових структур, місцевої влади, соціальних партнерів, неурядових організацій.

Список використаних джерел:

1. Концепція державної міграційної політики. Схвалено Указом Президента України від 30 травня 2011 року № 622/2011 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/622/2011#Text>
2. Бублій М.П. Методологічні засади формування міграційної політики в Україні. // Актуальні проблеми державного управління 2009. №2. С.131-139

3. Сафонов Ю. М. Міграційна політика та міграційні процеси в Україні. // Світова економіка та міжнародні відносини. Інтеллект XXI № 3 '2015 С.6-13 URL: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2015/2015_3/1.pdf
4. Малиновська О. Міграційна політика в Україні: формування, зміст, відповідність сучасним вимогам. Аналітична записка М/1 2014 URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_Briefing_Series/PB_01_migration_2013_ukr.pdf

dr hab. Mieczysława Zdanowicz, prof. UwB
Zakład Prawa Europejskiego
Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku
Białystok, Polska
zdanowicz@uwb.edu.pl,
ORCID: 0000-0003-2028-7152

WYBRANE ZAGADNIENIA POLITYKI MIGRACYJNEJ UNII EUROPEJSKIEJ

Sytuacja epidemiologiczna, w jakiej przyszło nam żyć od prawie roku i szybkość, z jaką rozprzestrzeniła się wirus wywołujący covid-19 uzmysławia, jak daleko posunięte są procesy globalizacyjne i jak szeroka jest sfera wzajemnych międzyludzkich kontaktów. Trudno już sobie wyobrazić sytuację, że żyjąc w określonym miejscu nie spotkamy obok nas osoby, która różni się od nas narodowością, obywatelstwem, kolorem skóry, językiem, religią czy tradycjami, czyli trudno sobie wyobrazić współczesny świat bez zamieszkiwania obok nas cudzoziemców czy potomków cudzoziemców.

Wagę tego problemu dostrzegły też państwa członkowskie Wspólnot Europejskich tworząc obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, w ramach którego znalazła się też polityka migracyjna. Przez wiele lat tworzone systemy, który z jednej strony zapewniał swobodę przepływu osób bez kontroli na wewnętrznych granicach państw członkowskich (w ramach systemu Schengen), z drugiej zaś tworzył wspólny europejski system azylowy, który zawierał mechanizmy i instrumenty określające państwo odpowiedzialne za badanie wniosków azylowych (była to Konwencja wykonawcza do Układu z Schengen, Konwencja dublińska, a następnie rozporządzenie Dublin II i zmieniające je Dublin III).

Nagły i rosnący napływ uchodźców do Europy w 2015 i 2016 roku spowodował załamanie funkcjonowania tego wspólnego europejskiego systemu azylowego. Unia Europejska podjęła szereg działań dla rozwiązania tej kryzysowej sytuacji. Rada podjęła w tym zakresie dwie decyzje, pierwsza (decyzja Rady 2015/1523) - dawała państwom członkowskim możliwość decydowania jaką ilość osób i w jakim terminie przyjmie; druga zaś (decyzja Rady 2015/1601) – wskazywała konkretne liczby uchodźców, do przyjęcia których zobowiązane są poszczególne państwa. Pierwsza decyzja dotyczyła relokacji 40 000 osób, druga zaś - relokacji 120 000 wnioskodawców z Włoch i Grecji. I chociaż większość państw członkowskich regularnie dokonywała relokacji, to były też i takie, które kwestionowały podjęte decyzje, co znalazło swoje odzwierciedlenie w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. TSUE w wyroku z dnia 6 września 2017 roku oddalił skargę Węgier i Słowacji, o nieważność decyzji 2015/1601, natomiast w wyroku z dnia 2 kwietnia 2020 roku stwierdził, iż Polska oraz Czechy i Węgry, odmawiając udziału w tymczasowym mechanizmie relokacji uchodźców, naruszyły prawo UE.

Aktualnie Rada pracuje nad projektami **ustawodawczymi** Komisji Europejskiej, mającymi zreformować system azylowy. Rada opracowuje **nowy pakt o migracji i azylu**, który zakłada m.in.

-zintegrowany i nowoczesny system zarządzania migracją i granicami z ulepszoną bazą danych Eurodac;

-nową szybszą procedurę azylową na granicy oraz, w stosownych przypadkach, szybką procedurę powrotu.

Zaproponowany w ramach paktu nowy mechanizm solidarności, zawiera elastyczne warianty udziału państw członkowskich, których aktywność może przejawiać się w:

- relokacji nowo przybyłych osób lub;
- sponsorowaniu powrotów lub;
- bezpośrednim wsparciu operacyjnym.

W ramach drugiego unijnego programu przesiedleń państwa członkowskie zgodziły się przesiedlić 50 039 osób potrzebujących ochrony międzynarodowej z Turcji, Libanu, Jordanii, a także z krajów znajdujących się na szlaku środkowoeuropejskim. Szczególnym wsparciem objęto kryzysowe centra

транзитowe ustanowione przez Biuro UNHCR w Nigrze (w 2017 r.) i Rwandzie (w 2019 r.). Realizacja programu zakończyła się również pomyślnie – przesiedlono 43 827 osób (co stanowi 88 % całkowitego zobowiązania).

Poza tymi działaniami, które dotyczą opieki osób potrzebujących ochrony międzynarodowej, UE przyjęła też akty prawne, bądź projekty aktów, które regulują kwestie legalnej migracji, gdzie państwa członkowskie dostrzegają szereg korzyści dla otwarcia na wybrane grupy cudzoziemców. Dotyczą one:

- pracowników wysoko wykwalifikowanych
- studentów i naukowców
- pracowników sezonowych
- łączenia rodzin.

Jednak początek 2020 roku przyniósł nowe wyzwanie dla polityki migracyjnej UE. W Europie odnotowano pierwsze przypadki covid-19, a 13 marca 2020 WHO podała, że Europa stała się epicentrum pandemii. Środki, jakie zostały podjęte przez poszczególne państwa oraz Unię Europejską mające na celu ograniczenie rozprzestrzeniania się wirusa, a dotyczące np. zamykanie granic, kwarantanny, i inne, wpłynęły na ograniczenia praw jednostki, w tym także cudzoziemców w każdej z wymienionych wyżej kategorii.

Zatem nie po raz pierwszy pojawia się z jednej strony ochrona praw cudzoziemców, z drugiej zaś zapewnienie bezpieczeństwa, porządku i ochrony zdrowia publicznego danego państwa.

Należy więc tylko mieć nadzieję na szybkie i skutecznie rozwiązanie problemu pandemicznego, tak aby państwa UE mogły wrócić do kształtowania zasad polityki migracyjnej, tak potrzebnej dla samej UE, jak i obywateli państw trzecich.

Bibliografia:

1. Decyzja Rady (UE) 2015/1523 z dnia 14 września 2015 r. ustanawiająca środki tymczasowe w obszarze ochrony międzynarodowej na rzecz Włoch i Grecji, Dziennik Urzędowy L 239, 15.9.2015, p. 146–156.
2. Decyzja Rady (UE) 2015/1601 z dnia 22 września 2015 r. ustanawiająca środki tymczasowe w obszarze ochrony międzynarodowej na rzecz Włoch i Grecji, Dziennik Urzędowy L 248, 24.9.2015, p. 80–94.
3. M.Zdanowicz, Rozporządzenia Dublin II i Dublin III z polskiej perspektywy, [w:] Unia Europejska a prawo międzynarodowe. Księga pamiątkowa dedykowana Prof. Elżbiecie Dyni, L.Brodowski, D.Kuźniar-Kwiatek (red.), Rzeszów 2015, s. 399-402.
4. Trybunał Sprawiedliwości, Wyrok Trybunału (wielka izba) z dnia 6 września 2017 r. – Republika Słowacka (C-643/15) i Węgry (C-647/15) / Rada Unii Europejskiej, (Sprawy połączone C-643/15 i C-647/15), 6.09.2017, <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=18E2D9F5DD0645EE9D1C90BA3F79020?text=&docid=194081&pageIndex=0&doclang=PL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6962956>
5. Trybunał Sprawiedliwości, Wyrok Trybunału (trzecia izba) z dnia 2 kwietnia 2020 r. W sprawach połączonych C-715/17, C-718/17 i C-719/17 mających za przedmiot skargi o stwierdzenie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego na podstawie art. 258 TFUE, wniesione w dniach 21 i 22 grudnia 2017 r., Komisja Europejska, przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej, popieranej przez: Republikę Czeską i Węgry, <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=224882&pageIndex=0&doclang=PL&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=340063>.

Victor Micu
Chairman of the Superior Council
of Magistracy of Moldova
(Kishinev, Moldova)
aparatul@csm.md

CURRENT TRANSFORMATION OF MIGRATION BEHAVIOUR OF MOLDAVIAN POPULATION

At the beginning of the XXI century, international migration has become a global process that has covered almost all countries and continents, on the one hand, and all segments of society on the other. Differences in living standards and economic opportunities in developed countries, as well as the growing polarization of the world, are the main driving forces of modern migration. Both the Republic of Moldova and Ukraine have been involved in the global migration process as countries that receive, release or serve as a transit corridor for potential migrants. It is noteworthy that both countries are both exporters and importers of mostly migrant workers in relation to each other.

After the collapse of the USSR, a new migration situation emerged in the post-Soviet space, where movement from Motherland became forced and a more pronounced ethnic component. The rapid processes of globalization and internalization lead to the integration of national labor markets, to the intensification of international migration processes, ie contributed to the fact that the countries of the post-Soviet space joined the system of world migration processes. V. Moshnya singled out the following stages of Moldova's migration policy in regulating labor migration [6, p. 35-37]:

1. **The first stage (1990-1994)** - the content of this stage is to regulate and regulate the processes of labor migration, characteristic of the Soviet and post-Soviet geopolitical space;
2. **The second stage (1995-2000)** - the content of this stage is characterized by the integration of the republic into global migration processes;
3. **The third stage (2001-2006)** - the content of this stage of the desire to legalize "illegal" migrant workers and protect their rights in the host countries;
4. **The fourth stage (since May 2006 till now)** - the content of this stage - rethinking conceptual approaches in the field of labor migration regulation, institutional reform.

The first period of migratory shifts in the general profile of the population is characterized by the following features. Labor migration and remittances have increasingly become a part of the global landscape, with profound economic and social consequences. By directly affecting growth performance, public finance, balance of payments, and exchange rate and monetary conditions, they are posing fresh challenges to policymakers. Moldova a small low-income country where an estimated third of the economically active population has been working abroad, is an interesting illustration of this trend [3, p. 12].

In the second stage, the main driving forces that forced the population of the Republic of Moldova to leave their homes was the difficult socio-economic situation in which most Moldovan families of that time found themselves. The main migration trend of that period contributes to the circulation of goods, knowledge, and ideas. Using community and individual-level data from Moldova, we show that the emigration wave that started in the aftermath of the Russian crisis of 1998 strongly affected electoral outcomes and political preferences in Moldova during the following decade, eventually contributing to the fall of the last Communist government in Europe [2]. Our results are suggestive of information transmission and cultural diffusion channels. Identification relies on the quasi-experimental context and on the differential effects arising from the fact that emigration was directed both to more democratic western Europe and less democratic Russia [1, p. 36].

The third period is characterized by the spread of military territorial conflicts and annexed territories, which was the impetus for the next wave of migration. Echoes of these events are still relevant to the public life of neighboring countries. Thus, the *decision of the Kodyma district court of Odessa region* from 07.04.2015 year (case № 503/2305/14-ts, proceedings 2/503/59/15) on the recognition of the transaction valid and the recognition of ownership of real estate was established legality of the notary's refusal to notarize the agreement, as the powers of attorney of the parties were issued in the Transnistrian Moldavian Republic, and therefore are not recognized in Ukraine. The notary refused to notarize the agreement because the powers of attorney were issued in the Transnistrian Moldavian Republic and are therefore not recognized in Ukraine. According to the A. Makuhin's words, in the conditions of a galloping process of depopulation of

the entire region, covering both the Republic of Moldova and Transnistria, issues of regulation and control of migration processes acquire the maximum possible sharpness [5, p. 70-71].

The determinants of the latest wave of migration in the Republic of Moldova are rapid global processes. According to the M. Cuc statements, in today's globalized world economy, economic integration goes beyond international trade and capital movements, and increasingly involves international labor mobility. An interesting illustration of this trend is Moldova, where large scale labor emigration and associated workers' remittance flows have played a dominant role in shaping the economic evolution in recent years. Although in Moldova much of the impetus for labor migration has come from unfavorable domestic conditions, the phenomenon is part of a wider trend of a growing movement of temporary and skilled workers across national borders [3, p. 14].

The phenomena of irreversible migration and emigration, are becoming not only a political, socio-economic, but also an urgent ethno-demographic problem, which is especially important for countries where such mass displacements take place. That is why we agree with the statement of Alvin Krause, who pointed out that the Republic of Moldova is a small state that borders with other countries that are uniquely oriented towards the West, so it should be emphasized that Moldova can acquire both its economic and political identity only in the context of the pan-European integration of its population [4, p. 102].

The number of interstate migrants-citizens of Ukraine by countries of entry (exit) in 2015-2019 period, according to statistics data from the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova, has increased significantly (see the forthcoming Table), which, in our view, is an additional confirmation of our above considerations and inferences.

indicator period	Number of citizens who left Moldova and, accordingly, stayed in Ukraine	Number of citizens who left Ukraine and, accordingly, arrived in Moldova	Migratory increase or decrease
2019	1507	388	1119
2018	1201	476	725
2017	984	593	391
2016	967	628	374
2015	354	892	-538

Thus, summarizing all the above, there is every reason to believe that each new wave of migration processes in the Republic of Moldova is characterized by new transformational components that cause their emergence, on the one hand, and exacerbate the consequences on the other. The modern political process both at the global and state levels is taking place against the background of the intensification of migration processes in a situation of unification of the world socio-economic, cultural, and political space. Geopolitical changes in the modern world inevitably lead to new waves of migration, make migration a global phenomenon and raise all the related problems, including the problem of refugees, to the rank of global ones. This has an impact on political life in the regions and countries directly and indirectly involved in these processes. As a result of globalization and the intensification of migration processes, external and internal migration is acquiring significant political consequences for the both neighboring countries.

References:

1. Barsbal T., Rapoport H., Steinmayr A., Trebesh C. The Effect of Labor Migration on the Diffusion of Democracy: Evidence from a Former Soviet Republic. *American Economic Journal*. Vol. 9, Nr. 3 (July 2017). Pp. 36-69.
2. Chumash T. System of legislation of the Republic of Moldova on migration issues. Technical Report, Migration Policy Center CARIM_EAST Explanatory Notes, 2012. Nr. 26. <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/62595>
3. Cuc M., Lundback E., Ruggiero E. Migration and Remittances in Moldova. International Monetary Fond. 2006. 79 p.
4. Crause A. Labor migration of Moldavian population: current state and prospectives. *MOLDOSCOPIE* (Probleme de analiză politică), Nr. 3. 2000. Pp. 87-103.
5. Makuhin A. Modern Migration situation in the republic of Moldova and as Prydnestrovie herd "outcomes" of the population. *Politbook*. 2015. Nr. 1. Pp. 69-82.
6. Mosniaga V. Regulation of labor migration in the Republic of Moldova: main stages and their specificity. *MOLDOSCOPIE* (Probleme de analiză politică), Nr. 1 (XXXVI), 2007. Pp. 33-48.

dr hab. Joanna Radwanowicz-Wanczewska

Katedra Prawa Administracyjnego, Uniwersytet w Białymstoku
(Białystok, Polska)

j.radwanowicz@uwb.edu.pl

ORCID 0000-0002-2244-7546

UWAGI DOTYCZĄCE EUROPEJSKIEJ AGENCJI STRAŻY GRANICZNEJ I PRZYBRZEŻNEJ

Nielegalna migracja, która stała się zjawiskiem globalnym, spowodowana jest widoczną dysproporcją pomiędzy krajami pochodzenia migrantów a krajami będącymi celem migracyjnym, wyrażającą się w odniesieniu do warunków społeczno-ekonomicznych, polityki socjalnej, poszanowania praw człowieka. Cudzoziemcy coraz częściej traktują Polskę jako państwo pobytu stałego, czasowego lub też nielegalnego. Napływ nielegalnych imigrantów, stanowiących jedną z grup migrantów, jest istotnym problemem. Szczególnego znaczenia nabiera w tym kontekście kwestia skutecznego zarządzania granicami, sprzyjającego zwalczaniu nielegalnej imigracji oraz zapobieganiu wszelkim zagrożeniom dla bezpieczeństwa wewnętrznego, porządku publicznego i stosunków międzynarodowych. Działania związane z ochroną granicy państwowej mieszczą się w sferze bezpieczeństwa publicznego. Jednym z głównych podmiotów o istotnym znaczeniu dla bezpieczeństwa publicznego w Polsce jest Straż Graniczna. W myśl przepisów ustawy z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 305 z późn. zm.) wykonuje ona zadania związane z ochroną granicy państwowej na lądzie i morzu oraz kontrolą ruchu granicznego.

Polska jest odpowiedzialna za zarządzanie jednym z najdłuższych oraz najbardziej wrażliwych odcinków lądowej granicy Unii Europejskiej. Należy zauważyć, że obecnie działania na rzecz poprawy bezpieczeństwa państwa stają się w coraz większym stopniu przedmiotem zainteresowania innych państw znajdujących się w jego otoczeniu. Wyraźnie widoczne jest to na przykładzie Unii Europejskiej. Stworzenie dużego obszaru, dającego swobodę przemieszczania się bez kontroli granicznych, wiąże się z potrzebą skutecznej ochrony granic zewnętrznych. Pociąga to za sobą konieczność ścisłej współpracy krajowych organów odpowiedzialnych za porządek publiczny w obrębie Unii Europejskiej. Osiągnięcie jednakowo wysokiego poziomu ochrony jest nadrzędnym celem unijnej polityki w zakresie granic zewnętrznych. Jego uzyskaniu służy ujednoczenie standardów i procedur kontroli tych granic. W tym aspekcie szczególnie ważna jest współpraca operacyjna między odpowiednimi służbami państw członkowskich Unii Europejskiej.

W celu poprawy koordynacji tej współpracy w dziedzinie zarządzania granicami zewnętrznymi utworzono wyspecjalizowany organ ekspercki w formie Europejskiej Agencji Zarządzania Współpracą Operacyjną na Zewnętrznych Granicach Państw Członkowskich Unii Europejskiej (Frontex). W dniu 26 października 2004 r. Rada Ministrów ds. Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych przyjęła rozporządzenie Rady (WE) nr 2007/2004 ustanawiające tę Agencję (Dz.Urz. L 349 z 25 listopada 2004), która została uprawniona m.in. do powoływania zespołów szybkiej interwencji na granicy (ang. *Rapid Border Intervention Teams* – Rabbit). Po raz pierwszy zespoły te zostały wykorzystane w 2010 r. na lądowej granicy grecko-tureckiej wzdłuż rzeki Evros a wysłano tam oddział, w którego skład wchodziło 175 oficerów z 25 państw członkowskich, w tym również z Polski. Sam pomysł utworzenia unijnych oddziałów strzegących jej granic zewnętrznych powstał dużo wcześniej, jednak przez długi czas budził pewne kontrowersje. Kilka pierwszych miesięcy ich działalności poskutkowało już jednak mniejszym o kilkadziesiąt procent napływem nielegalnych imigrantów do Unii Europejskiej.

Efektom wprowadzonych później zmian było utworzenie Europejskiej Agencji Straży Granicznej i Przybrzeżnej w miejsce Europejskiej Agencji Zarządzania Współpracą Operacyjną na Zewnętrznych Granicach Państw Członkowskich Unii Europejskiej. Agencja ta została stworzona na mocy rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1624 z dnia 14 września 2016 r. w sprawie Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej oraz zmieniającego rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/399 i uchylającego rozporządzenie (WE) nr 863/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady, rozporządzenie Rady (WE) nr 2007/2004 i decyzję Rady 2005/267/WE (Dz. U. UE L 251 z 16.9.2016, s. 1 ze zm.). Już sama nazwa Agencji (jak również rozbudowany zakres zadań w stosunku do zadań realizowanych wcześniej przez Frontex) wskazują, że jest to jeden z najistotniejszych instrumentów prawnych wdrożonych w ostatnim okresie jako reakcja na kryzys migracyjny w Europie, w szczególności na morskich granicach Grecji i Włoch. Utworzenie Agencji spełniało postulaty państw członkowskich, których

представители od dłuższego czasu zwracali uwagę na konieczność podjęcia działań dotyczących ochrony granic zewnętrznych na szczeblu unijnym. Rolą Agencji jest zapewnienie praktycznego wsparcia krajowym organom straży granicznej i zagwarantowanie skutecznego funkcjonowanie systemu ochrony granic. Agencja posiada osobowość prawną, zaś w każdym z państw członkowskich korzysta ze zdolności prawnej w najszerszym zakresie przyznanym osobom prawnym na mocy ustawodawstwa krajowego. Agencja jest organem Unii i jest niezależna w wykonywaniu swojego mandatu technicznego i operacyjnego.

Jedno z podstawowych zadań Agencji stanowi monitorowanie ruchów migracyjnych i przeprowadzanie analizy ryzyka. Agencja została również powołana do organizowania i koordynowania różnych form działań wspierających państwa członkowskie. Stworzone na potrzeby organizacji tych działań zespoły Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej złożone są z funkcjonariuszy straży granicznej i innych członków personelu z państw członkowskich uczestniczących we wspólnej operacji, w tym funkcjonariuszy i członków personelu oddelegowanych jako eksperci krajowi do Agencji. Zespoły te mogą być rozmieszczane w ramach organizowanych przez Agencję wspólnych operacji i szybkich interwencji na granicy oraz w ramach zespołów wspierających zarządzanie migracjami.

Wspólne operacje, jak wynika z art. 15 ust. 1 rozporządzenia 2016/1624, są prowadzone w celu „stawienia czoła nadchodzącym wyzwaniom, w tym nielegalnej imigracji, obecnym lub przyszłym zagrożeniom na swoich granicach zewnętrznych lub przestępczości transgranicznej”. Chodzi tu o działania zaplanowane i przygotowywane z wyprzedzeniem. Agencja organizuje te operacje na wniosek państwa członkowskiego.

Szybka interwencja na granicy może być uruchomiona na wniosek państwa członkowskiego oraz (podobnie, jak w przypadku wspólnej operacji) zalecenie dyrektora wykonawczego Agencji, działającego na podstawie wyników ocen i analiz ryzyka przygotowanych przez Agencję. Jak wynika z art. 15 ust. 2 rozporządzenia 2016/1624, wniosek może być złożony przez państwo członkowskie stojące „w obliczu szczególnych i wyjątkowo trudnych wyzwań, w szczególności w przypadku masowego napływu do punktów na granicach zewnętrznych obywateli państw trzecich usiłujących przedostać się na terytorium tego państwa członkowskiego w sposób niedozwolony”. Szybkie interwencje na granicy stanowią formą pilnego, doraźnego wsparcia państw członkowskich w sytuacjach, które wymagają podjęcia takich działań.

Formą pomocy udzielanej państwom członkowskim jest też wzmocnienie techniczne i operacyjne przez zespoły wspierające zarządzanie migracjami. Państwo może zwrócić się z wnioskiem o takie wzmocnienie, jeżeli „stoi w obliczu wyjątkowo trudnych wyzwań związanych z migracją na szczególnym obszarze hotspotu swoich granic zewnętrznych, charakteryzujących się dużym napływem mieszanych ruchów migracyjnych” (art. 18 ust. 1 rozporządzenia 2016/1624). Należy zauważyć, że obszar hotspotu to obszar, na którym państwo wnioskujące, Komisja, właściwe agencje Unii i inne uczestniczące państwa członkowskie współpracują w celu zarządzania wyjątkowo trudnym wyzwaniem związanym z migracją, który charakteryzuje się znacznym wzrostem liczby migrantów przybywających na granice (art. 2 pkt 10 rozporządzenia 2016/1624). W takich przypadkach Komisja określa warunki współpracy i koordynuje działania zespołów. Zespoły wspierające zarządzanie migracjami mogą świadczyć pomoc polegającą na sprawdzaniu obywateli państw trzecich na granicach zewnętrznych, ich identyfikacji, rejestracji i przeprowadzaniu rozmów z tymi osobami, a dodatkowo, na wniosek państwa członkowskiego, także pobieraniu odcisków palców. Członkowie zespołów mogą też udzielać wstępnych informacji obywatelom państw trzecich, którzy zamierzają ubiegać się o ochronę międzynarodową. Zespoły wspierające mogą również świadczyć pomoc techniczną i operacyjną w dziedzinie powrotów.

W rozporządzeniu 2016/1624 zostały także przewidziane działania znajdujące zastosowanie w przypadku wystąpienia szczególnych okoliczności. Chodzi o sytuacje, gdy kontrola granic zewnętrznych staje się nieskuteczna do tego stopnia, że stwarza to ryzyko zagrożenia funkcjonowania strefy Schengen, zaś państwo członkowskie nie podejmuje niezbędnych środków wskazanych w decyzji zarządu lub nie zwróciło się do Agencji o wsparcie udzielane w formie wspólnych operacji, szybkich interwencji na granicy lub działań zespołów wspierających zarządzanie migracjami albo też nie wdraża zaleconych przez Agencję działań (art. 19 ust. 1 rozporządzenia 2016/1624). W takim przypadku Rada, na wniosek Komisji, może podjąć decyzję określającą środki przewidziane do wdrożenia przez Agencję i zobowiązującą państwo członkowskie do współpracy z Agencją przy stosowaniu tych środków. Środki te mogą polegać na organizacji i koordynacji szybkich interwencji na granicy oraz rozmieszczeniu zespołów Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej z rezerwy szybkiego reagowania lub w ramach zespołów wspierających zarządzanie migracjami, koordynację działań jednego lub większej liczby państw członkowskich i państw

trzecich, w tym wspólnych operacji z sąsiadującymi państwami trzecimi, rozmieszczenie wyposażenia technicznego.

Należy zaznaczyć, że zastosowanie każdej z form działań, organizowanych i koordynowanych przez Europejską Agencję Straży Granicznej i Przybrzeżnej na polskiej granicy, wymaga zwrócenia się do tej Agencji o ich uruchomienie, na podstawie wdrożonej, krajowej procedury. W związku z powyższym wskazana jest aktualizacja przepisów obowiązujących w tym zakresie w naszym kraju. Tryb zwracania się o udział zagranicznych funkcjonariuszy w działaniach organizowanych na polskiej granicy regulują przepisy art. 17c-17e ustawy z dnia 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1776). Odwołują się one jednak do nieobowiązującego rozporządzenia Rady (WE) nr 2007/2004 z dnia 26 października 2004 r. ustanawiającego Europejską Agencję Zarządzania Współpracą Operacyjną na Zewnętrznych Granicach Państw Członkowskich Unii Europejskiej, a także do działań organizowanych przez tę Agencję na podstawie przepisów, które już nie obowiązują, wynikających z rozporządzenia (WE) nr 863/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. ustanawiającego mechanizm tworzenia zespołów szybkiej interwencji na granicy oraz zmieniającego rozporządzenie Rady (WE) nr 2007/2004 w odniesieniu do tego mechanizmu i określającego uprawnienia i zadania zaproszonych funkcjonariuszy (Dz. Urz. UE L 199 z 31.07.2007, str. 30, z późn. zm.). Powoduje to potrzebę dostosowania przepisów obowiązującej w Polsce ustawy o ochronie granicy państwowej do aktualnego stanu prawnego, co zapewniłoby właściwe stosowanie prawa unijnego.

Bibliografia:

1. Krystyniak M., *Europejska Agencja Graniczna jako element systemu zarządzania granicami zewnętrznymi Unii Europejskiej*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny”, t. 5 nr 3 (25) maj – czerwiec 2005.
2. Tracz-Dral J., *Europejska Straż Graniczna i Przybrzeżna*, Kancelaria Senatu OT-651, Warszawa 2017.

Василь Андрійв,

доктор юридичних наук, професор
кафедри трудового права та права соціального забезпечення.

Київський національний
університет імені Тараса Шевченка,
(м. Київ, Україна)

avm2009@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-9118-763X>

Тетяна Вахонєва

доктор юридичних наук, професор
кафедри трудового права та права соціального забезпечення.

Київський національний
університет імені Тараса Шевченка,
(м. Київ, Україна)

tatiana_vah@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-3495-3622>

ПИТАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ МІГРАНТІВ

Міжнародна трудова міграція, відіграє дедалі зростаючу роль в сучасному глобалізованому світі. Не буде перебільшенням сказати, що на даний час, вже практично всі країни світу беруть участь в міжнародному обміні трудовими ресурсами в якості імпортерів та експортерів робочої сили. Згідно з даними Міжнародної організації праці, в кінці XX ст. в світі налічувалося майже 120 млн. чоловік легальних трудових мігрантів і членів їх сімей [1, с. 7].

Демографічна та соціальна структура в промислово розвиненому світі створила потребу в робітниках та фахівцях з інших країн. Тому, за останні десятиліття спостерігається збільшення кількості країн походження та призначення трудової міграції. Міграційні процеси в сучасних умовах мають істотне значення для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку національних економік. Міжнародна мобільність постачає робочою силою, в тому числі, кваліфікованими працівниками та носіями нових технологій, такі сектори, як будівництво, сільське господарство, охорона здоров'я, готельний і ресторанний бізнес, туризм, а також забезпечує конкурентоспроможність цілої низки галузей і підприємств, які без іноземних працівників просто

виявилися б нежиттєздатними. За допомогою міграції досягається більш раціональний розподіл трудових ресурсів на національних і регіональних ринках праці. У країнах із старіючим населенням міграція компенсує спад національної робочої сили, забезпечує більший динамізм трудових ресурсів та їх сприйнятливість до інновацій. Основними факторами, що продовжують сприяти трудовій міграції, є демографічні зміни та потреби ринку праці у багатьох промислово розвинених країнах, безробіття і наслідки кризи у менш розвинених країнах та встановлені міждержавні сімейні, культурні та історичні зв'язки [2, с. 334-335]. Ще у 2012 р. у щорічній доповіді Міжнародної організації праці було зазначено, що кількість безробітних людей у світі складає 200 млн. чол. [3, с. 9]. Це значить, що для багатьох людей трудова міграція може бути єдиним шляхом для вирішення проблем безробіття. Крім цього, ООН зазначає, що міграція є неминучим і потенційно вигідним компонентом сучасного життя кожної країни чи регіону світу [4, с. 3].

Забезпечення дотримання прав трудящих-мігрантів і членів їх сімей в межах норм міжнародного права базується на 3-х основних принципах: 1) основні загальновізанані права людини стосуються всіх мігрантів, незалежно від їх статусу; 2) розроблені на міжнародному рівні стандарти в галузі праці та зайнятості застосовуються до всіх працівників, в тому числі і до трудових мігрантів. До цих стандартів належать такі: безпека умов праці та захист здоров'я, максимальна кількість робочих годин на тиждень, розмір мінімальної оплати праці, заборона дискримінації, свобода професійних об'єднань, права материнства та ін.; 3) рівність між легальними трудовими мігрантами і національними працівниками в сфері зайнятості і умов роботи.

Діяльність ООН в цілому і МОП, зокрема як спеціалізованої установи ООН з питань, пов'язаних із трудовими відносинами, спрямована на забезпечення захисту прав людини. Основними міжнародними конвенціями, пов'язаними із забезпеченням і захистом прав мігрантів, є: Конвенція МОП № 97 «Про трудящих-мігрантів» (переглянута в 1949 році) [5]; Конвенція МОП № 143 «Про зловживання в області міграції і про забезпечення працівникам-мігрантам рівності можливостей і звернення» 1975 р. [6]; Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей (1990 р.) [7].

Зазначені конвенції складають, так звану «міжнародну хартію з міграції» і виступають в якості нормативно-правової бази, що визначає права мігрантів. Ці конвенції формують основи як міжнародного співробітництва щодо регулювання міграційних процесів, так і розробки національної макроекономічної політики з урахуванням міжнародної трудової мобільності.

Найбільш важливі положення даних конвенцій такі: вони містять визначення ключових понять і категорій, пов'язаних з іноземними працівниками і членами їх сімей; є інструментом стимулювання держав в розробці та вдосконаленні їх макроекономічного регулювання і законодавства щодо мігрантів і членів їх сімей відповідно до міжнародних стандартів; містять важливу інформацію як для самих мігрантів, так і для органів міжнародного, наднаціонального і національного макроекономічного регулювання, відповідальних за визначення міграційної політики; у Конвенції 1990 року вказується, що працівники-мігранти є не тільки економічними суб'єктами, вони також є соціальними суб'єктами і тому володіють соціальними правами. Ця конвенція акцентує принципи двох інших конвенцій МОП про трудящих-мігрантів в частині їх рівності в правах з працівниками-громадянами приймаючої держави; у Конвенціях містяться положення про необхідність забезпечення умов «гідної праці» і неприпустимість експлуатації мігрантів; Конвенція МОП №143 та Конвенція 1990 р. охоплюють також положення мігрантів з «неврегульованим статусом» і закликають країни до вирішення даної проблеми за допомогою міжнародного співробітництва; створюють нормативно-правову основу захисту діяльності мігрантів і членів їх сімей, які нелегально здійснюють трудову діяльність, пропонуючи ввести в національні законодавства країн походження і призначення мігрантів норм права, що забезпечують мінімальний рівень захисту мігрантів, які працюють нелегально.

В межах Ради Європи була прийнята Європейська соціальна хартія, [8] яка передбачає право працівників-мігрантів і їх сімей на захист і допомогу на території будь-якої країни-учасниці (ст.19). Крім того, правове становище трудящих-мігрантів в Європі регулюється також спеціальним нормативно-правовим актом - Європейської Конвенцією про правовий статус трудящих-мігрантів (1977 р.) [9]. Ця Конвенція передбачає цілу низку зобов'язань держави з надання працівникові-мігранту та членам його сім'ї високого рівня мінімальних стандартів, в тому числі в сфері соціального забезпечення, медичної допомоги, доступу до житла і освіти, до послуг служб зайнятості, а також в разі звільнення.

Необхідно також зазначити, що стратегія розвитку соціально-трудових відносин в ХХІ ст., на думку Міжнародної організації праці, повинна вибудовуватися на основі Концепції гідної праці. Поняття «гідної праці» вперше було запропоновано на Міжнародній конференції праці в 1999 році в доповіді Генерального директора Міжнародної організації праці. Саме тоді, вперше було узагальнено та сформульовано концепцію праці і робочого місця, яка отримала назву «гідної праці» [2, с.101]. Міжнародна організація праці визначає гідну працю як можливість для економічного активного населення мати продуктивну зайнятість, яка б задовольняла умови безпеки, свободи, рівності та людської гідності. Тобто основними цінностями, що формують фундамент концепції гідної праці, є свобода, рівноправність, гарантії захисту, а також безпека та гідність людини. Ця концепція носить стратегічний характер і названі програмні цілі, в однаковій мірі відносяться і до трудящих-мігрантів. Саме тому, МОП рекомендує країнам приймати відповідні програми гідної праці. При цьому Міжнародним бюро праці МОП розроблені статистичні базові показники об'єктивного вимірювання гідної праці, що дозволяють визначити відповідність стану трудових відносин в окремих державах заявленим цілям. Такі програми повинні містити узгоджену позицію соціальних партнерів та держави з питань досягнення цілей гідної праці.

Висновки. В сучасному світі на глобальному ринку праці, все більш відчутною є тенденція зміни міграційної політики держав в контексті розуміння необхідності правового захисту працівників-мігрантів, неприпустимість виключення працівників-мігрантів з систем правового захисту. У зв'язку з цим особлива роль відводиться державній міграційній політиці, яка повинна враховувати всі чинники зовнішньої трудової міграції, що впливають на систему соціально-трудових відносин у державі. Однак, в будь-якому випадку, зазначена політика повинна мати в якості своїх орієнтирів міжнародні стандарти соціально-трудових прав трудящих-мігрантів.

Список використаних джерел:

1. Ивахнюк И.В. Международная трудовая миграция. Учебное пособие. М., Экономический факультет МГУ, ТЕИС, 2005, С.7 286 с.
2. Андрійв В.М. Міжнародне трудове право: навчальний посіб. / В. М. Андрійв. – Київ: ВД «Дакор», 2017. – 574 с.
3. Global Employment Trends 2012 /International Labour Organization // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ilo.org.
4. Малиновська О.А. /Міграційна політика України: стан і перспективи розвитку – К.: НІСД, 2010. – 32 с.
5. Про трудящих-мігрантів (переглянуто в 1949 р.): Конвенція МОП №97 від 01.07.1949 р. (в ред. від 24.06.1975 р.) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_159
6. Про зловживання в області міграції та про забезпечення трудящим-мігрантам рівності можливостей і ставлення: Конвенція МОП №143 від 24.06.1975 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_163
7. Про захист прав всіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей: Конвенція ООН від 18.12.1990 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_203
8. Європейська соціальної хартія (переглянуто): Хартія ЄС від 03.05. 1996 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_062
9. Про правовий статус трудящих-мігрантів: Європейська конвенція від 24.11.77. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_307

Сергій Боднар

суддя Апеляційної палати
Вищого антикорупційного суду
(м. Київ, Україна)
s.bodnar@chnu.edu.ua

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ТА ЇЇ ВИКЛИКИ

Глобальна міграція як головний виклик суспільному розвитку сьогодні набуває особливо стійких тенденцій, які регламентують державну політику більшості країн світу. Виходячи із цього кожна національна держава має розробляти свою стратегію розвитку виходячи із тенденцій впливу глобальної міграції [1]. Міжнародна міграція населення, що активізувалися як у світі, так і в Україні, потребують постійного моніторингу й аналізу, чіткого державного управління. На міжнародному рівні формується багатостороння система її регулювання. Відповідно, в Україні, для повноцінного її

включення в міжнародну систему регулювання міграційних процесів, необхідно удосконалити і привести до міжнародних стандартів національне законодавство.

Необхідно, насамперед, відзначити, що норми Конституції України заклали правовий фундамент у становленні суспільних відносин у сфері міграції, оскільки саме в нормах Конституції були закладені принципово нові засади державної міграційної політики України, спрямовані на забезпечення прав і свобод людини та громадянина, що відповідає міжнародно-правовим стандартам.

Міграційна політика держав носить динамічний характер, а отже, вона може змінюватися та визначатися в залежності від багатьох політичних, економічних, соціальних, культурних та інших чинників. Реалізація міграційної політики має бути забезпечена прозорим регулюванням на державному рівні в частині нормативно-правового, інституціонального, кадрового забезпечення.

За словами С. Масьондза (найпоширеніше трактування), міграційна політика – це вплив держави на міграційні процеси через їх регулювання [2, с. 13]. Міграційна політика являє собою «сукупність заходів, що здійснюються державою з метою регулювання міграційних процесів, створення умов для реалізації інтелектуального і трудового потенціалу мігрантів, побудови демографічного правового суспільства, забезпечення належного соціально-економічного та демографічного розвитку, дотримання принципів захисту національних інтересів, безпеки і територіальної цілісності» [3, с. 175]. З метою симпліфікації визначення сучасних форм міграції громадян країни, важливим моментом стає диверсифікація міграції населення на широке коло видів та класифікації за певними критеріями: зовнішня і внутрішня, зворотна і незворотна міграція, добровільна та примусова міграція, організована та неорганізована міграція [4, с. 6]. Отже, в сукупності основи державної міграційної політики України зводяться до регулювання міграційних процесів фізичних осіб на основі національних інтересів України, захисту національного ринку праці, інтересів українських громадян, які працюють за кордоном, та необхідності розвивати міжнародне співробітництво у цій галузі та вдосконалювати законодавчі механізми їх регулювання.

Зовнішня міграційна політика має сприяти безпеці країни, нарощуванню її економічного потенціалу та зростанню добробуту населення. Разом з тим, цей процес не є позитивним, а навпаки, завдає шкоди. Тому одним із нагальних питань, що постало перед Україною, є питання національної безпеки країни. Потенційні труднощі, пов'язані з імміграційними процесами, які можуть становити загрозу національній безпеці України, можна окреслити як відсутність адекватних засобів та механізмів інтеграції у різних сферах суспільного життя (медичній, освітній, економічній, культурній тощо) біженців та інших категорій іммігрантів в Україні. Сьогодні відсутня належна система працевлаштування біженців, не розроблений механізм їхньої інтеграції, який би чітко визначив подальшу перспективу і суспільну роль цих людей у майбутньому. Також існують проблеми із забезпеченням прав людини, що призводить до маргіналізації іммігрантів в Україні. Вони переважно працевлаштовуються у тінювих секторах економіки, а їхня соціальна незахищеність сприяє корупції та потенційним зловживанням службовим становищем посадових осіб усіх рівнів [5, с.98].

Основними напрямками внутрішньої міграційної політики є забезпечення свободи територіального пересування населення, в галузі праці – оптимізації міжрегіонального перерозподілу громадян, з урахуванням політики, яка склалася у сфері зайнятості, та стану регіональних ринків праці. Зараховуючи міграційну політику до сфери державного управління, необхідно розглянути такі її аспекти, як діяльність державно-правових інститутів, їх взаємодію щодо ведення державної міграційної політики, а також нормативну базу як основу проведення політики. Відокремлюється саме елемент управління, оскільки ця складова найважливіша, в остаточному підсумку вона виявляється елементом, що домінує у системі політичної влади, тобто задає мету, і є інструментарієм міграційної політики [6].

Українська міграційна політика має фрагментарний характер: ряд важливих елементів міграційної політики або не розроблені, або відсутні на практиці. Міграційна політика недостатньо відображає регіональний контекст та недостатньо використовує можливості співпраці з іноземними партнерами, насамперед ЄС, з метою підвищення стандартів міграційної політики загалом та запозичення сучасних технологій. Це відображається на зростанні відтоку висококваліфікованого населення в країни ближнього та далекого зарубіжжя, появі некваліфікованої робочої сили в промислово розвинутих регіонах країни.

Тому можна констатувати, що формування цілісної системи державного регулювання трудової міграції в Україні ще не завершено, що підтверджується відсутністю концепції міграційної

політики, яка б об'єднала зусилля всіх гілок влади, громадських організацій для досягнення конкретної спільної мети.

Недостатня увага приділяється найважливішим напрямкам реалізації міграційної політики, зокрема: регулюванню трудової еміграції громадян та імміграції іноземної робочої сили, враховуючи масштаби та соціально-економічне значення в цілому для держави.

Складність сучасної демографічної ситуації в Україні посилюється зростанням кількості міграційних потоків зі Сходу, які є динамічними та неурегульованими. Здатність передбачати тенденції міграційних процесів - причини, частоту, напрямки - дозволить уникнути їх негативних наслідків та використати їх переваги. У зв'язку з цим виникає проблема ефективності регуляторних механізмів, що сприятиме підвищенню продуктивності державного управління соціально-економічним розвитком на різних рівнях правового регулювання. Необхідність активного втручання державних структур під час міграційних процесів очевидна, але діяльність держави жодним чином не повинна зводитися до заборонних заходів, що може призвести до збільшення нелегальної міграції та посилення напруженості в суспільстві. Тому важливим фактором стримування глобальної міграції є «динамічний розвиток економіки, покращення соціальних умов та гарантія безпеки громадян, реалізація громадських прав та свобод» у країнах-донорах глобальної міграції [7, с. 187].

Ефективним механізмом протистояння міграції має виступати інтегрована міграційна політика, що має здійснюватись спільно між різними країнами світу, тими, які піддаються впливу глобальної міграції, і тими, що сприяють відпливу свого людського ресурсу в інші країни світу. Така політика має подвійні завдання. По-перше, вона має бути спрямована на захист державних кордонів від небажаних міграційних потоків, по-друге, основним завданням цієї політики має стати «система міграційної фільтрації», яка б забезпечувала ідентифікацію міграційних потоків, що, у свою чергу, дасть змогу чітко визначити: приймати чи не приймати їх на території окремої національної держави, а головне, якщо приймати, то якою мірою їх адаптувати до реалій розвитку окремої національної держави [1, с.14].

Отже, міграційна політика держави в процесі своєї реалізації зачіпає всі сторони суспільного життя. У своєму повноцінному втіленні вона може бути тільки комплексною, системною, бо складається зі складових якості в країні, як то: рівень цінностей та потреб соціуму, групи особистостей, їхній рівень життя (рівень доходів, розвиненість соціальної інфраструктури, в першу чергу, житловий потенціал і система зайнятості населення). Міграційні потоки впливають на соціально-політичний стан держави і національну ідентичність його громадян, систему внутрішньодержавних відносин і політичну культуру, на людський потенціал держави, що визначає роль і місце країни на зовнішньополітичній арені.

Список використаних джерел:

1. Войтович Р. Глобальна міграція та її виклики суспільному розвитку URL: file:///C:/Users/User/Downloads/znpnadu_2010_2_3.pdf
2. Мосьондз С. Державна міграційна політика в сучасній Україні (адміністративно-правовий аспект). К., 2003. 199 с.
3. Блюк, Н.В. Про деякі питання трудової міграції в Україні. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2016. №7(837). С. 175-180.
4. Латинін М. А., Лукашов О. О. Концептуальні підходи до державного регулювання стратегічного розвитку регіону за кордоном. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2017. № 9. С. 18 – 26
5. Яворський М. Міграція та політика національної безпеки в Україні: тенденції розвитку. URL <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/21109/1/17-96-100.pdf>
6. Малиновська О. Міграційна політика в Україні: формування, зміст, відповідність сучасним вимогам. Рада національної безпеки і оборони України. К. 2014. 18 с.
7. Ruggie J. G. Construzione del pace polity. Essayse on Internazionale Institutionalizzazione / J. G. Ruggie. - 3 ed. L., N. Y., 2002. 324 p.

Віра Бурдяк

доктор політичних наук, професор
факультету історії, політології та міжнародних відносин.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)
v.burdjak@chnu.edu.ua
ORCID 0000 – 0003 – 0037 – 2173

МІГРАЦІЙНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Важливим фактором забезпечення загальних прав людини і громадянина є свобода переміщення. Міграція завжди мала значну й різну роль у розвитку людства, виступаючи певною умовою реалізації духовного, культурного та трудового потенціалу особистості. Актуальність дослідження сучасних тенденцій, закономірностей, механізмів функціонування міграційних процесів зумовлена змінами у світі та тим, що з 2004 р. Україна безпосередньо межує з державами ЄС. Вказані фактори і нові підходи до міграції свідчать, що успішне регулювання в цій сфері вимагає «широкої багатосторонньої співпраці між країнами походження, транзиту та призначення мігрантів» [1, с. 83].

З історії людства відомо, що міграції сприяли заселенню континентів, формуванню нових етносів і держав. Науковці вбачають у міграції населення прогресивний процес, що підвищує соціальну мобільність населення. Його переміщення, територіальна рухливість – умови розвитку суспільств, їх виробничої сфери і ефективного використання трудового потенціалу.

В європейській культурі питання міграції населення прямо стикаються з проблемою прав людини (інститут надання притулку, як конкретна відповідь на проблему біженців, діє лише в європейській традиції) [2, с. 173]. Явища міграції мають специфічну напругу. Формально-правовий статус іммігрантів у країнах в'їзду, ставлення до них суспільств свідчать про фактичний стан відносин і, отже, дають реальну картину вирішення прав гідності людини. Це своєрідний тест на реалії застосування прав людини, які іноді трактують як проблемні, а не «практичні». З іншого боку, сучасні проблеми (міграційні процеси) впливають на Євросоюз, дестабілізують його інститути, породжують соціальні страхи, низку загроз, які є прямим чи опосередкованим наслідком цих процесів. Вони вимагають уваги до статусу мігрантів; захисту суспільств країн в'їзду; проблем міграції в самому ЄС; витоків цих подій та супутніх явищ і процесів.

Міграційна політика – своєрідний «інструмент», що впливає на системи та підсистеми держав, «регулюючи» їх економіку. По-перше, міграція вражає більшість людей. По-друге, мігранти включають широко зрозумілі культури в їх матеріальних і нематеріальних формах. І цей вимір міграції «набагато складніший за людську міграцію, набагато глибший у сфері співіснування та трансформації суспільств», включаючи цілком специфічну форму культурної міграції, яку можна описати як «культурне вторгнення» [3, с. 119].

Втім, складну форму міграційної політики ще активізували економічні фактори, не пов'язані з відповідальністю і відчуттями, які містять концепції прав людини. Можливо, це необдумані, поспішні дії, розраховані на економічні прибутки, об'єктивні культурні бар'єри, відсутність критеріїв, що дозволяють прискіпливо оцінювати реалізовані заходи, відсутність певних прогнозів про наслідки, розпочатих соціальних процесів, які вже неможливо зупинити, чи, зрештою, свого роду політична коректність стану проблеми.

Водночас поява загроз викликає політичні та соціальні реакції. І ситуація стає проблемою, коли окремі організації не готові до загроз. Часто наслідки внутрішнього виміру – негативні зміни у відносинах (функції міграційної кризи; вираз безпорадності перед тривожними зовнішніми викликами) – більш дисфункціональні, ніж зовнішні процеси, що їх викликали. Міграційна криза, що виникла в 2014 р. в Європі, викрила низку проблем, тривалих очікувань громадян ЄС, яких раніше не зауважували, чи за які не несли відповідальності.

Аналіз етапів міграційної кризи в Європі вказує, що найбільше потерпіли від масового напливу іммігрантів угорці. Географічне розташування Угорщини сприяло транзиту нелегальної міграції до інших країн-членів ЄС. Про масштаб в'їзду іммігрантів свідчить кількість заяв про надання притулку (дані агенції Frontex). Угорщина зіткнулася з величезною кількістю нелегальних іммігрантів, затриманих на її зовнішніх сухопутних кордонах. Втім, вони швидко

покидали Угорщину і їхали далі на Захід, ще до розгляду їх заяв з проханням про притулок (тобто транзитний характер держав Вишеграду). За даними Eurostat у 2015 р. 177 130 осіб подали заяви з проханням надання притулку в Угорщині, 325 – у Словаччині, 1515 – у Чехії, 12 185 – у Польщі. Загалом у країнах ЄС у 2015 р. 1 255 640 осіб звернулись за міжнародним захистом [4]. Найчастіше заяви подавали громадяни Сирії, Афганістану й Ірану. В порівнянні з населенням кожної країни ЄС, найбільшу кількість зареєстрованих осіб, що шукали притулку вперше у 2015 р. зафіксували в Угорщині (17 699 заявників на 1 млн жителів). Ці дані були більшими ніж в Швеції (16 016), Австрії (9 970), Фінляндії (5 876) і Німеччині (5 441). Серед нових країн-членів зареєстрували заяви у Хорватії (34 на 1 млн мешканців), Словаччині (50), Румунії (62), Португалії (80) і Литві (93). У першій половині 2016 р. за міжнародним захистом до держав-членів ЄС звернулися 592 800 мігрантів [5].

Географічне розміщення, членство в ЄС і відносний добробут – чинники, які зробили Угорщину цільовим напрямом для нелегальної і легальної міграції; притягують мігрантів з сусідніх країн (Сербія, Україна), не лише громадян із-за меж ЄС, а й громадян держав ЄС, що користуються законодавством Спільноти (Німеччина, Австрія), в т.ч. «з старого ЄС», які бажають у нових країнах ЄС досягти своїх планів і очікувань. Кількість, інтенсивність і склад мігрантів у всі роки членства Угорщини в ЄС змінюються. Зросла міграція угорців до держав ЄС і за його межі, спочатку до Великобританії й Ірландії, які не передбачали перехідних періодів для вільного руху робочих рук. Угорщина відчуває відтік людей і потребу іноземних працівників у певних галузях економіки.

Втім, угорці не бажають приймати іммігрантів, про що свідчить обмежувальна імміграційна політика, в якій відсутня будь-яка підтримка для громадян третіх країн. Перевагу мають іноземці угорського походження і жителі «історично угорських» територій в сусідніх країнах. Категоричність політики уряду в цьому питанні визнає й угорське суспільство, яке не бажає приймати іммігрантів. Настрої суспільства зафіксував референдум 2 жовтня 2016 р. щодо біженців. Хоч він не дійсний (взяли участь 39,86% населення при необхідних 50%), але 98,36% виборців були проти, щоб ЄС примусово поселяв в Угорщині мігрантів без згоди парламенту, крім угорських громадян.

Дослідження Центру досліджень громадської думки (CBOS) в 2015 р. виявило ставлення до біженців у країнах Вишеграду. Опитування показали, що угорці готові прийняти біженців з місць, охоплених війною (65% угорців «за», а 32% – «проти»). У країнах Вишеграду є суттєві розбіжності щодо біженців. Поляки більш скептичні, ніж угорці. 40% поляків були проти в'їзду біженців, а 56% – солідарні та погодились на їх тимчасове перебування у Польщі. 50% чехів були «проти» прийому біженців, а 44% – «за». Найбільший спротив очікував біженців у Словаччині. Лише 33% схвалили навіть тимчасову допомогу, а 62% повністю її заперечували. Дослідження показало, що угорці виявляли найбільшу участь до потреб біженців з районів, охоплених війною, а поляки частіше, ніж чехи і словаки, схильні надати притулок біженцям – загалом, а особливо з Близького Сходу, Африки та України. Зауважу, що ріст числа іммігрантів в Угорщину після її вступу в ЄС і посилення кризи біженців в Європі та її наслідків не привели до зміни статусу цієї держави.

Отже, міграційна ситуація в окремих країнах ЄС вказує на наступне. По-перше, активізація виїзду та в'їзду в окремі країни ЄС не змінила природи цих країн. По-друге, міграційна ситуація в країнах Вишеграду різна, хоч у кожному випадку історичні, соціальні, економічні, інституційні та правові умови мають свій вплив на масштаби та напрями міграції. По-третє, міграційна криза в Європі посилює дискусії в державах Вишеграду і політизувала проблеми міграції. У кожній з країн проблеми біженців ввійшли у внутрішньополітичний дискурс для досягнення конкретних, безпосередніх політичних цілей. По-четверте, криза біженців консолідувала держави, хоча «спільна позиція країн Вишеграду – конкретний випадок, що впливає з конкретного розташування політичних сил та соціальних настроїв у Центральній та Східній Європі» [6].

Це положення має виправдання в історії співпраці країн Вишеграду, яка часто продукувала різні думки з важливих питань, з точки зору її членів. «Спільні інтереси» визначаються низкою факторів, зокрема політичною ситуацією в регіоні. Крім політичних чинників часову узгодженість інтересів визначає досвід роботи з іммігрантами (точніше його відсутність). Страх перед загрозою терактів в Європі радикалізував погляди частини суспільства щодо допуску іноземців, ситуації на ринку праці, погіршення рівня життя громадян і економічної ситуації. Хоч жодна з країн Вишеграду не є пунктом призначення для іммігрантів, а лише транзитною до заможніших країн Заходу, потенційний приплив іммігрантів, значно посилює екстремальні соціальні настрої щодо них.

Нині міграція – одна з основних проблем, з якою зіткнувся ЄС та його держави. Її характер і наслідки для держав, найбільш обтяжених напливом іммігрантів – серйозна загроза згуртованості ЄС. Пропозиції Єврокомісії щодо квот біженців, що в'їжджають в ЄС, викликають опір окремих країн, свідчать про складний характер співпраці в ЄС, недоліки у його функціонуванні, тиск та спроби нав'язати свої рішення (зокрема Німеччиною), відсутність солідарності щодо країн Вишеграду, які оскаржують запропоновані рішення. Суперечки про примусове переселення біженців не наближає ЄС до вирішення кризових питань, а лише зміцнює переконання сторін щодо законності їх вимог.

Список використаних джерел:

1. Малиновська О. Україна, Європа, міграція: міграції населення України в умовах розширення ЄС. Київ: Бланк-Прес, 2004. 171 с.
2. Matusz-Protasiewicz P., Stadtmüller E. Europa – ziemia obiecana? Doświadczenia krajów europejskich w integracji imigrantów. Wrocław, 2007. 199 s.
3. Migracje jako nowa kwestia społeczna. J. Balicki (red.), Katowice, 2008. 184 s.
4. Eurostat. Record number of over 1.2 million first time asylum seekers registered in 2015. URL: Eurostat. <http://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-press-releases/-/3-04032016-AP> (дата звернення: 21.09.2020).
5. Eurostat, Number of first time asylum seekers slightly up to almost 306 000 in the second quarter of 2016. URL: Eurostat. <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7662180/3-22092016-AP-EN.pdf/22f5de3b-b5a8-4195-82fe-3072a4a08146> (дата звернення: 22.09.2020).
6. Grodzki R. Grupa Wyszehradzka i kryzys uchodźcy: solidarnie przeciw solidarności europejskiej? URL: <http://www.iz.poznan.pl/plik.pobierz,93,16b1dedc4c06f692c1c2f5a9f493258f/1271-Wyszegrad-uchodzcy.pdf> (дата звернення: 25.09.2020).

Сергій Венедіктов

доктор юридичних наук, професор
кафедри трудового права та права соціального забезпечення.

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

(м. Київ, Україна)

venediktov@ukr.net

ORCID 0000-0002-0967-5085

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Трудову міграцію слід назвати явищем, характерним для будь-якої країни, не залежно від стану її соціального та економічного розвитку. Так, наприклад, відповідно до спостережень Міжнародної організації праці (далі – МОП), що були проведені у 2018 році, 164 мільйони осіб відносяться до працівників-мігрантів. При цьому, зазначений показник збільшився на 9 % порівняно з 2013 роком, коли таких працівників налічувалося 150 мільйонів. З 164 мільйонів працівників-мігрантів у всьому світі приблизно 111,2 мільйонів (67,9 %) проживають в країнах з високим рівнем доходу, 30,5 мільйонів (18,6 %) у країнах із середнім рівнем доходу, 16,6 мільйонів (10,1 %) у країнах з доходом нижче середнього рівня та 5,6 мільйонів (3,4 %) у країнах з низьким рівнем доходу [1]. Наведені статистичні індикатори вказують на необхідність запровадження ефективних та уніфікованих для більшості країн механізмів регулювання питань трудової міграції. Яскравим прикладом запровадження таких механізмів, безперечно, виступають конвенції та рекомендації МОП.

До ключових стандартів МОП у сфері трудової міграції слід віднести: Конвенцію про працівників-мігрантів (переглянуту), від 1949 року (№ 97); Конвенцію про зловживання в галузі міграції і про забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей і рівного ставлення, від 1975 року (№ 143); Рекомендацію щодо працівників-мігрантів (переглянуту), від 1949 року (№ 86); Рекомендацію щодо працівників-мігрантів, від 1975 року (№ 151). Стандартами МОП, які торкаються окремих питань трудової міграції, є: Конвенція про рівноправність громадян країни та іноземців в частині відшкодування працівникам при настанні нещасних випадків, від 1925 року (№ 19); Конвенція про рівноправність громадян країни та іноземців, від 1962 року (№ 118); Конвенція про приватні агентства зайнятості, від 1997 (№ 181); Конвенція про працю в риболовецькому секторі, від 2007 року (№ 188); Конвенція про гідну працю домашніх працівників, від 2011 року (№ 189);

Рекомендація щодо приватних агентств зайнятості, від 1997 року (№ 188); Рекомендація про гідну працю домашніх працівників, від 2011 року (№ 201).

Слід зазначити, що в Україні стандарти МОП традиційно займають одне ключових місць серед джерел трудового права. Зумовлено це передусім членством нашої держави починаючи з 1954 року в цій одній з найстаріших та найавторитетніших міжнародних організацій, якій у минулому році виповнилося 100 років. На цей час Україна ратифікувала 71 конвенцію МОП, в тому числі всі існуючі фундаментальні та пріоритетні конвенції. Однак, незважаючи на наведену обставину, наша держава не ратифікувала жодної серед вище перелічених конвенцій МОП, присвячених трудовій міграції. Якщо ж казати про рекомендації МОП, то вони доповнюють зазначені конвенції та, відповідно, застосовуються разом з ними.

Безперечно, вказана обставина не йде на користь забезпеченню Україною належного правового регулювання праці мігрантів. Слід зазначити, що в нашій державі діють два спеціальні закони, присвячені цьому питанню. Один з них, Закон України «Про зайнятість населення», у Розділі VII «Застосування праці іноземців та осіб без громадянства в Україні» торкається питань внутрішньої міграції. Правові та організаційні засади державного регулювання зовнішньої трудової міграції та соціального захисту громадян України за кордоном (трудовах мігрантів) і членів їхніх сімей закріплені на рівні Закону України «Про зовнішню трудову міграцію».

У свою чергу, правове регулювання трудової міграції, передбачене наведеними двома законами, не слід назвати досконалим. Як підтвердження зазначеного слід звернути увагу на тенденції щодо заміни Закону України «Про зайнятість населення» новим більш ефективним нормативно-правовим актом [2]. Якщо ж звернутися до положень Закону України «Про зовнішню трудову міграцію», то можна побачити, що вони мають в певній мірі декларативний характер. Як приклад в цьому випадку слід навести ст. 8 Закону, відповідно до якої права трудових мігрантів, зокрема на належні умови праці, винагороду, відпочинок і соціальний захист, регулюються законодавством держави перебування та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Трудові мігранти і члени їхніх сімей можуть добровільно брати участь у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування згідно із законами України. Пенсійне забезпечення трудових мігрантів здійснюється відповідно до законів, якими встановлюються умови пенсійного забезпечення, та міжнародних договорів у сфері пенсійного забезпечення, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Піклування про дітей трудових мігрантів та інших членів їхніх сімей, які перебувають на їх утриманні та залишаються на території України, здійснюється відповідно до законодавства та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [3].

У свою чергу, ратифікація Україною конвенцій МОП, що торкаються питань трудової міграції, сприяла би не тільки посиленню її міжнародного статусу як соціальної держави, але і дозволила б значно покращити національні механізми регулювання наведеного явища. Тим більше, що відповідно до ч. 3 ст. 291 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, укладеної у 2014 році, наша країна не тільки підтверджує своє зобов'язання щодо ефективного виконання основоположних та пріоритетних конвенцій МОП, які вона ратифікувала, але і розглядає питання про ратифікацію та імплементацію інших конвенцій МОП, які класифікуються як такі, що відповідають сучасним вимогам [4].

Список використаних джерел:

1. New ILO figures show 164 million people are migrant workers. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_652106/lang--en/index.htm (дата звернення 17.10.2020).
2. Опрацьовуємо проект Закону України «Про зайнятість населення». URL: <http://employers.org.ua/news/id1941> (дата звернення 17.10.2020).
3. Закон України «Про зовнішню трудову міграцію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-VIII#Text> (дата звернення 17.10.2020).
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, укладена в 2014 році. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення 17.10.2020).

Максим Гетманцев

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
науково-дослідного інституту
приватного права і підприємництва
імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України
(м. Київ, Україна)
e-mail: maxgetm@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0102-0498>

ПРИНЦИП СПРАВЕДЛИВОСТІ ЯК ОСНОВНА ОЗНАКА ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ

Право на судовий захист гарантується кожному статтею 55 Конституції України. В Україні право на справедливий судовий розгляд дістало своє втілення у законодавстві про судоустрій та процесуальному законодавстві.

Зокрема, кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб; кожному гарантується право звернутись із конституційною скаргою до Конституційного Суду України з підстав, установлених цією Конституцією, та у порядку, визначеному законом [1, с.20].

Правосуддя як основний правозахисний механізм може виконувати свою роль саме завдяки загально визнаним принципам, які є орієнтиром судової діяльності при здійсненні правосуддя. Саме таким принципом виступає справедливість, яка, за своїм змістом, має глибоке соціальне підґрунтя.

Справедливість визнається як необхідний елемент та сутнісна невід'ємна характеристика правосуддя. Адже справедливість є: а) базовим елементом концепції верховенства права, яка утверджує визначальну роль права у суспільному житті; б) принципом правосуддя, засадничим елементом будь-якої діяльності суду із розгляду й вирішення юридично значущих справ; в) метою і завданням процесуального законодавства; г) необхідним елементом змісту судового рішення, в якому відображається результат діяльності суду із захисту й відновлення порушеного або оспорюваного права, захисту інтересів суспільства від незаконних посягань; д) важливим критерієм оцінки ефективності й легітимності в діяльності судової влади [2, с.64].

Принцип справедливості реалізується насамперед через нормативне закріплення права на справедливий судовий розгляд. Це право встановлене як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Європейський суд з прав людини своєю багаторічною практикою напрацював відповідні критерії справедливості. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від. 4.11.1950 р. (п.1) закріплює право на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, при визначенні цивільних прав і обов'язків особи чи при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, що пред'являється особі [3].

Європейський суд з прав людини виділяє чотири групи критеріїв, згідно з якими він оцінює справедливість конкретного судового розгляду: органічні, інституціональні, процесуальні та спеціальні. До першої належать критерії, що забезпечують ефективне користування цим правом і його реалізацію (доступ до правосуддя й виконання судових рішень). Друга включає критерії, яким повинна відповідати як судова система держави в цілому, так і кожен національний судовий орган окремо (незалежний, неупереджений, створений на підставі закону). Процесуальні складники права на справедливий судовий розгляд забезпечують реальну участь особи або її представника в розгляді справи, змагальність процесу, рівність сторін на всіх стадіях судового розгляду й розумні його строки. До спеціальних Суд відносить додаткові гарантії, передбачені пунктами 2 і 3 ст. 6 Конвенції, що забезпечують дотримання універсальних вимог справедливого правосуддя з урахуванням особливостей кримінального процесу [4, с. 23].

У контексті «правосуддя – справедливість» правосуддя постає як справедливе судочинство. Правосуддя як справедливе судочинство відображає зміст процесуального здійснення правосуддя – судочинства, яке відповідає (повинно відповідати) вимогам справедливості. В цьому смислі правосуддя і справедливість, як поняття, змістовно співвідносяться: правосуддя не здійсненне без справедливості [5, с.116].

Відповідно до природно-правового підходу до праворозуміння право і справедливість є однопорядковими категоріями – право дорівнює справедливості. Зважаючи на близькість понять «право» і «правосуддя», у процесі розгляду судової справи мають місце пошуки права, а результат цього розгляду втілюється у конкретному рішенні суду. При цьому відповідно до чинного законодавства суду надані всі необхідні повноваження приймати рішення на підставі принципу верховенства права: можливість застосування аналогії права і закону; пряме застосування належним чином ратифікованих Україною міжнародних договорів, у тому числі рішень Європейського суду з прав людини; визнання пріоритетності прав і свобод особи; повноваження зі скасування неправомірних актів органів законодавчої і виконавчої влади, надані Конституційному Суду України та адміністративним судам [6, с. 60-62].

Категорія справедливості в цивільному процесі не має своїх чітких кордонів і з цих підстав характеризуються своєю неоднозначністю. В зв'язку з цим те, що є справедливим для одного, для іншого є несправедливим. В цивільному процесі гарантом справедливості виступає суд, оскільки він діє виключно на засадах законності, рівності, неупередженості і навіть не дивлячись на це кожна із сторін отримавши рішення суду трактує справедливість індивідуально [7]. Тому однією із проблем є суб'єктивне розуміння самої суті справедливості та її реалізації через судові органи. Адже засадничі ідеї справедливості, при вирішенні справи в суді, мають характерні риси суб'єктивізму. Суддя, який є носієм правосуддя, і є втіленням цієї справедливості.

Україна входить до числа країн, які є джерелом найбільшої кількості заяв до Європейського суду з прав людини, і основні недоліки яких стосуються саме забезпечення справедливого судового розгляду.

Тому будь-яке право за своєю природою буде вважатися декларативним, залишаючись виключно на папері, якщо воно позбавлене механізму реалізації, так і судові рішення навряд чи можна вважати таким, «що поновлює права де-юре, не маючи жодних наслідків де-факто».

Механізм реалізації права на справедливий судовий розгляд є неможливим без забезпечення умов для всебічного та повного з'ясування обставин справи та надання сторонам та іншим особам, які беруть участь у справі, можливості забезпечувати, надавати та досліджувати докази, необхідні для встановлення обставин справи, найбільш зручним та ефективним способом.

Формування чіткого, якісного та зрозумілого процесуального законодавства, а також побудова практично обгрунтованої судової системи, де кожен зможе реалізувати конституційне право на справедливий суд, повинні стати пріоритетними для влади у цьому напрямку на найближчі роки.

Список використаних джерел:

1. Карташов М. Проблеми реалізації права на звернення до суду // Підприємництво, господарство і право. №5 2019. С.20-23
2. Прокопенко О. Б. Право на справедливий суд: концептуальний аналіз і практика реалізації : монографія Х. : ФІНН, 2011. 248с.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
4. Городовенко, В.В. Принцип справедливості судової влади: загальнотеоретичні аспекти. Адвокат №2 (137) 2012 С.20-24 URL: file:///C:/Users/User/Downloads/adv_2012_2_3.pdf
5. Бігун В. С. Філософія правосуддя: ідея та здійснення : монографія К., 2011. 303 с. С 116 (Бібліотека Міжнародного часопису «Проблеми філософії права») URL: <https://www.echr.coe.int/LibraryDocs/Bihun%202011%20Philosophy%20of%20Justice%201%20ed%20pdf>
6. Городовенко В. Забезпечення права на справедливий судовий розгляд. Слово національної школи суддів України. № 4 (5). С.60-62 URL: file:///C:/Users/User/Downloads/cln_2013_4_18.pdf
7. Ясинок Д. М. Право на справедливий судовий розгляд в цивільному судочинстві. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3776/Yasinok%20Pravo.pdf?sequence=1&isAllowe>

Олександр Гетманцев

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри процесуального права
юридичного факультету.

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
(м. Чернівці, Україна)
a.hetmantsev@chnu.edu.ua
ORCID 0000-0001-9366-3214

Ігор Ковбас

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри публічного права
юридичного факультету.

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
(м. Чернівці, Україна)
ig.kovbas@chnu.edu.ua
ORCID 0000-0001-7039-1586

ЩОДО АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Сучасний цивілізаційний процес характеризується поглибленням гуманістичної спрямованості в діяльності держави в особі її органів, наділених публічно-владними повноваженнями. Таке спрямування призводить до зміни самої сутності діяльності держави і з 80-х років минулого століття в ряді західноєвропейських держав починає застосовуватись так зване публічне адміністратування, тобто діяльність виконавчих владних структур з чисто управлінської перетворюється в так звану «сервісну» (з надання послуг суб'єктами наділеними владними повноваженнями). Україна, включившись в загальноцивілізаційні процеси після проголошення незалежності, також спрямовується до створення аналогічного механізму публічного адміністратування, проте цей процес ускладнюється існуванням пережитків попередньої адміністративно-командної системи [1, с. 30]. Право кожного на отримання правової допомоги є основоположним та гарантованим Конституцією України правом, яке забезпечується як через систему державних органів, так і через систему інституцій, яких держава в законодавчому порядку наділяє відповідними повноваженнями. Сьогодні у ролі важливого правового інституту нотаріат утверджується як інституція, основним завданням якої у встановлених законом межах по вчиненню нотаріальних дій є забезпечення реалізації такого права. Нотаріат належить до тих цінностей, які без перебільшення можна віднести до надбання світової культури.

Діяльність нотаріату впливає на різні аспекти суспільного життя країни. Від якості його роботи залежить нормальне функціонування цивільних і господарських правовідносин. При цьому якість діяльності залежить від встановлених законодавцем правил та способів здійснення нотаріальної діяльності. Так, законодавство про нотаріат не повинно бути відірваним від існуючої правової дійсності. Перегляд чи запровадження нової нотаріальної форми має ґрунтуватись на єдиних методологічних засадах у будь-якій сфері правового регулювання. Сучасний український нотаріат є досить складним феноменом, який динамічно розвивається, що стимулюється, з одного боку, запитами суспільства, а з іншого – саморозвитком інституту нотаріату як професійно-самоврядної спільноти. Значна частини нотаріусів виконує делеговані державою функції на умовах самозайнятості представників вільної професії. Функціонування і розвиток нотаріату також стимулюється державою, для якої він є важливим елементом її правової системи. Усе це істотно відображається на особливостях державного управління нотаріатом. Щодо адміністративно-правових аспектів нотаріальної діяльності, то слід відмітити певні ознаки адміністративно-правових відносин у сфері нотаріальної діяльності:

- предметом даних відносин є організація, контроль та взаємодія;
- є цілеспрямованою діяльністю, оскільки метою її здійснення є реалізація державної політики щодо посвідчення прав, а також фактів, що мають юридичне значення, та вчинення інших передбачених законодавством нотаріальних дій з метою надання їм юридичної вірогідності;

- здійснюються такі відносини певним суб'єктом – органом публічної адміністрації, повноваження якого визначені чинним законодавством;
- є владною державно-управлінською діяльністю;
- має організаційно-розпорядчий характер;
- реалізується у правотворчій та правозастосовчій формах [2, с. 30].

Таким чином слід відзначити те, що адміністративно-правове регулювання нотаріату являє собою сукупність певних суспільних відносин, вони пов'язані з організаційними повноваженнями даних суб'єктів. До них слід віднести наступні: прийняття приписів, обов'язкових до виконання їх адресатами; організація виконання приписів; здійснення контролю за організацією виконання.

Питанням, що потребує належного вирішення, є визначення сутності нотаріальної діяльності, її завдання, що свідчать про публічно-правову природу нотаріату як органу безспірної цивільної юрисдикції. При вчиненні нотаріальних дій і державні, і приватні нотаріуси рівною мірою реалізують усі функції нотаріальної діяльності: забезпечення безспірності та доказової сили документів, законності вчинюваних актів, сприяння фізичним та юридичним особам у здійсненні їх прав та законних інтересів.

Привертають увагу також проблемні аспекти регулювання контролю за нотаріальною діяльністю. Залежно від предмета контроль за діяльністю нотаріусів поділяється на два види: контроль за здійсненням нотаріальної діяльності (або за законністю вчинюваних нотаріусами нотаріальних дій); контроль за виконанням нотаріусами професійних обов'язків (або за організацією нотаріальної діяльності). Подібний розподіл закріплений у чинному Законі: судовий контроль та адміністративний контроль. Ці види контролю відрізняються за змістом (предметом), формами, контролюючими суб'єктами, підставами здійснення та можливими наслідками. При цьому тільки другий вид контролю може здійснюватися органами юстиції, а перший має здійснюватися виключно судовими органами [3, с. 156]. Принагідно можна зазначити, що суттєвим недоліком чинного законодавства є відсутність належного унормування механізму здійснення такого контролю: не проведено розподілу повноважень між Міністерством юстиції та Українською нотаріальною палатою щодо контролю за нотаріальною діяльністю, а також зберігаються повноваження органів юстиції визнавати нотаріальну дію незаконною. Залишається взагалі нерегульованим порядок оскарження нотаріальних дій або відмови у їх вчиненні.

Отже, адміністративно-правове регулювання нотаріату являє собою сукупність певних суспільних відносин, вони пов'язані з організаційними повноваженнями даних суб'єктів, що свідчить про необхідність суттєвого вдосконалення не тільки організаційних питань нотаріальної діяльності, а й нотаріально-процесуальних правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Ковбас І.В. Історія виникнення, становлення та розвитку діяльності з надання послуг суб'єктами, наділеними публічно-владними повноваженнями // Науковий вісник Чернівецького університету. 2008. В.474. с.30
2. Ільєва Н.В. Нотаріальна діяльність як предмет адміністративно-правового регулювання. // Правова держава. 2014. № 17. С. 27-31.
3. Комаров В. Український нотаріат: перспективи розвитку // Мала енциклопедія нотаріуса. 2012. №5. С. 153-161.

Анатолій Гончаренко

кандидат історичних наук, доцент
кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін.

Сумський національний аграрний університет

(м. Суми, Україна)

anatoliygoncharenko@ukr.net

ORCID: 0000-0003-4281-8735

«КРИЗА БІЖЕНЦІВ» ТА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ, 2015–2017 РР.

В Європейському Союзі давно назріла необхідність реформування міграційної політики, особливо після загострення «кризи біженців», унаслідок якої вичерпалися можливості країн, які першими надавали притулок значній кількості мігрантів – Туреччині, Йорданії, Лівану. У розпал цієї кризи 13 травня 2015 р. Європейська Комісія оприлюднила «Європейський порядок денний щодо міграції» – політичний програмний документ, який містив пріоритетні завдання, що стоять перед ЄС

у сфері регулювання міграційних потоків [1]. У цьому документі були намічені напрямки діяльності, що була спрямована на подолання міграційної кризи:

- 1) порятунок життя біженців на морі;
- 2) боротьба зі злочинними контрабандними спільнотами;
- 3) перерозподіл великих потоків осіб, які прибувають до ЄС;
- 4) загальний підхід щодо надання захисту переміщеним особам;
- 5) співпраця з третіми країнами для повороту міграційних потоків у зворотному напрямку;
- 6) використання інструментів Європейського Союзу для допомоги державам першої лінії [1].

Крім того, в Порядку денному були позначені чотири фактори для поліпшення управління міграцією:

- 1) зниження стимулів до нелегальної міграції, в тому числі усунення корінних причин несанкціонованого і примусового переміщення в третіх країнах, боротьба з контрабандистами і торговцями людьми, повернення осіб, яким відмовлено в наданні притулку;
- 2) управління кордонами, що припускає порятунок життя людей і охорону зовнішніх кордонів;
- 3) обов'язок Європи захищати, здійснюючи загальну політику щодо надання притулку;
- 4) нова політика в сфері легальної міграції [2, с. 201].

Криза біженців розвивався стрімко. Але вже до 2017 р. кількість біженців почала скорочуватися. 28 держав-членів Європейського Союзу надали захист 538000 прохачам притулку в 2017 р., що майже на 25% менше, ніж в 2016 р. [3]. Крім того, держави-члени ЄС отримали додатково майже 24000 біженців. Найбільша група бенефіціарів у 2017 р. були громадянами Сирії (175800 чоловік, або 33% від загального числа осіб). За ними слідують громадяни Афганістану (100700 – 19%) і Іраку (64300 – 12%). Кількість рішень про надання статусу біженців сирійським громадянам скоротилася з 2016 р. (коли вони становили частку в 57% всіх заявок), проте вони залишалися найбільшою групою, що отримала статус біженців у вісімнадцяти державах-членах ЄС у 2017 р. З 175800 сирійських громадян, які отримали статус біженців в Євросоюзі, більше 70% отримали його в Німеччині (124800 чоловік).

Як відомо, мігранти підрозділяються на категорії: економічні (мігранти, в пошуках кращих умов життя) і вимушені мігранти (ті, хто рятується від нестабільності і насильства), виникла необхідність виявляти економічних мігрантів і висилати їх назад. Щоб полегшити це завдання, Європейська Комісія розробила спеціальний Регламент, який містить «загальний список безпечних країн» [4]. Такий список, на думку Комісії, дозволив прискорити процес розгляду клопотань про притулок, поданих заявниками з країн, в яких їм не загрожують переслідування. Крім того, таких заявників легко буде вислати назад. У список включені Албанія, Боснія та Герцеговина, Косово, Чорногорія, Македонія, Сербія і Туреччина [5, с. 291]. Ці країни відповідають критеріям «безпечних країн» Директиви ЄС, що стосується процедури надання притулку: вони підписали головні міжнародні документи про захист прав людини, майже всі мають статус кандидатів у члени ЄС, тому зобов'язані виконувати Копенгагенські критерії (гарантії демократії, верховенства закону, захист прав людини і захист меншин).

Під час зустрічі в Анталі та наступного неформального саміту ЄС на Мальті за участю країн, які залишали мігрантів, ЄС почав переговори з Туреччиною в надії на її сприяння в стримуванні міграційних потоків з Сирії транзитом через Туреччину до Європи. В результаті двох надзвичайних самітів ЄС–Туреччина в жовтні-листопаді 2015 р. з'явився спільний План дій щодо протидії міграційній кризі [6]. План був націлений на допомогу сирійським біженцям, включаючи протидію нелегальній міграції за допомогою повернення з ЄС до Туреччини нелегалів і боротьбу з кримінальними мережами контрабандистів. План дій ЄС спочатку передбачав фінансову допомогу Туреччині в 3 млрд. євро (500 млн. безпосередньо з бюджету ЄС і решта суми – від держав-членів) [5, с. 292].

Крім фінансової допомоги передбачалося укласти Угоду з Євросоюзом про реадмісію, в обмін на яку Туреччина зажадала лібералізацію візового режиму для своїх громадян, а точніше скасування шенгенських віз.

Незважаючи на всі труднощі, співробітництво з Туреччиною вийшло на передній план. Після спеціального саміту ЄС–Туреччина 7 березня 2016 р., сторонам вдалося дійти згоди по шести основним принципам, які раніше вже були включені в спільний план дій:

- 1) вислати за рахунок ЄС всіх мігрантів, які прибули з Туреччини до Греції нелегально (тобто, скориставшись послугами контрабандистів);
- 2) за кожного висланого до Туреччини нелегального мігранта забрати з Туреччини легального претендента на притулок;

- 3) прискорити виконання «дорожньої карти» щодо просування Туреччини до безвізового режиму з тим, щоб скасувати шенгенські візи для турецьких громадян до середини червня 2017 р.;
- 4) провести виплату Туреччині обумовленої раніше суми 3 млрд. євро для здійснення Плану дій і прийняти рішення про додаткове фінансування для утримання в країні сирійських біженців;
- 5) підготувати в найближчі терміни відкриття нових глав у переговорах про вступ Туреччини до ЄС;
- 6) співпрацювати з Туреччиною з метою поліпшення гуманітарної ситуації у Сирії з метою забезпечення місцевим жителям і біженцям проживання в безпечних районах.

Ці принципи лягли в основу «угоди» 18 березня 2017 р., яку Суд ЄС кваліфікував як «неформальну угоду, укладену Туреччиною швидше з державами-членами, ніж з Євросоюзом». Ця угода неоднозначно була сприйнята європейськими політиками.

Список використаних джерел:

1. A european agenda on migration [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf.
2. Пазына Е.О. Проблемы миграционной безопасности ЕС: финансово-правовые аспекты. Труды Института государства и права РАН. 2017. Т. 12. № 2. С. 199-210.
3. Eurostat – Asylum decisions in the EU in 2017 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.europeanmigrationlaw.eu/en/articles/news/eurostat-asylum-decisions-in-the-eu-in-2017.html>.
4. European list of safe countries of origin [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ec.europa.eu/home-affairs/e-library/multimedia/publications/an-eu-safe-countries-of-origin-list_en.
5. Громыко А. Европа XXI века. Новые вызовы и риски. М.-СПб.: Нестор-История, 2017. 584 с.
6. EU-Turkey joint action plan: implementation report [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ec.europa.eu/home-affairs/e-library/multimedia/publications/an-eu-safe-countries-of-origin-list_en.

Гудима-Підвербецька Марія Мирославівна

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри приватного права
юридичного факультету.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

(м. Чернівці, Україна)

m.gudyma@chnu.edu.ua

ORCID 0000-0003-2024-5171

МІГРАЦІЯ ЯК СПОСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СВОБОДУ ПЕРЕСУВАННЯ

Проблема вимушеного переміщення людей споконвіку існуюча, з якою людство стикалось протягом усієї своєї історії і однозначно, ще буде стикатись в майбутньому. Причини таких переміщень можуть бути найрізноманітнішими: від втечі від «несвободи» чи небезпеки внаслідок переслідувань, дискримінації або масових порушень прав людини через расові, релігійні політичні та соціальні фактори, військові, ідеологічні та етнокультурні мотиви, реакції на природні явища та стихійні лиха до власного бажання змінити місце перебування в пошуках чогось нового, однак не вони є предметом даного дослідження. Радше будемо виходити з тези, що потреба людини до «зміни місць» виступає природним атрибутом життя суспільства, а світ в якому ми живемо сьогодні немало формувався під впливом міграції. Все ж мусимо констатувати ескалацію міграційних процесів як неминучий і закономірний атрибуту глобалізації, і, як наслідок, перетворення міграції в постійно діючий фактор стратегічного значення, що актуалізує потребу в багатоаспектному пізнанні механізмів і тенденцій міграції з боку різних галузей наукового знання, в тому числі й з позиції приватного права, зокрема в аспекті аналізу цього правового явища з витоків його сутності, якими нам вбачається одне з найважливіших прав людини – право на свободу пересування. Зараз для більшості людей право на вільне пересування видається настільки природним та невід’ємним, що вони навіть не задумуються над його значенням, а важливість та фундаментальність цього права стає зрозумілою тільки тоді, коли індивід зіштовхується з потенційною втратою цього права [1, с. 2462-2463]. Безспірно, що це право є важливим елементом свободи, самовизначення особи та необхідною умовою реалізації багатьох інших прав, а тому рівень його реалізації є лакмусовим папірцем для визначення ступеня свободи особистості і демократизму суспільства.

Очевидно, що в силу устрою існуючого в СРСР, проблема міграції не була на піку уваги дослідників, і потрапляє в поле зору вітчизняних і зарубіжних вчених-юристів лише в останні роки. Пожвавленням відзначається і дослідження прав на свободу пересування з різних напрямків юридичної науки. Все ж проблематика права на свободу пересування в переломленні на актуальну проблему міграції недостатньо досліджена. Теоретичним базисом дослідження в цій царині можуть слугувати роботи вітчизняних вчених: В. І. Бобрика, А. С. Довгерта, О. В. Кохановської, Н. С. Кузнецової, Л. В. Красицької, Р. О. Стефанчука, Л. В. Федюк, Є. О. Харитонova, С. І. Шимон та інших.

Право на свободу пересування віднайшло своє законодавче закріплення після прийняття 28 червня 1996 р. Конституції України у ч. 1 ст. 33, згідно з якою кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом. Таке конституційне положення, до слова, узгоджується з відповідними положеннями міжнародних актів з прав людини. Розвиток конституційне регламентоване право на свободу пересування віднаходить в Цивільному кодексі України, який на сьогодні підтримує чітку та непохитну позицію, відійшовши від радянських догм можливості врегулювання немайнових відносин лише у зв'язку із майновими, закріплює, можливість їх розгляду виключно по відношенню таких особистих невідчужуваних благ, як життя, здоров'я, честь, гідність, ділова репутація тощо [2, с. 314]. В Україні також діє окремий Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» від 11 грудня 2003 р., положення ч. 1 ст. 2 якого подібне до положення ч. 1 ст. 33 Конституції України, з відмінністю лише в конкретизації в Законі суб'єкта цього права, який позначається в Основному Законі терміном «кожен». У

публікаціях теж звертається увага на те, що під поняття «кожен» в цій нормі підпадають громадяни України, іноземці та особи без громадянства [3, с. 14]. Такої ж позиції дотримується і Конституційний Суд України [4]. Водночас мусимо погодитися з думкою В. І. Іванчо, яка визначає, що оскільки поняття «кожен», вжите в ч. 1 ст. 33 Конституції, включає в себе громадян України, іноземців, а також осіб без громадянства, то воно не відображає певну специфіку користування цим правом окремими суб'єктами, яким гарантується свобода пересування [5, с. 64]. Як влучно відмічає М. Яблонські, свобода пересування нерозривно пов'язана з критерієм законності перебування, який відіграє провідну роль у можливості особи вільно пересуватися [6, с. 228]. При цьому одноставні в думці, що фактично питання про законність перебування громадянина України в Україні не може поставати, оскільки належність до громадянства України є достатньою підставою для законності перебування на території держави, і на це слід звернути увагу при подальшому розвитку міграційного законодавства [7, с. 15]. Законність підстав перебування іноземців та осіб без громадянства на території України підтверджується, як правило, посвідкою на тимчасове проживання або посвідкою на постійне проживання згідно Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22 вересня 2011 р..

Однозначно, що відправним пунктом дослідження будь-якого об'єкта, явища, процесу або стану є з'ясування суті поняття, що його позначає, від чого принципово залежить інтелектуальна і операційна реакція на його існування і функціонування. Тому наше дослідження не може обійти визначення поняття «свобода пересування». Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» визначив поняття «свобода пересування» відповідно до ст. 3 якого свобода пересування – право громадянина України, а також іноземця та особи без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні, вільно та безперешкодно за своїм бажанням переміщатися по території України у будь-якому напрямку, в будь-який спосіб, у будь-який час, за винятком обмежень, які встановлюються законом. На термінологічну неточність вказує М. Ф. Анісімова, що відзначає недоречність вживання у ньому термін «переміщатися», оскільки в дослідженнях щодо питань свободи пересування, здійснюваних Комісією ООН з прав людини, термін «переміщення» використовується для характеристики насильницьких дій, що порушують право особи на проживання в своєму рідному місці [8, с. 111]. Викладене зауваження видається спірним, оскільки у доповіді на яку посилається авторка наголошується на тому, що переміщення населення суперечать міжнародному праву в тому випадку, коли, зокрема, вони мають недобровільний характер і проводяться без повної та свідомої згоди населення, якого воно стосується. Все ж такого негативного забарвлення надає поняттю «переміщення» вітчизняний закон «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 р., що потребує узгодження.

Погодимось з І. О. Алешковою, що термін «свобода пересування» тісно пов'язаний не тільки з категорією «свобода», але і з поняттям «пересування», який розуміється вченою у широкому розумінні – як вміння пересуватися і організувати свою діяльність раціональними способами, використовуючи найбільш ефективні засоби, та у вузькому – як безпосередньо переміщення з одного місця в інше [9, с. 14-15]. Л. В. Федюк розглядає право на свободу пересування у вузькому значенні як конституційно-правову категорію, що полягає у самостійному виборі фізичною особою варіанту здійснення будь-якого переміщення, та у широкому сенсі, де свобода пересування, крім переміщень, охоплює вільний вибір місця проживання в межах держави, право вільно залишати територію держави, право будь-коли повертатися до держави [10, с. 239]. Р. О. Стефанчук пропонує таке визначення: «особисте немайнове право фізичної особи, яке забезпечує фізичній особі вільно, на власний розсуд, у будь-якому напрямку, у будь-який спосіб, у будь-який час, за винятком обмежень, які встановлюються законом, пересуватися по території України, а також вільно виїхати за її межі і безперешкодно повернутись до України» [11, с. 464]. Влучними щодо такого визначення є зауваження О. Ф. Динько з приводу неврахування, що для таких фізичних осіб, як іноземці та особи без громадянства, встановлюються певні особливості реалізації права на свободу пересування. Так, свобода повернення в Україну є абсолютним для громадян України і не поширюється на осіб без громадянства, які не народилися в Україні, але на законних підставах постійно перебувають в Україні; іноземців, які не народилися в Україні, але тривалий час на законних підставах перебувають на її території; осіб (іноземців і осіб без громадянства), які народилися в Україні, але не мають громадянства України [12, с. 7]. При цьому вчений пропонує розуміти свободу пересування у вузькому значенні, як конституційно-правову категорію, яка полягає у самостійному виборі фізичною особою варіанту здійснення будь-якого переміщення та широкому – де у поняття, крім переміщень, включається вільний вибір місця проживання в межах держави, право вільно залишати територію держави, в тому числі свого громадянства або держави постійного проживання, право будь-коли повертатися до держави свого громадянства або держави постійного проживання [13, с. 6]. Доречно на наше бачення уточнення пропонує С. Б. Чехович, вказуючи на необхідність узгодження вітчизняного закріплення права на свободу пересування з міжнародними актами, в яких йдеться не про повернення, а про в'їзд [14, с. 181]. Погодимось саме з таким розумінням, адже вказане право включає не тільки право на повернення в свою країну після виїзду з неї, але й може також наділяти особу правом в'їхати в цю країну вперше, якщо вона народилася за межами цієї країни.

Отже, право на свободу пересування – це гарантоване вітчизняним законодавством та міжнародними нормативно-правовими актами право громадянина, іноземця та особи без громадянства, які на законних підставах перебувають на території країни, вільно та безперешкодно на власний розсуд та без необхідності отримання яких-небудь особливих дозволів пересуватися по території країни у будь-якому напрямку, будь-яким способом, у будь-який час, а також залишати територію країни та в'їхати в цю країну, за винятком обмежень, які встановлюються виключно законом. У переломленні до предмету нашого дослідження вважаємо, що міграція тісно пов'язана з правовою можливістю особи вільно пересуватися, отож, забезпечення права на свободу пересування як засобу розвитку особистості впливатиме на якісні показники міграції та перерозподіл людського потенціалу в напрямку потрібному для держави.

Список використаних джерел:

1. Wilhelm K.E. Freedom of Movement at a Standstill? Toward the Establishment of a Fundamental Right to Intrastate Travel. *Boston University Law Review*. 2010. № 6. P. 2461-2497.
2. Личные неимущественные права : проблемы теории и практики применения : сб. статей и иных материалов / Под ред. Р.А. Стефанчука. К. : Юринком Интер, 2010. 1040 с.
3. Система прописки: національний та міжнародний досвід / Міністерство юстиції України. К., 2002. 183 с.
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) від 30 вересня 2009 р. № 23-рп/2009 // Офіційний вісник України. 2009. № 79. Ст. 2694.
5. Іванчо В. І. Конституційно-правовий статус іноземців в Україні та країнах ЄС: порівняльний аналіз : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Ужгород, 2015. 218 с.
6. Realizacja i ochrona konstytucyjnych wolności i praw jednostki w polskim porządku prawnym. [Pod redakcją M. Jabłońskiego]. Wrocław, 2014. URL: http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/52906/Realizacja_i_ochrona_konstytucyjnych_praw.pdf/.

7. Трет'яков Д. Міжнародні стандарти та національне законодавство в сфері свободи пересування. Система прописки: національний та міжнародний досвід. К. : Міністерство юстиції України, 2002.
8. Анисимова М. Ф. Право на свободу передвижения и свободный выбор местожительства в Украине: история, современное состояние и перспективы развития. Запорожье: Дикое Поле, 2005. 207 с.
9. Алешкова И. А. право на свободу передвижения: вопросы теории и практики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01; 12.00.02. М., 2005. 172 с.
10. Федюк Л. В. Особисті немайнові права юридичних осіб : монографія. Івано-Франківськ : Прикарпатський націон. універ. ім. В. Стефаника, 2013. 500 с
11. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту) : моногр. / Відп. ред. Я.М. Шевченко. К. : КНТ, 2008. 626с
12. Динько О. Ф. Зміст і гарантії забезпечення реалізації свободи пересування людини та громадянина в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. К., 2003. 220 с.
13. Динько О. Ф. Зміст і гарантії забезпечення реалізації свободи пересування людини та громадянина в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02. К, 2003. 18 с.
14. Чехович С. Б. Удосконалення засад регулювання міграційних процесів в контексті конституційної реформи. Стратегічні пріоритети. 2008. № 2. С. 179-184.

Oksana V. Kiriak

PhD (in Law)

associated with the Department of Private Law
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
ORCID [0000-0001-8850-805X](https://orcid.org/0000-0001-8850-805X)
o.kiriyak@chnu.edu.ua

MIGRANT TRANSPERANCY IN CIVIL LAW RELATIONSHIPS

The current political process is taking place against the background of the intensification of migration processes in a situation of unification of the world socio-economic, cultural, and political space. Geopolitical changes in the modern world inevitably lead to new waves of migration, make migration a global phenomenon and raise all the related problems, including the problem of refugees, to the rank of global ones. This affects the political life in the regions and countries directly and indirectly involved in these processes. As a result of globalization and the intensification of migration processes, external and internal migration is acquiring significant political consequences.

As the practice of implementing migration programs shows, this area of state policy is accompanied by serious problems, the most difficult of which is the transparency of used methods with regulation the migrants' policy, their adaptation and integration. Using a "transparency" (as a specialized term in international economic law [4, p. 294]) allows to model such an effective system of integrated interaction between the destination country and the sending country of the migration wave, which in the future will not only better control these processes, but also to predict their potential impact on the development of the legal system as a whole. These positions are slightly exaggerated here, but they reflect thoughts highlighted by Douglis et al. (1991), described by Teraoka et al. (2001) and later discussed by Dawson (2016) in relation to the general importance of host migration transparency [2; 6; 1].

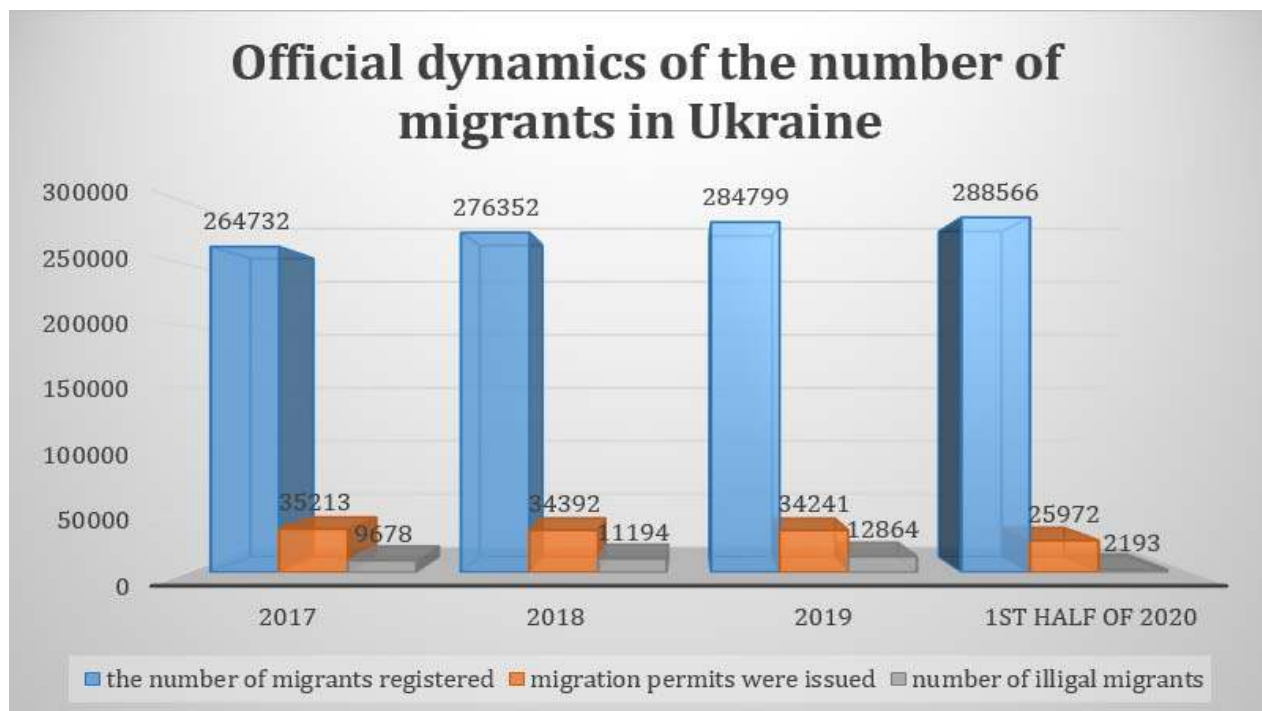
Likewise, we need to agree with prof. Piper's point of view (2004) that at government levels, however, transparent discussion of labor migration issues, which may point up elite interests served by permitting large flows of undocumented labor for example, is frequently deemed as politically sensitive and avoided. As a result, migrants become trapped in the power relations both within and between the sending and receiving country, with little means of recourse in the event of abuses and exploitation [5, p. 221]. In view of this, civil society activism takes on a critical role.

Nowadays, migration from the category of a socio-economic phenomenon is moving into the category of a political one. In this regard, understanding the relationship between political processes and migration, as well as identifying the essence, nature and direction of their interaction becomes a necessary element in achieving national and regional security. Revealing the role and place of migration in the modern political process is impossible within the framework of traditional approaches to the study of this phenomenon. Studying migration in demographic, socio-economic contexts, in isolation from political processes, does not allow reaching an understanding of the migration situation. For the period of quarantine,

the decision of the Cabinet of Ministers of Ukraine temporarily suspended the use of civil penalty influence for violating the requirements of migration legislation for foreigners and stateless persons.

Despite this, Bukovynian migrants continue to identify foreigners who did not follow the rules of stay in Ukraine before the announcement of national anti-epidemic measures. Thus, during the three quarters of this year, migrants in cooperation with law enforcement and border guards found 76 unregulated migrants, all of whom decided to return.

At the same time, for ignoring the previous decisions of the migration service on forced return in respect of 4 foreigners, a decision on forced expulsion was made, 3 people were temporarily placed in PTPI. A decision was made to ban 176 people from entering Ukraine. A total of 171 cases of violation of the legislation on the legal status of foreigners and stateless persons were detected in the region during January-September this year.¹

According to prof. Piper's statements (2004), state governments in the major labor exporting countries are more or less directly involved in the deployment of their citizens abroad, albeit rarely with clear, transparent policies. The existence of approved recruitment agencies, for instance, indicates formal regulation through direct state involvement in the export of labor. However, illegally operating agencies always coexist and are either ignored because of the lack in official capacity to monitor their activities, or tacitly approved as an outcome of sending states' interests being influenced by persistently high levels of corruption and weak law enforcement structures, such as the police and judiciary [5, p. 221].

It looks both at the empirical trends that are associated with this notion and at the policy approaches it calls for. One of the author's central arguments is that 'migration management' refers to at least three different trends:

1) First, it is a notion that is mobilized by actors to conceptualize and justify their increasing interventions in the migration field. This points to the role played by the agencies mentioned above and to the importance of their strategies and functioning;

2) Second, migration management refers to a range of practices that are now part of migration policies, and that are often performed by the institutions that promote the notion; these include, for example, counter-trafficking efforts or so-called 'capacity-building' activities;

3) And third, migration management relies on a set of discourses and on new narratives regarding what migration is and how it should be addressed.

¹ <https://dmsu.gov.ua/news/region/8141.html>

As Martin Geiger et al. (2010) concluded, this has to do not only with their dependency upon migrant-receiving states, but also with their notorious lack of transparency [3, p. 2].

Immigrants can often be scapegoats for economic problems in destination states. If the antiglobalization backlash has been significant with respect to goods, it may become even more active, and more dangerous, with respect to immigration. Therefore, it may be appropriate to develop an effective public relations function for the secretariat. Given the criticism that has been experienced by the European Union, the Organization for Economic Co-operation and Development, the WTO, and other international economic organizations, it will be important to develop sufficient transparency to support the perception of legitimacy of a migration organization [7, 507-508]. It may also facilitate transparency and the perception of legitimacy between employers as well as workers.

Migration flows have an impact on the political, demographic, ethnic, socio-economic situation in the state. In this regard, the role of political and managerial decisions aimed at maintaining political order is growing, migration becomes an object of political control and regulation, but their proper effectiveness cannot be achieved without the development of the corresponding areas of scientific knowledge. Therefore, the identification of the specifics and patterns of the influence of migration waves on the political process multiplies the importance of using transparent methods in regulating these processes.

Thus, summarizing all the above, we consider it appropriate to state the extreme importance of further development and dissemination of the principles of transparency for the regulation of migration processes, especially those related to the emergence, change and termination of civil relations.

References:

1. Dawson M. New Models of Governance. article in *A Companion to European Union Law and International Law*. Wiley Blackwell. 2016. Pp. 119-136.
2. Fred Douglass, John Ousterhout. Transparent process migration: Design alternatives and the sprite implementation. *Software-Practice and Experience*. 1991. Vol. 21 (8). Pp. 757-785.
3. Geiger M., Pécoud A. The Politics of International Migration Management: Book chapter "Migration, Minorities and Citizenship". *Palgrave*. 2010. Pp. 1-20.
4. Mock W. An Interdisciplinary Introduction to Legal Transparency: A Tool for Rational Development. *Dick. J. Int'l* (1999-2000) Pp. 293-318.
5. Piper N. Gender and Migration Policies in Southeast and East Asia: Legal Protection and Sociocultural Empowerment of Unskilled Migrant Women. *Singapore Journal of Tropical Geography*. 2004. Pp. 216-231.
6. Teraoka F, Yasuhiko Yokote, Mario Tokoro. A Network Architecture Providing Host Migration Transparency. *Vehicular Technology Conference* 2001. VTC 2001 Spring. IEEE VTS 53rd, vol. 3. Pp. 209-220
7. Trachtman J. P. The International Law of Economic Migration: article in *A Companion to European Union Law and International Law*. Wiley Blackwell. 2016. Pp. 506-518.

Nataliia Klietsova

PhD, Associate Professor of International Relations Chair of
Sumy National Agrarian University
(Sumy, Ukraine)

klietsovanataliia@gmail.com

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4910-8912>

IMPROVEMENT OF THE UKRAINIAN LEGISLATION ON LABOR MIGRANTS BY IMPLEMENTATION OF THE FOREIGN COUNTRIES' EXPERIENCE

Migration movements in recent decades have contributed to the spread of European values in Ukraine, creating a society open to the world and capable for innovation. The theory according to which labour migration reduces the tension in the labour market becomes relevant. And if there were no migration processes in the world, the unemployment rate would have doubled. According to surveys conducted by a commission under the Dutch Ministry of Foreign Affairs [1], the IOM's Global Migration Data Analysis Center [2] and the International Labour Organization (ILO, OECD, World Bank) [3] wages of migrant workers abroad are three to four times higher than the average wage in Ukraine.

According to a study on the cash flows of migrants to Ukraine and their impact on the development of the country, conducted by IOM (International Organization for Migration) [4] in 2014-2015, remittances of migrants to Ukraine accounted for almost half of the budget of households with migrant workers long-term, and 60% of the budget of households with short-term migrant workers. According to studies [1], [2]

and [3], almost every fifth long-term migrant, speaking as a respondent, expressed their own investment intentions, considering it promising to invest in the development of regions of Ukraine in such areas as agriculture, construction, tourism, retail trade, etc.

In the legal field of Ukraine concerning labour migration, the law of Ukraine “On external labour migration” [5] is relevant, with its latest additions, which clearly defines the legal and organizational principles of state regulation of external labour migration and social protection of Ukrainian citizens abroad (labour migrants) and members of their families. According to the law [5], the legislation on external labour migration consists of the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine “On External Labour Migration” and other acts of legislation governing relations in the field of external labour migration, as well as international treaties of Ukraine, consent to be binding. provided by the Verkhovna Rada of Ukraine [6].

In comparison with other countries of the world, in particular in comparison with such highly developed countries as the United States and Germany, in our opinion, Ukraine does not pay enough attention to labour migration, in particular employees’ labour migration. At the same time, we want to emphasize that labour migration is an opportunity to develop the country’s economy, improve welfare, gain invaluable experience, self-realization, improve working conditions and human income [7]. And today our society needs to stop hiding behind the negative image of labour migration and erroneously make the entire system of labour migration dependent on the difficult life circumstances of a certain category of workers. It is necessary to cultivate a legal culture in the Ukrainian population and at least a minimum awareness of their rights. If the citizens of Ukraine choose the opportunity to work and earn abroad, the representatives of the state authorities should not prevent this, divide the citizens into groups according to incomprehensible criteria and ignore the life choices of Ukrainians.

Analysing the legislation of Ukraine, we can say with confidence that the legal status of migrants is clearly defined by regulations. However, a number of issues remain that need to be improved. The Verkhovna Rada of Ukraine adopted the Law of Ukraine “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on the Formation of State Policy in the Sphere of Labour, Labour Relations, Employment and Labour Migration” [8], it introduced changes in Ukrainian legislation on labour migration, namely: in the Law of Ukraine “On Remuneration of Labour” [9] and the Law of Ukraine “On Employment” [10]. However, it should be noted that the changes were concerning only the wording of the terms, and not the very procedure of hiring a migrant and providing him or her with appropriate working conditions.

Taking into account that the implementation of foreign countries’ experience in the legal field of Ukraine is a very urgent issue for thorough research, we propose our own vision for improving the legal framework of Ukraine for migrant employees [11]. Thus, according to our research, we consider it appropriate, first of all, to implement the experience of Germany in the field of labour migration, in particular, we are talking about certain provisions of the law. In our opinion, the implementation of the provisions of German law regarding the simplified procedure for hiring migrant employees in such areas of business that require the immediate involvement of production staff or highly qualified specialists, in particular: agricultural industry, engineering, consulting services, etc., will be a motivating measure for skilled employees migrants. We propose to consolidate our own vision in the form of amendments to the Law of Ukraine “On Private International Law” and the Law of Ukraine “On Employment”. If this approach is implemented in the legislative field of Ukraine, in practice there will be opportunities to absorb migrant employees with a high level of intelligence, as well as targeted production staff. Therefore, our improved criteria for classification of international migration processes will be put into practice. Therefore, our proposed block “Qualitative characteristics of migrants in the international space” provided the implementation of German legal experience, will have a practical direction, in particular, there will be absorption of three blocks – unskilled workers (production staff), “highly skilled workers (management staff with high intellectual performance)” and “Generation Z (creative youth)”.

Secondly, studying the legal framework of migrant employees in the United States, we consider it appropriate to implement the rule of law on the term of the migrant’s employment contract. Thus, it is worth emphasizing the amendments to the Law of Ukraine on Wages, stating that the term of the employment contract for immigrants may not exceed one year. Thus, the block of qualitative characteristics of immigrants “representatives of generation “Z” (creative youth)” which will be constantly motivated to develop that there will be an undoubted extension of the term of the employment contract for the next period of their work will have practical application.

In conclusions, we can see, that the practical application of certain provisions of the legal framework such countries as Germany and the United States in the field of labour migration, will help to attract highly qualified employees – management staff with high intellectual performance [12]. And this will help reduce the growth of illegal labour migration and at the same time stimulate motivated legal migrant employees in Ukraine.

References:

1. Tesseltje de Lange, Nienke Oomes, Nathalie Gons, Viera Spanikova. Labour Migration and Labour Market Integration of Migrants in the Netherlands: Barriers and Opportunities. *Annex D to "Dutch labour market shortages and potential labour supply from Africa and the Middle East"* (SEO Report No. 2019-24). 2019. URL: http://www.seo.nl/uploads/media/Annex_D_Barriers_to_Migration_and_Integration.pdf (Date of appeal 29.09.2020).
2. Philip M. What do Migrant Workers Pay for Foreign Jobs? *IOM's Global Migration Data Analysis Centre*. 5 November 2016. URL: <https://gmdac.iom.int/sites/default/files/papers/WhatdoMigrantWorkersPayforForeignJobsPMartin.pdf> (Date of appeal 09.10.2020).
3. The Contribution of Labour Mobility to Economic Growth. *Joint paper prepared for the G20 Labour and Employment Ministers' Meeting*. ILO, OECD, World Bank. September. 2015. URL: www.ilo.org/global/about-the-ilo/how-the-ilo-works/multilateral-system/g20/reports/WCMS_398078/lang-en/index.htm (Date of appeal 12.09.2020).
4. International Organization for Migration. URL: <https://www.iom.int> (Date of appeal 11.10.2020).
5. Про зовнішню трудову міграцію: Закон України від 27.12.2019р. № 49-50. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19> (дата звернення 26.08.2020)
6. Рада ухвалила закон про зовнішню трудову міграцію. *Вголос*. URL: <https://vgholos.com.ua/news/rada-uhvalyla-zakon-pro-zovnishnyu-trudovu-migratsiyu-197564.html> (дата звернення 20.09.2020)
7. Клещова Н. В., Волченко Н. В., Курило О. М. Наукове дослідження міжнародно-правового досвіду регулювання праці трудових мігрантів у Німеччині в рамках розвитку міжнародних відносин. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 6. С. 659–663. URL: http://www.pap.in.ua/1_2020/166.pdf
1. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0390/2020.1.164> (дата звернення 20.09.2020)
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо формування державної політики у сфері праці, трудових відносин, зайнятості населення та трудової міграції. Закон України від 05.12.2019 р. № 341-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341-20> (дата звернення 02.10.2020)
9. Про оплату праці. Закон України від 27.12.2019 р. № 108/95-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр> (дата звернення 03.10.2020)
10. Про зайнятість населення: Закон України від 01.01.2020 р. № 5067-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> (дата звернення 04.10.2020)
11. Клещова Н. В., Леженіна Ж. О. Відповідальність роботодавців за приховані трудові відносини в Україні та закордоном. *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів, Україна, 25–26 січня 2019 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив». 2019. С. 34–39.
12. Клещова Н. В., Леженіна Ж. О. Кримінальна і фінансова відповідальність суб'єктів трудових відносин за порушення трудового законодавства України. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 59. С. 39–49. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2019/01/klietsova_lezhenina_nina_59.pdf?fbclid=IwAR1cBQDRn1J2G_Pdj2jDcBo1fbDA-xFFYTHngUna0Ka8LAA_Bd5YkGGV_e_A (дата звернення 10.10.2020)

Олена Крижевська

кандидат юридичних наук, асистентка
кафедри нотаріального,
виконавчого процесу та адвокатури,
прокуратури, судоустрою.

Інститут права

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна)

olenaderii12@ukr.net

ORCID ID: 0000-0003-4989-6322

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗРОСТАННЯ ОСВІТНЬОЇ МІГРАЦІЇ¹

Посилення тенденцій глобалізації світової економіки спричиняє збільшення обсягів та зростання темпів міграції людських ресурсів. За таких умов значущості набуває трудова міграція, невід'ємною складовою якої за певних умов стає освітня міграція. Здатність освітньої міграції трансформуватися у трудову вимагає від країни походження людських ресурсів неабияких зусиль,

¹ Наукове дослідження проведено в рамках держбюджетної теми №19БФ042-01М «Соціально-правові засади збереження та розвитку трудового потенціалу України»

щоб повернути інтелектуальний та трудовий потенціал після завершення навчання. В протилежному випадку їй загрожують ризики втрати людського капіталу, переходу освітньої міграції в трудову еміграцію населення, погіршення демографічної ситуації та зниження якості наявних в країні трудових ресурсів. Сьогодні на міжнародному ринку праці Україна посідає одне з провідних місць серед країн-донорів з інтелектуального ресурсу та фактично бере участь у економічному розвитку країн світу, що й актуалізує обрану для дослідження проблематику.

Участь України в Болонському процесі та поглиблення співпраці з Європейським Союзом створили як нові можливості для молоді у здобутті якісної європейської освіти, так і загрози, притаманні будь-якому виду міжнародної міграції. Україна є учасником Європейського простору вищої освіти, що закріплено законодавчо. Так, 1 липня 2014 року Верховна Рада України прийняла нову редакцію Закону України «Про вищу освіту», у статті 3 якого серед принципів державної політики у сфері вищої освіти названо «міжнародну інтеграцію та інтеграцію системи вищої освіти України у Європейській простір вищої освіти, за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи», визначено основні напрями міжнародного співробітництва для вітчизняних закладів вищої освіти та наведено дефініцію академічної мобільності як внутрішньодержавного, так і міждержавного явища»[1].

За даними аналітичного центру CEDOS, який на сьогоднішній день єдиний проводить дослідження з освітньої міграції студентів з України до країн-сусідів та країн Європи, динаміка зростання кількості українців на навчання в закордонних університетах з 2009 по 2015 роки склала 129%. У 2009 – 2010 н. р. кількість українців, що навчались за кордоном становила 26 063 осіб, то станом на 2014 – 2015 н. р. – 59 648 осіб. У 2016/2017 навчальному році було 77 424 особи з українським громадянством, які навчались у закордонних університетах. Якщо врахувати, що в українських ЗВО (університети, академії та інститути усіх форм власності) на денних програмах тоді навчалось приблизно 900 тис. українців, то за кордоном навчалось близько 8% від загальної кількості тих, хто вчиться на денних програмах вищої освіти. Найчастіше їдуть до Польщі, Росії, Німеччини, Канади, Чехії, Італії, США, Іспанії, Австрії, Франції, Словаччини. Ці країни отримують понад 90% усіх українців, які навчаються за кордоном. Загалом протягом останніх дев'яти років кількість зросла більш ніж утричі – з 24 104 до 77 424 осіб (Таб.1)[2]. Найбільший приріст забезпечили Польща, Росія, Чехія, Словаччина, Австрія, Італія, Іспанія, Канада та Болгарія.

	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Польща	2831	3499	4879	6321	9620	14951	22833	30041	33370	37780
Росія	2773	4756	2578			4554	9458	11636	11440	11360
Німеччина	8121	8307	8305	8379	8521	8671	8842	9088	9638	9388
Канада	719	919	1052	1202	1609	2046	2466	2769	3425	
Чехія	717	891	1026	1202	1326	1522	1780	2137	2471	2652
Італія	783	1035	1303	1538	1741	1889	2169	2334	2536	2718
США	1716	1727	1583	1535	1490	1464	1551	1680	1817	1928
Іспанія	558	641	840	1114	1323	1418	1545	1612	1762	
Австралія	675	814	896	1038	1157	1176	1344	1458	1625	1690
Словаччина	17	84	98	109	128	176	389	683	1169	1851

Таб. 1 Кількість українських студентів за кордоном по навчальним рокам (Складено автором на основі джерела: [2])

Серед європейських країн у вітчизняних освітніх мігрантів пріоритетними державами для навчання є Польща та Німеччина. Польща - єдина країна, де українські громадяни складають найчисельнішу групу серед усіх іноземних студентів, а саме 37%. Протягом останніх років польські університети неабияк активізували свою роботу на українському освітньому ринку. Демографічна криза та відтік власної молоді за кордон спонукають шукати абітурієнтів в Україні, де географічна, мовна та культурна близькість лише сприяють цьому. За результатами минулого навчального року Польща вийшла на перше місце серед країн, які вибирали українці в пошуках кращої вищої освіти. Різноманіття стипендіальних програм, право безкоштовного навчання людям із польським корінням,

лояльні умови вступу (визнання атестату) та прийнятні ціни вже декілька років схиляли українців на користь польських ЗВО. Значний приплив українських студентів був забезпечений перш за все широкою рекламною кампанією, яка ще більше захопила Центр та Схід України й була націлена одразу на випускників шкіл, а не лише на бакалаврів.

Навчання в Німеччині приваблює для української молоді з цілої низки причин. По-перше, якість німецької освіти одна з найвищих у світі, а особливо в галузі техніки, економіки та природничих наук. Дипломи міжнародних відділень німецьких ЗВО високо цінуються роботодавцями багатьох країн Європи й США. По-друге, у Німеччині університет – це великий інфраструктурний комплекс, що включає мультимедійні класи, оцифровані бібліотеки, міжнародні культурні центри, спортивне обладнання та сучасні гуртожитки. По-третє, законодавство Німеччини дає змогу іноземним студентам влаштовуватися на рівних правах з німцями на роботу, отже, мінімізувати витрати на проживання. Студенти мають змогу працювати на підприємствах, де потрібні різноробочі або персонал з невисокою кваліфікацією. Також студент має можливість влаштуватися на оплачувану трудову практику за фахом [3].

Одним з основних чинників, який зазвичай приваблює іноземних студентів, є відсутність плати за навчання у державних вишах або ж її порівняно низький рівень. До країн, які пропонують саме такі умови, належать Німеччина, Чехія та частково Франція. У Франції, Німеччині іноземним студентам дають дозвіл на перебування в країні призначення протягом року для пошуку роботи.

Така політика здебільшого призводить до втрати інтелектуального потенціалу для країни походження, оскільки, працевлаштувавшись, колишні студенти залишаються на постійне проживання в іншій державі. Освітня міграція переростає у трудову міграцію, що породжує не лише демографічні та соціальні проблеми, а й економічні та нормативно-правові[4].

Важливим чинником освітньої еміграції є не лише привабливість іноземних вишів, але й стан національної освітньої системи, брак робочих місць для висококваліфікованих працівників, низькі інвестиції в наукові розробки та дослідження, відсутність інноваційного мислення.

Ситуація, що склалася в Україні у сфері трудової та освітньої міграції, на жаль, лежить на лише в площині державної політики у сфері вищої освіти, а є результатом багаторічної недалекоглядної економічної політики, яка призвела до неспроможності національного ринку праці забезпечити громадянам належне працевлаштування й втрати у зв'язку з цим країною однієї зі своїх конкурентних інвестиційних переваг – відносно дешевої кваліфікованої робочої сили. Державна політика у сфері вищої освіти України за часів незалежності, сприяє посиленню зовнішньої освітньої міграції, а відтік студентів на навчання за кордон збільшується щороку. Це призводить до зубожіння інтелектуального потенціалу країни. Задля зменшення відтоку студентства з України доцільно було б удосконалити законодавство про вищу освіту з урахуванням глобалістичних тенденцій, надати широку автономію закладам вищої освіти, створити більш дієві нормативно-правові підстави та економічні умови для співпраці з потенційними роботодавцями, розробити освітні програми з подальшим працевлаштуванням випускників. Окрім того слід перейняти досвід західних сусідів й створити сприятливі умови на нормативно-правовому, економічному та соціальному рівнях для компенсації міграційних втрат шляхом залучення іноземних студентів.

За таких умов до пріоритетів державної політики у сфері вищої освіти в Україні, реалізація якої відповідно до ст. 13 Закону України «Про вищу освіту» покладена на Міністерство освіти і науки України, пропонується віднести:

1. Сприяння працевлаштуванню випускників через розробку закладами вищої освіти освітніх програм з урахуванням потреб здобувачів вищої освіти, інтересів держави, територіальних громад і роботодавців, поширення дуальної освіти.
2. Перегляд рівня оплати освітніх послуг з урахуванням практики країн-сусідів, які пропагують українській молоді переваги навчання в їх закладах освіти, та оптимізацію застосування інструмента державного/регіонального замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою.
3. Окрема увага має бути приділена сучасному змісту освіти, стандарти якої мають базуватися на компетентнісному підході і включати формування загальних компетентностей, а також потреби ринку праці, бути готовим до тих викликів, які можуть з'явитися через декілька років.
4. Фінансову підтримку освітньої та наукової діяльності закладів вищої освіти, їх інноваційного розвитку тощо.

Список використаних джерел:

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 05.10.2020).

2. Стадний Є. Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року. *Сайт аналітичного центру CEDOS*. URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku> (дата звернення: 05.10.2020).
3. Переваги навчання у Німеччині // Німецький центр (Charkiwer Deutsches Zentrum). URL: <http://dzentrum.com.ua/study/preimushhestva#obucheniya#v#germanii> (дата звернення: 06.10.2020).
4. Дерій О.О. Міграція - результат державної освітньої політики в Україні. *Державна політика у сфері трудової міграції: правові, економічні, демографічні, освітні аспекти*: матеріали міждисциплінарного круглого столу з нагоди Міжнародного дня мігранта (м. Київ, 18 грудня 2019 р.). / за ред. І.С. Сахарук, А.М. Магомедової. Київ: ФОП Маслаков, 2020. С. 16-23.

Тетяна Маланчук

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри міжнародного права, європейського права
та цивільно-правових дисциплін
навчально-наукового інституту права.
Сумський державний університет
(м. Суми, Україна)
t.malanchuk@uabs.sumdu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4583-8838>

ЗНИЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ БАР'ЕРІВ ДЛЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ЯК СПОСІБ ВПЛИВУ НА ТРУДОВУ МІГРАЦІЮ

Для України трудова міграція є одним із способів реагування населення на неспроможність держави забезпечити конституційні права громадян. Згідно ст.43 Конституції України кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. В свою чергу держава повинна створювати умови для повного здійснення громадянами права на працю. Стаття 48 Конституції України декларує, що кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло. Отже, в результаті, в сучасних реаліях маємо невідповідність якості життя більшості верств населення їх очікуванням.

Основою будь-якої здорової економіки є малий та середній бізнес. Цілком очевидно, що держава мала б всіляко сприяти бажанню населення до самоорганізації своєї зайнятості, оскільки значна кількість власників малих підприємств не тільки забезпечують себе роботою, а й надають можливість працювати іншим.

Механізми реалізації державного регулювання бізнесу в будь-якій країні ґрунтуються на певних принципах. Головними принципами ЄС у сфері регулювання й підтримки малого та середнього підприємництва є зміцнення єдиного внутрішнього ринку, інтернаціоналізація підприємницької діяльності на рівні підприємств, усунення адміністративних бар'єрів і створення єдиного економічного простору шляхом спрощення законодавчої бази. При цьому ЄС має постійну тенденцію до зменшення рівня будь-яких адміністративних бар'єрів.

В Україні адміністративні бар'єри для бізнесу виникають в наступних ситуаціях:

1) при отриманні доступу до ресурсів і прав власності на них (реєстрація підприємства, реєстрація змін в статусі підприємства, отримання права на оренду приміщення, доступ до лізингу обладнання тощо);

2) при отриманні права на здійснення господарської діяльності (її ліцензування, реєстрація товарів, сертифікація товарів та послуг);

3) при поточному здійсненні господарської діяльності (узгодження рішень з контролюючими організаціями, санкції за порушення встановлених правил, отримання різноманітних пільг тощо) [1, с. 73].

Окрім законодавчо встановлених, існують бар'єри, які створюються штучно, внаслідок дискреційного регулювання на рівні підзаконних актів міністерств та відомств, а також опортуністичної поведінки окремих чиновників. Так, для виходу суб'єкта господарювання на ринок, різноманітні відомства завищують вимоги, за порушення яких встановлюються штрафні санкції, які часто спрямовані на утримання контролюючих органів [2, с. 560-561].

В ЄС дотримуються принципу пропорційності у підходах до регулювання, що означає виключення мікропідприємств із сфери дії будь-якого регулювання, крім тих випадків, коли доведена необхідність його застосування. Якщо ж навіть мікропідприємства і підпадають під дію

регуляторного акту, то до них мають бути застосовані і адаптовані полегшені режими та інші пом'якшувальні заходи (спрощені вимоги до звітування, звільнення зі сплати податків тощо).

В Україні також є приклади, коли аналізи регуляторного впливу мають позитивні результати для малого бізнесу. Наприклад, ситуація із введенням реєстраторів розрахункових операцій. Державна регуляторна служба України надала результати розрахунків вартості впровадження касових апаратів для малого бізнесу, які вказували на недоцільність такого заходу. У підсумку було скасовано обов'язкове введення касових апаратів для підприємців, річний дохід яких не перевищує 1 млн. грн. та скасовано положення про застосування штрафів до таких підприємців. [3]

Також нещодавно в Україні запущено додаток державних онлайн-послуг "Дія", в рамках якого створено сервіс для малого і середнього бізнесу – національну онлайн-платформу Дія.Бізнес. На порталі вже доступні:

- каталог бізнес-ідей зі зручними шаблонами;
- перелік усіх необхідних юридичних документів для відкриття бізнесу;
- онлайн-сервіси та програми підтримки для підприємців на одній сторінці;
- довідник підприємця – на основі матеріалів профільних державних органів та провідних компаній України;
- кейси конкретних проблем, питань та запитів.

Адміністративний тягар створює негативний вплив для розвитку економіки будь-якої держави, тож повинен мати тенденцію до зниження.

Вважаємо, що малий та середній бізнес в Україні може не просто стати основою економіки, а й впливати на процеси трудової міграції населення. Для цього його регулювання повинне бути максимально простим, прозорим, а адміністративні бар'єри якомога меншими.

Список використаних джерел:

1. А. Аузан, П. Крючкова. Административные барьеры в экономике: задачи деблокирования. Вопросы экономики, № 5, 2001. С. 73 – 88.
2. Росецька Ю.Б. Подолання адміністративних інституційних бар'єрів як фактор становлення конкурентного середовища в трансформаційній економіці України. Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 222. Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. С. 557-564.
3. Галицький Кореспондент. Як у Європі впроваджують регулювання для бізнесу. – URL : <https://gkpress.if.ua/yak-u-yevropi-vprovadzhuuyut-regulyuvannya-dlya-biznesu/>

Михайло Міщук

доктор юридичних наук, доцент

Учений секретар.

Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

mishykmo@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0192-9033

ЩОДО ПОДАЛЬШОГО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

«Кожна людина має право вільно пересуватися
і обирати собі місце проживання
у межах кожної держави».

«Кожна людина має право покинути
будь-яку країну, включаючи й свою власну,
і повертатися у свою країну»

(«Загальна декларація прав людини»,

Генасамблея ООН, 10 грудня 1948 року, Ст. 13) [1]

В умовах посилення глобалізаційних процесів спостерігається інтенсивна активізація міграції робочої сили, істотну частку якої складає трудова міграція. За таких умов пошук оптимальних підходів до керування явищем трудової міграції з метою забезпечення соціальноекономічних переваг від участі країн у міграційних процесах є надзвичайно актуальним. Міграційна політика суттєво впливає на стан трудового потенціалу і є складовою загальної державної політики регулювання та

виділяється як самостійний елемент не лише з метою конкретизації заходів регулювання руху населення.

Міграція робочої сили є базовим інструментом розвитку відносин між країнами світу та відповідно їхніми народами. Міграція робочої сили – добровільне або примусове переміщення працездатного населення за межі країни свого проживання з метою кращого життя або пошуку порятунку в інших куточках світу [2].

У Конвенції Міжнародної організації праці № 97 та № 143 «працюючий мігрант» визначається як особа, яка мігрує чи мігрувала з однієї країни в іншу з метою отримання роботи [3].

Без глибокого аналізу та з'ясування причинно-наслідкових зв'язків і механізму міграційних процесів, удосконалити державне управління ними практично неможливо. Практика регулювання міграційного руху населення в межах України та за її межами вимагає нового бачення становища людини у сфері зайнятості, що пов'язано з конкуренцією, свободою і добровільністю вибору сфери суспільно-корисної діяльності та зміною місця проживання і праці, зокрема із виїздом за кордон. Широкомасштабна еміграція населення найактивнішого репродуктивного віку негативно впливає на шлюбність і народжуваність, що, в свою чергу, відбивається на відтворенні населення країни в цілому, а також її трудового потенціалу. Ось чому вкрай необхідними є вироблення і реалізація пріоритетних механізмів державного регулювання у сфері трудової міграції сучасної України.

Удосконалення міграційної політики та законодавства є важливою складовою реформ і, водночас, запорукою успішної міжнародної взаємодії, однією з умов успіху євроінтеграційних зусиль України. Останніми роками законотворча робота, спрямована на забезпечення належного врегулювання міграційних проблем, значно активізувалася. Великою мірою це відбулося завдяки дії зовнішніх чинників та стремлінню України до асоціації з Євросоюзом.

У процесі формування та розвитку міграційної політики України було здійснено декілька спроб правового та організаційного оформлення механізму взаємодії органів виконавчої влади щодо її реалізації. Ще 1998 р. постановою Уряду було створено Міжвідомчу координаційну раду з питань міграції під керівництвом одного з віце-прем'єрів. До її складу увійшли високопосадовці, які представляли різні міністерства та відомства, дотичні до управління міграційними процесами. Однак після лише кількох засідань Рада фактично припинила діяльність і у 2005 р. була ліквідована.

У 2007 р. Постановою Кабінету Міністрів було створено Міжвідомчу комісію з питань міграції як дорадчий орган, на який покладалася розробка пропозицій щодо підвищення ефективності міграційної політики держави, проведення аналізу міграційних процесів тощо. Її головою було призначено віце-прем'єр-міністра України, його заступниками – заступників міністра внутрішніх справ та голови Держприкордонслужби, що вказувало на передовсім правоохоронну спрямованість діяльності Комісії. До її складу увійшли заступники керівників ще 14 відомств, представники апарату Кабінету Міністрів України, Ради безпеки та оборони, а також Уповноваженого з прав людини Верховної Ради України. Комісія проіснувала до 2009 р., коли її ліквідація була вмотивована створенням єдиного органу у сфері міграції, яким мала стати ДМС.

З 2011 року затверджено Концепцію Державної міграційної політики України, прийнято нову редакцію Закону України «Про зайнятість населення» [4], Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [5], Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового чи тимчасового захисту» [6], завдяки чому міграційне законодавство України значно наблизилося до загальноприйнятих європейських стандартів. З метою створення законодавчої бази для оформлення громадянам документів для виїзду за кордон з біометричними даними, на власників яких в перспективі поширюватиметься безвізовий режим поїздок до ЄС, в 2012 р. ухвалено Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» [7]. Прийняття цих законів обумовило подальші зміни в законодавстві, приведення у відповідність до них численних підзаконних актів.

У 2010 р. при Кабінеті Міністрів України було утворено Раду з питань трудової міграції громадян України, яка проіснувала до 2015 р. На неї було покладено функції підготовки пропозицій щодо формування і реалізації державної політики у сфері соціального захисту трудових мігрантів-громадян України; розгляду пропозицій трудових мігрантів та їх громадських організацій щодо вдосконалення нормативно-правової бази з питань соціального захисту трудових мігрантів; внесення Кабінетові Міністрів України пропозицій щодо створення правових, економічних та організаційних умов для повернення трудових мігрантів до України. До складу Ради було залучено заступників очільників провідних міністерств та відомств, соціальних фондів, представників Уповноваженого

Верховної Ради України з прав людини, профспілок та організацій роботодавців, міжнародних організацій, а також науковців та активістів організацій трудових мігрантів. Раду очолював Міністр соціальної політики, його заступником було обрано представника неурядової організації. Результатом спільної роботи урядовців та громадськості став Проект закону «Про зовнішню трудову міграцію», ухвалений Верховною Радою України у листопаді 2015 р. і який набув чинності 01 січня 2016 р [2].

Прийнятий закон наразився на серйозну критику, і в стінах парламенту, і поза ними. В основному вона зводилася до такого: текст Закону здебільшого декларативний; він не пропонує норм прямої дії, а містить переважно посилання на чинне законодавство України або міжнародні договори (в 11 з 21 статті Закону міститься така відсилка); відсутні механізми реалізації задекларованих норм, що ставить їх імплементацію у залежність від прийняття у майбутньому підзаконних нормативно-правових актів; декларативність та відсутність конкретики свідчить про спробу формально виконати відповідну вимогу Плану дій з лібералізації візового режиму, а не про намагання врегулювати конкретні суспільні правовідносини. Разом з тим, значення прийняття Закону «Про зовнішню трудову міграцію» не можна недооцінювати. Фактично вперше держава дала сигнал своїм громадянам за кордоном про готовність захищати їх інтереси, запевнила у зацікавленості в співпраці з ними та їхньому поверненні на Батьківщину. Після тривалих дискусій в Закон було включено низку положень, що висувалися асоціаціями мігрантів і на необхідності яких наполягали фахівці. Серед напрямів державної політики у сфері трудової міграції, (крім вже узвиченого захисту прав, укладання міжнародних договорів чи протидії нелегальній міграції) знаходимо «створення умов для повернення в Україну та реінтеграції в суспільство трудових мігрантів та членів їхніх сімей». Реінтеграції присвячено окрему статтю Закону (ст. 14), визначено центральний орган виконавчої влади, на який покладено відповідальність за реінтеграцію трудових мігрантів. До прийняття цього закону відповідне питання в українському законодавстві взагалі не згадувалося. Згідно Закону держава зобов'язується сприяти задоволенню національно-культурних, освітніх та мовних потреб трудових мігрантів, забезпечує реалізацію конституційного права на обов'язкову загальну середню освіту трудових мігрантів і членів їхніх сімей. Окрема стаття присвячена державним гарантіям консульського сприяння трудовим мігрантам, на що мігранти постійно звертали увагу. Дипломатичні установи України за кордоном зобов'язуються вживати заходів для забезпечення реалізації належних мігрантам прав, надавати безоплатну консультативно-правову допомогу. У Законі присутня також стаття, присвячена діяльності утворених за кордоном громадських об'єднань трудових мігрантів. Їм надається право діяти відповідно до законодавства на території України, співпрацювати з центральними та місцевими органами влади та неурядовими організаціями, чим держава визнає важливу роль самоорганізації мігрантів і виявляє готовність до продуктивного діалогу з їх асоціаціями. Попри позитивні новели, деякі важливі для трудових мігрантів питання згадані в Законі лише поверхнево і вкрай неконкретно, деякі – взагалі відсутні. Тому, Закон «Про зовнішню трудову міграцію» має розглядатися як важливий, однак лише перший крок на шляху врегулювання правовідносин, що виникають внаслідок трудової міграції громадян за кордон та їхнього повернення.

В 2018 р. Уряд затверджує план заходів на 2018-2021 роки щодо реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року [8]. Стратегія державної міграційної політики України до 2025 року має реалізовуватися у 2 етапи. Перший етап розрахований на 2018-2021 роки, і спрямований загалом на вдосконалення нормативно-правових актів у сфері міграції та вирішення нагальних проблем в окремих сферах міграції та щодо окремих категорій мігрантів. На цьому етапі зусилля органів державної влади мають бути спрямовані на формування та реалізацію державної міграційної політики, яка, сподіваємося, позитивно вплине на консолідацію української нації та безпеку держави, сприятиме задоволенню потреб економіки в робочій силі, відповідатиме міжнародним стандартам і міжнародним зобов'язанням України. Під час реалізації плану заходів має бути вжито заходи щодо привернення уваги до міграційних проблем, спрямування і згуртування суспільства з метою їх розв'язання, забезпечення взаємозв'язку міграційної політики з іншими сферами діяльності держави, перехід від політики реагування у відповідь на внутрішні та зовнішні чинники у сфері міграції до більш активної і цілеспрямованої політики.

Список використаних джерел:

1. «Загальна декларація прав людини» Генасамблея ООН, 10 грудня 1948 року // https://zakon.rada.gov.ua/go/995_015.
1. 2. Про зовнішню трудову міграцію: Закон України від 5 листопада 2015 р., № 761-VIII // Відомості Верховної Ради, – 2015. – № 49-50. – Ст. 463.

2. Конвенції і рекомендації ухвалені Міжнародною організацією праці: В 2 т. // Міжнародне бюро праці. – Женева, 2001. – 1560 с.
3. Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5067-VI // Відомості Верховної Ради, – 2013 – № 24. – Ст. 243.
4. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 вересня 2011 року № 3773-VI // Відомості Верховної Ради України, – 2012. – № 19-20. – Ст. 179.
5. Про біженців та осіб, які потребують додаткового чи тимчасового захисту: Закон України від 8 липня 2011 р. № 3671-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), – 2012. – № 16. – Ст. 146.
6. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20 листопада 2012 р. № 5492-VI // Відомості Верховної Ради (ВВР), – 2013. – № 51. – Ст. 716.
7. Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року // <https://zakon.rada.gov.ua/go/482-2017-%D1%80>

Андрій Мота

доктор юридичних наук, доцент, начальник
кафедри адміністративної діяльності
факультету правоохоронної діяльності.

Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
(м. Хмельницький, Україна)

atom_75@ukr.net

ORCID ID: orcid.org/0000-0002-0401-3496

МОДЕЛЬ МІГРАЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ ЗА УЧАСТЮ ОРГАНІВ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ

В умовах розвитку глобальної економіки, політичних змін, євроінтеграційних трансформацій українського суспільства і держави, особливої актуальності набувають міграційні процеси. Водночас із цим, гострими викликами міграційному правопорядку є збройний конфлікт та окупація частини території України. В цьому контексті одним із основних завдань, які постають перед органами влади, зокрема Державною прикордонною службою України (далі – Держприкордонслужба України), є здійснення контролю за переміщенням населення та забезпечення його ефективності.

Система охорони державного кордону та регулювання міграційних процесів є специфічною для тої чи іншої державної формації. Вчені, які проводять дослідження міграції, зазвичай розглядають міграційну політику та пов'язаний з нею міграційний контроль як динамічну державно-правову діяльність. Наприклад, О. І. Піскун вказує на притаманний кожній з країн рівень економічного, соціального, політичного, демографічного, зрештою загальноцивілізаційного розвитку, що і зумовлює регіональні та національні особливості правового регулювання міграційних процесів [1, с. 99]. Н. П. Тиндик вважає за необхідне «виходити з того факту, що міграційна політика завжди є продуктом конкретно-історичної політичної системи, яку потрібно розглядати комплексно, у часі та просторі, з урахуванням правових моментів та реалій, притаманних навколишньому середовищу даної політичної системи» [2, с. 268]. Як наслідок, О. А. Малиновська стверджує, що «у світі не існує єдиної моделі адміністративних структур з регулювання міграційних процесів, ... все залежить від традицій, що склалися, конкретних потреб». Вона застерігає від «калькування чужого, нехай навіть позитивного досвіду», зважаючи на те, що функції та повноваження відповідних органів «мають визначатися специфікою міграційних процесів, цілями та завданнями міграційної політики держави» [3, с. 176, 177].

Обрана модель здійснення охорони державного кордону правоохоронним органом спеціального призначення з функціями прикордонного контролю і протидії нелегальній міграції відповідав обстановці, що існувала на момент його створення та отримала своє стратегічне підтвердження в сучасних умовах. Експерти МОМ, відзначаючи особливості систем управління кордоном, звертають увагу на те, що за великої протяжності сухопутного кордону потрібно забезпечити здійснення контрольних заходів на ділянках між офіційними пунктами перетину кордону [4, с. 24, 25]. Сухопутна ділянка державного кордону України простягається на 5 637,982 км [5, с. 14]. Контроль так званого «зеленого кордону» здійснює спеціально призначена прикордонна служба і, як правило, таке завдання не пропонують покладати на будь-які інші органи, крім тих, які виконували його раніше. Функцію

прикордонного контролю, міграційне відомство виконує «здебільшого в острівних державах, де контроль в'їзду здійснюється практично повністю в портах чи аеропортах ...або в невеликих за розміром країнах, де контроль над імміграцією є основним завданням» [3, с. 178].

Зважаючи на всі ці завдання, Держприкордонслужба України повинна володіти організаційними можливостями для здійснення контролю за міграцією. На сьогодні, її системно-структурна побудова забезпечує здійснення прикордонного контролю в пунктах пропуску через державний кордон України та його охорону поза такими пунктами. Відповідно до Концепції розвитку Державної прикордонної служби України на період до 2015 року створено чотирирівневу систему управління: Адміністрація Держприкордонслужби України – регіональне управління – орган охорони державного кордону – відділ прикордонної служби [6]. Кожен із вказаних елементів залучений до процесу міграційного контролю і протидії нелегальній міграції з урахуванням завдань на відповідному рівні управління.

Воєнні загрози актуалізували для України проблеми оснащення і облаштування державного кордону. Крім оборонного призначення (Північна і Південна Корея), у світовій практиці інженерно-технічні комплекси на кордонах також застосовуються для запобігання нелегальній міграції (Мексика – США). Відповідно технічний захист державного кордону шляхом створення перешкод для безконтрольного перетинання міждержавної лінії поза пунктами пропуску розцінюється як спеціальний кримінологічний захід [7, с. 177].

Використання технічних можливостей для охорони державного кордону охоплюється поняттям «технічна складова». Модернізація системи охорони кордону поза пунктами пропуску через державний кордон передбачає удосконалення системи технічного спостереження з використанням передових технологій дистанційного контролю, у тому числі безпілотних літальних апаратів, високотехнологічних засобів моніторингу [5]. Значення технічної складової охорони державного кордону полягає в забезпеченні її ефективності, зводячи до мінімуму використання людських ресурсів (фізична складова) [8, с. 303, 321]. Як форма профілактичної діяльності підрозділів Держприкордонслужби України «система інженерно-технічного контролю створюється з метою ускладнення дій правопорушників та забезпечення прикордонним нарядам необхідних умов для своєчасного їх виявлення і затримання, ефективного застосування зброї і техніки, розгортання, маневру своїх сил й успішного виконання ними поставлених завдань» [9, с. 111]. У результаті повинні бути створені умови превентивного впливу на порушників таким чином, щоб вони усвідомили, що ризик перетинання ділянки державного кордону поза пунктами пропуску перевищує ризики проходження через пункт пропуску [8, с. 304].

Таким чином, органи прикордонної служби забезпечують міграційний контроль шляхом диференціації міграційних потоків, які спрямовуються через пункти пропуску, а поза ними створюють умови, в тому числі з використанням інженерно-технічних засобів, для унеможливлення незаконного (безконтрольного) перетинання державного кордону.

Список використаних джерел:

1. Піскун О. І. Основи міграційного права: порівняльний аналіз: навч. посібн. Київ: «МП Леся», 1998. 360 с.
2. Тиндик Н. П. Світовий міграційний процес: теорія, практика, державне регулювання: монограф. Київ: Атіка, 2006. 532 с.
3. Малиновська О. А. Мігранти, міграція та Українська держава: аналіз управління зовнішніми міграціями: монограф. Київ: Вид-во НАДУ, 2004. 236 с.
4. Основы управления миграцией: Пособие для руководящих должностных лиц и практиков; гл. ред. М. Манке. Вена: Международная организация по миграции, 2006. Т. 3: Управление миграцией. Разд. 3. 3: Системы управления границей. 28 с.
5. Стратегія інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року: схв. розп. Кабінету Міністрів України від 24 лип. 2019 р. № 687-р. *Офіц. вісн. України*. 2019. № 70. Ст. 2472.
6. Концепція розвитку Державної прикордонної служби України на період до 2015 року: схв. Указом Президента України від 19 черв. 2006 р. № 546/2006. *Офіц. вісн. України*. 2006. № 25. Ст. 1807.
7. Огнев Т. Є. Незаконна міграція: кримінально-правові та кримінологічні аспекти: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ. ун-т права. Київ, 2017. 249 с.
8. Литвин М. М. Інтегроване управління кордонами: підруч. Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2012. 416 с.
9. Інструкція з організації оперативно-службової діяльності відділу прикордонної служби Державної прикордонної служби України. Ч. I (відділ прикордонної служби). Хмельницький: Вид-во Нац. академії Держ. прикордон. служби України імені Б. Хмельницького, 2010. 176 с.

Анна Мунько

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри управління та адміністрування.
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)
munkoann@gmail.com
ORCID ID 0000-0001-6651-9970

МІЖСЕКТОРАЛЬНА СИНЕРГІЯ В МІГРАЦІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ

На постійній основі за кордоном перебуває 3,2 мільйони громадян України. Такі статистичні дані офіційно назвали в Міністерстві соціальної політики на кінець грудня 2018 року. Водночас, ця цифра не є сталою, адже в рухливому міграційному процесі беруть участь у середньому від 7 до 9 мільйонів чоловік на рік.

При цьому вважаємо за доцільне зауважити, що брак достовірних даних про обсяги міграційних потоків з України не дозволяє робити однозначні висновки про абсолютно негативно чи позитивні наслідки зовнішньої трудової міграції для економіки України. Однак, безапеляційним залишається факт щодо обов'язку держави (в особі органів державної влади) «забезпечити українцям належні умови життя... [1]» та реалізації особистих інтересів в межах країни, а також стимулювати повернення ти, хто вимушений був раніше мігрувати за кордон з метою пошуку шляхів покращення життя.

Міграційна політика може бути успішною лише за умови синергетичного ефекту результативності в усіх секторах державного управління.

Відтак, стратегічними пріоритетами державної міграційної політики з метою повернення трудового та інтелектуального капіталу визначаємо такі:

- втілення економічного прориву, забезпечивши перехід від сировинної до інноваційної економіки;
- розвиток середнього класу не менше 60 % від працездатного населення України.

Важливо розвивати конкурентоспроможні галузі української промисловості: військово-промисловий комплекс, інформаційні технології (ІТ), авіа-, судно-, верстато- та машинобудування, космічну, харчопереробну тощо, обмеживши некритичний імпорт. Надавати всебічну державну підтримку малому й середньому бізнесу. Забезпечити фермерів дешевими кредитами та дотаціями. Запровадити державну програму відновлення інфраструктури сіл.

Згідно з даними Національного банку України 5,54 млрд дол. США надійшло в Україну від трудових мігрантів протягом I півріччя 2019 року, що близько 8 % ВВП країни. При чому щонайменше 20 % таких коштів перераховані в Україні неофіційними способами, зокрема ввезені готівкою. З огляду на суттєві зміни, що відбулись в міграційних потоках, Національний банк удосконалив методіку оцінки обсягів приватних переказів. Раніше дорахунки неформальних каналів здійснювались на основі загальних коефіцієнтів для груп країн. Відтепер для країн з найбільшими потоками переказів, зокрема Польщі враховується так звана «дзеркальна статистика» про перекази в Україну, тобто дані платіжного балансу центробанків. Крім того, для 18 країн, з якими Україна має найбільші потоки приватних грошових переказів, розраховуються індивідуальні коефіцієнти на основі відповідних обстежень [2]. З метою детінізації надходжень коштів від трудових мігрантів з-за кордону доцільно визнати їх інвестиціями та встановити пільговий період оподаткування або оподатковувати за пільговими ставками, зокрема за умови їхнього вкладення у підприємницьку діяльність в Україні, вважати інвестиціями, що не оподатковуються.

З метою заохочення повернення українських науковців з-за кордону рекомендуємо привести патентне законодавство України у відповідність із провідною світовою практикою, а також забезпечити виплату науковцям не менш ніж 25 % суми, отриманої з продажу прав на патент за їхній винахід. Безумовним напрямом є збільшення державного фінансування фундаментальних досліджень.

Усунути причину трудової міграції та демографічної кризи – забезпечити кожній українській сім'ї конституційне право на житло, зокрема стимулюючи соціально відповідальний будівельний бізнес, що дозволить зводити соціальне житло за доступними цінами згідно з державною програмою. Затвердити державну житлову програму для багатодітних сімей: сім'ї з трьома дітьми – державний

безвідсотковий кредит; із чотирма дітьми – безвідсотковий кредит із компенсацією 50 % вартості житла; із п'ятьма дітьми і більше – безкоштовне житло від держави.

Не менш важлива підтримка української молоді шляхом запровадження соціальної та академічної стипендії, встановивши їхній розмір відповідно до прожиткового мінімуму.

Інший напрям – забезпечення гідної старості. Доцільно, на нашу думку, узалежнити пенсійний вік від середньої тривалості життя. Встановити пряму залежність розміру пенсії від стажу роботи та допустиму п'ятикратну різницю між максимальною і мінімальною пенсією для солідарної пенсійної системи. Запровадити багаторівневе пенсійне забезпечення та розпочати поступове введення індивідуальної накопичувальної системи для молоді.

Запровадити гарантоване державне страхування в медицині для надання якісної та доступної медичної допомоги кожному громадянину України. Забезпечити гідні умови та оплату праці медичним працівникам.

Важливо сприяти масовому поверненню в Україну етнічних українців. Забезпечити пільгові умови повернення українців та їхніх нащадків, народжених за кордоном. Крім того, важливо укласти двосторонні угоди про легалізацію трудових мігрантів з України та усіма можливими засобами здійснювати державний захист українців за кордоном.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://cutt.ly/1fxYa3S>.
2. Національний банк удосконалив методику підрахунку обсягу приватних грошових переказів в Україну та уточнив їх оцінки за 2015 – 2017 рр. URL : <https://cutt.ly/3grG9TA>.

Володимир Никифорак

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри приватного права
юридичного факультету.

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

(м. Чернівці, Україна)

vol.nykyforak@chnu.edu.ua

ORCID 0000-0002-1897-495X

СТАТУС БІЖЕНЦІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Проблема належного захисту та забезпечення прав і свобод людини та громадянина знаходиться під особливою увагою усієї світової спільноти, адже наявність ефективного механізму їх забезпечення та реалізації визначає демократичну та соціальну спрямованість держави. «Пов'язаність» держави правами і свободами людини обумовлює необхідність їх детального нормативного закріплення як на внутрідержавному, так і на міжнародному рівні. Одним із актуальних аспектів зазначеної проблеми є питання правового статусу біженця, надання притулку в Україні, надання статусу етнічним біженцям, та інші питання, пов'язані з проблемами біженців. Для України особливої актуальності проблема захисту прав біженців, набула у зв'язку з історичними подіями, що мали місце під час та після розпаду СРСР та не втрачає своєї гостроти через географічне розташування України.

Попри очевидну актуальність проблеми правового статусу біженців її слід визнати малодослідженою. Зокрема питання національного та міжнародного захисту прав біженців, їх правового статусу були предметом наукових досліджень Микитенка Є.В., Сіваш О.М., Свящук Я.Л., Безпалової О.І., Гусарова С.М. та ін. В свою чергу метою даного дослідження є визначення особливостей правового статусу біженців у міжнародному праві.

Вперше поняття «біженець» було введено в міжнародне право на конференції 1926 р., учасники якої розробили та підписали Угоду про видачу посвідчень російським та вірменським біженцям. Зокрема Угода визначала біженцем будь-як особу відповідного походження (російського/вірменського), яка не користується захистом свого уряду і не набула іншого громадянства. Як видно у наведеному визначенні використовувався груповий (категорійний) підхід, і правовий статус встановлювався за трьома критеріями: національне (етнічне) походження; відсутність захисту рідної держави; відсутність іншого набутого громадянства [1, с. 49].

Одним із основних документів, що визначає поняття «біженець» як міжнародно-правовий термін, є Устав Міжнародної організації у справах біженців. Згідно з цим документом статус біженців поширювався на таких осіб: на всіх тих осіб, які розглядаються як біженці в силу Угод від 12 травня 1926 року та 30 червня 1928 року або в силу Конвенцій від 28 жовтня 1933 року і 10 лютого 1938 року Протоколу від 14 вересня 1939 року або ж в силу статуту Міжнародної організації у справах біженців; на всіх тих осіб, які в результаті подій, що відбулися до 1 січня 1951 року і в силу цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, громадянства або політичних переконань, знаходяться за межами країни своєї громадянської належності та не можуть користуватися захистом уряду цієї країни або не бажають користуватися таким захистом або внаслідок таких побоювань, або з причин, не пов'язаних з міркуваннями особистої зручності; або, не маючи певного громадянства і перебуваючи за межами країни свого колишнього місця проживання, не можуть або не бажають повернутися до неї внаслідок таких побоювань або з причин, не пов'язаних з міркуваннями особистої зручності [2].

Однак найбільш важливими серед міжнародних документів, які регламентують права біженців є Женевська Конвенція про статус біженців 1951 р. і Нью-Йоркський протокол 1967 р., що стосується статусу біженців. Вони й на сучасному етапі залишаються основними міжнародними документами, що гарантують правовий захист біженцям.

Правовий статус біженця – це складний правовий інститут, створений з метою надання захисту й допомоги людям, яким загрожує переслідування в країнах проживання. Біженці та особи, котрі шукають притулок, мають низку прав, які закріплені в Женевській конвенції й національному законодавстві кожної країни. Зазвичай, це право залишатися в країні (тимчасово або безстроково), право на отримання житла та соціальної допомоги, право на участь в інтеграційних програмах, навчання, роботу й возз'єднання сім'ї [3, с. 38]. Женевська конвенція не регламентує процедури подання та розгляду клопотання від особи, котра шукає притулок. Ці процедури значно різняться в різних країнах, у тому числі всередині Європейського Союзу.

Окрім вказаних міжнародних актів, правовий статус біженців визначається наступними міжнародними договорами загального характеру: Міжнародним пактом про громадянські та політичні права 1966 р.; Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права 1966 р.; Міжнародною конвенцією про ліквідацію усіх форм расової дискримінації 1965 р.; Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р.; Конвенцією проти катувань та інших жорстоких, нелюдських і таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання 1984 р.; Конвенцією про права дитини 1969 р. та ін. Дотримання норм наведених вище міжнародних нормативно-правових актів та договорів є безумовно необхідною гарантією забезпечення прав біженців.

Відзначимо, що Україна також намагається врегулювати правовий статус біженців відповідно до європейських та світових стандартів. Зокрема, у 2011 році Верховною Радою України був прийнятий новий Закон «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», відповідно до ст.1 якого біженець – це особа, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань.

Що ж стосується безпосередніх прав біженців, то згідно Конвенції про статус біженців на міжнародному рівні їм гарантуються такі основні права (ці права повинні забезпечуватися тією державою, на території якої знаходиться біженець): право сповідання релігії (ст. 4); право на рухоме та нерухоме майно (ст. 13); право на авторські та промислові права (ст.14); право на асоціації неполітичного характеру та професійні спілки (ст. 15); право звернення до суду (ст. 16); право на працю за наймом (ст. 17); право роботи на власному підприємстві (ст. 18); право на вибір професії (ст. 19); право на користування системою пайків (ст. 20); право на житло (ст. 21); право на народну освіту (ст. 22); право на отримання урядової допомоги (ст. 23); право на працю та соціальне забезпечення (ст. 24); право вільного пересування та вибору місця проживання (ст. 26); право на отримання посвідчення особи та проїзних документів (ст. 27, 28); право на недискримінаційне оподаткування (ст. 29).

Зауважимо, що вище вказані права біженців не можна вважати абсолютними, оскільки вони можуть бути обмежені у встановленому міжнародним законодавством порядку. Зокрема «під час війни або за інших надзвичайних і виняткових обставин держава має право вживати тимчасових заходів, які вона вважає необхідними в інтересах державної безпеки, щодо тієї чи іншої окремої особи, ще до того, як ця держава з'ясує, що ця особа дійсно є біженцем і що подальше застосування цих заходів щодо неї є необхідним в інтересах державної безпеки» [4, с. 56].

Підводячи підсумки проведеного аналізу особливостей правового статусу біженців у міжнародному праві, відзначимо, що на міжнародному рівні повинен бути знайдений дієвий та ефективний механізм захисту прав біженців, який в комплексі включав би в себе перш за все суб'єктів з чітко визначеними повноваженнями щодо вжиття заходів із створення для біженців умов для реалізації наданих їм прав, а також відповідні міжнародні акти (договори) та національне законодавство окремих держав. Лише в такому разі уявляється можливим не лише гарантувати біженцям їх права, але й забезпечити їх належну та повну реалізацію.

Список використаних джерел:

1. Гороть А. Ретроспективний аналіз міжнародних норм захисту прав біженців та проблеми захисту прав біженців та внутрішньо переміщених осіб в Україні. Історико-правовий часопис. 2017. №2. С.49-54.
2. Устав Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй по справам беженців. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/convention_s/unhcr_statute.shtml
3. Микитенко Є.В. Щодо особливостей правового регулювання статусу біженців. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2015. №14. Том 1. С.38-40.
4. Свящук А.Л. Проблеми прав біженців та виклики сучасності. Навчальний посібник. Харків: Видавництво «ФОРМ» Голембовська О.О., 2018. 325 с.

Ауріка Паскар

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри процесуального права
юридичного факультету.

Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

a.pascar@chnu.edu.ua

ORCID [0000-0002-0765-1143](https://orcid.org/0000-0002-0765-1143)

ЗАКОНОДАВЧІ ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ПРАВОСУДДЯ ДЛЯ МІГРАНТІВ

Стрімке збільшення кількості мігрантів та зумовлені цим процесом соціально-правові та економічні проблеми стали безпрецедентним викликом для більшості країн не тільки Європи, але й цілого світу. Перед лідерами держав постала проблема вироблення спільної позиції щодо підтримки цих вразливих категорій осіб, в тому числі через забезпечення їх доступу до правосуддя.

Розробленням політики в галузі управління міграційними процесами в Україні займається представництво міжнародної організації з питань міграції (МОМ). Здійснюючи моніторинг вітчизняного законодавства щодо правого регулювання питань міграції, МОМ наголошувало на тому, що у сфері покращення механізму правового захисту мігрантів ключову роль відіграє забезпечення доступу таких осіб до безоплатної правової допомоги, зокрема, та правосуддя загалом [1].

В Україні правовий статус мігрантів регулюється Конституцією, низкою законів та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Перебуваючи під юрисдикцією України, вони мають право на визнання їх правосуб'єктності, а також основних прав і свобод людини [2, ст. 3]. Відповідно до положень вітчизняного законодавства, особи, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, користуються тими самими правами і свободами, а також мають такі самі обов'язки, як і громадяни України, крім випадків, установлених Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами, ратифікованих Україною. Зокрема, вони мають право оскаржувати в судовому порядку рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, користуватися безоплатною правовою допомогою тощо [3, ст. 15].

У якості носіїв прав, мігранти повинні користуватися дієвими гарантіями та дійсно працюючим механізмом доступу до правосуддя для ефективного захисту та відновлення своїх прав у разі їх порушення. У цьому контексті, повинні бути усунені будь-які перешкоди на шляху доступу до суду, а держава, на території якої перебувають такі особи, повинна забезпечити участь перекладача, безоплатну правову допомогу, звільнення від судових витрат тощо.

Однією з головних перешкод у зверненні до суду мігрантів є їх скрутне матеріальне становище. Саме тому, на думку Комітету Міністрів Ради Європи, гарантування державою доступ до безоплатної правової допомоги є запорукою усунення, в першу чергу, перешкод економічного характеру у питаннях доступу до правосуддя та створення умов забезпечення незабезпеченим або малозабезпеченим особам можливостей належного здійснення і захисту їхніх прав. Такі можливості повинні забезпечуватись всім особам, які постійно проживають на території держави-учасниці, де відбувається судовий розгляд [4, ст. 15].

Особливо гостро проблема забезпечення доступності до правосуддя та справедливості судового розгляду постає у разі затримання таких осіб та порушення питання про їх примусове видворення чи екстрадицію. Про особливо вразливе становище особи, у цьому випадку, неодноразово наголошував і Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ). Так, у справі Кабулов проти України, надаючи оцінку оскаржуваному питанню, ЄСПЛ вказав на те, що за пунктом 2 статті 5 Конвенції будь-яка затримана особа повинна бути повідомлена простою, доступною мовою, яку вона розуміє, про основні правові та фактичні підстави її затримання, щоб бути в змозі оскаржити до суду його законність згідно з пунктом 4 статті 5 Конвенції [5, п. 143].

Прагнучи інтеграції в Європейський Союз, Україна активно імплементує європейські стандарти захисту прав людини у вітчизняне законодавство, в тому числі у сфері захисту прав мігрантів та забезпечення їх доступу до правосуддя. Чинне законодавство закріплює право та гарантує можливість іноземців, осіб без громадянства, у тому числі біженців чи особи, яка потребує додаткового захисту, отримати безоплатну правову допомогу. Така правова допомога гарантується державою і повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [6, ст.ст. 1, 3].

Законодавчі гарантії доступності правосуддя для мігрантів стосуються і забезпечення їх доступу до послуг перекладача. Так, в контексті реалізації Концепції державної міграційної політики, Україна взяла на себе зобов'язання забезпечення належного фінансування витрат, які пов'язані із залученням перекладачів під час звернення таких осіб до суду. Механізм та процесуальні гарантії доступу таких осіб до правової допомоги та послуг перекладача деталізовані у галузевому законодавстві та у процесуальних кодексах.

Отже, законодавчі гарантії доступу до правосуддя мігрантів та механізми їх реалізації є особливо актуальними в умовах активізації міграційних процесів. Приєднання України до європейських резолюцій щодо доступу до правосуддя мігрантів передбачає створення належних умов і забезпечення реальних можливостей доступу таких осіб до безоплатної правової допомоги, включаючи доступ до послуг перекладача. В цьому контексті важливим є налагодження співпраці між усіма державними органами та неурядовими організаціями, які опікуються правами мігрантів.

Список використаних джерел:

1. Моніторинг законодавства. Огляд МОМ оновлень у міграційному законодавстві. Веб-сайт Міжнародної організації з міграції. URL: <https://iom.org.ua/ua/monitoring-zakonodavstva> (дата звернення 25.10.20)
2. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства. Закон України від 22.09.2011 № 3773– VI. [Редакція від 18.07.2020]; [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>
3. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту. Закон України від 08.07.2011 № 3671-VI [Редакція від 03.03.2016]; [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text>
4. Резолюція (76)5 Комітету міністрів про юридичну допомогу в цивільних, торговельних та адміністративних справах. Рада Європи, Комітет Міністрів Ради Європи; Резолюція, Міжнародний документ від 18.02.1976 № (76)5 [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_131#Text

5. Справа «Кабулов проти України» (Заява № 41015/04. *Європейський суд з прав людини, Міжнародні суди*; Рішення, Справа, Заява від 19.11.2009. [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_881#Text
6. Про безоплатну правову допомогу. Закон України від 02.06.2011 № **3460- VI** [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>

Марина Поліщук

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету.
Державний університет внутрішніх справ
Miraslava13.07@gmail.com
(Україна)
ORCID/0000-0002-3397-363X

НАСЛІДКИ МІГРАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ПІДПИСАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Впродовж всієї історії людства міграція та міграційні процеси завжди відбувалися, але в 21 столітті масштаби цих процесів значно збільшилися. Міграційні процеси, їх напрямки, склад людей постійно змінюється. Існує ряд причин з яких люди мігрують а саме:

Релігійна міграція, екологічна міграція, культурно-оздоровча, освітня міграція, політична, економічна, трудова міграція.

Релігійна міграція виникає внаслідок дискримінації за релігійною ознакою, заборонаю сповідання певної віри, дотримання обряду, міжконфесійними, релігійними конфліктами, або ж пов'язана зі здійсненням певного релігійного культу, наприклад прощі, паломництво.

Екологічною називають міграцію з міст, в яких відбулося стихійне лихо, техногенна катастрофа, екологічна катастрофа.

Культурно міграція переміщення населення з пізнавальною метою, відвідання культурних цінностей.

Освітню міграцію складають тимчасові переміщення населення з метою навчання.

Трудова міграція - у глосарії МОМ зазначено, що трудова міграція – пересування людей з однієї країни в іншу країну з метою працевлаштування¹

Політична міграція, як правило, виникає в результаті зміни політичного режиму. До цього типу іноді також відносять й міграцію дипломатичного корпусу та військових².

Головною перевагою вступу України до Євросоюзу, та прийняття угоди між країнами, була можливість виходу нашої держави на один рівень з провідними країнами Європи та прийняття її до співдружності вільних, розвинутих в економічному та політичному плані держав

Ще до прийняття Угоди між Україною та ЄС вчені на основі практики євроінтеграції були впевнені, що даний документ має позитивно позначитися на функціонуванні українського ринку праці через: приведення у відповідність трудового законодавства України до вимог ЄС; розвиток системи нових робочих місць; сприятливий інвестиційний клімат та ділове середовище; підвищення продуктивності праці; підвищення рівня конкурентоспроможності робочої сили; підвищення стандартів якості життя населення тощо.³

Разом з тим, очікуваним було й те, що виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС матиме ряд негативних наслідків для сфери зайнятості та ринку праці: соціальні ризики, скорочення зайнятості в офіційній економіці, збільшення неформальної та нестандартної зайнятості. Саме такий сценарій розвитку вітчизняного ринку праці був очікуваним ще за декілька років до підписання

¹ Courgean D. Du group a L'individu: L'exemple des comportements migratoires / D. Courgean // Population. – 1994. – № 1. – p. 7- 2

² Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять [Електронний ресурс] / Ольга Ровенчак // Політичний менеджмент. – 2006. – № 2(17). – С. 135. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=56&c=1189>

³ Петрова І.Л. Український ринок праці у соціальному вимірі євроінтеграції – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.slideshare.net/poliscnua/ss-25876542>

Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Так, за дослідженнями ¹ при позитивному балансі відповідей щодо вигаду України в разі приєднання до ЄС (50,3% відповідей) найбільше приваблювало українських респондентів: вільне пересування людей за кордон (38,6%), підвищення рівня життя людей (36,8%), вільний доступ молоді до навчання в університетах країн-членів ЄС (33,7%).

Щодо молоді, то зовсім недавні дослідження підтверджують посилення еміграційних настроїв молодих українців, мотиваторами яких є: фізична та соціальна безпека, саморозвиток через опанування знань і навичок, фінансовий добробут. В результаті кожен п'ятий молодий українець продемонстрував певну міру бажання емігрувати і збирається це зробити у найближчі 2-5 років. Причому більшу схильність до еміграції показують чоловіки, ніж жінки, молодші вікові групи українців виявляють більше бажання виїхати з України, ніж відносно старші групи.²

З позитивної точки зору, міграція позитивно впливає на розвиток країн походження мігрантів.³ Сьогодні популярним є створення трьох стороннього вигадного сценарію («win-win-win»), в якому міграційні процеси позитивно впливають на країни походження, країни призначення і самих мігрантів. Позитивний вплив міграції виявляється в тому, що мігранти користаючись наданими правами у приймаючій країні знаходять роботу, розвивають свої навички, заробляють гроші, частину з яких перераховують в країну походження, в той час як для країн призначення вигода полягає у зайнятості мігрантів у непопулярних сферах.

Але для країни яку залишають люди процеси міграції (як внутрішньої, так і міжнародної) мають негативний вплив на розвиток⁴ :

- Відтік людського капіталу і зниження продуктивності;
- Відрив від сім'ї і суспільного життя у країнах;

Щоб мінімізувати негативні сторони трудової міграції та підтримувати позитивні, держава має бути покращити збір даних про міграцію. Лише розуміючи обсяг міграції, ми зможемо повноцінно оцінити її вплив на економіку України.

Для того, щоб уникнути негативного впливу міграції на економічне зростання в довгостроковій перспективі, Україні потрібні інвестиції в підвищення ефективності праці. Це дозволить підвищити реальну зарплатню всередині країни та зробити міграцію менш привабливою альтернативою.

Список використаних джерел:

1. Courgean D. Du group a L'individu: L'exemple des comportements migratoires / D. Courgean // Population. - 1994. № 1. p. 7- 2
2. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять [Електронний ресурс] / Ольга Ровенчак // Політичний менеджмент. 2006. №2(17) С.135. Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=56&c=1189>
3. Петрова І.Л. Український ринок праці у соціальному вимірі євроінтеграції – [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.slideshare.net/poliscnua/ss-25876542>
4. Як українці розуміють євроінтеграцію: очікування та настрої суспільства. Фонд Демографічні ініціативи імені Ілька Кучеріва, 26 лютого 2016 року. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://dif.org.ua/article/yak-ukraintsi-rozumiyut-evrointegratsiyu-ochikuvannya-ta-nastroi-suspilstva>
5. Українське покоління Z: цінності та орієнтири. Результати загальнонаціонального опитування. Фонд ім. Фрідріха Еберта, Київ, 2017. - 135 с
6. Haas de, H.: Engaging Diaspora: How governments and development agencies can support diaspora involvement in the development of origin countries (Oxford: International Migration Institute & Oxfam Novib, June 2006)
7. Bakewell, O: Migration and Development. A briefing note for the ACP Ministers (International Migration Institute: May 2008)

¹ Як українці розуміють євроінтеграцію: очікування та настрої суспільства. Фонд Демографічні ініціативи імені Ілька Кучеріва, 26 лютого 2016 року. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dif.org.ua/article/yak-ukraintsi-rozumiyut-evrointegratsiyu-ochikuvannya-ta-nastroi-suspilstva>

² Українське покоління Z: цінності та орієнтири. Результати загальнонаціонального опитування. Фонд ім. Фрідріха Еберта, Київ, 2017. – 135 с

³ Haas de, H.: Engaging Diaspora: How governments and development agencies can support diaspora involvement in the development of origin countries (Oxford: International Migration Institute & Oxfam Novib, June 2006)

⁴ Bakewell, O: Migration and Development. A briefing note for the ACP Ministers (International Migration Institute: May 2008)

Ольга Rogovenko

аспірант

кафедри приватного та соціального права.

Сумський національний аграрний університет

(м. Суми, Україна)

наук.керівник: Світлана Запара

доктор юридичних наук, професор, декан

юридичного факультету.

Сумський національний аграрний університету,

трудовий арбітр Національної служби посередництва і

примирення

(м. Суми, Україна)

olgarogovenko1@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8555-7494>

ЩОДО НОВІТНЬОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Історичне усвідомлення того, що міграція на сьогоднішній день знаходиться в центрі глобальних трансформацій та потребує узгодженості дій від міжнародного співтовариства, вимагає модернізації світової міграційної політики. Ця проблема набуває особливої актуальності в умовах пандемії COVID-19, яка призвела до принципових змін способів управління людською мобільністю, а міжнародна співпраця на вразливу тему міграції лише ускладнюється.

У 2019 році в світі було зареєстровано 272 мільйони міжнародних мігрантів, що становить 3,5 % населення планети. Хоча загальна цифра залишається відносно стабільною і у 2020 році, цифри зі Звіту про світову міграцію 2020 року, опублікованого Міжнародною організацією з міграції (МОМ), наочно демонструють вплив, який мали події останніх двох років на рух людей по всьому світу [3].

Міжнародним співтовариством протягом багатьох років формувались міжнародні стандарти щодо правового забезпечення прав і свобод різних категорій мігрантів, серед яких Загальна декларація прав людини (Universal Declaration of Human Rights (UDHR, 1948 р.), Конвенція про права дитини (Convention on the Rights of the Child, 1989 р.), Конвенція про статус біженців (Convention Relating to the Status of Refugees, 1948 р.), Керівні принципи з питання переміщених осіб всередині країни (Guiding Principles on Internal Displacement, 1998) та інші.

В останні два роки відбулися суттєві зміни в глобальному управлінні міграцією. У вересні 2016 року Генеральною Асамблеєю ООН за участі 193 держав-членів ООН було прийнято рішення про утворення Нью-Йоркської декларації щодо біженців та мігрантів. Нью-Йоркська декларація щодо біженців та мігрантів також запустила окремий переговорний процес щодо Глобального договору про безпечну, впорядковану та регулярну міграцію (The Pact on Migration and Asylum, GCM), який був прийнятий на міжурядовій конференції з питань міжнародної міграції 10 грудня 2018 року в Марокко. Хоча вони не мають юридичної сили, два глобальні договори представляють майже універсальний консенсус з питань, що потребують стійкого міжнародного співробітництва та зобов'язання [2].

Приймаючи Нью-Йоркську декларацію щодо біженців та мігрантів, 193 держави-члени ООН визнали необхідність комплексного підходу до мобільності людей та посиленої співпраці на глобальному рівні. Нью-Йоркська декларація закликає держави-члени захищати безпеку, гідність, права людини та основні свободи всіх мігрантів, незалежно від їх міграційного статусу, та у будь-який час; підтримувати країни, що рятують та приймають велику кількість біженців та мігрантів; інтегрувати мігрантів з урахуванням їх потреб та можливостей, а також можливостей громад, що приймають в рамках та плануванні гуманітарної допомоги та допомоги на розвиток; боротися з ксенофобією, расизмом та дискримінацією щодо всіх мігрантів; розробити за допомогою державного процесу базові принципи та добровільні настанови щодо поводження з мігрантами у вразливих ситуаціях; посилити глобальне управління міграцією, в тому числі шляхом включення МОМ у сім'ю ООН та шляхом розробки Глобального договору про безпечну, упорядковану та регулярну міграцію [1].

Глобальний договір про безпечну, упорядковану та регулярну міграцію (GCM) є першим переговорним документом, підготовленим під егідою ООН, який охоплює всі аспекти міжнародної міграції цілісно та всебічно. Договір є першою міжурядовою домовленістю про посилення співпраці щодо міжнародної міграції, підтверджуючи існуючі принципи та обов'язки, засновані на

міжнародному праві. Цей документ визначає 23 цілі, кожна з яких включає певне зобов'язання та цілий ряд дій, за допомогою яких можна досягти певних результатів. Зобов'язання стосуються широкого кола питань, серед яких мінімізація механізмів, які змушують людей рухатися, покращення шляхів регулярної міграції, боротьбу з торгівлею людьми.

Глобальний договір призначений для підтримки міжнародної співпраці в галузі управління міжнародною міграцією; забезпечення вичерпного переліку варіантів політики для вирішення деяких найбільш актуальних питань міжнародної міграції; посилення власних зобов'язань за міжнародним законодавством; зобов'язання поважати, захищати та забезпечувати права всіх мігрантів, незалежно від їх статусу.

Важливим етапом формування новітньої міграційної політики стало 23 вересня 2020 року, коли Європейська Комісія представила свою довгоочікувану реформу Спільної європейської системи притулку, яка передбачає більш гуманний підхід до загальної політики надання притулку.

«Новий пакт про міграцію та притулок» (The Pact on Migration and Asylum) був оголошений початком і компромісом у майбутній міграційній політиці ЄС. Європейською Комісією сформувано три основні напрями дій:

- ❖ зовнішній вимір - відносини з країнами походження та транзиту;
- ❖ управління зовнішніх кордонів;
- ❖ справедливі внутрішні правила та солідарність [2].

Варто зазначити, що правозахисні організації та організації мігрантів широко розкритикували пакт, оскільки, на їхню думку, він був надто зосереджений на обмежувальному запобіганні міграції. Але в будь-якому разі презентація пропозицій - це початок того, що обіцяє стати черговим довгим і суперечливим періодом переговорів щодо правил притулку та міграції ЄС.

Список використаних джерел:

1. An Introduction to the Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration. URL: https://madenetwork.org/sites/default/files/Global%20Compact%20Document%20ENGLISH%20Website_0.pdf (дата звернення 16.10.2020)
2. The Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration (GCM). URL: https://refugeesmigrants.un.org/sites/default/files/180711_final_draft_0.pdf (дата звернення 15.10.2020)
3. World Migration Report 2020. URL: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020> (дата звернення 14.10.2020)

Ірина Татулич

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри процесуального права
юридичного факультету.

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

<https://orcid.org/0000-0003-0482-8174>

ДО ПИТАННЯ ПРО НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ

Вже шостий рік поспіль, як деякі наші співвітчизники через збройний конфлікт на Сході країни та окупацію Криму були вимушені залишити свої оселі. На сьогодні в Україні, за даними Мінсоцполітики, обліковано понад 1,7 млн внутрішньо переміщених осіб (ВПО) з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей та АР Крим. З них понад 500 тис. оселилися на Донеччині. Більшість людей, які були змушені покинути свої домівки через війну на сході країни, не знають, як захистити свої права, гарантовані Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [1], Законами України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [2] та іншими нормативно-правовими актами.

Головним гарантом забезпечення права на правничу допомогу є держава. Відповідно до статті 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [3]. Створивши та розвиваючи

систему безоплатної правової допомоги, Україна виконує зобов'язання Резолюції 1466 (2005) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною» від 5 жовтня 2005 року, згідно з якими Україна має покращити доступ до правосуддя шляхом запровадження системи безоплатної правової допомоги відповідно до стандартів Ради Європи та практики Європейського суду з прав людини (п. 13.13). Значним кроком України на шляху досягнення цієї мети було утворення 127 центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги (27 – у 2013 році, 100 – у 2015 році), а також створення у 2016 році понад 400 бюро правової допомоги у віддалених від обласних центрів населених пунктах, насамперед малих містах та селищах.

5 січня 2017 року набув чинності Закон України «Про Вищу раду правосуддя»[4], цим документом, зокрема, внесені зміни до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» [5] в частині розширення кола осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу. Метою зазначених законодавчих новел є посилення соціальних гарантій шляхом розширення кола осіб, які мають право на гарантовану державою безоплатну вторинну правову допомогу. Отже, українська держава здійснила важливий крок з визнання ВПО та осіб, які звернулися за отриманням довідки ВПО, суб'єктами права на безоплатну вторинну правову допомогу. Тепер з метою отримання роз'яснень або сприяння у реалізації прав ВПО, такі особи можуть звертатися за допомогою до найближчого місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги / бюро правової допомоги. Тож у випадку виникнення в таких осіб будь-яких складностей у реалізації, зокрема прав і свобод передбачених вказаними Законами, вони повинні наділятися відповідними гарантіями їх забезпечення, з урахуванням насамперед діяльності системи надання безоплатної правової допомоги.

Без сумніву, вказані зміни, як відмічають укладачі практичного посібника «Правова допомога внутрішньо переміщеним особам. Національна практика. Приклади правових консультацій» [6] (підготовлений та виданий за підтримки Проекту Ради Європи «Посилення захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб в Україні», що імплементується в межах Плану дій Ради Європи для України на 2015-2017 роки), являють собою великий крок України в забезпеченні гарантованих національним законодавством та міжнародними актами прав внутрішньо переміщених осіб.

Так, у Чернівецькій області функціонує Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги, якому підпорядковуються три місцеві центри: Вижницький, Кельменецький та Чернівецький. Зокрема, Чернівецький місцевий центр є територіальним відділенням Координаційного центру з надання правової допомоги. Місцевий центр підпорядковується Регіональному центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги в Чернівецькій області. До юрисдикції Чернівецького місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги належать бюро правової допомоги, які є його відокремленими структурними підрозділами. За період 01.01.2017 р. – 01.09.2020 р. Чернівецьким місцевим центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги та бюро правової допомоги, що є його відокремленими структурними підрозділами було прийнято 2860 рішень про надання безоплатної вторинної правової допомоги, з них 57 рішень стосовно внутрішньо переміщених осіб.

Таким чином, з січня 2017 року всі внутрішньо переміщені особи, а також особи, які подали заяву на отримання довідки ВПО, отримали право на безоплатну вторинну правову допомогу (БВПД). Тобто ці категорії можуть скористатися послугами юристів або адвокатів, які співпрацюють з системою БПД. Зокрема, для захисту та представництва інтересів у судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами, складення документів процесуального характеру.

Якщо за отриманням безоплатної правової допомоги звернулися громадяни України, які подали заяву про взяття їх на облік як внутрішньо переміщених осіб, то до моменту отримання довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, ці особи мають право на такі правові послуги, як складення документів процесуального характеру та здійснення представництва. Якщо ж за безоплатною вторинною правовою допомогою звернулася особа зі статусом внутрішньо переміщеної особи, то відповідно до пункту 2¹ ст 14 Закону «Про безоплатну правову допомогу» вона може отримати всі види правових послуг.

Забезпечення доступу до правових послуг цій категорії громадян є одним із пріоритетів роботи системи безоплатної правової допомоги. Найчастіше ВПО потребують допомоги у вирішенні різного роду спорів у сфері цивільного законодавства, а також з питань їхнього соціального забезпечення; сімейного, адміністративного, спадкового та трудового права; призначення пенсії, в тому числі на пільгових умовах, у зв'язку з неприйняттям довідок з тимчасово окупованих територій,

стягнення недотриманої пенсії, відмова у призначенні пенсії. Багато звернень щодо отримання соціальної допомоги, підтвердження фактів, що мають юридичне значення – народження чи смерті особи на непідконтрольній території; отримання довідки внутрішньо переміщеної особи, і звільнення з попереднього місця роботи; оформлення спадщини, розлучення чи позбавлення батьківських прав; вивіз дитини за кордон без дозволу батька; відновлення втрачених судових проваджень тощо. Однак, при вирішенні таких питань виникає проблема, пов'язана з попереднім місцем проживання: люди, покидаючи тимчасово окуповані території, не брали з собою документів, не звільнялися з роботи або ж у трудовій книжці поставлена печатка так званих ДНР чи ЛНР – відповідно, запис та документ вважаються недійсними), а також багато інших проблемних моментів.

Який порядок отримання безоплатної вторинної правової допомоги? За результатом звернення протягом десяти днів приймається рішення щодо надання безоплатної вторинної правової допомоги. Звернення подаються особами, які досягли повноліття за місцем фактичного проживання таких осіб незалежно від реєстрації місця проживання чи місця перебування особи. Звернення про надання одного з видів правових послуг, що стосуються дітей, подаються їх законними представниками за місцем фактичного проживання дитини або її законних представників незалежно від реєстрації місця проживання чи місця перебування особи. Звернення про надання одного з видів правових послуг, що стосуються осіб, визнаних судом недієздатними, або дієздатність яких обмежена судом, подаються їх опікунами або піклувальниками за місцем фактичного проживання таких осіб або їх опікунів чи піклувальників незалежно від реєстрації місця проживання чи місця перебування особи. Разом із зверненням про надання безоплатної вторинної правової допомоги особа або законний представник особи повинні подати документи, що підтверджують належність особи або осіб, стосовно яких звертається законний представник, до однієї з вразливих категорій осіб, яким надається безоплатна правова допомога.

Крім того, особі потрібно підтверджувати своє право на отримання допомоги. При зверненні потрібно надати документ, що підтверджує ваш "статус", наприклад довідку внутрішньо переміщеної особи, документ, що підтверджує заслуги особи перед Батьківщиною, інше. У разі, якщо особа звертається за допомогою виходячи з свого доходу, то їй необхідно надати довідки про отримання (неотримання) соціальної допомоги як малозабезпеченої особи, або довідку про доходи кожного члена сім'ї за останні 6 місяців, що видається, як правило, роботодавцем за основним місцем роботи, або довідок про доходи, отриману від органів державної фіскальної служби за останній квартал.

Для отримання безоплатної вторинної правової допомоги внутрішньо переміщені особи мають подати такі документи:

- паспорт або інший документ, що посвідчує особу; реєстраційний номер облікової картки платника податків такої особи та/або її представника, опікуна, піклувальника;
- довідку про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи.

Надати документи можна не лише особисто, звернувшись до одного з місцевих центрів з надання БВПД, а й через електронні засоби зв'язку (адреси та електронні пошти центрів з надання БВПД можна дізнатися на офіційному сайті системи БПД за посиланням <https://www.legalaid.gov.ua/tsentry/>).

Отримати безоплатну первинну правову допомогу (юридичну консультацію або роз'яснення з правових питань) можна:

- за безкоштовним телефоном системи БПД 0 800-213-103
- у месенджері Фейсбук-сторінки системи БПД <https://www.facebook.com/Centre.4.Legal.Aid/>
- скориставшись мобільним застосунком «Безоплатна правова допомога», завантаживши його через Google Play чи App Store за посиланням <https://bit.ly/3hwwgqR>

Прочитати правові консультації можна:

- у правничій вікіпедії WikiLegalAid <https://bit.ly/3lBOkT9>
- скориставшись мобільним застосунком «Твоє право», перейшовши за посиланням <https://bit.ly/3iorbkE>

Багато науковців та практиків повною мірою підтримують таку позицію українського законодавства, оскільки держава, яка позиціонує себе як демократична та правова, повинна не тільки закріплювати право осіб, які перебувають в складних (проблемних) правових ситуаціях (насамперед осіб, які вимушено змінили своє місце проживання та потребують особливої уваги з боку суспільства та держави) на безоплатну правничу допомогу, але й повинна забезпечувати належні умови його дотримання та реалізації. Щодо адвокатури, то як вважає В.В. Заборовський, такими умовами, зокрема, є встановлення суттєвих кваліфікаційних та інших вимог до кандидатів на здобуття статусу адвоката, а також закріплення особливого статусу адвоката, реалізація якого здійснюється на засадах професійності та незалежності [7].

Надання правової допомоги вимушеним переселенцям – це дуже важливий напрямок роботи центрів з надання БПД та бюро правової допомоги, який має свою специфіку. Тому, на наш погляд, заслуговують на увагу питання, які будуть слугувати в майбутньому гарантією захисту прав, свобод та інтересів внутрішньо переміщених осіб: можливість різним установам обмінятися досвідом, налагодити співпрацю та навчитися чогось нового для якомога якіснішої допомоги переселенцям; навчання фахівців системи БПД та адвокатів; проведення тренінгів з працівниками бюро правової допомоги, навчальних семінарів щодо правової допомоги для вирішення проблем, що виникають у внутрішньо переміщених осіб на новому місці проживання.

Впровадженню європейських стандартів прав ВПО у національну правозастосовну практику та їх ефективній реалізації сприятиме доступ переселенців до безоплатної правової допомоги. Гарантія права особи на отримання правової допомоги, а у випадках, передбачених законом, безоплатну правову допомогу, є не тільки конституційно-правовим обов'язком держави, але й додержанням взятих Україною міжнародно-правових зобов'язань.

Список використаних джерел:

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 року. № 1706-VII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 1. Ст. 1
2. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квітня 2014 року № 1207-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 26. Ст. 892.
3. Конституція України від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141.
4. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII. Офіційний вісник України. 2017 р. № 4. Ст. 180.
5. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 року № 3460-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. Ст. 577.
6. Лісова Ю. Правова допомога внутрішньо переміщеним особам. Національна практика. Приклади правових консультацій. Практичний посібник / Відп. ред. С. Марущенко. К.: Логос, 2017. С. 50.
7. Заборовський В.В. Правовий статус адвоката в умовах становлення незалежної адвокатури України: монографія. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 88.

Ірина Толкачова

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри конституційного і адміністративного права.
Національний авіаційний університет
(м. Київ, Україна)
sharm05@ukr.net
ORCID 0000-0003-3545-1496

Ірина Устинова

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри конституційного і адміністративного права.
Національний авіаційний університет
(м. Київ, Україна)
ustynova1970@gmail.com
ORCID 0000-0003-1112-807X

**ПОЛІТИКА КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В СФЕРІ ПРОТИДІЇ
НЕЛЕГАЛЬНІЙ МІГРАЦІЇ**

В умовах глобалізації особливої інтенсивності набувають міжнародні міграційні процеси. Поряд із рухом капіталів, товарів, інформації, переміщення осіб є одним з ключових аспектів сучасного світу. Проблема міграції не втрачає своєї актуальності вже досить довгий час і є пріоритетною в порядку денному як Європейського Союзу, так і світової спільноти.

Доречно вказати, що відповідно до юридичної енциклопедії «міграція – є переміщенням осіб через кордон тих чи інших територій у межах однієї країни або з однієї країни в іншу зі зміною постійного місця проживання назавжди або на тривалий час» [1, с. 641].

Передумовами посилення міграційних процесів в кінці ХХ століття є активні процеси, пов'язані із звільненням країн, що розвиваються, від колоніалізму та отримання реальної незалежності, а на початку ХХІ – загострення фінансово-економічної кризи, що вплинула не тільки на розвинені капіталістичні країни, а й на країни третього світу. Також, на початку ХХІ століття військові дії та усунення від влади диктаторів дали новий поштовх потоку мігрантів як із Близького Сходу, так і країн Африки, які вирушили за пошуком мирного неба в країни Європейського Союзу.

Надзвичайно важливою проблемою залишається нелегальна міграція, що передбачає в'їзд і перебування на території держави іноземців з порушенням встановленого порядку. Самостійно, на жаль, жодна держава світу не в змозі вирішити дану проблему. Також, необхідно підкреслити, що саме нелегальна міграція є суспільно небезпечною, адже мігрантами можуть бути терористи. Значні переміщення нелегальних мігрантів в країну підривають її суверенітет, правову систему, внутрішню безпеку самої держави, ставлять під сумнів діяльність відповідних органів державної влади, посадових осіб та ін.

До країни можна потрапити нелегально двома способами – шляхом незаконного в'їзду або незаконного ввезення іммігрантів. При в'їзді іммігрант без сторонньої допомоги перетинає кордон, використовує допомогу третіх осіб для отримання візи, оренди транспорту тощо. У другому випадку має місце незаконне ввезення іммігранта за його бажанням або всупереч його волі з підробленими документами, де вже може мати місце торгівля людьми.

Що стосується Європейського Союзу, для більш ефективної боротьби з торгівлею людьми прийнято рішення про введення посади координатора по припиненню торгівлі людьми в структурі генерального директорату Єврокомісії з питань внутрішніх справ. Також, Єврокомісія робить рішучі кроки щодо запобігання нелегальній міграції, для того, щоб кожна держава Європейського Союзу ефективно контролювала свою частину зовнішніх кордонів, зміцнювала довіру до ефективності системи управління міграцією Європейського Союзу і забезпечувала повне дотримання основних прав мігрантів. До них входять законодавчі заходи, деякі з яких вже прийняті і реалізуються на сьогоднішній день, а інші все ще обговорюються законодавцями (наприклад, Радою та Європейським парламентом). Це включає:

- посилення повноважень Європейського агентства з охорони зовнішніх кордонів країн-членів Європейського Союзу – FRONTEX, щоб воно мало можливість більш ефективно діяти на зовнішньому кордоні;
- створення механізму оцінки для перевірки правильності застосування Шенгенських правил;
- посилення координації між органами прикордонного нагляду (через Європейську систему спостереження за кордонами – EUROSUR) і розгляд можливості створення європейської системи прикордонної служби;
- встановлення правил спостереження за зовнішніми морськими кордонами в контексті оперативного співробітництва, що координується FRONTEX [2].

Окрім цього, Європа створила ряд органів для управління потоками (Європол, Євродак, Євроюст, Шенгенська інформаційна система тощо), які в більшості випадків встановлюються в більш широких рамках (наприклад, Європол в Інтерполі). Міжнародна співпраця включає: обмін інформацією, двосторонні та багатосторонні тренінги, прийом людей, які перебувають у скрутному становищі (біженців, переміщених верств населення, вимушених мігрувати, жертви організованих злочинних мереж), прибережне спостереження, повітряне спостереження та технічна допомога. Передбачається співпраця та спільні навчання європейських служб безпеки з відповідними службами в Північній Африці, та на південь від Сахари, наприклад, нагляд та порятунок на транссахарських маршрутах, тощо. Розробляється багато інших форм співпраці, наприклад, у сферах правосуддя, соціальна робота, навчання, освіта, інформація тощо.

Європейські країни вважають, що окрім вищевказаних операцій (навчання, обмін інформацією, підвищення кваліфікації, обізнаність чиновників та мігрантів), безумовно, корисно сприяють технічному співробітництву «гуманітарного типу» шляхом надання засобів для втручання (літаки спостереження, пуски цивільного захисту, рятування та вертольоти, санітарні машини тощо), необхідні для підбору та, якщо можливо, догляду за жертвами нелегальної міграції як у прибережних районах, так і в пустельних регіонах. Це може бути у формі фінансової допомоги та технічного співробітництва або підвищення обізнаності, інформаційних та навчальних заходів, які проводяться міжнародними органами або національними органами влади країн, що працюють у партнерстві на

основі налагоджених історичних або культурних відносин. Так, наприклад, Франція та Іспанія з Північною Африкою, Італія з Тунісом, Німеччина з Балканами і Туреччиною, тобто тими країнами де немає спеціалізованих установ [3]. Контакт між «незвичними» партнерами (такими як Швеція та Північна Африка) може бути лише корисним та допомагати поширювати нові стандарти та підходи.

Отже, на підставі вищезазначеного, можна констатувати, що країнами Європейського Союзу проводиться потужна політика та діяльність по забезпеченню антимиграційної політики. Всі заходи направлені і дозволяють досягти прогресу в розумінні складного явища міжнародної міграції, загалом, та нелегальної міграції, зокрема.

Список використаних джерел:

1. Юридична енциклопедія. В 6 т. Т 3.: К-М. / Ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) [та ін.]. К.: «Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана», 2001. 792 с.
2. Irregular Migration & Return. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/irregular-migration-return-policy_en. (дата звернення: 15.10.2020)
3. New patterns of irregular migration in Europe. Seminar report 12 and 13 November 2002 Council of Europe. URL: https://www.coe.int/t/dg3/migration/archives/documentation/Migration%20management/5300-0_New_patterns_of_irregular_migration_in_Europe_en.pdf. (дата звернення: 15.10.2020).

Галина Щедрова

доктор політичних наук, професор
кафедри права, політології та міжнародних відносин.
Університет імені Альфреда Нобеля
(м. Дніпро, Україна)
dh.psh@duan.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1884-0799>

МІГРАЦІЙНА КРИЗА СУЧАСНОСТІ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

Міграція є невід’ємною частиною сучасних глобалізаційних процесів. Глобалізаційна модель розвитку світової політики означає вільний витік капіталу з країн із несприятливою політико-економічною та правовою кон’юнктурою, зі слабкими конкурентними перевагами, до держав, де стабільність в отриманні високої норми і маси прибутку може бути забезпечена в якнайповнішому обсязі.

Однією з ознак глобалізації сьогодні стало посилення міжнародної міграції робочої сили. Розпад СРСР сприяв залученню до міжнародних міграційних потоків робочої сили низки незалежних країн, які тривалий час через історичні обставини не брали участі в міжнародному поділі праці. Для таких держав, зокрема й для України, входження в глобальну систему міжнародних потоків робочої сили є відносно новим і недостатньо регульованим на державному рівні явищем [1; 2]. Міграція робочої сили є процесом переміщення трудових ресурсів між країнами з метою працевлаштування з більш вигідними умовами життя та праці. Окрім економічних, міжнародна міграція відбувається й із етнічних, культурних, політичних та сімейних причин. Цей процес є органічною частиною більш широкого явища — міжнародної міграції населення. Часто міграційні потоки, особливо їх напрямки, можна дослідити в контексті демографічної ситуації в країнах-донорах та країнах-реципієнтах [3]. У країнах-донорах народжуваність здебільшого висока, а у країнах-реципієнтах — низька.

Регулювання міграційних процесів є специфічним виміром соціальної політики, яка реалізується комплексом правових, адміністративних, економічних інструментів. Економічні методи регулювання — це система прийомів і способів прямого впливу на соціально-економічні процеси з дотриманням вимог економічних норм за певних товарно-грошових відносин із використанням економічних інструментів. До економічних методів регулювання належать: прогнозування, планування, матеріальне стимулювання і санкції, фінансування й кредитування, використання таких економічних категорій, як заробітна плата, ціна, податки тощо [4]. Щодо нейтралізації наслідків трудової еміграції, фахівцями створені окремі механізми пом’якшення соціальної напруги та посилення позитивного ефекту від цього явища. Значну роль у регулюванні цього процесу відіграє міжнародна спільнота. Безліч міжнародних угод, прийнятих під егідою ООН, стосуються саме проблем міжнародної трудової міграції [5].

Темпи розвитку і характер сучасної міграції зумовлені, насамперед, зростанням потреб західних країн у трудових ресурсах; похідним від глобалізації поглибленням соціальної поляризації

та соціальної нерівності. Гострі демографічні проблеми, пов'язані зі скороченням народжуваності і старінням населення промислово розвинутих країн, так само як і утворення диспропорції на ринках праці, сприяли розвитку міграційного процесу в цілому. За статистикою, міграційний потік у світових масштабах у 2013 р. склав 3,2% від загальної чисельності населення Землі [6]. Внаслідок сучасних тенденцій розвитку світового господарства більшість західних країн відчують складну й об'єктивну потребу в залученні іноземної робочої сили, без якої функціонування їхніх господарств є неможливим. При цьому деякі регіони світу страждають від структурних кризових явищ, які не дають їхньому населенню повноцінно реалізувати себе у рідній країні. Так, у багатьох країнах поширеною є крайня бідність, коли людям не вистачає навіть елементарних благ. До таких країн належать Південний Судан, Еритрея, Нігер, Сомалі. Тривожним симптомом цієї тенденції на початку XXI ст. став перехід до масштабної реструктуризації економічних комплексів та до формування абсолютно ринкового механізму господарювання в державах постсоціалістичного та пострадянського простору. Він боляче вдарив по всіх категоріях населення країн, що розвиваються; викликав структурне безробіття в країнах колишнього СРСР: закрилися заводи, шахти, фабрики, а нових робочих місць працівникам не надали. Відтак, невеликі промислові моно міста Росії та України стали депресивними.

Певну негативну роль у цьому питанні зіграла несприятлива економічна кон'юнктура, що створила розшарування суспільства в соціальному і майновому плані, а також збільшення числа безробітних, зростання кількості проблем, пов'язаних із бідністю. Ще один важливий фактор – злочинність, в бідних країнах її рівень вищий. Дисбаланс між розвинутими державами і тими, що розвиваються, став наслідком геополітичних та гео економічних змін: посилення нестабільності не лише в країнах колишнього СРСР, а й в африканських та азіатських державах, а також на теренах близькосхідного регіону. Крім того, західні країни не завжди зацікавлені у стабільності незахідного світу. Так, Китай є одним із конкурентів США, тому є об'єктом постійної критики. Окрім зростання рівня соціальної напруги, ця ситуація призвела до некерованих потоків міжнародних міграційних переміщень (часто нелегальних). Так, міжнародна міграція населення перетворилася на глобальний процес, який впливає на світову економіку, обумовлюючи таким чином глобалізацію [7].

Україна є визнаним донором мігрантів. Така репутація сприяє створенню негативного іміджу України на міжнародній арені, оскільки фіксує несприятливі соціальні та економічні умови життя в державі [8, с. 123]. Але за певних обставин міграційний рух між державами (наприклад, Україною та Польщею) може мати позитивний результат, демонструючи стабільність дружніх відносин та близьку цивілізаційну орієнтацію суспільств. Такий підхід може застосуватися до оцінки українсько-польських міграційних відносин. Він може сприяти покращенню двосторонньої співпраці Варшави та Києва, яка є важливою умовою для реалізації зовнішньополітичних пріоритетів нашої країни [9].

У 2020 р. на ситуацію з міграцією істотно вплинула пандемія COVID-19. У березні 2020 р. більшість європейських країн закрили кордони, а мігранти, які не були офіційно працевлаштовані, вимушені були терміново повертатися додому. Це спричинило надлишок пропозиції на вітчизняному ринку праці, адже, окрім мігрантів, на робочі місця претендували й ті українці, які втратили роботу через закриття фірм. У квітні-травні 2020 р. Фінляндія та Україна організували транспортування українських сезонних робітників до Фінляндії, що викликало обурення частини українського суспільства, особливо тих людей, які дотримувалися жорсткого карантину.

Відповіддю на мігрантську кризу стало піднесення руху євроскептиків – політиків та виборців, які не бачать перспективи розвитку ЄС в його нинішньому вигляді. Євроскептики, зокрема, виступають проти запрошення мігрантів та відстоюють права корінного населення на працевлаштування. Крім того, вони вважають, що мігранти загрожують культурній ідентичності. Серед політиків, які репрезентують правий євроскептицизм, слід зупинитися на М. Сальвіні, який обіймав посаду міністра внутрішніх справ Італії в 2018-2019 рр. Так званий «Декрет Сальвіні» значно спростив депортацію мігрантів; крім того, італійські порти часто оголошують закритими для суден, що перевозять мігрантів, особливо якщо судно перебуває ближче до порту іншої країни. Крім того, заява про надання притулку не розглядається, якщо особа підозрюється у торгівлі наркотиками [10]. А британські євроскептики спромоглися не тільки вивести королівство з ЄС, а й зробити жорсткішим міграційне законодавство, про що йшлося вище.

Таким чином, проблема міграції дедалі загострюється по всьому світу, і так триватиме доти, доки нерівність у розвитку західних та незахідних країн не почне зменшуватися. Втім, останні події свідчать, що навіть від проблем природного характеру (стихійні лиха та пандемії) страждають передусім бідні країни. Отже, Захід стоїть на порозі нових хвиль міграційних криз.

Список використаних джерел:

1. Мойсей В.І. Зовнішні економічні ефекти міжнародної міграції робочої сили: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. к. е. н., спеціальність 08.00.02 - світове господарство і міжнародні економічні відносини. Львів, 2015.
2. Ровенчак О.А. Міжнародна міграція крізь призму її причин та наслідків / О.А. Ровенчак // Вісник Львів. ун-ту.- Сер. Соціологія. 2009. - Вип. 3. - С. 125 - 142.
3. Конвенція Міжнародної організації праці "Про трудящих-мігрантів" (переглянута 1949 року) від 1 липня 1949 року. № 97.
4. Данюк М., Леонтенко О. Удосконалення державної міграційної політики України // Україна: аспекти праці. - 2007. - №6. - С.47 - 51.
5. Рощина Н.В. Особливості міграційних процесів у сучасних економічних умовах / Н.В. Рощина, Л.С. Борданова // Економіка та держава. – 2017. – № 1. – С. 32-36.
6. Мировая экономика и международные экономические отношения. Учебное пособие / А.В. Вахабов, Ш.Х. Хажибакиев, Ш. И. Рахманов и др. – Ташкент, 2014.
7. Алешковский И.А., Ионцев В.А. Тенденции международной миграции в глобализирующемся мире / И.А. Алешковский, В. А. Ионцев // Век глобализации. – 2008. – № 2. – С. 77-87.
8. Ніколаєвський В. Інтелектуальна міграція та соціальна безпека / В. Ніколаєвський // Міграція і толерантність в Україні. Зб. ст. / За ред. Ярослава Пилинського. – К.: Стилос, 2007. – С. 121-126.
9. Демиденко О.І. Інтелектуальна міграція громадян України в умовах глобалізації [Текст] : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 / Демиденко Олександр Ігорович ; Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 2019. – 18 с.
10. Декрет Сальвіні: Італія упрощає депортацію мігрантів / BBC News. – URL: <https://www.bbc.com/russian/features-45634022>.

СЕКЦІЯ 3

«ЕКОНОМІЧНІ І СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ МІГРАЦІЇ»

Jan-Urban Sandal

Professor. h.c.mult. Doctor h.c.mult. Fil. Dr.

Sandal University

Finstadjordet, Norway

jan-u.sandal@janusandal.no

ORCID: orcid.org/0000-0001-8072-0822

ECONOMIC AND SOCIAL ASPECTS OF MIGRATION

Migration is humanity on the move within or across a national border. People have always been on the go. In recent years, the number of migrants has increased dramatically. The estimate for the numbers of migrants in 2019 is 272 million, or 3,5 per cent of the world population [1]. The UN Migration Agency (IOM) defines a migrant as any person who is moving or has moved across an international border or within a State away from his/her habitual place of residence regardless of the person's legal status; whether the movement is voluntary or involuntary; what the causes for the movement are; or what the length of the stay is [1]. Migration causes many challenges, both economic and social, for the host countries, the countries of departure, the migrants and his or hers family and the population in the host countries. Migration does not in itself represent a problem; it is rather how any problems are solved that is the universal problem. Migration is an act of the individual to express humanity, a normal way to solve and satisfy human needs. Human desire requires freedom, prosperity, peace, coexistence, education, good health and a long life as individual and universal goals. When these freedoms are not available or legal in the home country, migration takes place. With migration comes integration. How can migrants, their new countries, and their citizens find a way to coexist in peace and prosperity for all parties? Since 2015, with the huge influx of migrants to Europe and the United States, we have witnessed that economic and social aspects of migration have created undesirable and unpleasant situations. Out of the global migrant population, 48 % of the migrants are women, 38 million are children, and 164 million are working migrants, in addition to students and family reunification [2]. Labor migration is seen as beneficial for both the host country and the country of departure. Host countries need labor, workers can send money home to their families, and local communities will thrive because of the injection of money from abroad. Dependence and discrimination are well-known negative factors linked to labor migration. Both host countries and countries of departure easily become dependent on migrant workers and money sent home. Individuals also risk discriminations and addiction because of the money; family members (daughters and sons) are forced to stay abroad to work because parents do not agree to lose the lucrative income from the labor of their children. Governments also exploit unskilled and highly qualified migrant workers. Migrant workers work in hospitals, universities, kindergartens, police forces and government and parliament buildings. Even victims of human trafficking occupy the same type of jobs for governments in Western democracies. The situation is even more dramatic when it comes to highly qualified migrant workers. To train a doctor, e.g. is a long, risky and costly affair. It takes many years and the need for doctors is great all over the world. When a doctor leaves his home country, voluntarily or forcibly, the loss of his work and the investment of his education is a terrible situation for those left behind. The host country, on the other hand, has a huge gain; they increase medical treatment capacity without taking any risk of any costs associated with the doctor's education. One should keep in mind that migration is never linked to moral or ethical standards. Migrants are not always what they seem to be; they might have hidden agendas. Religious fanatics, terrorists, regular criminals, rapists and murderers are also to be found among migrants. This fact is of considerable importance in Western-style democracies. Democracy is based on respect for government rule by law based on free and fair elections, human rights and human inviolability. Not all countries of departure or migrant individuals share these values, and some are willing to do anything to destabilize the Western way of living and values. No other critical factors are of the same importance in migrant analyzes, in any aspect at any time or space as the fundamental democratic value issue. Ultimately, migration is about life. Life is too important and too complicated to be handled by politicians or religious systems. Life is the individual's opportunity and right. Social entrepreneurship is the activity of independent individuals that takes place in the social-economic system. The goal of social entrepreneurship is to make the world a better place for everyone. The results of successful social entrepreneurship are economic development, equal rights, a better world, peace, freedom, a more secure society for everyone and technological, economic and social progress. This is exactly what migrants seek

when they leave their origins. Social entrepreneurship is a mechanism of change carried out by independent individuals. There are no governments, politicians, religious systems or organisations involved in real social entrepreneurship, only social entrepreneurs, because states cannot do the same as individuals. Social entrepreneurship is of individuals for individuals, in other words; it is life itself. When people grasp the scientific truth, which is the result of international independent science, they are inspired to start the mechanism of change; to create a better world for oneself and others [3]. Social entrepreneurship addresses many topics, not least migration and refugees, but also education, elderly care, kindergartens, sports, music and the arts, environment, health care, employees, unemployment, alcohol and drug abuse, transport, human rights and the peace process, economic and political development. Many of the fundamental problems that migrants run from in their home countries and national regions can be solved through effective social entrepreneurship. Most migrants flee underdeveloped economic and social conditions and political and religious oppression. One should never forget that Western style democracy and its way of life and its fundamental freedoms also came out of the same situation a long time ago. The entrepreneurs gave us civilization through their fearless and courageous life efforts, and introduced new solutions in every sector of life, and a better world for all, based on innovations. The same process can be repeated in the underdeveloped states today, and that will add a new dimension to the analyses of global migration.

References:

1. <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/migration/index.html>, retrieved 2020-10-19.
2. https://migrationdataportal.org/?i=stock_abs_&t=2019&m=1, retrieved 2020-10-19.
3. Sandal, J-U. (2020): *Book & Library: searching the World's Libraries*. Finstadjordet: Sandal Institute. <https://janusandal.no/images/books//Book%20and%20Libray%20The%20Hunt%20Goes%20On%20in%20the%20Worlds%20Libraries.pdf>

Tomasz Kałużny

doktor, adiunkt,

Wydział Prawa, Uniwersytet w Białymstoku

(Białystok, Polska)

t.kaluzny@uwb.edu.pl

ORCID: 0000-0003-0687-2144

ZATRUDNIENIE CUDZOZIEMCÓW, MOBILNOŚĆ I DELEGOWANIE PRACOWNIKÓW – WPŁYW REGULACJI UNIJNYCH NA STOSOWANIE PRZEPISÓW KRAJOWYCH

W chwili obecnej zaobserwować można wiele wyzwań na rynku pracy. Z jednej strony zmiany na rynku pracy związane są ze zmianami kulturowymi i demograficznymi, globalizacją gospodarki, postępem technicznym – rozwojem internetu i technologii komunikacyjnych, zmiennym zapotrzebowaniem na pracowników potwierdzonym sytuacją wywołaną w związku z zagrożeniem COVID-19. Z drugiej – perspektywy zatrudnienia – mamy problem bezrobocia PL-6,1%, trwale wyłączenia z rynku pracy, efektywność pracy i określanie poziomu płacy, problem niedopasowania do rynku pracy, zapotrzebowanie na pracę – do roku 2030 zabraknie ok. 4 mln pracowników, migracje zarobkowe [1].

W obszarze zatrudniania pracowników w państwie członkowskim Unii Europejskiej należy pamiętać o podstawowych zasadach swobody przepływu osób. Zgodnie z art. 21 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE), każdy obywatel Unii Europejskiej (UE) ma prawo do swobodnego przemieszczania się i przebywania na terytorium państw członkowskich, z zastrzeżeniem warunków ustanowionych prawem UE [2]. Swoboda przemieszczania się w UE należy do podstawowych praw obywateli UE i jest przez nich bardzo wysoko ceniona. Zgodnie z art. 45 TFUE swobodny przepływ pracowników opiera się na prawie do podejmowania pracy w innym państwie członkowskim i równym traktowaniu obywateli państw UE w zakresie wynagrodzenia oraz innych warunków pracy i zatrudnienia (szczegółowe regulacje - rozporządzenie 492/2011 w sprawie swobodnego przepływu pracowników wewnątrz Unii).

W ramach unijnej swobody przepływu osób należy zwrócić uwagę m.in. na możliwość korzystania ze swobody przemieszczania się w celu podejmowania pracy zarobkowej w innym państwie członkowskim – „klasyczna” swoboda migracji dotyczy sytuacji, w której obywatel danego kraju członkowskiego UE

przemieszcza się do innego kraju i nawiązuje umowę o pracę z tamtejszym pracodawcą (bez ubiegania się o zezwolenie na pracę). Podobnie obywatele państw trzecich korzystają z „klasycznej swobody migracji” podejmując zatrudnienie w państwach członkowskich UE (legalizacja pobytu i uzyskanie zezwolenia na pracę). Pracownicy migrujący uzyskują pełen dostęp do rynku pracy państwa przyjmującego i objęci są unijnym zakazem dyskryminacji ze względu na przynależność państwową (nakaz równego traktowania w zatrudnieniu).

Kwestii zatrudniania i delegowania pracowników dotyczą także traktatowe regulacje swobody świadczenia usług. Zgodnie z art. 56 TFUE, zasadniczo zakazane są ograniczenia w swobodnym świadczeniu usług wewnątrz UE w odniesieniu do obywateli państw członkowskich mających swe przedsiębiorstwo w państwie członkowskim innym niż państwo odbiorcy świadczenia. Definicja usług zawarta w art. 57 TFUE jest szeroka i wynika z niej, że usługami są świadczenia wykonywane zwykle za wynagrodzeniem w zakresie, w jakim nie są objęte postanowieniami o swobodnym przepływie towarów, kapitału i osób. Mogą one obejmować zwłaszcza działalność o charakterze przemysłowym, handlowym, rzemieślniczym, czy wykonywanie wolnych zawodów.

W ramach swobody świadczenia usług regulowane są np. przypadki delegowania pracowników „z terytorium” RP i „na terytorium” RP, gdy przedsiębiorcy:

a) delegują pracowników na własny rachunek i pod swoim kierownictwem na terytorium Państwa Członkowskiego, w ramach umowy zawartej między przedsiębiorstwem delegującym a odbiorcą usług, działającym w danym Państwie Członkowskim

b) delegują pracowników do zakładu albo przedsiębiorstwa należącego do grupy przedsiębiorców na terytorium Państwa Członkowskiego

c) jako przedsiębiorstwo pracy tymczasowej lub agencja wynajmująca personel wynajmuje pracownika przedsiębiorstwu, prowadzącemu działalność gospodarczą lub działającemu na terytorium Państwa Członkowskiego

„o ile istnieje stosunek pracy między przedsiębiorstwem delegującym a pracownikiem delegowanym w okresie delegowania.

Wreszcie w omawianym zakresie zatrudniania pracowników istotny może być także reżim prawny unijnej swobody przedsiębiorczości. Zgodnie z art. 49 TFUE, ograniczenia swobody przedsiębiorczości obywateli jednego państwa członkowskiego na terytorium innego państwa członkowskiego są zasadniczo zakazane. Zakazane są także ograniczenia w tworzeniu agencji, oddziałów lub filii przez obywateli danego państwa członkowskiego na terytorium innego państwa członkowskiego. Swoboda przedsiębiorczości jest przy tym rozumiana szeroko i obejmuje podejmowanie oraz wykonywanie działalności prowadzonej na własny rachunek, jak również zakładanie i zarządzanie przedsiębiorstwami, na warunkach określonych przez ustawodawstwo państwa przyjmującego dla własnych obywateli. Swoboda przedsiębiorczości dotyczy także spółek w rozumieniu art. 54 TFUE (szeroka definicja obejmująca spółki prawa cywilnego i handlowego oraz inne podmioty, których działalność nastawiona jest na osiągnięcie zysków).

Wykonywanie pracy w ramach przeniesienia wewnątrz przedsiębiorstwa określa dyrektywa 2014/66 z 15.05.2014 w sprawie warunków wjazdu i pobytu obywateli państw trzecich w ramach przeniesienia wewnątrz przedsiębiorstwa – ustawa z dnia 24.11.2017 o zmianie ustawy o cudzoziemcach oraz niektórych ustaw (Dz.U.2018.107).

„Przeniesienie wewnątrz przedsiębiorstwa” oznacza czasowe oddelegowanie (celach zawodowych lub szkoleniowych), obywatela państwa trzeciego, którego miejsce pobytu w momencie składania wniosku o zezwolenie na przeniesienie wewnątrz przedsiębiorstwa znajduje się poza terytorium państw członkowskich, z przedsiębiorstwa, które ma siedzibę poza terytorium państwa członkowskiego i z którym obywatel państwa trzeciego jest związany umową o pracę, do jednostki należącej do tego przedsiębiorstwa lub tej samej grupy przedsiębiorstw z siedzibą w tym państwie członkowskim, oraz w stosownym przypadku mobilność między jednostkami przyjmującymi mającymi siedzibę w jednym lub kilku państwach członkowskich. Wykonywanie pracy w ramach przeniesienia wewnątrz przedsiębiorstwa wymaga zezwolenia na pobyt czasowy i pracę.

Bibliografia:

1. Główne kierunki migracji zarobkowych - raport Najwyższej Izby Kontroli dostępny na stronie: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewjFsOrVrLzSA>

[hUG-6QKHQx6D2QQFjAAegQIARAC&url=https%3A%2F%2Fwww.nik.gov.pl%2Ffaktualnosc%2Fpanstwo-niegotowe-na-cudzoziemcow.html&usg=AovVaw0eshaf1C85iVzSi9qGLJIT](https://www.nik.gov.pl/faktualnosc/panstwo-niegotowe-na-cudzoziemcow.html)

2. Wersja skonsolidowana Traktatu o funkcjonowaniu UE dostępna na stronie: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewjOzqy1rrzsAhVJzqQKHdD9C2gQFjAAegQIAxAC&url=https%3A%2F%2Feur-lex.europa.eu%2Flegal-content%2FP_L%2FTXT%2F%3Furi%3Dcellex%253A12012E%252FTXT&usg=AOvVaw1-hLR4qc7h6C-zEJDNj7JT
3. Ustawa z dnia 26.06.1974 Kodeks pracy, Dz.U.2020.1320, tekst ustawy dostępny na stronie: https://www.google.com/url?sa=tct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewjOzqy1rrzsAhVJzqQKHdD9C2gQFjAAegQIAxAC&url=https%3A%2F%2Feur-lex.europa.eu%2Flegal-content%2FP_L%2FTXT%2F%3Furi%3Dcellex%253A12012E%252FTXT&usg=AOvVaw1-hLR4qc7h6C-zEJDNj7JT

Katarzyna Bagan-Kurluta

dr hab., prof. UwB

Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku

(Białystok, Polska)

bagan-kurluta@uwb.edu.pl

ORCID: 0000-0001-8551-6214

MIEDZY ADOPCJĄ A SUROGACJĄ. PROBLEMY MIĘDZYNARODOWE

Do niedawna adopcja była jedyną formą, która pozwalała na stworzenie więzi rodzinnej, która nie wynikała z normalnych relacji między kobietą i mężczyzną, przyszłymi rodzicami dziecka. Dotyczyło to tak adopcji krajowych, a więc takich, które miały miejsce wewnątrz jednego kraju, których stronami byli z reguły jego mieszkańcy (obywatele), jak i międzynarodowych, pojmowanych jako ustanowienie więzi rodzinnej między osobami pochodzącymi z różnych obszarów prawnych [1, str.10]. W związku z rozwojem technik wspomaganego rozrodu możliwe stało się najpierw odróżnienie ojcostwa prawnego od biologicznego (co w praktyce, bez użycia sztucznych sposobów, było także oczywiście możliwe), następnie stworzenie sytuacji gdy kobieta rodzi dziecko, które nie jest z nią genetycznie spokrewnione. To niekwestionowane osiągnięcie medycyny okazało się dość kłopotliwe w sferze konsekwencji prawnych. Mimo że pierwsze dziecko z probówki przyszło na świat w 1978 r. [2, str.2], do dnia dzisiejszego nie ma na świecie jednolitych rozwiązań prawnych pozwalających na inny niż tradycyjny sposób określenia macierzyństwa. Oprócz państw, w których dopuszczalne są surogacje, są takie, których prawo wyraźnie ich zakazuje, co więcej karze za ich komercjalizację i pośredniczenie w nich. Macierzyństwo zastępcze nie ma jednolitego oblicza. Najprostsze jest wyróżnienie surogacji tradycyjnej (takiej, w której rodzica kobieta jest także genetyczną matką dziecka) i surogacji gestacyjnej, w której kobieta, która rodzi dziecko nie jest z nim spokrewniona. Oczywisty opór budzi uznanie pierwszej z nich za prawnie dopuszczalną, przede wszystkim z tego powodu, że umowa surogacji przewiduje wówczas oddanie innej osobie własnego dziecka. Ponadto kontrowersję budzi również sytuacja, gdy w miejsce matki wchodzi mężczyzna - dziecko jako rodziców ma dwóch mężczyzn lub nie ma w ogóle matki, mając jedynie ojca. Kontrowersje te wynikają z odmienności tych sytuacji od klasycznego wzorca rodziny: matka-ojciec-dziecko, ale już nie z braku ich występowaniu w realu, w którym możliwe jest tak funkcjonowanie par homoseksualnej, jak i wychowywanie dziecka nieznaną matką przez mężczyznę (wówczas co prawda jest mało prawdopodobne aby mógł on być genetycznym ojcem dziecka). W tej dość powikłanej sferze powiązań i konfliktów między rzeczywistością, postępem medycyny i prawem doszło do zdeprecjonowania roli i funkcji adopcji jako takiej. Okazała się ona bardzo użytecznym narzędziem stosowanym jako uzupełnienie surogacji, w sytuacjach gdy niemożliwe jest uznanie, że kobieta która nie urodziła dziecka jest jego matką. Oznacza to, że zawarcie umowy surogacji przez tzw. rodziców socjologicznych (a więc tych, którzy chcą w przyszłości być rodzicami poczętego w konsekwencji surogacji dziecka) skutkuje uznaniem mężczyzny za ojca dziecka oraz koniecznością adoptowania dziecka przez jego żonę, po wcześniejszym zrzeczeniu się praw rodzicielskich przez surogatkę. Polska jest krajem, w którym umowy surogacji nie zostały uregulowane przepisami prawa. Z jednej strony zatem można twierdzić, że są one dopuszczalne z racji na wynikającą z kodeksu cywilnego swobodę zawierania umów, można także negować ich zasadność z przyczyny niezgodności z porządkiem publicznym [3, str. 568]. Jeśli jednak oddzielić samą umowę od jej konsekwencji, to należy zauważyć, że Ustawa o leczeniu niepłodności z 2015 r. wprost zabrania obrotu komórkami, a kodeks rodzinny i opiekuńczy określa matkę jako kobietę, która urodziła dziecko, nie dając możliwości ukształtowania macierzyństwa w inny

sposób, oczywiście oprócz adopcji. Wynikać z tego by mogło, że w Polsce surogacje są niestosowane, co jest wnioskiem błędnym. Skala problemu jest z oczywistych przyczyn nieznana i trudną ją ocenić i oszacować skalę zagrożeń jakie w przyszłości mogą wynikać z zakłamanego stanu cywilnego dziś urodzonych dzieci. Na Ukrainie sytuacja wydaje się wyglądać odmiennie, ponieważ surogacje są dopuszczalne w przypadku heteroseksualnych par małżeńskich, które z reguły powinny mieć problemy zdrowotne z prokreacją, i w których z reguły matka nie powinna mieć więcej niż 51 lat. Określenie „z reguły” podkreśla pewną, jak można odczytać z lektury informacji zawartych na stronach internetowych firm pośredniczących w surogacjach, płynność tych warunków i brak ich rygorystycznego przestrzegania w praktyce. Ponadto surogacje mogą być stosowane tylko wobec obcokrajowców, których prawa ojczyste ich nie zakazują [4, str. 236-237]. Niepoślednią rolę w dość swobodnym stosowaniu surogacji, jak można sądzić po doniesieniach prasowych, a nawet dziennikarskich śledztwach prowadzonych w Polsce, odgrywa terytorialna bliskość między Ukrainą i Polską. Oznacza to, że w przypadku, gdy istnieje jakaś trudność z pozyskaniem dziecka z surogacji na Ukrainie, najłatwiejszym rozwiązaniem jest przywiezienie do polskiego prywatnego szpitala ciężarnej kobiety z Ukrainy. W tym szpitalu dziecko przychodzi na świat, a następnie jest odbierane przez socjologicznych rodziców i wywożone do ich kraju jako ich własne dziecko. Ułatwia to funkcjonowanie Polski w strefie Schengen i w Unii Europejskiej, gdzie brak jest kontroli granicznej. Pod znakiem zapytania pozostaje kwestia sposobu uzyskania aktu urodzenia dziecka z wpisanymi danymi rodziców socjologicznych, wydaje się jednak, że problem ten nie jest na tyle istotny żeby zatamować falę surogacji. Co ciekawe, w tym kontekście, właśnie z brakiem uznania dzieci za swoje zmagano się wcześniej szereg par pochodzących z Francji, Niemiec i Włoch, które po przywiezieniu do swoich krajów dzieci urodzonych w USA i Rosji pozostawały w niepewności co do powstałej relacji rodzicielskiej, a także i dalszego losu dzieci. Ilustracją ich zmagani są orzeczenia wydane przez Europejski Trybunał Praw Człowieka, m.in. w sprawie *Menesson przeciwko Francji*, w której wyrok zapadł w 2014 r. Dość szczególne i, jak się wydaje, sugerujące przyjęcie w przyszłości jakiegoś rozwiązania prawnego ma one w sferze określenia, że w sprawach takich, o ile w wyniku braku uznania postulowanej relacji rodzicielskiej nie doszło do pogwałcenia wynikającego z art. 8 Europejskiej konwencji praw człowieka i podstawowych wolności prawa do życia rodzinnego wobec dorosłych skarżących (tj. rodziców socjologicznych), to takie pogwałcenie miało miejsce wobec dzieci. Czy oznacza to zatem, że w imię dobra dziecka i jego prawa do życia rodzinnego należy stworzyć mechanizmy, dzięki którym możliwe jest uznanie powstałej w drodze surogacji relacji rodzinnej? Słusznym wydaje się, tak jak w prawie amerykańskim, oderwanie kwestii dopuszczalności umowy surogacji od jej skutków, czyli samej surogacji i urodzenia się dziecka (choć samo zawarcie umowy oczywiście nie gwarantuje, że dziecko się urodzi). Wówczas możliwe jest skupienie się na losie urodzonego dziecka i zastanowienie się co w tak osobliwej sytuacji jest dla niego najkorzystniejsze - więc czy korzystniejsze jest uznanie, że jest ono dzieckiem socjologicznych rodziców, w sytuacji gdy kobieta, która je urodziła go nie chce, czy wymuszone pozostawienie go przy niej nawet w sytuacji, gdy genetycznie jest ono spokrewnione z rodzicami socjologicznymi? Czy problem jest na tyle palący, żeby o nim dzisiaj dyskutować i czy nie dostrzega go polski ustawodawca? Surogacje nie są zjawiskiem nowym, a dyskusje na ich temat toczą się już od paru dekad. Ostatnie zostały sprowokowane wspomnianym wątkiem ukraińskim, a jak się również wydaje, pewnym niespodziewanym potraktowaniem terytorium Polski jako miejsca „przesiadkowego”, „tranzytowego” i wykorzystaniem dobrodziejstw przynależności kraju do struktur unijnych. Z jednej strony można twierdzić, że nie powinny nas w ogóle interesować sytuacje, w których cudzoziemcy rodzą w Polsce dzieci i natychmiast z nimi wyjeżdżają za granicę (ani oni, ani dzieci nie mają z Polską nic wspólnego - oprócz faktu przyjścia dziecka na świat). Z drugiej strony paradoksalne byłoby, wbrew przyjętej mniej lub bardziej wyraźnej ścieżce legislacyjnej w kierunku zakazania surogacji, dopuszczenie aby sytuacje takie, traktowane nie jako przypadkowe, a jako działania prowadzone z premedytacją przez organizatorów surogacji, nabrały bardziej masowego charakteru. Odpowiedzią na pytanie czy ustawodawca nie widzi problemu jest zmiana kodeksu karnego zmierzająca w kierunku uniemożliwienia adopcji kamuflujących wcześniejszą surogację, tj. wprowadzenie art. 211a. Podsumowując, adopcje miały być dokonywane w interesie dziecka, a nawet ich międzynarodowa odmiana powstała ze współczucia dla osieroconych dzieci. Surogacje realizują potrzeby rodziców, zupełnie wyabstrahowane od dobra dziecka. Niepokojące jest, szczególnie z punktu widzenia sierot umieszczonych w instytucjonalnych formach opieki/pieczy, że z czasem surogacje zastąpią adopcje. Bo któż weźmie cudze, obciążone chorobami dziecko, jeśli może mieć swojego zdrowego niemowlaka (chorego może przecież od surogatki nie odebrać)?

Bibliografia:

1. Bagan-Kurluta K., Przysposobienie międzynarodowe dzieci, Białystok 2009.
2. Veer S., Rizvi Z., Maybe Baby, „Court Uncourt”, Volume I, issue VI, 2014.
3. Rodziewicz P., Wybrane zagadnienia prawa prywatnego międzynarodowego dotyczące surrogate motherhood, w: Mostowik P. (red.), Fundamentalne prawne problemy surrogate motherhood. Perspektywa krajowa, Warszawa 2019.
4. Zeniv M., Macierzyństwo zastępcze w prawie ukraińskim, w: Mostowik P. (red.), Fundamentalne prawne problemy surrogate motherhood. Perspektywa krajowa, Warszawa 2019.

Fabrizio Cesareo

Ph.D. Candidate in Civil Law, Sea Law and Tax Law
University of Bari “Aldo Moro”

Ionic Department in “Legal and Economic System of Mediterranean: Society, Environment, Culture”

(Taranto, Italy)

fabrizio.cesareo@uniba.it

ORCID 0000-0002-4453-6574

opiekun naukowy: dr hab. Joanna Radwanowicz-Wanczewska

Katedra Prawa Administracyjnego, Uniwersytet w Białymstoku

(Białystok, Polska)

j.radwanowicz@uwb.edu.pl

ORCID [0000-0002-2244-7546](https://orcid.org/0000-0002-2244-7546)

**FOREIGN MINORS UNACCOMPANIED IN THE ITALIAN AND EUROPEAN LEGISLATION.
BEST INTEREST OF THE CHILD AND FAMILIAR CUSTODY**

The protection of unaccompanied foreign minors represents an essential point of European policy and of the various legal systems. In this sense, Italy represents the country with the highest rate of presence of these subjects, which at 31st December 2017 were registered in 18,303. This is why in Italy has been launched the Law n. 47 of 7th April 2017, relating to the entire path of the UFM. This law has the advantage of being the most protectionist in the European framework and complying with the guidelines of the European Commission and the European Court of Human Rights. Of undoubted importance is the concept, expressed in the aforementioned law, which sees unaccompanied foreign minors equated with minors of Italian or European citizenship, given their vulnerability in terms of related rights. The principle recalled by the so-called "Zampa Law", named after Senator Sandra Zampa, is that of the "best interests of the minor", according to which, in Article 3, in no case can the refusal of entry at the border of an UFM be ordered and where, in Article 2, in unaccompanied foreign minor present in the territory of the State means the minor without Italian citizenship or of the European Union who is for any reason in the territory of the State or who is otherwise subject to Italian jurisdiction, without assistance and representation by parents or other adults legally responsible for him under the laws in force in the Italian system.

The European Union began to be interested in this discipline starting from the nineties, but this case reached its maximum expression with the 2009 Stockholm Program on the prevention, protection and assistance for repatriation in relation to the concepts of freedom, security and justice as well as with Article 24 of the Charter of Fundamental Rights of the European Union in the matter of the "best interests of the child" [1, p. 1 et seq.].

In addition, another crucial point is that of the support measures provided for in the event of custody and in this context, Law no. 47/2017 inserts in Article 2 of Law no. 184/1983, the new paragraph 1 bis according to which local authorities can promote the awareness and training of foster carers to encourage family custody of UFM, as a priority over hospitalization in a reception facility. This regulatory provision clearly favors the entrusting of unaccompanied foreign minors to a foster family rather than placement in a

reception facility; in fact, Article 19, Paragraph 7 quater, establishes that if suitable family members are identified to take care of the UFM, this solution must be preferred to community placement. From the rationale of the institute it is clear that the legislator favors a strengthening of the right to family unity, provided that these family members are actually suitable for responsible individual care. Moreover, Article 13, Paragraph 2, in relation to special support measures, states that when an unaccompanied foreign minor, upon reaching the age of majority, despite having undertaken a path of social integration, requires prolonged support aimed at the success of this path aimed at autonomy, the juvenile court may have, even at the request of the social services, with a motivated decree, the assignment to social services, in any case no later than the age of twenty-one.

Now, it should be noted that the status of a foreign minor without assistance and representation by parents or other adults legally responsible for him cannot be superimposed on the state of abandonment provided for in Article 8 of Law n. 184/1983, as a prerequisite for the declaration of adoptability of the minor and which involves an assessment inherent in the irreversible and definitive unfitness of the parents to comply with the duties of education and care of the same.

The entire "Zampa Law" revolves around the concept of the so-called "best interest of the child", which aims precisely to protect the minor who, in need of assistance, has only arrived in Italian territory without their parents. Pursuant to Article 19 of Legislative Decree n. 142/2015, the first reception of the UFM takes place in special residential structures intended exclusively for them for a period not exceeding thirty days.

But with regard to family custody, the unaccompanied foreign minor could be entrusted to relatives within the fourth degree, if present on the Italian territory or, failing that, he could be welcomed by a family of the same ethnicity as the minor who favors integration into society, which represents a valid support and which provides for the formation of a cultural identity; this mechanism would end up responding, therefore, to the juridical institute of parental responsibility as outlined in Articles 330-333 of the Italian Civil Code. In this sense, local territorial bodies must raise the awareness of minors by starting paths aimed at opening up to different ethnic groups, therefore aimed at inclusion. If the choice of parental custody does not present itself as the most suitable due to situations of hardship and precariousness, the appointment of a so-called "voluntary guardian", chosen from outside the family, could represent an excellent alternative [2, pp. 543-548].

Another of the changes made by Law no. 47/2017 relates to adoption, eliminating the prohibition of entry into the state of minors without a visa, for the purposes of international adoption, or unaccompanied by parents or relatives by the fourth degree.

As can be seen from the analysis of the institutions, the common feature is highlighted by the time factor, as immediacy acts as a general principle of effectiveness and effectiveness in the protection of the minor who must be promptly helped. Therefore, the problem that arises in this discussion is that of coordinating the principles and categories in the context of the protection of the minor who is in a problematic situation [3, p. 710 et seq.].

References:

1. Di Pascale A. and Cuttitta C. (2019), La figura del tutore volontario dei minori stranieri non accompagnati nel contesto delle iniziative dell'Unione Europea e della nuova normativa italiana. In *Diritto, immigrazione e cittadinanza*, 1.
2. Mantovani M. (2018), L'affidamento di minori stranieri non accompagnati. In *Commentario del codice civile*, diretto da Gabrielli E., Della Famiglia, a cura di Di Rosa G., *Leggi complementari*. Utet: Torino.
3. Senigaglia R. (2017), Considerazioni critico-ricostruttive su alcune implicazioni civilistiche della disciplina sulla protezione dei minori stranieri non accompagnati. In *Jus civile*, 6.

dr Renata Tanajewska

adiunkt w Zakładzie Prawa Handlowego

Katedra Prawa Cywilnego i Handlowego

Wydział Prawa

Uniwersytet w Białymstoku

ORCID: 0000-0002-5673-1852

r.tanajewska@uwb.edu.pl

PRAKTYCZNE ASPEKTY EUROPEJSKICH ZGRUPOWAŃ INTERESÓW GOSPODARCZYCH (EZIG).

Prace nad utworzeniem Europejskiego Zgrupowania Interesów Gospodarczych rozpoczęły się w 1973 r. Przyczyną ich wszczęcia było dążenia do ujednoczenia rynku tak, aby zapewnić jak najszerszemu gronu podmiotów możliwość współpracy gospodarczej. Pierwsza koncepcja funkcjonowała w oparciu o projekt przyjęty w prawie francuskim, tj. *Groupement d'Interet Economique*. Została rozpatrzona przez Komisję 21 grudnia 1973 roku. Nie był to jednak finał prac nad stworzeniem nowej struktury prawnej sprzyjającej integracji. Przez następne lata wzajemnie wykluczały się kolejne koncepcje współpracy, zanim wyłoniła się ostateczna wersja [1, s. 8]. Największe kontrowersje budziła kwestia, czy EZIG powinno funkcjonować w formie przedsiębiorstwa, tym samym czy zasadne jest powoływanie nowej formy prowadzenia działalności przy dobrze funkcjonujących regulacjach krajowych. Podejmowano polemikę, czy konieczne jest dla realizacji procesów integracyjnych powoływanie ponadnarodowych struktur organizacyjnych, czy może lepiej byłoby stworzyć elastyczniejsze przepisy odnoszące się do podejmowania działalności gospodarczej o charakterze międzynarodowym, jednakże w oparciu o struktury organizacyjno-prawne przewidziane prawem krajowym. W konsekwencji długoletnich prac nad projektem, Komisja przedstawiła końcowy projekt Europejskiego Zgrupowania Interesów Gospodarczych, który następnie został przyjęty dnia 25 lipca 1985 r. w formie Rozporządzenia nr 2137/85 z terminem obowiązywania od 1 lipca 1989 r. Rada Wspólnot Europejskich przyjęła niniejszy akt w celu realizacji i zapewnienia kompatybilności zasad integracji zawartych w Traktacie ustanawiającym Europejską Wspólnotę Gospodarczą, w szczególności jego art. 235, w tym w szczególności wracając szczególną uwagę na sprzyjanie harmonijnemu rozwojowi działalności gospodarczej oraz stałemu i zrównoważonemu rozwojowi całej Wspólnoty. Mając powyższe na uwadze, konieczne stało się stworzenie sprawnie funkcjonującego wspólnego rynku oferującego warunki tożsame do warunków rynku krajowego, a jednak o zakresie ponadnarodowym. Za sprawą rozporządzenia stworzono ramy prawne umożliwiające stworzenie klarownego i jednolitego systemu prawnego urzeczywistniającego ideę harmonizacji rynku i pozwalającego na dostosowanie działalności prowadzonej przez osoby fizyczne, spółki i inne jednostki organizacyjne do warunków rynku europejskiego tak, aby mogły prowadzić efektywną współpracę transgraniczną [2, s. 1].

W Polsce struktura EZIG pojawiła się później, ze względu na późniejsze przystąpienie do Unii Europejskiej, jednakże jak każde państwo członkowskie Polska także została zobowiązana do dostosowania przepisów prawa gospodarczego i handlowego do wymogów stawianych przez prawo unijne [3, s. 133]. W konsekwencji zasady działalności EZIG z siedzibą w Polsce określa ustawa z dnia 4 marca 2005 r. o europejskim zgrupowaniu interesów gospodarczych i spółce europejskiej [4] (dalej: *ezig.se*).

W doktrynie uwidacznia się pogląd, zgodnie z którym EZIG ma postać hybrydalną, gdyż wykazuje cechy spółki jawnej, co związane jest głównie w odesłaniach do stosowania przepisów o spółce jawnej w zakresie nieuregulowanych rozporządzeniem, czy *ezig.se*, a oprócz tychże elementów może posiadać strukturę organizacyjną charakterystyczną spółkom kapitałowemu [5, s. 1780]. Celem jednak EZIG jest realizacja wspólnego przedsięwzięcia, co jest cechą zindywidualizowaną dla formy organizacyjno-prawnej, jaką jest konsorcjum. Forma ta nie jest określona przepisami prawa w zakresie zasad jej tworzenia, jednakże sprzyja realizacji wspólnych celów konsorcjantów. W oparciu o powyższe cechy uznaje się, że charakter prawny EZIG jest mieszany.

W literaturze zauważa się podobieństwo EZIG do konsorcjum. Uznaje się, że konsorcjum jest klasyczną postacią *joint venture*. Tym samym współuczestnicy nie tracą samodzielności gospodarczo-prawnej, a jedynie zobowiązują się do wspólnego podejmowania czynności mających na celu urzeczywistnienie określonego celu gospodarczego. Wiąże się to jednak z ponoszeniem wspólnego ryzyka, ale także odnoszenia korzyści [6, s. 21-22]. Analizując powyższe cechy konsorcjum stwierdzić należy

podobieństwo do działalności EZIG, które działa w celu osiągnięcia celu, jednakże nie jest stwierdzone wprost, że cel ten ma być gospodarczy.

Natomiast pewne jest, że podobnie, jak konsorcjum, EZIG prowadzi swoją działalność w celu osiągnięcia zysku na rzecz swoich współuczestników. EZIG nie posiada odrębnego majątku, zatem, jeżeli pojawi się strata, członkowie EZIG ponoszą wszelką odpowiedzialność wynikającą z przyczyn jej powstania. Wewnętrzny zakres ponoszonej odpowiedzialności, tzn., który członek w jakim zakresie odpowiada za poniesioną stratę, może być ustalony na zasadach ogólnych, bądź w oparciu o postanowienia umowy EZIG. Analogicznie, jeżeli pojawi się zysk, zostanie podzielony zgodnie z postanowienia umowy pomiędzy członkami EZIG.

EZIG przypomina także konsorcjum ze względu na perspektywę działania. EZIG ma tożsame przesłanki do utworzenia, jak konsorcjum, tj. minimalizacja kosztów indywidualnych oraz maksymalizacja podejmowanych inicjatyw.

Na gruncie polskiej doktryny uwidacznia się pogląd, zgodnie z którym EZIG ma na celu prowadzenie działalności gospodarczej wspierającej działalność gospodarcze prowadzone przez poszczególnych członków EZIG. Tym samym za pomocą EZIG realizowany ma być cel wspólny wszystkim członkom, jednakże niemożliwy do osiągnięcia indywidualnie. Uznaje się to za aspekt finansowo-gospodarczy, stanowiący podstawę do wyznaczenia celu działalności EZIG [6, s. 51].

W związku z powyższym należy rozumieć EZIG jako instytucję prawa umożliwiającą w optymalny sposób realizację inwestycji o dużych rozmiarach i zasięgu międzynarodowym, przez zaangażowanie potencjału ekonomicznego, merytorycznego i osobowego członków tejże instytucji. Wówczas pojawia się klarowny wniosek, że EZIG przynosząc zysk, nie powiększa swojego majątku. Jeżeli zatem wygenerowane zostaną zyski, rozdzielane są między członków zgromadzenia zgodnie z postanowieniami umowy, bądź w innym przypadku w częściach równych. Zyski osiągnięte za sprawą działania EZIG stanowią dochód członków, tym samym podlegają opodatkowaniu adekwatnie do statusu członka, które tenże dochód osiągnął [7].

Europejskie Zgrupowanie Interesów Gospodarczych, obok Spółki Europejskiej, jest ponadnarodową formą spółki, która może funkcjonować na terenie co najmniej dwóch państw członkowskich. EZIG jest integralną częścią europejskiego prawa spółek [8, s. 15]. Zastosowanie konstrukcji prawnej EZIG pozwala prowadzić działalność w skali całego rynku wewnętrznego Unii Europejskiej, bez konieczności np. każdorazowej rejestracji w zależności od miejsca prowadzenia działalności, zmian statutowych, reorganizacji strukturalnej w zależności od prawa miejsca prowadzenia działalności.

Reasumując powyższą, podstawową swym zakresem, analizę zasad funkcjonowania Europejskich Zgrupowań Interesów Gospodarczych stwierdza się, że na polskim rynku nie uwidoczniły się przesłanki do uznania tej formy współpracy ekonomiczno-gospodarczej za najkorzystniejszą przedsiębiorcom. Zestawiając dane statystyczne dotyczące tworzenia EZIG na obszarze Unii Europejskiej nasuwa się wniosek, w myśl którego stosowanie tej instytucji prawa uzależnione jest od poziomu rozwoju gospodarczego i warunków ekonomicznych całego kraju oraz pozycji kraju na rynku światowym. Wydaje się zatem, że w Polsce zagadnienia odnoszące się do EZIG są na etapie teorii budowanej w oparciu o praktykę realizowaną przez kraje bardziej rozwinięte. Na chwilę obecną popularniejszą formą realizacji dużych inwestycji, przekraczających możliwości indywidualnych przedsiębiorców, jest konsorcjum. Być może w przyszłości taka struktura, jak EZIG znajdzie powszechne zastosowanie. Tym samym trudno jest ocenić zasadność funkcjonowania Europejskich Zgrupowań Interesów Gospodarczych, gdyż nie tylko w Polsce, ale w wielu innych krajach, zwłaszcza w „młodych” unijnych krajach, w zasadzie nie mają one zastosowania.

Bibliografia:

1. T. Włudyka, *Europejskie Zgrupowanie Interesów Gospodarczych i Spółka Europejska*, Kraków 2000.
2. Patrz Rozporządzenie Rady (EWG) Nr 2137/85 z dnia 25 lipca 1985 r. w sprawie europejskiego ugrupowania interesów gospodarczych (EUIG), Dz.Urz.UE.L Nr 199.
3. J. Napierała, *Europejskie Prawo Spółek*, Warszawa 2006.
4. Dz.U. 2005 Nr 62, poz. 551 ze zm.
5. K. Oplustil, *Europejskie zgrupowanie interesów gospodarczych (EZIG)*, w: *Prawo spółek*, red. A. Kidyba, Warszawa 2013.
6. M. Sokołowski, *Europejskie Zgrupowanie Interesów Gospodarczych w prawie polskim*, wyd. C.H.Beck, Warszawa 2012.

7. Por. K. Oplustil, *Spółka Europejska i Europejskie Zgrupowanie Interesów Gospodarczych*, wyd. Wydawnictwo Prawo i Praktyka Gospodarcza, Warszawa 2005, s. 48; A. Kidyba, *Prawo spółek handlowych*, wyd. WoltersKluwer, Warszawa 2010, s. 346.
8. L. Siwik, *Odpowiedzialność zarządzających za zobowiązania Europejskiego Zgrupowania Interesów Gospodarczych i Spółki Europejskiej*, Warszawa 2011.

Urszula Drozdowska

Dr nauk prawnych, adiunkt

Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku

Białystok, Polska

drozdowska@uwb.edu.pl

ORCID: 0000-0002-7663-1904

PRAWA PACJENTA W TRANSGRANICZNEJ OPIECE ZDROWOTNEJ. CZY OBYWATEL UKRAINY MOŻE STAĆ SIĘ JEJ BENEFICJENTEM?

Migracja zarobkowa we współczesnym świecie spowodowała, że szczególnie ważna stała się kwestia zabezpieczenia potrzeb zdrowotnych imigranta. Prawo do ochrony zdrowia stanowi bowiem podstawowe prawo każdego człowieka, niewątpliwie powiązane z prawem do życia i godnością człowieka. Potwierdza to treść art. 12 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z 19.12.1966 r., zgodnie z którym państwa-strony tej umowy uznają prawo każdego do korzystania z najwyższego osiągalnego poziomu ochrony zdrowia fizycznego i psychicznego [1], jak i inne akty prawa międzynarodowego [2].

Konstytucja RP, w art. 68 ust. 1 wyraźnie wskazuje, że beneficjentem tego prawa jest „każdy”, a zatem każdy człowiek, niezależnie od obywatelstwa czy stanu, w którym się znajduje. W literaturze, jak i orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego wskazuje się, że treścią prawa do ochrony zdrowia nie jest jednak abstrakcyjnie określony stan zdrowia poszczególnych jednostek, ale możliwość korzystania z systemu ochrony zdrowia, funkcjonalnie ukierunkowanego na zwalczanie i zapobieganie chorobom, urazom i niepełnosprawności [3, s. 3]. W Polsce prawo do ochrony zdrowia jest prawem odrębnym od prawa zabezpieczeń społecznych, w związku z czym oddzielne ustawodawstwo przewiduje urzeczywistnienie prawa do korzystania z ochrony zdrowia i opieki zdrowotnej. Odróżnia się bowiem ochronę zdrowia od opieki zdrowotnej, ta pierwsza jest pojęciem znaczeniowo szerszym, obejmującym swym zakresem nie tylko świadczenia opieki zdrowotnej, ale i inne sposoby działania mające na celu ochronę życia i zdrowia [4, s. 132-133]. Kwestii organizacji systemu opieki zdrowotnej, w którym świadczenia są finansowane ze środków publicznych dotyczy przepis art. 68 ust. 2 Konstytucji RP, zgodnie z którym obywatelom, niezależnie od ich sytuacji materialnej przyznaje się prawo do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych. Zwraca uwagę zmiana podmiotowa (w porównaniu z art. 68 ust. 1 RP): beneficjentem systemu opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych staje się wyłącznie obywatel RP.

W związku z powyższym powstaje pytanie, czy obywatele Ukrainy mogą stać się beneficjentami tak określonego systemu opieki zdrowotnej?

Na postawione pytanie należy udzielić odpowiedzi twierdzącej, o ile zostaną spełnione warunki przewidziane w ustawie z dnia 27.8.2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych (dalej ustawa z 2004 r.) [5]. Ubezpieczonym w rozumieniu art. 3 ust. 1 pkt 2 tej ustawy może bowiem stać się osoba nieposiadająca obywatelstwa państwa członkowskiego UE lub EOG, jeśli przebywa na terytorium RP na podstawie wizy w celu wykonywania pracy, zezwolenia na pobyt czasowy, zezwolenia na pobyt stały, zgody na pobyt ze względów humanitarnych czy zgody na pobyt tolerowany. Wobec obywateli Ukrainy zniesiono obowiązek wizowy (począwszy od dnia 11.5.2017 r.). Mogą oni podjąć legalne zatrudnienie w ramach zezwolenia na pracę, sezonowego zezwolenia na pracę, jak i w formie uproszczonej: oświadczenia pracodawcy o powierzeniu pracy, a także prowadzić działalność gospodarczą [6]. Z tych też tytułów podlegają obowiązkowemu ubezpieczeniu zdrowotnemu. Co więcej, ubezpieczeniem zdrowotnym mogą zostać objęci krewni cudzoziemca, zamieszkujący na terenie RP. Prawo do świadczeń zdrowotnych finansowanych w ramach umów zawieranych przez Narodowy Fundusz Zdrowia ze świadczeniodawcami (tj. podmiotami wykonującymi działalność leczniczą) przysługuje następującym krewnym ubezpieczonego cudzoziemca: małżonkowi, dzieciom do 18 roku życia, uczącym się dzieciom do 26 roku życia, dzieciom ze znacznym stopniem niepełnosprawności bez limitu wiekowego oraz rodzicom i dziadkom pozostającym we

wspólnym gospodarstwie domowym z ubezpieczonym pracownikiem lub przedsiębiorcą (por. art. 3 ust. 2 pkt 6 ustawy z 2004 r.). Zakres przedmiotowy ustawy z 2004 r. obejmuje - co do zasady - wykonywanie tzw. świadczeń gwarantowanych, określonych szczegółowo w przepisach rozporządzeń Ministra Zdrowia wydanych na podstawie delegacji ustawowej zawartej w art. 31d i nast. ustawy z 2004 r. [7].

Niezależnie od wskazanych powyżej reguł ustawodawca polski przyznaje **prawo każdemu do świadczeń w stanie nagłym** (art. 19 ustawy z 2004 r.). W sytuacji nagłej (tj. zagrożenia życia lub zdrowia) - także w sytuacji braku ubezpieczenia - zgodnie z art. 15 ustawy z 15.4.2011 r. o działalności leczniczej [8] - podmiot leczniczy nie może odmówić udzielenia świadczenia zdrowotnego osobie, która potrzebuje natychmiastowego udzielenia świadczeń. Obowiązek ten jest skorelowany z art. 30 ustawy z dnia 5.12.1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty [9], jak i z art. 7 ustawy z dnia 6.11.2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta [10]. **Obowiązek udzielenia świadczenia w sytuacji nagłej nie oznacza, jednak - w sytuacji nieposiadania przez pacjenta cudzoziemca statusu ubezpieczonego zdrowotnie - że pacjent ten nie poniesie kosztów udzielenia świadczenia** [11 s. 594 i n.].

Aby uniknąć sytuacji poniesienia kosztów udzielania świadczenia zdrowotnego, obywatele Ukrainy, przebywający na terenie RP, nieposiadający statusu ubezpieczonego powinni wykupić dobrowolne ubezpieczenie zdrowotne. Warto tu wspomnieć, że wykupowane przez obywateli Ukrainy przed wjazdem do Polski komercyjne ubezpieczenie (obejmujące m.in. koszt udzielenia świadczenia opieki zdrowotnej) w praktyce często nie spełnia swej funkcji (np. nie obejmuje określonej kategorii świadczeń albo nie ma zastosowania w określonych sytuacjach ryzyka niezdrówia), co oznacza, że pomimo posiadania prywatnej polisy, osoba taka z własnych środków będzie musiała pokryć koszt udzielania świadczeń zdrowotnych.

Kwestie związane z dobrowolnym ubezpieczeniem zdrowotnym reguluje art. 68 ustawy z 2004 r. Po złożeniu wniosku (zawierającego dane tej osoby i członków jej rodziny) do wybranego oddziału NFZ podpisana jest z Funduszem umowa dobrowolnego ubezpieczenia zdrowotnego [12]. Podstawę wymiaru składki na dobrowolne ubezpieczenie zdrowotne stanowi kwota deklarowanego miesięcznego dochodu, nie niższa jednak od kwoty odpowiadającej przeciętnemu wynagrodzeniu (por. art. 68 ust. 4 ustawy z 2004 r.). W ten sposób obywatel Ukrainy nabywa status ubezpieczonego zdrowotnie.

Czy obywatel Ukrainy, mający status ubezpieczonego na terenie RP może stać się beneficjentem transgranicznej opieki zdrowotnej, a zatem opieki przysługującej na terenie innego niż Polska kraju UE?

Zasady udzielania świadczeń transgranicznych określa rozp. Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 883/2004 z 29.4.2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego [13], rozp. Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 987/2009 z 16.9.2009 r. dotyczące wykonywania tego rozporządzenia [14] oraz dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/24/UE z 9.3.2011 r. w sprawie stosowania praw pacjentów w transgranicznej opiece zdrowotnej, tzw. dyrektywa „Pacjenci bez granic” [15]. Implementacja tej ostatniej do polskiego porządku prawnego stało się powodem, dla której ustawodawca wprowadził do przepisów ustawy z 2004 r. odrębny rozdz. 2A zatytułowany: „Świadczenia opieki zdrowotnej udzielone poza granicami kraju”.

Świadczenia transgranicznej opieki zdrowotnej obejmują nie tylko świadczenia w sytuacji nagłej potrzeby zdrowotnej (niezbędne i nieplanowane), ale także inne świadczenia gwarantowane, tj. przysługujące ubezpieczonemu w jego rodzimym systemie opieki zdrowotnej (por. art. 42b i n. ustawy z 2004 r.). Świadczeniobiorca jest obowiązany do pokrycia ceny udzielonego świadczenia, a dopiero niejako następnie jest uprawniony do otrzymania od swojego Ubezpieczyciela (w Polsce od NFZ) zwrotu jego kosztów. Ten prosty mechanizm funkcjonowania transgranicznej opieki zdrowotnej nie ma zastosowania do szczepli obowiązkowych, opieki długoterminowej oraz transplantacji. Ponadto, zgodnie z art. 42e ustawy z 2004 r. udzielenie za granicą niektórych ze świadczeń gwarantowanych wymaga uzyskania uprzedniej zgody Prezesa Funduszu. Dotyczy to m.in.: świadczeń opieki zdrowotnej wysokiej jakości, wynikającego z konieczności kontrolowania kosztów i uniknięcia niegospodarności, których udzielenie wymaga pozostawiania pacjenta w szpitalu do dnia następnego lub zastosowania wysokospecjalistycznej i kosztownej infrastruktury lub aparatury i sprzętu medycznego. Pomimo zatem szerokiego ujęcia transgranicznej opieki zdrowotnej w regule podstawowej, bliższa analiza przepisów wskazuje, że po pierwsze pacjent musi dysponować własnymi środkami finansowymi, aby urzeczywistnić tę opiekę, po drugie, określone formy tej opieki, np. hospitalizacja wymagają uprzedniej zgody (promesy) Prezesa NFZ.

Wracając do postawionego pytania, czy obywatel Ukrainy, ubezpieczony zdrowotnie może stać się beneficjentem transgranicznej opieki zdrowotnej, należy wskazać, że zgodnie z rozp. unijnymi:

Nr 1231/2010 oraz Nr 987/2009 rozszerzającymi cytowane rozp. Nr 883/2004 nastąpiło zrównanie sytuacji prawnej obywateli państw trzecich, niebędących beneficjentami przepisów o koordynacji ze względu na swoje obywatelstwo z obywatelami państw UE [16].

Cudzoziemiec, niebędący obywatelem kraju UE oraz członkowie jego rodziny zostali objęci wskazanymi powyżej przepisami o koordynacji, pod warunkiem że zamieszkują legalnie na terytorium państwa członkowskiego UE. Warto tu zauważyć, że opisana, powyżej korzystna z punktu widzenia osób pochodzących z krajów spoza UE legislacja została spowodowana dążeniem do lepszej integracji obywateli państw trzecich, którzy zamieszkując legalnie na terytorium państw członkowskich, płacą składki m.in. z tytułu ubezpieczenia zdrowotnego. Przyznanie im jednolitych praw, odpowiadających tym, z których korzystają obywatele Unii ma celu jak największą integrację obszaru europejskiego. Tym samym obywatel Ukrainy byłby uprawniony np. do otrzymania karty EKUZ (Europejskiej Karty Ubezpieczenia Zdrowotnego – [17]). Ustawodawca jednocześnie wyraźnie wymienia, kto oprócz osób ubezpieczonych, może otrzymać kartę EKUZ. Będzie to np. nieubezpieczona osoba, która nie ukończyła 18 roku życia, posiada miejsce zamieszkania na terytorium RP i która uzyskała w RP status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy (art. 2 ust. 1 pkt. 3 lit. b ustawy z 2004 r.) oraz nieubezpieczona kobieta posiadająca w RP status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy oraz miejsce zamieszkania na terytorium RP w okresie ciąży, porodu lub połogu (art. 2 ust. 1 pkt. 4 lit. b ustawy z 2004 r.). Wyłom zatem wśród osób nieubezpieczonych został poczyniony dla szczególnych kategorii świadczeniobiorców: dzieci, kobiet w ciąży i w połogu. Osoby te, pomimo, że nieubezpieczone, mogą uzyskać status świadczeniobiorcy w Polsce oraz tzw. świadczeniobiorcy transgranicznego, o ile zamieszkują legalnie w krajach UE. Czynnikiem decydującym o tym przestał być czynnik obywatelstwa, a stało się nim miejsce zamieszkania.

Bibliografia:

1. Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 169.
2. Zob. też art. 5 § lit. e pkt IV Międzynarodowej Konwencji w sprawie eliminacji wszelkich form dyskryminacji rasowej z 7.3.1966 r. (Dz.U. z 1969 r. Nr 25, poz. 187), art. 11 ust. 1 lit. f i art. 12 Konwencji w sprawie eliminacji wszelkich form dyskryminacji kobiet z 18.12.1979 r. (Dz.U. z 1982 r. Nr 10, poz. 71), art. 24 Konwencji o prawach dziecka z 20.11.1989 r. (Dz.U. 1991 r. Nr 120, poz. 526 ze zm.) oraz art. 25 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych z 13.12.2006 r. (Dz.U. z 2012 r. poz. 1169).
3. L. Bosek, w: M. Safjan, L. Bosek (red.), Konstytucja RP, t. 1, Komentarz do art. 1-86, Warszawa 2016.
4. D.E. Lach, Zasada równego dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej, Warszawa 2011.
5. Tekst jedn. Dz. U. z 2020, poz. 1398.
6. Zob. art. 87 ustawy z 20.04.2004 r., o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (tekst jedn. Dz. U. z 2020, poz. 1409), wskazujący na kategorie cudzoziemców uprawnionych do wykonywania pracy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Zob. też rozp. Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 21.4.2015 r. w sprawie przypadków, w których powierzenie wykonywania pracy cudzoziemcowi na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej **jest dopuszczalne bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę (tekst jedn. Dz. U. z 2018, poz. 2273)**.
7. Zob. D.E. Lach, Kryteria kosztowe kwalifikowania świadczeń opieki zdrowotnej jako gwarantowanych a prawo do ochrony zdrowia, RPEiS 2017, nr 2.
8. Tekst jedn. Dz. U. z 2020, poz. 295 ze zm.
9. Tekst jedn. Dz. U. z 2020, poz. 514 ze zm.
10. Tekst jedn. Dz. U. z 2020, poz. 849 ze zm.
11. T. Sroka, Finansowanie świadczeń opieki zdrowotnej, w: D. Bach-Golecka (red.), System Prawa Medycznego. Organizacja systemu ochrony zdrowia, t. 3, Warszawa 2020.
12. A. Sidorko, Dobrowolne ubezpieczenie zdrowotne, MonPrPracy 2006, nr 1.
13. Dz.Urz. UE L Nr 166, s. 1.
14. Dz.Urz. UE L Nr 284, s. 1.
15. Dz.Urz. UE L Nr 88, s. 45.
16. Dz.Urz. UE L Nr 344, s. 1.
17. Zob. art. 51 ust. 1 ustawy z 27.8.2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych.

Iwona Wrońska

Doktor habilitowany, adiunkt

Wydział Prawa Uniwersytet w Białymstoku

(Białystok, Polska)

wronska@uwb.edu.pl

ORCID 0000-0002-8945-3545

MIGRACJE W EUROPIE Z PERSPEKTYWY ZJAWISKA UCHODŹSTWA KOBIEC - WYBRANE ZAGADNIENIA

Współczesne migracje w Europie są warunkowane przede wszystkim przez różnie definiowane względy ekonomiczne (poszukiwanie korzystniejszych warunków pracy lub w ogóle pracy, odpowiednich zarobków, podniesienie standardu życia rodziny), jak również często dotyczą aspektów poszukiwania ochrony prawnej w innym państwie z racji prześladowań jednostek. Problemy związane z migracją podejmowane są w licznych opracowaniach i ukazują różne jej aspekty. Jednym z nich jest kwestia migracji kobiet poszukujących ochrony prawnej z racji prześladowania i dyskryminacji ze względu na płeć, gdzie do szczególnie istotnych problemów należy handel kobietami określany jako handel żywym towarem.

Standard prawnomiędzynarodowy definiowania pojęcia „uchodźcy” nie uwzględnia *expressis verbis* przesłanki płci jako jednego z warunków umożliwiających nadanie statusu uchodźcy. Zgodnie z postanowieniami Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r. status uchodźcy jest co do zasady nadawany osobie, która „na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem, i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony tego państwa, albo która nie ma żadnego obywatelstwa i znajdując się na skutek podobnych zdarzeń, poza państwem swojego dawnego stałego zamieszkania nie może lub nie chce z powodu tych obaw powrócić do tego państwa” [2].

Handel ludźmi jako proceder przestępczy najszerzej dotyka kobiety. Dlatego też współczesne postrzeganie definicji uchodźcy, jak i przesłanek uzasadniających jego nadawanie na gruncie Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r., zostało poddane szerszej interpretacji w praktyce międzynarodowej – zwłaszcza na kanwie aktywności Wysokiego Komisarza NZ ds. Uchodźców (ang. United Nations High Commissioner for Refugees - UNHCR), stanowiąc tym samym ważny asumpt do zmiany praktyk krajowych w procedurach nadawania statusu uchodźcy w państwach europejskich. Warto tu wskazać na istotne w tym przedmiocie dokumenty UNHCR, mianowicie - *Wytyczne UNHCR w zakresie ochrony międzynarodowej: Prześladowanie ze względu na płeć w kontekście Artykułu 1A(2) Konwencji z 1951 r. i/lub Protokołu z 1967 r. dotyczącego statusu uchodźców* (dalej jako: Wytyczne z 2002 r.) [6]. Wytyczne stanowią uzasadnienie prawne objęcia ochroną prawnomiędzynarodową kobiet ze względu na płeć, jako przesłanki nadawania statusu uchodźcy. Płeć bowiem może być przesłanką wpływającą, a nawet decydującą - z racji kategorii prześladowań - o nadaniu statusu uchodźcy, szczególnie w sprawach gdzie prześladowania wiążą się z kwestią handlu kobietami [6, pkt. 18].

Drugim istotnym dokumentem w kontekście ochrony prawnomiędzynarodowej kobiet z punktu widzenia procedury handlu ludźmi są Wytyczne UNHCR pt. *Stosowanie art. 1A (2) Konwencji z 1951 r. i Protokołu z 1967 r. dotyczących statusu uchodźców ofiar handlu ludźmi i osób zagrożonych przedmiotem handlu przyjętych 7 kwietnia 2006 r.* [5]. Wskazuje się w nim, że handel ludźmi jest procederem karalnym, zarówno w prawie międzynarodowym, jak i w ustawodawstwach krajowych. Grupami społecznymi, które są szczególnie narażone na jego stosowanie to kobiety i dzieci. Wytyczne podkreślają wieloaspektowość i złożoność sposobów wykorzystywania osób dotkniętych handlem ludźmi, m.in. w celach prostytucji czy innych czynów seksualnych, w celach świadczenia pracy przymusowej, służby, niewolnictwa, czy praktyk podobnych do niewolnictwa, zniewolenia i handlu organami. Wytyczne UNHCR zarówno z 2002 r. jak i z 2006 r. uzasadniają objęcie ochroną kobiet poddawanych handlowi ludźmi ze względu na fakt, iż wspólną cechą wszystkich form tego handlu jest poniżające traktowanie ofiar. Przede wszystkim dochodzi tu naruszenia podstawowej wartości człowieka – czyli godności osobowej – poprzez uprzedmiotowienie człowieka do statusu towaru [3, s. 188]. Ten aspekt rozpoczyna całą lawinę dalszych naruszeń praw i wolności jednostek, w tym np. prawa do wolności osobistej, poszanowania integralności fizycznej, dyskryminacji ze względu na płeć etc. w dyskursie na ten temat akcentuje się konieczność rozwijania standardów dotyczących środków ochrony i pomocy ofiarom [2, s. 233 i nast.].

Podsumowanie

Współcześnie obserwować można wzmożone zainteresowanie problematyką handlu ludźmi, które znajduje swoje odzwierciedlenie w pokaźnej liczbie piśmiennictwa naukowego, prawnomiędzynarodowych, jak i krajowych regulacji prawnych. Problematyka handlu kobietami jest szczególnie istotna, stąd też przyznanie kobietom możliwości ubiegania się o status uchodźcy w oparciu o kryterium płci stanowi ważny krok w zapewnieniu skutecznego kroku w walce z tym przestępstwem. Wytyczne UNHCR stanowią tu ważny instrument interpretacyjny we wdrażaniu tej ochrony w praktyce państw. Złożoność pojęcia handlu ludźmi sprawia, że współcześnie wyodrębnia się wiele instrumentów prawnych międzynarodowych, które wpływają na walkę z procederem handlu kobietami. Są to instrumenty związane ze zwalczaniem niewolnictwa, prostytucji i pracy przymusowej oraz instrumenty ochrony praw człowieka i praw dziecka, gdzie aktywność UNHCR odgrywa ważną rolę [4, s.5].

Lista wykorzystanych źródeł:

1. Konwencja dotycząca statusu uchodźców z 1951 r., Dz.U. z 1991, nr 119, poz. 515.
2. Lasocik Z., Handel ludźmi jako przestępstwo i naruszenie praw człowieka – wyzwania dla kryminologii, „Archiwum Kryminologii” 2007, t. XXVIII.
3. Malinowska I., W. Szczepański, Współdziałanie Policji z wybranymi podmiotami w zalczeniu handlu ludźmi, „Obronność Zeszyty Naukowe” nr 1, Warszawa 2013.
4. Schloenhardt A., Morcom C., All about sex? The evolution of trafficking in persons in international law, Research paper 2011.
5. United Nations High Commissioner for Refugees, GUIDELINES ON INTERNATIONAL PROTECTION: The application of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol relating to the Status of Refugees to victims of trafficking and persons at risk of being trafficked, HCR/GIP/06/07, 7 April 2006.
6. Wysoki Komisarz NZ ds. Uchodźców, wytyczne w zakresie ochrony międzynarodowej: Prześladowanie ze względu na płeć w kontekście Artykułu 1A(2) Konwencji z 1951 r. i/lub Protokołu z 1967 r. dotyczącego statusu uchodźców, HCR/GIP/02/01 z 7 maja 2002 r.

Sylwia Leszczuk

Doktorant w Szkole Doktorskiej Nauk Społecznych
Uniwersytet w Białymstoku

(Białystok, Polska)

s.leszczuk@uwb.edu.pl

ORCID: 0000-0002-0897-3136

opiekun naukowy: dr hab. I. Wrońska

Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku

ORCID: 0000-0002-8945-3545

(Białystok, Polska)

wronska@uwb.edu.pl

ASPEKT PŁCI W KONTEKŚCIE MIGRACJI OSÓB WYSOKO WYKWALIFIKOWANYCH W EUROPIE

Jedną z czterech swobód wspólnego rynku Unii Europejskiej, obejmującej 27 krajów członkowskich, leżących na terytorium Starego Kontynentu, obok swobody przepływu towarów, swobody przepływu kapitału oraz swobody przepływu usług (także istotnej dla poruszanego tematu) jest swoboda przepływu osób. Pierwsze odniesienie się do swobodnego poruszania się w obrębie wspólnoty obywateli krajów członkowskich zawarto już w Traktacie ustanawiającym Europejską Wspólnotę Gospodarczą, tj. w 1957 r. Ustalenia dotyczyły osób uznawanych za pracowników oraz usługodawców, czyli w efekcie umożliwiały swobodny przepływ pracowników, a także swobodę przedsiębiorczości. Wraz z wprowadzeniem w Traktacie z Maastricht pojęcia obywatelstwa Unii Europejskiej, prawo do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium Unii przypisano wszystkim obywatelom krajów członkowskich.

Możliwość swobodnego przemieszczania się w obrębie Unii Europejskiej, również z zamiarem podjęcia pracy w dowolnie wybranym kraju członkowskim, sprawiło, że wiele osób zdecydowało się na migrację zarobkową. Trend ten w szczególności dobrze widoczny był po piątym rozszerzeniu Unii Europejskiej w 2004 roku, gdy 10 krajów z Europy Środkowej i Wschodniej weszło w skład państw członkowskich.

Nie należy jednakże zapominać również o obywatelach tak zwanych krajów trzecich, tj. państw nie należących do Unii Europejskiej, którzy również decydują się na migrację do Europy, celem podjęcia pracy zarobkowej. I choć ich sytuacja z prawnego punktu widzenia jest w danej perspektywie zupełnie inna, nadal stanowią oni duży odsetek migrantów, poszukujących w Unii Europejskiej możliwości zatrudnienia.

Tematyka poniższego opracowania ma się jednak odnosić do aspektu płci wysoko wykwalifikowanych migrantów i wpływu płci na ich pozycję na europejskim rynku pracy, o ile takowy wpływ można w ogóle zaobserwować. Odpowiedź sama nasuwa się na myśl, oczywistym bowiem jest, że płeć ma jednak wpływ na pozycję jednostki na rynku pracy oraz niejednokrotnie na warunki zatrudnienia, tak więc siłą rzeczy odnosić musi się również do migrantów podejmujących pracę w Europie.

Okazuje się jednak, że opracowania poruszające kwestie migracji pracowników z wysokimi kwalifikacjami w odniesieniu do aspektu płci są znikome, żeby nie powiedzieć praktycznie nieobecne w dyskursie naukowym, społecznym i politycznym, a także w ekonomicznym, co w swoich badaniach podkreśla Eleonore Kofman [1, Kofman, 2000]. Posuwa się ona nawet dalej i w swoim artykule z 2011 roku przytacza słowa Bouchera, mówiące, iż: “wykwalifikowana imigracja prześlizguje się dotychczas jako bezpłciowa historia, w której androginiczny wykwalifikowany migrant jest główną postacią, a opowiadaniem historii zajmują się głównie ekonomiści” [2, Kofman, 2011, s. 64]. W kwestii zatrudnienia migrantek zainteresowanie oraz literatura przedmiotu, o ile w ogóle, to ostatecznie skupiają się na ich obecności w silnie sfeminizowanych sektorach zatrudnienia, często niewymagających wyższych kwalifikacji, takich jak prace porządkowe, pomoc domowa czy związanych z zapewnieniem opieki i pielęgnacji.

Same wykwalifikowane migrantki zwykle koncentrują się natomiast (przynajmniej pierwotnie) na zawodach faktycznie zdominowanych przez kobiety, jednakże wciąż wymagających wysokiego wykształcenia, znajdujących się w sektorach takich jak edukacja, służba zdrowia i praca socjalna, które są regulowane przez organizacje zawodowe w ramach państw opiekuńczych [2, Kofman, 2011, s. 64]. Należy jednak zaznaczyć, iż niepokojącym jest jednak dość często zauważany proceder polegający na wejściu wykwalifikowanych migrantek na rynek pracy w ramach zawodów oscylujących wokół branż poniżej ich umiejętności, z uwag na postrzeganie ich jako mimo wszystko mniej wykwalifikowane, niezależnie od odebranej edukacji. Dostrzega się, że często jest to także spowodowane obawą migrantek, iż szukanie dobrej posady jest ryzykowne i kosztowne, natomiast podjęcie pracy o niższym prestiżu jest łatwiejsze, szybsze i pewniejsze [3, Koryś, 2009, s. 8].

Powyższe stwierdzenia sprowadzają nas z kolei do kolejnego problemu – kwestii uznawania wykształcenia otrzymanego przez migrantów (niezależnie od płci) za granicą, często w ich rodzimych krajach, nierzadko również w krajach spoza Unii Europejskiej. Eleonore Kofman w swoich badaniach zauważa, że “proces uznawania kwalifikacji w krajach Unii Europejskiej został wskazany jako główny problem integracji zawodowej i uznany za zbyt złożony, długi, kosztowny i zniechęcający dla wykwalifikowanych migrantów” [2, Kofman, 2011, s. 71]. Jest to niewątpliwie przyczyna, z uwagi na którą wiele migrantek nie pracuje w zawodach, w kierunku których otrzymała wykształcenie.

Warto zaznaczyć, iż badania wskazują, że wykształcone kobiety migrują częściej, niż wykształceni mężczyźni (ich liczby przeważają nad mężczyznami w krajach takich jak Wielka Brytania, Szwecja, Francja, Niemcy, Włochy czy Szwajcaria), jednakże część z nich ostatecznie, mimo swoich kwalifikacji, zasila rynek pracy, jak to już zostało wcześniej wspomniane, podejmując się zatrudnienia na pozycjach poniżej ich umiejętności [2, Kofman, 2011, s. 65]. Kofman wskazuje, iż mniejszej ilości kobiet udało się zdobyć pracę w preferowanych profesjach (ok. 70,5%), w porównaniu do mężczyzn (81,5%) [2, Kofman, 2011, s. 69]. Jest to tym bardziej ciekawe, gdyż na przykład Polski Instytut Ekonomiczny wprost wskazuje, że w Polsce, kraju nadal generującym pokaźne liczby emigrantów zarobkowych, wśród pracowników wysoko wykwalifikowanych jest procentowo więcej kobiet (18,7%), niż mężczyzn (13,9%) [4, wGospodarce, 2019]. Ponadto, coraz mocniej upowszechnia się przecież przekonanie, że dla osiągnięcia silnej, zrównoważonej gospodarki, konieczne jest inkorporowanie w nią większej liczby kobiet, celem wykorzystania ich potencjału [4, wGospodarce, 2019].

Należałoby założyć, iż swoiste przeoczenie migrantek jako pracowników o wysokich kwalifikacjach w pozycjach odnoszących się do danej tematyki, powodowane jest przez skupianie się na sektorach, w których wciąż natrafiają one na tak zwany “szklany sufit”. Niestety, wydaje się, iż dla znacznej większości osób, realizacja, iż kobiety mogą być przedsiębiorcami lub wykwalifikowanymi migrantami-pracownikami, jest nadal abstrakcyjna.

Należy ponadto zauważyć, że niektóre aspekty podjęcia pracy w zawodzie poza granicami rodzimego kraju mogą okazać się bardziej dotkliwe dla kobiet, niż dla mężczyzn. W szczególności podnosi się kwestię sprawowania opieki nad dziećmi, która będąc zajęciem absorbującym, może wpływać na sytuację kobiety nawet jeszcze zanim ta zdecyduje się na migrację, chociażby w aspekcie przygotowania do zmiany kraju zamieszkania, tj. na przykład w kwestii możliwości uczestniczenia w kursach językowych [2, Kofman, 2011, s.71]. Warto również zauważyć, że kwestia znalezienia zatrudnienia odpowiadającego kwalifikacjom przez kobiety może być traktowana mniej priorytetowo, szczególnie w rodzinach, w których wciąż praktykowany jest hierarchiczny, patriarchalny model podziału ról [2, Kofman, 2011, s. 71]. Ponadto zauważa się, iż migrantki częściej są postrzegane w opracowaniach jako osoby pozostające w jakimś stopniu na utrzymaniu mężczyzn, czyli jako żony, matki czy córki, a nie jako indywidualne jednostki, zdolne do podjęcia pracy zarobkowej [5, Docquier, Lowell, Marfouk, 2009, s. 297]. Wydaje się to tym bardziej dziwne, gdy dostrzeże się wzrostowy trend migracji wśród kobiet, szczególnie wykwalifikowanych i jednocześnie niezamężnych [1, Kofman, 2000, s. 54].

Brak zainteresowania sytuacją wysoko wykwalifikowanych kobiet-migrantek na europejskim rynku pracy może również opierać się na fakcie, iż świat wysokokwalifikowanych pracowników jest w powszechnym uznaniu zdominowany przez mężczyzn. Kofman wprost wskazuje, iż „ekonomiczne korzyści płynące z migracji są często analizowane jedynie w kontekście zawodów w branżach takich jak finanse, nauka i technologia, ponieważ te branże są postrzegane jako siła napędowa globalizacji, produktywności i tworzenia dobrobytu (a zatem są promowane przez państwa Unii)” [2, Kofman, 2011, s. 73], a wspomniane sektory zatrudnienia faktycznie skupiają zdecydowanie więcej mężczyzn. Dodatkowym problemem jest nieuzasadnione założenie, że migrantki, niezatrudnione w powyższych sektorach, nie posiadają umiejętności tudzież odpowiedniego wykształcenia [2, Kofman, 2011, s.73].

Mając wzgląd na przytoczone powyżej spostrzeżenia, należy stwierdzić, iż pomimo wdrażania rozmaitych polityk i regulacji mających na celu zrównanie możliwości kobiet i mężczyzn na rynku pracy, aspekt ten pozostaje jednak skierowany głównie na poszczególne rynki krajowe. Mimo podnoszenia zakazu dyskryminacji w praktycznie wszystkich unijnych aktach, wydaje się, że migranci, a przede wszystkim kobiety-migrantki, wciąż borykają się z pewnymi stereotypami, mającymi wpływ na ich życie po przeprowadzce do docelowego kraju.

Bibliografia:

1. Kofman, E., *The Invisibility of Skilled Female Migrants and Gender Relations in Studies of Skilled Migration in Europe*, International Journal of Population Geography, 2000, nr 6, s. 45-59.
2. Kofman E., *Gender and skilled migration in Europe*, Cuadernos de Relaciones Laborales, 2011, nr 30(1), s. 63-89.
3. Koryś I., *Kobiety-migrantki: warunki udanej integracji*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2009.
4. *Kobiety lepiej wykwalifikowane niż mężczyźni*, wGospodarce.pl, tekst dostępny na stronie: <http://wgospodarce.pl/informacje/72310-kobiety-lepiej-wykwalifikowane-niz-mezczyzni>, (dostęp: 24.09.2020).
5. Docquier F., Lowell B. L., Marfouk A., *A Gendered Assessment of Highly Skilled Emigration*, Population and Development Review, 2009, nr 32(2), s. 297-321.

Paulina Zadykowicz

Doktorantka trzeciego roku, Wydział Prawa, Uniwersytet w Białymstoku
(Białystok, Polska)

Opiekun naukowy: prof. dr hab. D.R. Kijowski

Kierownik Katedry Prawa i Postępowania Administracyjnego
Wydział Prawa, Uniwersytet w Białymstoku
(Białystok, Polska)

kijowski@uwb.edu.pl

ADMINISTRACYJNOPRAWNA REGULACJA NABYWANIA NIERUCHOMOŚCI PRZEZ CUDZOZIEMCÓW W POLSCE

Zgodnie z art. 21 ust. 1 w zw. z art. 20 Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483 z późn. zm.) własność prywatna stanowi przedmiot ochrony państwa, będąc podstawową wartością gospodarki rynkowej kraju, jednocześnie będąc jedną z podstawowych praw podmiotowych jednostek [1, 2]. Wkraczanie w sferę podmiotowego prawa własności możliwe jest w drodze ustawowej (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP), aktów podstawowych (np. miejscowych planów zagospodarowania

przestrzennego, będących aktami prawa miejscowego) czy też aktów administracyjnych (np. poprzez decyzję wyłączeniową). Szczególną sytuacją w tym zakresie jest ograniczenie prawa do własności cudzoziemców, co uregulowane zostało ustawą z dnia 24 marca 1920 r. o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 2278). W niniejszym wystąpieniu przedstawione zostaną podstawowe zagadnienia dotyczące administracyjnoprawnych regulacji dotyczących nabywania przez cudzoziemców nieruchomości w Rzeczypospolitej Polskiej.

Reglamentowanie dostępu cudzoziemców do rynku polskich nieruchomości początkowo wynikało z potrzeby ochrony gospodarczych interesów państwa po odzyskaniu niepodległości i gwarantować miało utrzymanie dopiero co odzyskanych ziem [3, s. 273, 4, s. 378]. Obecnie przepisom ustawy o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców przypisuje się charakter prewencyjny. Podnieść należy, że ustawa nie pozbawia cudzoziemców możliwości nabycia nieruchomości i stania się jej właścicielem, lecz uzależnia je od spełnienia wymagań stawianych przez prawo administracyjne i prawo cywilne (inaczej niż w przypadku obywateli, którzy muszą wyłącznie spełnić wymogi określone prawem cywilnym). Przedmiotowa reglamentacja sprowadza się do ustawowego wymogu uzyskania zezwolenia ministra właściwego ds. wewnętrznych na zakup nieruchomości przez cudzoziemca.

Ustawodawca, inaczej niż w ustawie z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 35), określił krąg podmiotów uznawanych za cudzoziemców. Zgodnie z art. 1 ust. 2 ustawy status cudzoziemca posiada: 1) osoba fizyczna niemająca obywatelstwa polskiego, 2) osoba prawna mająca siedzibę za granicą, 3) utworzona zgodnie z zagranicznymi przepisami spółka mająca siedzibę za granicą spółka wskazanych powyżej osób, 4) osoba prawna i spółka handlowa nieposiadająca osobowości prawnej mająca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej siedzibę, która kontrolowana jest pośrednio lub bezpośrednio przez osoby lub spółki wskazane powyżej. B. Wierzbowski zauważa, że na użytek ustawy wskazanych powyżej cudzoziemców podzielić można na dwie kategorie: z jednej strony tych, którzy co do zasady mogą nabywać nieruchomości bez zezwolenia (obywatele lub przedsiębiorcy państw członkowskich Europejskiego Obszaru Gospodarczego albo Konfederacji Szwajcarskiej w sytuacjach określonych w art. 8 ustawy), zaś z drugiej strony tych, którzy co do zasady mogą nabywać nieruchomości wyłącznie po uzyskaniu stosownego zezwolenia (pozostali cudzoziemcy) [5, LEX].

Zaznaczyć należy, że „nabyciem nieruchomości” w rozumieniu ustawy jest zarówno nabycie prawa własności, jak i nabycie prawa użytkowania wieczystego na podstawie każdego zdarzenia prawnego – takiego, z którym normy prawne łączą powstanie, zmianę lub ustanie stosunku prawnego. Z tego też względu do podstaw nabycia nieruchomości zaliczyć można w szczególności: nabycie w drodze umowy nazwanej (np. umowy kupna sprzedaży, zamiany, darowizny), nabycie w drodze spadkobrania czy nabycie na podstawie orzeczenia sądowego. Jednocześnie zauważyć należy, że przepisy ustawy zastosowania nie mają do czynności prawnych ustanawiających ograniczone prawa rzeczowe na nieruchomościach, takich jak hipoteka, zastaw, użytkowanie oraz umów o charakterze zobowiązującym, m.in. dzierżawa czy najem [6, s. 9].

Zezwolenie na nabycie nieruchomości wydawane jest wyłącznie na wniosek zainteresowanego cudzoziemca (art. 1a ust. 1 ustawy). W toku postępowania poprzedzającego wydanie decyzji, minister właściwy ds. wewnętrznych obowiązany jest do ustalenia, czy nabycie nieruchomości przez cudzoziemca nie spowoduje zagrożenia obronności, bezpieczeństwa lub porządku publicznego, a także czy nie sprzeciwiają się temu względy polityki społecznej i zdrowia społeczeństwa. Co więcej, zainteresowany uzyskaniem zezwolenia cudzoziemiec obowiązany jest do wykazania okoliczności potwierdzających jego więzi z Rzeczpospolitą Polską (których przykładowy katalog ustawodawca określił w art. 1a ust. 2 ustawy). Elementem fakultatywnym postępowania jest uprawnienie ministra właściwego ds. wewnętrznych do żądania przedstawienia dowodów i niezbędnych informacji do rozpatrzenia wniosku oraz, przy pomocy właściwych organów administracji rządowej, dokonania sprawdzenia czy nabycie nieruchomości nie spowoduje zagrożenia obronności, bezpieczeństwa państwa lub porządku publicznego oraz czy będzie zgodne z interesem państwa (art. 2 ust. 1 ustawy). Ponadto minister właściwy ds. wewnętrznych może zwrócić się do innych organów administracji publicznej, organizacji zawodowych i instytucji publicznych o wyrażenie opinii w sprawie zezwolenia na nabycie nieruchomości przez cudzoziemca (art. 2a ustawy). Opinie te nie są wiążące, jednakże mogą być uznawane za doniosły element postępowania, gdyż pomagają w ocenie spełnienia ustawowych przesłanek przez zainteresowanego nabyciem nieruchomości cudzoziemca. Elementem obligatoryjnym postępowania jest wystąpienie z wnioskiem do Ministra Obrony Narodowej (a w odniesieniu do nieruchomości rolnych – również ministra właściwego ds. rozwoju wsi), który może w terminie 14 dni (w wyjątkowych wypadkach – do 2 miesięcy) od doręczenia mu wystąpienia ministra

власниwego ds. wewnętrznych wniesć sprzeciw. Co istotne, jeżeli którykolwiek z powołanych organów sprzeciwi się wydaniu decyzji zezwalającej, minister власниwego ds. wewnętrznych jest nimi związany, a co za tym idzie, obligatoryjnie wydaje decyzję odmawiającą zezwolenia na nabycie nieruchomości przez cudzoziemca. Jednakże dopuszczalna jest sytuacja, w której organ власниwego zdecydjuje o odmowie zezwolenia jeszcze przed wystąpieniem do Ministra Obrony Narodowej oraz ministra власниwego ds. rozwoju wsi. Może to nastąpić w szczególności, gdy: niespełnione zostaną warunki określone w art. 1a ust. 1 i 2 ustawy, cudzoziemiec wnioskuje o nabycie nieruchomości większej niż 0.5 ha lub o wielkości nieuzasadnionej potrzebami wynikającymi z prowadzonej działalności gospodarczej (art. 1a ust. 5 ustawy) czy też niespełnione zostaną specjalne warunki uzależniające możliwość nabycia nieruchomości (art. 2 ust. 2 ustawy). W orzecznictwie sądowym ugruntowany jest pogląd, iż zgodnie z art. 6 ust. 1 ustawy nabycie nieruchomości wbrew przepisom ustawy, m.in. bez stosownego zezwolenia, obarczone jest bezwzględną wadą nieważności [7, 8, 9]. Co więcej, bez przedstawienia stosownego zezwolenia niedopuszczalne jest dokonywanie czynności prawnych i wpisów prawa własności oraz użytkowania wieczystego (art. 5 ustawy).

Podsumowując podnieść należy, że zezwolenie na nabycie nieruchomości przez cudzoziemca stanowi wyłącznie administracyjnoprawny instrument, dzięki któremu państwo może prewencyjnie regulować obrót krajowymi nieruchomościami wśród cudzoziemców. Wydanie zezwolenia na nabycie nieruchomości nie tworzy na rzecz cudzoziemca podmiotowego prawa – prawa własności. Administracyjnoprawna regulacja wyłącznie otwiera cudzoziemcom możliwość stawiania się podmiotem prywatnoprawnych praw rzeczowych [3, s. 277], zaś samo zezwolenie nie skutkuje ani powstaniem, ani zmianą jakichkolwiek stosunków cywilnoprawnych pomiędzy jakimikolwiek podmiotami [10].

Lista wykorzystanych źródeł:

1. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 29 lipca 2013 r., SK 12/12, LEX nr 1354444.
2. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 lipca 2014 r., SK 6/12, LEX nr 1480663.
3. M. Kumela – Romańska, *Administracyjnoprawny status cudzoziemca w Polsce*, Warszawa 2017.
4. E. Gniewek (red.), *System Prawa Prywatnego t. 3*, Warszawa 2020.
5. B. Wierzbowski, *Gospodarka nieruchomościami. Podstawy prawne*. Warszawa 2014.
6. *Sprawozdanie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z realizacji w 2018 r. ustawy z dnia 24 marca 1920 r. o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców*, Warszawa 2019.
7. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2008 r., III CZP 53/08, LEX nr 393767.
8. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 27 września 2017 r., I ACa 295/17, LEX nr 2664214.
9. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 9 maja 2016 r., VI SA/Wa 243/16, LEX nr 2073463.
10. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 18 czerwca 2004 r., V SA/Wa 185/04, LEX nr 159033.

Володимир Бурак

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри соціального права.

Львівський національний університет
імені Івана Франка
(м. Львів, Україна)
burakvj@yahoo.com

ПРО ГАЛУЗЕВУ СПРЯМОВАНІСТЬ ЗАКОНОДАВСТВА В МЕХАНІЗМІ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ В УКРАЇНІ.

Необхідним елементом механізму правового захисту прав та законних інтересів працівників є наявність відповідних норм права, які регулюють порядок здійснення захисту і правові підстави для його здійснення.

В умовах розвитку ринкових відносин постає необхідність переглянути загальнотеоретичні засади регулювання механізму правового захисту трудових прав та законних інтересів працівників.

Нормативно-правове забезпечення правового захисту трудових прав та інтересів працівників характеризується певними особливостями, які зумовлені специфікою самого механізму захисту, а також процедурою його застосування.

Однією з особливостей нормативно-правового забезпечення захисту трудових прав та інтересів працівників є галузева спрямованість законодавства.

Різноманітність законодавства, а також застосування правових норм, які належать до різних галузей є однією з причини відсутності єдиного кодифікованого акту на зразок основ законодавства чи кодексу.

Правове регулювання захисту трудових прав працівників здійснюється як нормами трудового права, так і нормами інших галузей права.

Захист індивідуальних трудових прав та інтересів працівників регулюється як КЗПП України на етапі досудового захисту так і окремими актами законодавства в залежності від обраної форми захисту. Судовий захист регулюється відповідними процесуальними кодексами, адміністративний – законом України «Про звернення громадян», а також підзаконними нормативно-правовими актами які встановлюють порядок проведення перевірок контролюючими органами дотримання трудового законодавства у тому числі за зверненнями працівників. Наявність великої кількості підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють адміністративну форму захисту прав знижує ефективність такого захисту і є ґрунтом для маніпуляцій при здійсненні захисту трудових прав.

Адміністративна форма захисту трудових прав та законних інтересів працівників регулюється нормами адміністративного права в межах діяльності адміністративних органів по розгляду звернень громадян.

Адміністративний захист трудових прав здійснюється частково в межах правовідносин нагляду і контролю за дотриманням трудового законодавства.

Відносини по нагляду і контролю за дотриманням трудового законодавства традиційно вважаються тісно пов'язаним із трудовими, як складова частину предмету трудового права. Наявність зазначених відносин у структурі відносин тісно пов'язаних з трудовими є відповідною гарантією існування усіх інших відносин, що складають предмет трудового права, а також гарантією існування та захисту трудових прав працівників. Відповідно норми, які регулюють нагляд і контроль за дотриманням трудового законодавства традиційно поміщені до відповідної глави КЗПП України.

Для більш глибокого аналізу правової природи норм, які регулюють адміністративний захист необхідно з'ясувати місце і роль правовідносин нагляду і контролю ви системі трудових правовідносин.

У науковій літературі поняття нагляду і контролю за дотриманням трудового законодавства вживають як синоніми.

Діяльності по здійсненню нагляду і контролю за дотриманням трудових прав працівників притаманні специфічні ознаки, зміст, принципи, функції і процесуальна форма.

Правовідносинам нагляду і контролю за додержанням трудового законодавства притаманний яскраво виражений публічно-правовий характер.

Звідси можна зробити висновок про те, що діяльність по здійсненню державного контролю є різновидом державного управління. Контроль за дотриманням норм трудового законодавства є різновидом державного контролю.

Публічність цих правовідносин характеризується рядом ознак. По-перше, в цих правовідносинах закладено публічний інтерес. В першу чергу це інтерес держави по зміцненню правопорядку і недопущення порушень трудового законодавства. Державний інтерес також проявляється, на нашу думку, і у сприянні охорони трудових прав та законних інтересів працівників.

По-друге, обов'язковим суб'єктом цих правовідносин є орган, або особа яка наділена певним видом владних повноважень. В першу чергу це державні органи, які наділені правом здійснення нагляду і контролю за дотриманням трудового законодавства.

По-третє, суб'єкти цих правовідносин видають акти, які є обов'язковими для виконання іншими суб'єктами. Це можуть бути як індивідуальні акти, так і нормативно-правові акти, які приймають органи контролю за дотриманням трудового законодавства в межах своєї компетенції.

Отже, можна зробити висновок, що правовідносини нагляду і контролю за дотриманням трудового законодавства належить не до предмету трудового права, а до предмету адміністративного права. Відповідно вони регулюються нормами адміністративного права.

А це свідчить, що норми, які регулюють нагляд і контроль за дотриманням трудового законодавства мають адміністративно-правову природу і не є нормами трудового права.

Поміщення зазначених норм у КЗПП України не змінює їхньої правової природи. Вони не є нормами трудового права, а нормами адміністративного права.

Оскільки об'єктом захисту трудових прав є індивідуальні та колективні трудові права то і відповідно законодавство також окремо регулює порядок захисту колективних трудових прав та

порядок захисту індивідуальних трудових прав. Порядок захисту колективних трудових прав та інтересів регулюється законом України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)». У той же час необхідно відзначити, що законодавством детально не врегульовані примирні процедури, зокрема порядок проведення переговорів, залучення незалежних посередників, третейська процедура. Потребує удосконалення правове регулювання підстав та порядку оголошення страйку. Чинний закон не регулює порядку проведення попереджувальних страйків, страйків солідарності.

Потребує також і правового регулювання самозахист трудових прав, оскільки чинне законодавство взагалі його не регулює. Є лише норма закону України «Про охорону праці», яка передбачає право працівника відмовитися від дорученої роботи, якщо створилася виробнича ситуація, небезпечна для його життя чи здоров'я або для людей, які його оточують, або для виробничого середовища чи довкілля. Норма ст. 6 закону України «Про охорону праці» також передбачає відповідні процедури здійснення такого самозахисту.

Підсумовуючи, можемо зробити висновок про те, що захист трудових прав та законних інтересів працівників здійснюється як нормами процесуальних галузей права, так і нормами трудового права, та адміністративного права. Крім того необхідно підкреслити про наявність норм трудового процедурного права, які урегульовують процедури примирення та посередництва при захисті трудових прав та законних інтересів працівників.

Ірина Бутирська

кандидат юридичних наук, асистент
кафедри процесуального права
юридичного факультету.

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

i.butyraska@gmail.com

ORCID: 0000-0002-6827-9939

МІГРАЦІЯ БАНКРУТІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Банкрутство є крайнім заходом, до якого вдається боржник, неспроможний розрахуватися зі своїми кредиторами. Природньо, що наважившись на такий серйозний крок, боржник починає шукати різноманітні варіанти полегшення свого становища та найкращі умови для списання своїх боргів. Дуже часто одним із шляхів зміни умов провадження у справі про банкрутство стає зміна місця проживання боржника. Адже, як правило, справа про банкрутство розглядається судом саме за місцезнаходженням боржника.

Як відомо, залежно від характеру меж, які перетинають мігранти, виділяють два типи міграції: внутрішня і зовнішня [1, с. 9]. Міграція банкрутів, як показує світовий досвід, також буває внутрішня і зовнішня.

Хвиля зовнішніх міграцій банкрутів свого часу охопила Великобританію. Так, законодавство Великобританії є дуже лояльним до банкрутів і дозволяє буквально за 12 місяців неплатоспроможним боржникам почати своє фінансове життя «з чистого аркушу». До брексіту стати банкрутом в Англії могла будь-яка особа з Європейського Союзу (далі – ЄС), для якої Великобританія є центром своїх основних інтересів, для чого достатньо працювати або займатися підприємницькою діяльністю на території цієї країни протягом 6-8 місяців. Відповідно до Регламенту Ради Європи про провадження у справах про неплатоспроможність від 29 травня 2000 року, рішення суду однієї з держав-членів ЄС, яке відкриває основне провадження про неплатоспроможність боржника, повинно визнаватися та виконуватися іншими державами-членами ЄС без додаткових формальностей та відповідно до законодавства тієї держави, в якій було отримано рішення суду.

Як зазначається експертами, іронія у застосуванні вказаного регламенту на практиці полягає в тому, що законодавці ЄС всіма силами прагнули уникнути такого явища, як «forum shopping». Під «forum shopping», у даному контексті, слід розуміти можливість використання судової системи держави з максимально сприятливими по відношенню до боржника законами про банкрутство. Іншими словами, регламент повинен був завадити позичальникам робити те, що вони роблять у наші дні: брати кредити в одній країні, а ставати банкрутами в іншій [2].

Як наслідок, Великобританія стала напрочуд популярною країною для так званих «банкрутів-туристів» з інших країн – особливо Німеччини, Ірландії, трохи менше – з Франції, Латвії та ряду інших країн [3].

Тепер, після брексіту, проблема міграції банкрутів з країн ЄС до Великобританії відпала, однак між іншими державами-членами ЄС потенційні банкрути і надалі можуть мігрувати в пошуках кращих умов для відкриття провадження у справі про свою неплатоспроможність.

У США «банкрутський туризм» також є досить поширеним явищем. Американський науковець Samir D. Parikh з цього приводу відзначає, що хоча його часто ганьблять, банкрутський туризм є практикою з невизначеними наслідками. Тим не менше, чинне законодавче середовище в ЄС агресивно обмежує практику. Науковець стверджує, що цим ЄС підриває свої ключові цілі економічної політики. Насправді, контрольований туризм у справах про банкрутство – такий, як це очевидно в США – допоможе створити судові центри оптимального законодавства та досвідчених юристів. Ця оцінка може здатися надмірно оптимістичною, але це явище оживило систему банкрутства США протягом останніх 30 років [4, с. 61].

21 жовтня 2019 року в Україні набув чинності Кодекс України з процедур банкрутства (далі – КУЗПБ), який, з-поміж інших нововведень, запровадив в Україні інститут банкрутства фізичних осіб. У зв'язку з цим актуальною для України стає проблема внутрішньої міграції боржників – фізичних осіб: зміна реєстрації свого місця проживання з метою зміни територіальної підсудності справи про неплатоспроможність.

Така «схема» не є новою для України. Ще за часів дії Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» боржники – юридичні особи часто змінювали своє місце реєстрації для зміни територіальної підсудності справи про банкрутство. Так, суддя Вищого господарського суду України Поляков Б.М. у справі № 904/9284/14 висловив окрему думку, відповідно до якої:

«Справа про банкрутство Підприємства Укоопспілки «Броварська Пересувна Механізована Колона», м. Дніпро, є яскравим прикладом реалізації через процедуру банкрутства «чорних» схем з неповернення банківського кредиту. Сутність такої схеми полягає в наступному: ініціювання справи про банкрутство в іншому регіоні, ніж тому, де знаходиться майно боржника... Як вбачається, справа про банкрутство Підприємства Укоопспілки «Броварська Пересувна Механізована Колона» порушена господарським судом Дніпропетровської області за заявою ТОВ «Траймакс Інвест» у грудні 2014 року. При цьому відповідно до наявного в матеріалах справи витягу з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців станом на 04 грудня 2014 року боржник з моменту державної реєстрації у 2003 році до квітня 2014 року був зареєстрований а отже здійснював господарську діяльність у м. Бровари Київської області, проте 09 квітня 2014 року (тобто, напередодні порушення справи про банкрутство) змінив місцезнаходження на м. Дніпро» [5].

Стосовно фізичних осіб – боржників на сьогодні дуже складно відслідкувати факти внутрішньої міграції потенційних банкрутів, оскільки КУЗПБ хоч і передбачає, що справа про неплатоспроможність фізичної особи розглядається господарським судом за місцезнаходженням боржника, однак не вимагає від господарського суду перевіряти, протягом якого часу боржник проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного господарського суду. Разом з тим, практика застосування КУЗПБ показує, що зміна місця реєстрації боржника для вибору «зручного» господарського суду – поширена практика.

Експерти розділяються у своїх думках, чому так відбувається, але зрозуміло одне – часто боржник переїздить з місця на місце виключно з метою отримати контроль над судовим процесом. Так, у результаті зміни суду контроль над процедурою переходить до боржника або ж кредиторів, які діють в інтересах боржника. Таким чином, наноситься шкода інтересам інших кредиторів, оскільки вони не можуть отримати належні їм кошти [6].

Вважаємо, що з метою недопущення подібних зловживань з боку потенційних банкрутів, у КУЗПБ необхідно передбачити вимогу до боржника бути зареєстрованим на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного господарського суду, хоча би протягом одного року.

Список використаних джерел:

1. Риндзак О. Т., Біль М. М. Міграція і механізми її регулювання: понятійно-термінологічний дискурс. *Міграція в умовах трансформації регіональних ринків праці України: механізми регулювання* / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»; наук. ред. У. Я. Садова. Львів, 2019. С. 7–13.

2. Смоленко А. Волна мигрантов-банкротів із ЄС захлестує Англію. URL: <https://rus.delfi.ee/projects/opinion/volna-migrantov-bankrotov-iz-es-zahlestyvaet-angliyu?id=26522197> (дата звернення: 10.09.2020).
3. O'Carol L. Ireland turns to bankruptcy tourism. *The Guardian*. 2011. 18 Feb. URL: <https://www.theguardian.com/business/2011/feb/18/ireland-property-crash-bankruptcy-tourism> (access date: 10.09.2020).
4. Parikh S. Bankruptcy Tourism and the European Union's Corporate Restructuring Quandary: The Cathedral in Another Light (November 1, 2019). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3479454> (access date: 10.09.2020).
5. Окрема думка судді Вищого господарського суду України Полякова Б.М. на постанову Вищого господарського суду України від 15.08.2017 у справі господарського суду Дніпропетровської області № 904/9284/14. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/68400496> (дата звернення: 10.09.2020).
6. Банкроты-мигранты – что заставляет должников перебираться из области в область? URL: <https://bankrotom.ru/Bankroty-migranty-cto-zastavlyaet-dolznikov-perebiratsya-iz-oblasti-v-oblast> (дата звернення: 10.09.2020).

Андрій Бутирський

доктор юридичних наук, доцент
суддя Господарського суду Чернівецької області
(м. Чернівці, Україна)
andreycv76@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3225-7017

«ПРОЦЕСУАЛЬНІ МІГРАНТИ» У ГОСПОДАРЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ: ЗЛОВЖИВАННЯ ЧИ ПРАВО

Проблема територіальної юрисдикції (підсудності) не є новою для господарського судочинства, оскільки досить часто виникають проблемні питання щодо того, який саме місцевий господарський суд має вирішувати господарський спір.

За загальним правилом, згідно ч. 1 ст. 27 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України), позов пред'являється до господарського суду за місцезнаходженням чи місцем проживання відповідача, якщо інше не встановлено цим Кодексом. ГПК України взагалі передбачає три види територіальної юрисдикції: загальну, альтернативну та виключну. І здавалось би, все чітко і зрозуміло вказано у ГПК України:

– загальна територіальна юрисдикція передбачає розгляд справи за місцезнаходженням чи місцем проживання відповідача;

– альтернативна територіальна юрисдикція надає позивачеві право вибору суду, до якого звернутися (позови у спорах за участю кількох відповідачів можуть пред'являтися до господарського суду за місцезнаходженням чи місцем проживання одного з відповідачів; позови у спорах, що виникають з договорів, в яких визначено місце виконання або виконувати які через їх особливість можна тільки в певному місці, можуть пред'являтися також за місцем виконання цих договорів тощо);

– виключна територіальна юрисдикція передбачає вирішення певного господарського спору у конкретному господарському суді (спори, у яких відповідачем є Кабінет Міністрів України, міністерство чи інший центральний орган виконавчої влади, Національний банк України, Рахункова палата, Верховна Рада Автономної Республіки Крим або Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські ради або обласні, Київська і Севастопольська міські державні адміністрації, а також справи, матеріали яких містять державну таємницю, розглядаються місцевим господарським судом, юрисдикція якого поширюється на місто Київ).

Однак, як показує практика, дуже часто сторони господарського процесу намагаються штучно змінити територіальну підсудність своєї справи. Як зазначає адвокат А. Ніколаєнко, мотиви для створення «штучної» підсудності або підсудності можуть бути різними: від бажання, щоб розгляд справи відбувся у потрібному позивачеві місці (території), до зацікавленості у розгляді справи в іншій юрисдикції, де склалася більш позитивна практика у відповідній категорії справ [1]. Таку штучну зміну територіальної підсудності можна умовно назвати «процесуальною міграцією».

Шляхів зміни територіальної підсудності може бути декілька: через зміну місцезнаходження відповідача при загальній територіальній юрисдикції, шляхом залучення в якості співвідповідача суб'єкта, який зареєстрований на «вигідній» території у випадку альтернативної підсудності тощо. Розглянемо детальніше такі ситуації.

Так, у вересні 2018 року Державне агентство резерву України звернулося до Господарського суду Волинської області з позовом до Державного підприємства «Луцький комбінат хлібопродуктів № 2» Волинської області за участю прокуратури Волинської області про відшкодування вартості матеріальних цінностей, стягнення неустойки, ціна позову 23 606 536,62 грн. Ухвалою господарського суду Волинської області від 7 грудня 2018 року справу було передано за виключною підсудністю на розгляд до господарського суду міста Києва. З наявного у матеріалах справи витягу з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських вбачається, що місцезнаходження відповідача є Волинська область. За змістом вимог ч. 5 ст. 30 ГПК України до виключної підсудності господарського суду міста Києва належать справи, матеріали яких містять державну таємницю. З матеріалів справи слідує, що підставою для передачі справи за виключною підсудністю на розгляд господарського суду міста Києва було подане позивачем клопотання від 7 грудня 2018 року, обґрунтоване необхідністю дослідження розпорядження Кабінету Міністрів України № 534-рс від 1 липня 2016 р. «Про проведення у 2016 році освіження матеріальних цінностей державного резерву», а також труднощами для направлення свого представника в судові засідання господарського суду Волинської області. Предметом заявленого у справі позову є відшкодування вартості відсутніх у відповідача матеріальних цінностей, а указане розпорядження Кабінету Міністрів України стосується освіження у 2016 році матеріальних цінностей державного резерву загалом по Україні. За своїм змістом воно не встановлює конкретних зобов'язань для відповідача та не містить відомостей про обсяги раніше закладених у нього матеріальних цінностей. Таким чином, указаний документ не містить ознак доказу у справі, визначених ст. 73 ГПК України, оскільки не містить даних, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. Виходячи з наведеного, а також фактичних обставин подання позивачем клопотання від 7 грудня 2018 року, суд дійшов висновку, що воно подане з порушенням вимог ст. 43 ГПК України, оскільки призводить до штучного засекречування матеріалів справи та штучної зміни підсудності справи, що перешкоджає здійсненню прав відповідача на участь у справі [2].

Ще один приклад із судової практики. Товариство з обмеженою відповідальністю «БМС БУД» звернулось до Господарського суду міста Києва з позовом до Донецької обласної державної адміністрації (відповідач 1) та Департаменту екології та природних ресурсів Донецької обласної державної адміністрації (відповідач 2) про стягнення пені у розмірі 587 376,01 грн. за порушення умов договору підряду № 97 від 08 грудня 2017 року в частині передачі у встановлений договором строк проектно-кошторисної документації. Сторонами договору підряду № 97 від 08 грудня 2017 року є позивач та відповідач 2. Участь у спірних господарських правовідносинах відповідача 1 не підтверджується жодним доказом у справі. При цьому, позовна вимога визначена як стягнення штрафної санкції з солідарних боржників за господарсько-правовим договором № 97 від 08 грудня 2017 року. Відповідач 1 не тільки не є зобов'язаною особою, але взагалі не є учасником спірних господарсько-правових відносин. Враховуючи фаховий рівень представника позивача (який є адвокатом), суд дійшов висновку, що відповідач 1 залучений до участі у даній справі з однією метою – застосування правил виключної територіальної підсудності, визначених частиною п'ятою статті 30 ГПК України. На підставі цього суд ухвалив повернути позовну заяву з додатками представнику Товариства з обмеженою відповідальністю «БМС БУД» [3].

Подібні дії сторін господарського судочинства підпадають під поняття «процесуальної диверсії», яку А.В. Смітюх визначає як деструктивну дію, що здійснюється з використанням не за призначенням процесуальних прав учасника господарської або цивільної справи, з метою максимально утруднити противнику вигравш правового конфлікту в цілому або завдати шкоди його певним інтересам [4].

Таким чином, «процесуальною міграцією» у господарському судочинстві є штучна зміна місцезнаходження сторони господарського спору, залучення до спору штучного співвідповідача або інші дії, що вчиняються з метою зміни територіальної підсудності господарської справи. З одного боку, звісно, правом позивача є обирати спосіб захисту свого порушеного права та визначати суб'єктів, які будуть відповідачами у його справі. З іншого боку, якщо це робиться з метою штучно змінити підсудність спору і має місце не помилка позивача, а умисел, то це – уже зловживання процесуальними правами, за яке має наставати відповідальність, передбачена ГПК України.

Список використаних джерел:

1. Николаенко А. Штучна підвідомчість в інтелектуальних спорах. Юридична газета Online. 2016. № 34-35. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/shtuchna-pidvidomchist-v-intelektualnih-sporah.html> (дата звернення: 12.10.2020).
2. Ухвала Господарського суду міста Києва від 04 грудня 2019 року у справі № 903/625/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86140297> (дата звернення: 12.10.2020).
3. Ухвала Господарського суду міста Києва від 16 грудня 2019 року у справі № 910/16701/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86336053> (дата звернення: 12.10.2020).
4. Смитюх А. В. Что такое процессуальные диверсии. Юридическая практика. 2005. № 1 (367). URL: <https://pravo.ua/articles/chto-takoe-processualnye-diversii/> (дата звернення: 12.10.2020).

Сергій Вавженчук

доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри трудового права та
права соціального забезпечення.

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
(м. Київ, України)

e-mail: aadvokat@gmail.com
ORCID 0000-0002-6968-6720

**ПРОБЛЕМИ РОЗУМІННЯ ТРУДОВОЇ ОХОРОНОЗДАТНОСТІ В ТРУДОВОМУ ПРАВІ
УКРАЇНИ**

Не можна заперечувати того, що правосуб'єктність, її структурні елементи, законодавець виписав доволі хаотично та своєрідно. Подібні підходи були віддзеркалені й в низці проектів ТК, Проекті закону «Про працю» від 28.12.2019 р. В останньому проекті законодавець не згадує взагалі про трудову правоздатність та у низці випадків прив'язується не до трудової, а до цивільної дієздатності (ст.ст. 12, 82). У проекті закону «Про працю» від 28.12.2019 р. відсутнє чітке бачення законодавця щодо елементів трудової правосуб'єктності та їх місця в структурі трудової правосуб'єктності [1, с. 115-120].

Не важко помітити й те, що у КЗпП України елементи правосуб'єктності фізичної особи викладені не у перших главах, як це має бути у класичному кодифікованому акті, а лише у главі 13, яка, до того ж, має назву «Праця молоді». Не можна не звернути увагу, що у КЗпП України не приділено уваги правосуб'єктності профспілок, трудових колективів, що вносить суттєвий дисбаланс у правове регулювання трудових відносин. Поглиблює проблему й те, що у трудовому праві міститься значна частина охоронних трудових правовідносин, що в свої основі (через призму суб'єктного складу) зачіпає й трудову правосуб'єктність. Остання ж повинна відображає специфіку суб'єктного складу охоронних трудових правовідносин, що дуже часто упускається із горизонту трудового законодавства України та правової науки. Усе це разом узятє не допомагає легкому застосуванню елементів правосуб'єктності на практиці [1, с. 115-120].

Проблема необхідності виокремлення трудової охороноздатності в структурі трудової правосуб'єктності залишається поза фокусом наукового поля. При цьому не можливо не відзначити того, що трудовій правосуб'єктності, правоздатності, дієздатності, деліктоздатності, як одному із складних напрямів наукового дослідження трудового права, присвячено праці М., Александрова, Б. Бегічева, Н. Гетьманцевої, В. Костюка, Л. Котової, В. Лебедева, К. Мельника, В. Миронової, А. Пашерстніка, П. Пилипенка та інших учених [1, с. 115-120].

Дана робота ґрунтується на матеріалах дослідження автора, що відображені у підручнику «Охорона та захист трудових прав працівників», статті «Трудова охороноздатність як складова трудової правосуб'єктності» [1, с. 115-120; 2, 560 с.]

Трудовою охороноздатністю наділений порушник трудового права або особа яка отримала блага без належної на те правової підстави. В останньому випадку яскравим прикладом є здатність працівника зазнавати правових наслідків, що спричинені ч. 2 ст. 127 КЗпП України. Адже відповідно до вказаної норми відрахування із заробітної плати працівників для покриття їх заборгованості підприємству, установі і організації, де вони працюють, можуть провадитись за наказом (розпорядженням) власника або уповноваженого ним органу: 1) для повернення авансу, виданого в рахунок заробітної плати; для повернення сум, зайво виплачених внаслідок лічильних помилок; для погашення невитраченого і своєчасно не повернутого авансу, виданого на службове відрядження або переведення до іншої місцевості; на господарські потреби, якщо працівник не оспорує підстав

і розміру відрахування; 2) при звільненні працівника до закінчення того робочого року, в рахунок якого він вже одержав відпустку, за невідроблені дні відпустки [2, с. 107].

Щодо фізичної особи то трудова охороноздатність теж залежить від критерію її віку. Виходячи із комплексного аналізу КЗпП України слід констатувати, що у ньому не визначено момент з якого настає трудова охороноздатність. Законодавець у главі 13 КЗпП України лише визначив вік з якого допускається прийняття на роботу працівника. Також законодавець не прямо вказав на вік з якого може наставати повна матеріальна відповідальність (18 р.). Зокрема відповідно до ст. 135-1 КЗпП України письмові договори про повну матеріальну відповідальність може бути укладено підприємством, установою, організацією з працівниками (що досягли вісімнадцятирічного віку), які займають посади або виконують роботи, безпосередньо зв'язані із зберіганням, обробкою, продажем (відпуском), перевезенням або застосуванням у процесі виробництва переданих їм цінностей. Відповідно до ч.1 ст. 134 КЗпП України працівники несуть матеріальну відповідальність у повному розмірі шкоди, заподіяної з їх вини підприємству, установі, організації, у випадках, коли: між працівником і підприємством, установою, організацією відповідно до ст. 135-1 КЗпП укладено письмовий договір про взяття на себе працівником повної матеріальної відповідальності за незабезпечення цілості майна та інших цінностей, переданих йому для зберігання або для інших цілей. Тобто, міри такої договірної відповідальності можуть бути застосовані лише за наявності правосуб'єктної передумови – трудової охороноздатності (її елементу: повної трудової деліктоздатності), що настає з 18 річного віку, а також попередньо укладеного договору про повну матеріальну відповідальність (що може бути укладений не раніше ніж з 18 річного віку) та складу договірного правопорушення [2, с. 107-108].

Таким чином у межах трудової охороноздатності варто виділити повну та неповну трудову охороноздатність. Повна трудова охороноздатність працівника настає із 18 років. Адже виходячи із аналізу змісту ст. 187 КЗпП України працівник з цього віку набуває здатність виконувати у повній мірі охоронні обов'язки. Для фізичних осіб, які не досягли 18 річного віку встановлюється неповна трудова охороноздатність. У юридичної особи-роботодавця трудова охороноздатність виникає з моменту її державної реєстрації [2, с. 108]. В юридичній літературі була висловлена точка зору, що трудова правосуб'єктність, а отже й трудова охороноздатність роботодавця не може бути пов'язана із державною реєстрацією, а виникає після ліцензування тої діяльності, для виконання якої здійснюється найм працівника на роботу [3, с. 203]. Однак, досліджуючи вказану проблему варто виходити із нормативних дефініцій та існуючих у науці аксіом. Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» ліцензія – це документ державного зразка, який засвідчує право ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного строку за умов виконання ліцензійних умов [4]. Тобто, факт видачі ліцензії роботодавцю-юридичній особі є юридичним фактом, що у поєднанні із нормою цивільного права дозволяє здійснювати господарську діяльність, тобто реалізувати належні йому права та обов'язки саме у чітко визначеній законом сфері господарювання. Більше того, на підставі системного аналізу змісту норм ст.ст. 91 (якою встановлено, на відміну від ЦК 1963 р., універсальну цивільну правоздатність юридичної особи) та 92 ЦК України роботодавець-юридична особа може укладати навіть цивільно-правові договори, предметом яких є ліцензійна діяльність, а от виконувати їх може лише за наявності відповідної ліцензії. Вказане як мінімум свідчить, про відсутність правового зв'язку між фактом видачі такої ліцензії роботодавцю-юридичній особі та виникненням у нього трудової правосуб'єктності, а отже й трудової охороноздатності, адже наявність або відсутність ліцензії на певний вид господарської діяльності у роботодавця жодним чином не впливає на його: 1) здатність мати трудові права та нести трудові обов'язки; 2) здатність своїми діями набувати та здійснювати належні трудові права та виконувати обов'язки; 3) здатність зазнавати правових наслідків, що спричинені мірами трудо-правового примусу в разі здійснення заходів запобігання порушенню трудових прав, порушення трудового права або явної загрози такого порушення [2, с. 107-109].

Здатність виконання охоронного обов'язку може існувати у роботодавця не лише перед працівником але й перед третіми особами – державою (органами державної влади, що здійснюють нагляд і контроль у сфері праці). В останньому випадку така здатність обов'язку роботодавця буде носити припиняючо-штрафний характер, адже роботодавець здатний нести наслідки способів, заходів, засобів трудо-правового примусу у разі порушення суб'єктивного трудового права працівника. Елементами трудової охороноздатності є трудова деліктоздатність, трудова превентивна охороноздатність, трудова захистоздатність [2, с. 109].

Список використаних джерел:

1. Вавженчук С.Я. Трудова охороноздатність як складова трудової правосуб'єктності // Підприємництво, господарство і право. 2020. № 7. С. 115 – 120.
2. Вавженчук С.Я. Охорона та захист трудових прав працівників: підручник. Х. : Право, 2016. 560 с.
3. Лебедев В.М. Современное трудовое право (Опыт трудового правового компаративизма). Книга первая / В.М.Лебедев, Е.Р.Воронкова, В.Г.Мельникова; под ред. В.М. Лебедева. М.: Статут, 2007. С. 203.
4. Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01 червня 2000 р. № 1775-III // Відомості Верховної Ради України. 2000. № 36 (08.09.2000). Ст. 299.

Людмила Вакарюк

доктор юридичних наук, доцент

кафедри приватного права

юридичного факультету.

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

(м. Чернівці, Україна)

l.vakaryuk@chnu.edu.ua

ORCID:0000-0003-0263-7665

ЗАДОВОЛЕННЯ ПОТРЕБ ПРАЦІВНИКІВ У ЗАЙНЯТОСТІ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЗАПОБІГАННЯ ТРУДОВІЙ МІГРАЦІЇ З УКРАЇНИ

Сьогодення характеризується для України рядом негативних тенденцій, спричинених коронавірусною кризою, яка внесла корективи в показники соціально-економічного розвитку країни та відповідно спричинила хвилі на ринку праці. За прогнозами Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства зростання безробіття в Україні за підсумками 2020 року сягне позначки у 9,4%. Згідно прогнозів Міністерства соціальної політики України за підсумками 2020 року рівень бідності в Україні зросте до 45%, що на 6,5% вище значення 2019 року. Враховуючи викладене, не важко спрогнозувати, що така ситуація на ринку праці та відповідні настрої серед населення слугуватимуть збільшенню кількості громадян невдоволених соціально-економічною ситуацією в країні та активізують потоки трудових мігрантів, які змушені будуть переміщатися як всередині країни, так і за її межі в пошуках заробітку та засобів для задоволення свої життєвих потреб. Україна, на жаль, продовжує залишатися в списку «країн-донорів» робочої сили щодо розвинених країн, а потоки трудових мігрантів з нашої держави протягом останніх років свідчать про серйозні загрози та можливі тяжкі наслідки соціально-економічного, демографічного та навіть політичного характеру. Метою трудового мігранта здебільшого є працевлаштування поза межами країни-громадянства, зумовлене економічними труднощами та неспроможністю національних урядів налагодити гідний рівень життя громадян. У зв'язку з цим вважаємо, що одними із актуальних питань, які потребують невідкладного та ефективного вирішення, є питання активізації правової політики держави щодо формування привабливого внутрішнього ринку праці, необхідності системного, послідовного та якісного нормативно-правового регулювання відносин в сфері зайнятості та працевлаштування. Це дасть можливість не лише створити нові робочі місця та зменшити рівень безробіття серед активного працездатного населення, а й призведе до зменшення кількості трудових мігрантів, що виїжджають з країни, та привабить трудових мігрантів – працівників-спеціалістів з інших країн.

Якщо виходити з діалектичного поєднання «права» і «політики», то правова політика, як функціональна категорія, – це діяльність у сфері права, що виражається у комплексних програмах, програмах стратегічного соціально-економічного розвитку, завданнях. Питання правового регулювання відносин у сфері найманої праці не можна розглядати у відриві від економічних і соціальних проблем. По великому рахунку вони встановлюються і реалізуються в площині державної мети і завдань, як основні напрямки державної політики. Зокрема для ефективного втілення в життя урядового плану заходів щодо реалізації «Основних напрямів реалізації державної політики у сфері зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2022 року» [1] необхідно розвивати наступні напрямки. В першу чергу, необхідно заохочувати підприємницьку діяльність, адже бізнес – це вагомий важіль для повернення в Україну або невиїзду з неї громадян, що мають міграційні наміри. Зрозуміти спрямованість державної політики в цьому аспекті можливо лише на основі комплексного аналізу різносторонніх національних програм. Так, якщо звернутися до стратегії розвитку підприємництва, то економічними дослідженнями наполегливо доводиться, що в Україні потрібно розвивати передусім малий бізнес. І хоча Україна протягом останнього часу і піднялася на сім сходинок вгору в світовому рейтингу Doing Business, який проводить Світовий Банк, сектор малого бізнесу в Україні поки що не відіграє в національній економіці такої важливої ролі, як в економічно розвинутих країнах. Як відзначають економісти, «малий і середній бізнес в Україні приносить 55% ВВП в економіку країни, зокрема частка малого бізнесу 16% ВВП ... якщо великі і середні підприємства в Україні - це 73% ВВП, то мікро- і малі підприємства в Україні - це всього 16%

ВВП. Для порівняння в Європі цей показник удвічі більше» [2]. Отже, якщо держава найближчим часом не змінить свою правову політику відносно малого бізнесу, Україна і надалі залишатиметься відсталою країною з ресурсною економікою. В той же час не можемо не відзначити, що в окремих випадках результати реформ стають відчутними для малого та середнього бізнесу. Зокрема, якщо нещодавно однією із причин трудової міграції були «дорогі» кредитні кошти для відкриття бізнесу, то Кабінетом Міністрів України це питання зрушено з мертвої точки шляхом прийняття Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» річних для нового чи діючого бізнесу за участю державних банків та передбачено можливість подальшого розширення цієї програми. За умови послідовної та якісної реалізації цієї програми прогнозується створення 90 тисяч нових робочих місць. Така урядова програма є дуже важливою як з точки зору заохочення до ведення бізнесу пересічних громадян та інвесторів, так і створення режиму стимулювання розвитку підприємництва в Україні та відповідно стимулювання зростання національної економіки. Водночас, роблячи крок вперед для створення сприятливих умов та полегшення введення бізнесу, держава, так би мовити, робить і два назад, не послідовно реалізуючи свою стратегію. Наближається час, коли застосовувати реєстратори розрахункових операцій (далі РРО) та/або програмні РРО будуть зобов'язані майже всі фізичні особи-підприємці, хто здійснює торгівлю. Види діяльності, для яких застосування РРО є обов'язковим, основні дати (згідно норм чинного законодавства з 01.04.2021 року) та умови обов'язкового застосування РРО (ПРРО) для фізичних осіб підприємців-платників єдиного податку другої-четвертої групи визначено у відповідному законодавстві. Таке законодавче нововведення, без сумніву, є прогресивною вимогою сьогодняшнього дня, усталеною практикою для економічно розвинених країн, проте чи відповідає воно реальному технологічному розвитку України? Адже, враховуючи покриття інтернет-мережею, наразі немає технічної можливості для тотального впровадження РРО та платіжних терміналів. Особливо гостро це буде відчутно для суб'єктів малого підприємництва, зокрема пересувної торгівлі. На підставі вище зазначеного взагалі ставиться під сумнів економічна доцільність та ефективність такого регуляторного акта.

Не менш важливим компонентом для стимулювання зростання внутрішнього ринку праці є розвиток промисловості, який є необхідною умовою зменшення бідності, підвищення рівня життя та соціальної стабільності по всій країні. Зайнятість населення в промисловому виробництві породжує відповідно зайнятість і в інших сферах та об'єктах інфраструктури, таких як торгівля, транспорт, послуги і т.д. Від початку 2000 років для України в цілому характерне зниження зайнятості, зокрема за цей час «втрачено майже половину зайнятості (-45,7 %), або понад 2 млн. робочих місць. Ці чинники в сукупності також спонукають працездатне населення до пошуку роботи та спричиняють зовнішню міграцію. Чинна Концепція Загальнодержавної економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року серед проблемних питань розвитку вітчизняної промисловості зокрема, вказує на відсутність зв'язку між наукою та виробництвом; зниження рівня інноваційно-інвестиційної активності суб'єктів господарювання; істотне відставання України в сфері використання інформаційних технологій, низький рівень інноваційної активності тощо. Вказуючи на низький рівень інноваційної активності суб'єктів господарювання, концепція чомусь упускає головне, а саме - основним джерелом інновації у трудовому процесі, а відтак і розвитку виробництва, в тому числі і промисловості, є праця людини. В цілому у Концепції відсутній мотиваційний дух, який би працівник реально відчув для покращення своєї роботи та її високих результатів. Можна сказати, що в даному випадку правова політика держави не завжди враховує потреби працівників як основних виробників на ринку праці. Щодо державної стратегії розвитку виробництва, то станом на сьогодні це питання тільки розробляється та обговорюється в наукових та експертних колах, зокрема, продовжується робота над Стратегією розвитку промислового комплексу України та реалізації нової промислової політики. Водночас, відсутність даного стратегічного документу на даний час не дозволяє із впевненістю говорити про те, які методи підтримки виробництва будуть пріоритетними для нашої держави, за допомогою яких засобів будуть забезпечені інтереси виробництва та яке місце в цьому процесі займатиме працівник.

Отже, трудові міграційні процеси є однією з характеристик сучасного глобалізованого світу, природнім процесом, оскільки для людини завжди властиво шукати кращих умов життя, а економічно розвинені держави завжди притягують трудові ресурси. Тому, в той час, коли в Україні відбуваються процеси політичного та економічного реформування, вкрай важливо працювати над усуненням причин, які спонукають громадян до зовнішньої трудової міграції. Адже будь-яка держава в інтересах власної економічної безпеки повинна, як мінімум, вживати заходів для запобігання виїзду

за кордон працездатних громадян, забезпечуючи працівників гідною працею та впроваджуючи такі стимулюючі правові режими, за яких вони залишалися б в країні, а кожний працівник-трудоий мігрант забажав би повернутися та працювати на її території. Для цього необхідно посилювати державну політику зайнятості шляхом впровадження активних стратегічних програм та заходів на ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Основних напрямів реалізації державної політики у сфері зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2022 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2020 р. № 216-р. / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/216-2020-%D1%80#Text>
2. Проблеми малого та середнього бізнесу: погляд експерта. URL: <https://appu.Org.Ua/main-news/problemi-malogo-ta-serednogo-biznesu-poglyad-ksperta/>

Оксана Волощук

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач
кафедри міжнародного та митного права.

Чернівецький юридичний інститут

Національного університету «Одеська юридична академія»

(м. Чернівці, Україна)

ok.voloshchuk@chnu.edu.ua

ORCID: 0000-0003-0991-5605

**ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННЕ ВВЕЗЕННЯ МІГРАНТІВ:
ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ**

Однією з надзвичайно гострих проблем нині для нашої країни є проблема нелегальної міграції, передусім трудової. Низький рівень економіки, невідповідність її по багатьом параметрам міжнародним стандартам, нездатність держави проводити ефективну інвестиційну політику для вливання капіталу призводить до падіння до найнижчого порогу рівня життя населення, а це зумовлює появу чималої кількості інших проблем. Нездатність в рамках існуючих економічних, політичних та соціальних структур забезпечити належні та справедливі можливості в плані працевлаштування сприяють бідності, що, в свою чергу, приводить до зростання темпів міграції населення.

Фактор дестабілізації та пересування людей підвищує ступінь їх уразливості щодо експлуатації та зловживанням з точки зору торгівлі людьми та примусової праці. Політична нестабільність, внутрішні збройні конфлікти та стихійні лиха також поглиблюють уразливе становище жінок та призводять до збільшення масштабів торгівлі людьми. Разом з цим потрібно брати до уваги те, що гуманна та впорядкована міграція сьогодні вважається явищем позитивним, корисним як для самих мігрантів, так і для суспільства. Численні міграції стали невід'ємною ознакою сучасного світу, умовою і рушійною силою його розвитку. По-суті, це – реалізація однієї зі свобод, проголошених Загальною декларацією прав людини 1948 р. [1, с. 13].

Проблема торгівлі людьми та нелегальної міграції останній час постійно перебуває в центрі уваги світового співтовариства. Для України, ця проблема набула особливої актуальності в останні роки. Тому ці питання справедливо привертають до себе увагу вітчизняних вчених та дослідників. Не оминають цю проблематику і зарубіжні науковці. Так, різні аспекти досліджуваної проблеми висвітлено у працях таких вчених: в галузі міграціології: О. Хомра, І. Прибиткова, Т. Петрова, Е. Лібанова, О. Позняк, Ж. Зайончковська, В. Переведенцев; в галузі питань запобігання торгівлі людьми: С. Акімов, Ю. Александров, В. Биковець, П. Власова, Т. Денисов, Я. Лизогуб, Є. Луценко, Д. Маршавін, Л. Матіяшек, М. Панов, Є. Стрельцов, В. Шакун, К. Брюкерт, С. Скарпа, С. Хепбурн, Р. Сімпсон. Разом з цим велика кількість праць не вичерпує окресленої проблематики, а, навпаки, призводить до постановки все нових і нових запитань, які потребують виваженого підходу до їхнього розв'язання і більш ґрунтового з'ясування природи та сутності торгівлі людьми та нелегальної міграції.

Щоб говорити про правові критерії відокремлення незаконної міграції людей від торгівлі ними, необхідно звернутися до таких визначень як “міграція” і “незаконна міграція”. У найбільш загальному вигляді міграцію можна визначити як механічні переміщення людей через кордони тих чи

інших територій зі зміною місця проживання назавжди, на більш-менш тривалий час або з регулярним поверненням до нього [2, с. 57]. Нелегальною міграцією - це незаконний в'їзд або порушення іноземцями та апатридами правил перебування у країні в'їзду. Нелегальну міграцію та торгівлю людьми об'єднує те, що в обох випадках йдеться про грубе порушення прав та свобод людини - прав мігранта, біженця, репатріанта, депортованого, трудящого мігранта, з одного боку; та дискримінацію, насильство щодо жінок - жертв сексуального насильства, контрабанди жінок та заохочування до насильства, з другого. Хоча будь-яка торгівля людьми вважається незаконною, не будь-яка незаконна міграція вважається торгівлею людьми. Важливо утримуватися від змішування концепцій торгівлі людьми і незаконна міграція. Саме фактор згоди є основою такого розмежування [3, с. 11]. Отже, саме недобровільний характер торгівлі людьми є характерною ознакою, що відрізняє її від міграції. Таким чином, торгівля людьми за рядом ознак відрізняється від незаконного ввезення мігрантів. Підтвердження цьому можна знайти і в ряді міжнародно-правових документів, прийнятих рамках ООН. Так, зокрема, стаття 3 Протоколу ООН проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітря, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, визначає незаконний вв'їзд мігрантів, як «... забезпечення, з метою одержання, прямо або побічно, будь-якої фінансової або іншої матеріальної вигоди, незаконного в'їзду до будь-якої Держави-учасниці будь-якої особи, яка не є її громадянином або не проживає постійно на її території» [4]. Протокол проти незаконного ввозу мігрантів передбачає транспортування осіб через кордон держави.

Потрібно розуміти, що нелегальна міграція, зокрема, трудова, може призвести до торгівлі людьми. Але саме поняття нелегальної міграції є більш загальним і стосується або незаконного в'їзду в країну, або незаконного перебування там. Це означає, що мігрант не має дозволу або документів, необхідних, відповідно до міграційного законодавства, для в'їзду, проживання або роботи в цій країні. Тоді як відповідно до ст. 3 Протоколу ООН проти торгівлі людьми «Торгівля людьми означає вербування, транспортування, передавання, приховування чи отримання людей [незаконними методами] з метою експлуатації».

Істотним же елементом Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми є дії, вчинені з метою експлуатації. Торгівля людьми не вимагає транспортування (через кордон) і, згідно з цим визначенням, особи можуть бути жертвами торгівлі людьми і в своїх власних країнах.

Протокол ООН проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітря, відомий як Протокол про мігрантів, був прийнятий з метою попередження незаконного ввозу мігрантів і боротьби з ним, а також в цілях поліпшення співробітництва між державами і забезпечення захисту прав незаконно ввезених мігрантів.

У ряді випадків може виявитися важко швидко встановити, чи йде мова про незаконне ввезення мігрантів або про торгівлю людьми - розходження між ввезенням мігрантів і торгівлею людьми часто ледве помітні, до того ж ці два поняття частково перетинаються. Деякі з осіб, які стали об'єктом торгівлі, могли почати свою подорож, давши згоду на незаконне ввезення в якусь країну, але на більш пізньому етапі процесу виявити, що обманом, примусом або силою їх поставили у становище експлуатованих (наприклад, коли їх змушують працювати за надзвичайно низьку платню, щоб відшкодувати витрати на свій проїзд). Торговці людьми можуть пропонувати "можливості", що виглядають швидше як незаконний вв'їзд мігрантів в очах потенційних жертв, яким, поряд з іншими ввезеними контрабандою особами, можуть запропонувати внести плату за провезення. Проте намір торговця спочатку полягає в експлуатації жертви. "Плата за провезення" - це просто елемент шахрайства і обману та спосіб роздобути більше грошей. Торгівля людьми може не входити в первісні наміри злочинців, але на якомусь етапі контрабандистам/торговцям людьми раптом випадає можливість, якою «прикро не скористатися». Злочинці можуть займатися як незаконним ввезенням мігрантів, так і торгівлею людьми, використовуючи одні і ті ж маршрути. Умови, в яких особи, незаконно ввезені в країну, перебувають під час поїздки, можуть бути настільки погані, що буває важко повірити, як вони самі могли на це погодитися.

Разом з тим між незаконним ввезенням мігрантів і торгівлею людьми існує ряд ключових відмінностей: 1) згода (незаконний вв'їзд мігрантів, часто здійснюваний в небезпечних або таких, що принижують людську гідність умовах, припускає участь осіб, які дали згоду на свій незаконний вв'їзд; жертви торгівлі людьми або ніколи не давали своєї згоди, або, якщо така була дана згода, вона була отримана в результаті примусу, обману або зловживання з боку осіб, які здійснюють торгівлю людьми); 2) транснаціональність (незаконне ввезення мігрантів завжди носить транснаціональний характер: торгівля людьми має місце незалежно від того, чи перевозиться жертва з однієї країни в

іншу чи в межах однієї країни); 3) експлуатація (процес незаконного ввозу мігрантів закінчується їхнім прибуттям у пункт призначення, в той час як торгівля людьми припускає продовження експлуатації жертви тим чи іншим способом для отримання незаконного доходу особами, які займаються торгівлею людьми); 4) *джерело вигоди* (дохід контрабандистів формується за рахунок плати за перевезення людей; торговці ж продовжують здійснювати контроль над своїми жертвами в цілях отримання додаткових прибутків за рахунок їх триваючої експлуатації). Враховуючи ці ключові відмінності між торгівлею людьми та незаконним ввезенням мігрантів, розгляд двох даних явищ в рамках одного закону не може вважатися доцільною політикою в сфері законодавства.

Отже, розглянувши основні критерії розмежування даних понять, можна стверджувати, що можливі варіанти поєднання торгівлі людьми із незаконним ввезенням мігрантів. Це, безперечно, спричиняє певну плутанину у кваліфікації злочинів: у багатьох випадках як нелегальні мігранти, так і жертви торгівлі людьми перевозяться з однієї країни в іншу (часто через транзитні країни) організованими злочинними угрупованнями з метою отримання незаконних прибутків. Багато жертв торгівлі людьми розпочинають свою подорож зі згоди на незаконне ввезення у певну державу, однак згодом потрапляють в експлуатацію шляхом обману або примусу. Вкрай важливо, щоб правоохоронні та судові органи могли чітко відмежовувати торгівлю людьми від незаконного ввезення мігрантів, оскільки жертви торгівлі людьми автоматично є жертвами злочину, які мають право на захист та допомогу. За відсутності чіткого розмежування цих злочинів жертв торгівлі людьми будуть плутати із нелегальними мігрантами і просто затримувати й депортувати, як це нерідко відбувається зараз. Якщо справа про торгівлю людьми буде неправильно кваліфікована як справа про незаконне ввезення мігранта і жертви торгівлі людьми не будуть визнані постраждалими від цього злочину, вони не отримають відповідної допомоги і захисту уповноважених органів. Таким чином, нездатність встановити потерпілих призводить до порушення міжнародних стандартів прав людини і може спричинити повторну травматизацію жертв. Більше того, це позбавляє систему кримінального правосуддя важливого доказу проти порушників і перешкоджає руйнуванню циклу торгівлі людьми і конфіскації отриманих від неї прибутків.

Список використаних джерел:

1. Ратушний С. Міжнародне співробітництво у протидії торгівлі жінками. Проблеми міграції. 1998. № 3. С. 13-18.
2. Бакаев О. В., Римаренко Ю. І. Міграція // Юридична енциклопедія: [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998-2004. ... Т. 6: Ла-Мі. 784 с.
3. ООН. Комісія по правам человека. Доклад Специального докладчика. E/CN.4/2000/68 от 29 февраля 2000 г. С. 11. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/E_CN-4_2000_68-RU.pdf
4. Протокол проти незаконного ввозу мігрантів по суші, і повітря, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності Прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15.11.2000 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995790>

Людмила Гаращенко

кандидат юридичних наук, доцент
(м. Київ, Україна)

L.P.Garashchenko@gmail.com

УКРАЇНА - ЄС: ВПЛИВ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НА РИНОК ПРАЦІ, НОВІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Питання міграційних процесів неодноразово було предметом дискусії, у тому числі у науковому середовищі. Разом з тим, нові тенденції та явища, як на національному, так і міжнародному рівні, зокрема, зміна вектору української трудової міграції зі Сходу на Захід та збільшення кількості мігрантів до країн ЄС, потребують актуалізації досліджень у цій сфері.

Наразі достеменно невідомо яка кількість українських громадян працевлаштовані за кордоном. Згідно відомостей офіційної статистики можемо визначити лише приблизну цифру. Так, за даними Мінсоцполітики, близько 3,2 мільйона українців працює за кордоном на постійній основі, а в окремий період – від 7 до 9 млн осіб. Українських заробітчан за кордоном підраховували й інші установи і організації. Зокрема, Український Інститут демографії та соціальних досліджень оцінює

кількість заробітчан на рівні 2,7 мільйона. Центр економічної стратегії дає схожу оцінку: чотири мільйони людей працюють за кордоном загалом, одночасно – близько 2,7 мільйона.

Аналіз статистичних даних свідчить про збільшення кількості українців, які проживають в ЄС. У 2015 році їх чисельність нараховувала біля 905 200, що складає понад 6% усіх іноземців з третіх країн у Європейського Союзу. Більшість українців проживає в Італії, Польщі, Німеччині, Чехії та Іспанії [1, с.11].

Згідно щорічного звіту, у якому оприлюднено загальну кількість іноземців на ринку праці в Італії, число українських громадян складає 240 тис. (що складає 4,5 % від загальної кількості іноземців в цій країні) [2]. При порівнянні показників починаючи з 2013 по 2019 рр. помітна тенденція до збільшення кількості українців в Італії: 2013 р. – 219 050, 2014 р. – 226 060, 2015 р. – 230 728, 2016 р. – 234 354, 2017 р. – 237 047, 2018 р. – 239 424, 2019 р. – 240 428 [3].

Щонайменше 1,3 мільйона українців зараз мешкають і працюють у Польщі. Так, на основі даних смартфонів компанія Selectivv оцінила кількість українців в 1,27 млн. осіб в 2018 році та в 830 тис. осіб в 2017 році. У 2018 році Управління соціального страхування Польщі (ZUS) видало понад 23 тис. довідок А1 робітникам - громадянам України, яких польські компанії відрядили на роботу за кордон. Такий документ підтверджує, що стосовно працівника за кордоном застосовуються тільки польські положення соціального страхування, та він не повинен сплачувати подвійні внески [4, с.15].

Відповідна цифра для Німеччини становить приблизно чверть мільйона українців.

За експертними оцінками кількість українців, які проживають в Іспанії – 250 тис., Чехії – 150 тис., Португалії та Греції по 7,5 тис., Великій Британії – 70 тис., Нідерландах – 40 тис.

Мігранти є основою економіки України: грошові перекази в Україну становлять більше за 10% у відношенні до ВВП. Сім'ї трудових мігрантів в Україні використовують відправлені гроші для забезпечення своїх основних потреб, у тому числі в харчуванні, оренді, освіті та медицині. За даними Національного банку України (НБУ), сума грошових переказів, перерахованих українськими трудовими мігрантами в Україну в 2019 році, становила 12 млрд дол. США, що склало 7,8% ВВП країни. Згідно з інфляційним звітом, виданим НБУ у квітні 2020 року, прогнозоване зменшення кількості трудових мігрантів на 20% та зниження економічної активності приймаючих країн призведуть до зменшення загальної суми грошових переказів на 2 млрд дол. США у 2020 році [5].

Згідно інформації Світового банку, обсяг грошових переказів, перерахованих трудовими мігрантами в Україну, зріс на 86% за останні п'ять років, досягнувши 15,8 млрд дол. США в 2019 році [6].

Таким чином, результатом збільшення кількості трудових мігрантів до країн ЄС слугувало кілька причин. З одного боку, це внутрішньодержавні причини, зокрема, політичні та економічні, серед них: політична нестабільність в Україні, бойові дії на сході України, низька заробітна плата, корупція, високі темпи інфляції і т.і. З іншого боку, демографічна криза та старіння населення в Європі, дефіцит трудового потенціалу, безвізовий режим для громадян України та сприятлива міграційна політика деяких європейських країн, що полягає у наданні переваги мігрантам з України, пояснюють існуючі міграційні потоки. Так, у 2015 р. частка осіб, старших за 65 років у Європі, становила 17,6 %, а в 2050 р. сягне 28 %. Водночас частка дітей до 15 років та молоді у віці 15–24 роки в Європі найнижча і становить відповідно 15,7 та 11 %. За прогнозом, у 2050 р. половина мешканців «старого» континенту буде старшою за 50 років, а кожний третій – за 65 років.

Підсумовуючи, варто зазначити, що відтік робочої сили, інтелектуального потенціалу з України, є негативними наслідками міграційних процесів. З метою запобігання зазначеним ризикам необхідним є проведення ефективної державної міграційної політики України, у тому числі у площині міграції Україна – ЄС та отримання державою і суспільством максимальних вигід від неї. Натомість, грошові, а й так звані соціальні трансферти, тобто ідеї (у т. ч. щодо демократії, здорового способу життя, гендерних ролей, прав людини та самоорганізації громадянського суспільства), моделі поведінки, можуть стати тим соціальним капіталом, який Україна може набути завдяки мігрантам. У центрі уваги держави передусім має стояти захист прав та інтересів українців, працевлаштованих за кордоном, та заохочення їх повернення на батьківщину.

Список використаних джерел

1. Migration in Ukraine: facts and figures. IOM Ukraine (2016). URL: https://iom.org.ua/sites/default/files/ff_eng_10_10_press.pdf
2. X Rapporto annuale gli stranieri nel mercato del lavoro in Italia, 2020. URL: <https://www.lavoro.gov.it/documenti-e-norme/studi-e-statistiche/Documents/Decimo%20Rapporto%20Annuale%20-%20Gli%20stranieri%20nel%20mercato%20del%20lavoro%20in%20Italia%202020/X-Rapporto-Annuale-stranieri-nel-mercato-del-lavoro-in-Italia.pdf>
3. Popolazione residente in Italia proveniente dall'Ucraina al 31 dicembre 2019. Dati ISTAT. URL: <https://www.tuttitalia.it/statistiche/cittadini-stranieri/ucraina/>
4. Моніторинг міграційної ситуації та змін у сфері управління міграцією та кордонами. березень 2019 року. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/migprocess/zvit_vypusk_2019_03.pdf
5. НБУ. Інфляційний звіт, квітень 2020.
6. Подолання наслідків впливу COVID - 19 на мобільність населення, червень 2020. URL: https://www.iom.org.ua/sites/default/files/iom_ukraine_covid-19_migration_messages_ukr.pdf

Оксана Гнатчук

кандидат наук, доцент
кафедри філософії та культурології.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)
o.gnatchuk@chnu.edu.ua

СОЦІАЛЬНИЙ СТРЕС ЯК ОДИН ІЗ НАСЛІДКІВ МІГРАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Допоки існуватиме проблема створення робочих місць для громадян, для повноцінного задоволення їхніх базових потреб, доки будуть розбіжності в соціальному розвитку – існуватиме питання пошуку місця для можливої реалізації потреб індивіда. Дослідники сучасності зазначають, що міграційні процеси, в найближчому майбутньому триватимуть тому, що економічний стан більшості країн світу, розвиток їхньої економіки знаходиться не на достатньо високому рівні, що викликає міграцію населення.

Предметом досліджень міграційних процесів останнім часом стали теми загальнотеоретичного осмислення проблематики, зокрема такі, як регіональний аспект, трудовий тощо (Г.П.Мартін, Дж.Сорос, Дж.Стігліц, Х.Шуман, У.Бек, З.Бжезинський, А.Панарін, В.Большаков, Є.Прімаков, А.Уткін, М.Хомський, М.Делягін, Є.Азроянц, Ю.Яковець Ф.Бобков та ін.). Тому актуальними залишаються питання, присвячені соціальній адаптації людини внаслідок міграційних процесів.

Через процеси глобалізації людство живе в умовах трансформацій усіх систем життєдіяльності. Серед основних причин міграції вчені виокремлюють: політичні, національні, культурні, військові, релігійні, економічні, технічні в основних імміграційних центрах, наявність кращих умов для самореалізації та ін. Особистість все частіше стоїть перед визначенням оцінки власної ідентичності: або зберегти традиційну, або ж набути нову. Значною мірою це стосується людини, яка внаслідок певних причин стає мігрантом і процес її адаптації досить часто має не позитивний результат акультурації і спричиняє стресову ситуацію для неї.

Потрапляючи в нові умови особистість набуває «відстороненого статусу» трудового мігранта, що може призвести до поглиблення кризи особистісної ідентичності з усвідомленням того, що його не влаштовує дана ситуація, але і вдома він не бачить можливостей для самореалізації.

Науково-технічний прогрес породжує масу стресів, постійних супутників людини, способу її життя. Серед стресів, що порушують адаптацію індивіда можна виокремити просторовий, часовий, інформаційний, соціальний тощо. Соціальний стрес, зокрема, включає: міграційний стрес, зміну системи цінностей, інноваційний стрес (пов'язаний із змінами) та ін. Міграція як одна з ознак глобалізації характеризується наявністю соціального стресу, співвідносного з адаптацією в новому середовищі, до якого належать: стосунки між мігрантом та його оточенням (розлука з сім'єю, друзями), невідповідність базових умінь для подальшого навчання (незнання мови), нові суспільні

норми та правила поведінки, формування нових соціальних мереж, зміна соціального статусу та ін. Вищезазначені фактори і складають соціальний стрес в процесі міграції.

Окрім того, Назарчук А.В. зазначає, що «міграція, як соціальний феномен, значною мірою змінилася, набула принципово нових якостей та характеристик... Сучасні комунікативні технології створюють мережеве суспільство, що має низку якісно нових характеристик. Цифрові комунікації, завдяки своїй інформаційній могутності та віртуальній образній силі, відтворюють сурогати середовища соціалізації і тому компенсують суттєву частину змін культурного середовища, які звичайно змушують мігранта до адаптації у новому середовищі та асиміляції. Супутникові телеканали, Інтернет, транспорт, громадські асоціації легко створюють для освіченого міського мігранта духовне оточення, з яким він завжди мав справу. Він зберігає субкультуру у сім'ї, відтворює її також й у межах комунального життя у міських кварталах [1, с.110]. Тобто, маємо ситуацію «пом'якшеного» стресу, який дає можливість у дещо легшій формі переносити адаптацію людини в нових для неї умовах.

В умовах глобального розвитку, внаслідок освоєння міжнародного ринку праці відбувається трансформація ідентичності мігрантів, що викликає появу нового соціального феномену. У науковий обіг введено категорію «транснаціональний соціальний простір» (Л. Пріс). На думку вищезазначеного німецького ученого, глобалізаційні процеси розпочали нову еру міграції. У дослідженнях М.С.Блинової зазначається, «що поняття «трансміграції» здебільшого стосується саме трудової міграції» [2].

Сучасна масштабна міграція призводить до того, що процеси акультурації, адаптації стали гібридними. Проблеми самоідентифікації людини на різних рівнях прояву, зокрема, психологічному, соціальному, віртуальному потребують дослідження науковців. Необхідним кроком у цьому напрямку є розробка ефективної стратегії та практики успішного державного міграційного регулювання країн..., що реалізують комплексні програми з адаптації мігрантів, досвід європейської міграційної практики [3, с.215-224]. Переживання стресу індивідами під час адаптації повинно стимулювати пошук оптимальних шляхів вирішення цієї проблеми, оскільки позитивний досвід країн світу стосовно вирішення вищезазначеного наразі відсутній.

Список використаних джерел:

1. Назарчук А.В. Мультикультурализм в сетевом обществе / А.В.Назарчук // Мониторинг общественного мнения. – 2012. – №1(107). – С.108-112.
2. Блинова М.С. Современные социологические теории миграции населения : [Монография] / М.С. Блинова ; под. ред. В. И.Добренькова. – М. : КДУ, 2009. – 160 с. : табл., ил.
3. Каптон О.В. Глобальні проблеми та міграційні процеси сучасного світу (на прикладі Канади) / О.В. Каптон, В.В. П'ятун // ФКЖ. – 2010. – № 34. – С. 215-224.

Юлія Кабенюк

кандидат юридичних наук, доцент

кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права.

Київський національний

торговельно-економічний університет

(м. Київ, Україна)

y.kabenok@knu.edu.ua

ORCID: 0000-0001-9342-3835

БАНКРУТСТВО (НЕПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ) ЯК ЕКОНОМІЧНА ПРИЧИНА ПОСИЛЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сьогодні увесь світ потерпає від пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19), яка стає всеохоплюючою причиною падіння економік ряду держав, зниження купівельної спроможності населення, непоправних збитків бізнесу. У своїй сукупності зазначені фактори призводять до втрати робочих місць, що спричиняє вимушену міграцію. Однією із хвилюючих проблем у цьому контексті стає банкрутство суб'єктів підприємництва, як одна із економічних причин посилення міграції в Україні.

Кабінетом Міністрів України 11 березня 2020 року запроваджено так званий «карантин» з метою запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19 [1]. Карантинні заходи, які

вводилися з цілю охорони здоров'я населення, майже відразу призвели до швидкого збідніння останнього. На жаль, відсутність фінансових заощаджень, що виявилось характерним не лише для пересічних громадян, але і для представників бізнесу, перешкодило можливості забезпечення свого існування навіть впродовж декількох місяців. Працівники почали втрачати роботу, оскільки роботодавці стали неплатоспроможними. Уведений в Україні локдаун (англ. lockdown) став непідйомним для нашої економіки.

Банкрутство завжди було лакмусовим папірцем стану економіки у державі. Кількість відкритих проваджень та суб'єктів, які визнавалися судом банкрутами ілюструють реальні можливості бізнесу та його спроможність подолати проблему неплатоспроможності.

Проте така вкрай специфічна процедура, потребуючи належної правової регламентації, в Україні навпаки стала доступнішою, порівняно з попередніми роками. Уся справа у набранні чинності Кодексом України з процедур банкрутства (надалі КУЗПБ) 21 жовтня 2019 року, який розширив коло суб'єктів, щодо яких може бути відкрито провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність), включивши до них фізичних осіб без статусу підприємця та прибрав базовий розмір грошових вимог кредиторів при корпоративному банкрутстві.

Законом України від 18.06.2020 № 728-ІХ внесено зміни у КУЗПБ з метою недопущення зловживань у сфері банкрутства на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби COVID-19 [2]. Вказаним законом, з-поміж іншого, на період дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби COVID-19, та протягом 90 днів з дня скасування карантину заборонено відкриття проваджень у справах про банкрутство боржників-юридичних осіб за заявою кредиторів за вимогами до боржника, що виникли з 12 березня 2020 року.

Такий відчайдушний крок законодавця зазнав критики з боку фахівців у сфері неспроможності (банкрутства). Так, професор Б.М. Поляков і народний депутат України Т.П. Тарасенко, аналізуючи ці положення вказали: «Конкурсне провадження — це лікування фінансово хворих: підприємств, підприємців і просто громадян. Воно не повинне зупинятися або заборонятися» [3]. Ми повністю підтримуємо наведену позицію згаданих авторів і бажаємо наголосити — як би нам не хотілося, але «законсервувати» цей процес не видається можливим.

Наразі суспільство не в змозі зупинити пандемію, та це не означає, що усі законні механізми відновлення платоспроможності перестали працювати і їх неможливо застосовувати до боржників. Нам варто усвідомити, що на нас чекає неминуче очищення економіки, зміна кількості активних суб'єктів економічних процесів. Це реалії, у яких будуть існувати не лише громадяни, як кінцеві споживачі послуг та працевлаштовані особи, але і підприємці та держава в цілому. Міграція набиратиме обертів, що буде своєрідним фітбеком окреслених процесів.

Разом з цим, заходи, які необхідно вчиняти державі, мають бути адекватні та своєчасні. Зокрема, викликає занепокоєння розподіл Фонду боротьби з COVID-19 (надалі Фонд). Так, за офіційними даними Міністерства фінансів України (24.07.2020), загальний розмір Фонду становив **66 млрд грн**, з яких, серед іншого, **16 млрд** — виділено для системи охорони здоров'я; фінансування фонду з безробіття — близько **7 млрд**, з яких 2,7 млрд виділено на допомогу з часткового безробіття; **35 млрд** — на реконструкцію, ремонт та утримання автомобільних доріг [4]. Такі кроки Уряду можуть згодом лише посилити та навпаки стимулювати як внутрішні, так і зовнішні міграційні процеси, оскільки держава фактично залишає інтереси громадян поза увагою.

За даними Державної служби статистики України [5] рівень безробіття постійно збільшується. Такий стан справ з часом природньо призведе до накопичення боргів, неможливості їх погашення і, як наслідок, особи будуть вимушені звертатися до господарського суду із заявами про відкриття провадження у справах про неплатоспроможність.

В іншому випадку, який вихід громадянам пропонує держава? Як бачимо, окрім відремонтованих доріг, поки що ніякий. Вихід особи знайдуть самостійно — зміна місця проживання, як спосіб втечі від боргів до внесення такої особи у Єдиний державний реєстр боржників і заборону їй виїзду за кордон.

Ситуація із пандемією показала можливості та готовність держав відповідати на виклики сучасності. Нам доводиться констатувати, що окреслена проблематика потребує більш пильної уваги законодавця та її подальших ґрунтовних наукових досліджень.

Ми приходимо до висновку, що зменшення рівня майбутньої міграції можливе шляхом визначення пріоритетними напрямки забезпечення умов для підприємництва та належна державна

підтримка фізичних осіб у зв'язку із повним/частковим безробіттям, що має ґрунтуватися на відповідних фінансових забезпеченнях та максимальне розблокування усіх сфер економіки. Окреслені пропозиції можуть стати підґрунтям для подальшого наближення до стабілізаційних процесів у сфері міграції зокрема та рівня економіки в цілому. Проте підкреслюємо, що держава зможе вистояти лише шляхом належного захисту інтересів громадян та бізнесу у надзвичайно складний період.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-п#Text> (дата звернення 11.10.2020).
2. Про внесення зміни до Кодексу України з процедур банкрутства щодо недопущення зловживань у сфері банкрутства на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби COVID-19 : Закон України від 18.06.2020 № 728-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-20#n2> (дата звернення 11.10.2020).
3. Тарасенко Т., Поляков Б. Банкрут на карантині. URL : <https://zib.com.ua/ua/142695-u-period-karantinu-kerivniki-borzhnika-mozhut-prodavati-akti.html> (дата звернення 11.10.2020).
4. Уряд розподілив 66 млрд грн з Фонду боротьби з COVID-19. URL : https://mof.gov.ua/uk/news/uriad_rozpodiliv_66_mlrd_grn_z_fondu_borotbi_z_covid-19-2299 (дата звернення 11.10.2020).
5. Державна служба статистики України. Зайнятість та безробіття населення в II кварталі 2020 року. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2020/09/118.pdf> (дата звернення 11.10.2020).

Олена Коваленко

доктор юридичних наук, професор
кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права
імені проф. О.І. Процевського.
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди
(м. Харків, Україна)
alena_kovalenk@ukr.net
ORCID 0000-0002-0883-9869

**СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ ТА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ
ТА ДОСВІД УКРАЇНИ**

Проблеми добробуту людини, добробуту громадян в своїй країні завжди були, є і будуть актуальними проблемами будь-якої цивілізованої держави, бо саме для людини, для задоволення її інтересів та реалізації її прав створюється і функціонує ця організація суспільства. Близькість та розуміння цих проблем для кожної цивілізованої держави на початку ХХ ст. стали передумовою для створення Міжнародної організації праці, яка у преамбулі свого Статуту закарбувала принципову залежність соціальної справедливості, задоволеності людини умовами праці та загального соціального миру.

Замислюючись на початку своєї появи в 1919 р, як організація, метою якої є поліпшення умов праці, МОП своєї успішної роботою довела, що одного трудового законодавства не досить, щоб викоринити «несправедливість, потребу та злидні для великого числа людей, що породжує невдоволення яке піддає небезпеки мир і злагоду в усьому світі» [1]. Хоча, для того часу, і це вже були глобальні цілі, і, як заявляв пізніше представник МОП в Нобелівській лекції в 1969 році, «засновники нашої організації в 1919 році були переконані в наявності нерозривного зв'язку між соціальною справедливістю в країнах і міжнародним миром, а також в тому, що цей зв'язок настільки сильний та істотний, що з нього з усією очевидністю випливала необхідність того, щоб організація, що займається питаннями праці, створювалася як невід'ємний елемент нової організаційної структури заохочення і захисту миру в усьому світі після Першої світової війни» [2].

Таким чином, мир у світі, у окремій країні є не тільки індикатором соціальної справедливості, але й наслідком, результатом політики окремої держави, всього світу.

Складовою цього результату є створення й прийняття державами принципів положень щодо міграційної політики, реалізація яких сприятиме знаходженню працівниками тих умов праці, які є спроможними їх задовільнити.

У Конвенції МОП про зловживання в галузі міграції і про забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей і рівного ставлення N 143 [3] наголошується, що «Філадельфійська декларація знову підтверджує серед принципів, на яких заснована Міжнародна організація праці, що «праця не є товаром» і що «убогість в будь-якому місці є загрозою для загального добробуту» і визнає урочисте зобов'язання Організації сприяти здійсненню відповідних програм для забезпечення, зокрема, повної зайнятості шляхом «пересування трудящих, включаючи міграцію з метою влаштування на роботу».

Варто відмітити, що трудова міграція є явищем, що можна порівняти з медаллю, що має дві сторони. Якщо взяти окрему людину – то для неї трудова міграція є шансом на краще життя, який вона, власне для покращення й використовує. Не від гарного життя, як-то кажуть, людина полишає свою Батьківщину. А для країни, яка не може надати своїм громадянам робочі місця, забезпечити гідну працю, звичайно, трудова міграція – виїзд своїх громадян - є явищем, яке негативно впливає на її розвиток. А до того ж, очікувати, що до цієї країни внаслідок трудової імміграції зайде робоча сила, що заповнить утворену прогалину, сподіватись марно.

Це у повній мірі характерно для України. Адже сучасна реальність така, що Україна, яка є країною з доходами нижче середнього рівня. Крім того, як відзначалось у Програмі гідної праці МОП для України на 2016-2019 роки, Україна має довготривалі структурні проблеми, такі як слабке економічне зростання і низькі темпи створення робочих місць, заборгованість по заробітній платі, велику частину неформальної економіки і неформальної зайнятості, слабке управління ринком праці та обтяжливе регулювання, які ускладнилися новими викликами, які постали перед Україною після корінних політичних змін, анексії Криму та дестабілізації ситуації в Донецькій і Луганській областях [4].

Ця важка ситуація на сьогоднішній день ще більш загострилась у зв'язку із пандемією COVID-19. Економіка знаходиться у ще більш важкому стані після впровадження карантинних заходів, що навіть зараз, в умовах фіксування щодня нового антирекорду із захворювання на коронавірусну інфекцію COVID-19, Україна не може запровадити єдино дієві заходи попередження її поширення - жорсткий карантин. Як зазначив міністр охорони здоров'я України на брифінгу 8 жовтня 2020 р.: «Україна не має зараз можливості піти тим шляхом, який, наприклад, обрав Ізраїль, та ввести локдаун на 14 днів» [5].

Експерти зазначають, що «трудова міграція буде важливим фактором для України в наступні роки. Незважаючи на те, що її ефекти до цього часу були переважно корисними для мігрантів, їхніх сімей та української економіки в цілому, це може змінитися в довгостроковій перспективі, якщо еміграція почне шкодити цінній конкурентоспроможності, інвестиційному клімату та державним фінансам в Україні» [6].

Тому, потрібно, насамперед, розуміти, що трудова міграція – це явище, яке не можна зупинити. «Міграційні процеси можна регулювати нормативними та законодавчими актами, посилюючи або стримуючи їх» [7, с.668]. Це невід'ємна складова формування та розвитку сучасного суспільства. І тому варто приділяти увагу, насамперед, розвитку економіки країни, створенню робочих місць, реалізації концепції гідної праці в Україні для того, щоб громадяни України були задоволені своїми умовами праці, а громадяни інших країн бачили перспективу свого існування в нашій країні.

Розвиток країн шляхом формування міцних національних економік дозволив би отримувати від трудової міграції, у такому б випадку, зиск у вигляді обміну професійним досвідом, що вело б до розквіту країни та формування міцної платформи соціального миру та злагоди в українському суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Устав Международной организации труда. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_154#Text.
2. Международная организация труда (МОТ)/ Организация Объединённых Наций. URL: <https://www.un.org/ru/sections/nobel-peace-prize/international-labor-organization-ilo/index.html>.

3. Конвенція МОП про зловживання в галузі міграції і про забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей і рівного ставлення N 143 від 24.06.1975. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_163#Text.
4. Програма гідної праці МОП для України на 2016-2019 роки. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/publi---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/genericdoc/um/ent/wcms_470684.pdf.
5. Міністерство охорони здоров'я. URL: <https://www.facebook.com/moz.ukr>.
6. Кінця-краю не видно: трудова міграція з України може сповільнитись, проте, швидше за все, триватиме. VoxUkraine. URL: <https://voxukraine.org/uk/kintsya-krayu-ne-vidno-trudova-migratsiya-z-ukrayini-mozhe-spovilnitisya-prote-shvidshe-za-vse-trivatime/>.
7. Личковська М.Р. Сутність та тенденції формування трудової мобільності. Економіка і суспільство. 2018. № 18. С. 667-673.

Людмила Кондрат'єва

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри процесуального права
юридичного факультету.

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)
kondratieva22@ukr.net

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СПРАВ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ НАРОДЖЕННЯ АБО СМЕРТІ ОСОБИ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Збройний конфлікт на Сході України, який тривалий час підтримується Російською Федерацією, породжує для України низку проблем різного характеру, починаючи з політичних та економічних і закінчуючи соціальними.

Одна з таких проблем стосується процедури оформлення документів. Чимало батьків щоденно повинні вирішувати питання щодо реєстрації дитини, народженої на непідконтрольній Україні території. Патріотично налаштовані батьки, які зберегли українське громадянство та бажають отримати таке ж громадянство для своєї дитини, повинні пройти нелегкий шлях, оскільки медичні довідки, що видаються медичними закладами на непідконтрольних територіях та засвідчують факт народження дитини, відповідно до українського законодавства не породжують жодних юридичних наслідків і не можуть бути підставою для видачі в Україні свідоцтва про народження дитини. Так, відповідно до ч. 2 ст. 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [1] будь-які органи, їх посадові та службові особи на тимчасово окупованій території та їх діяльність вважаються незаконними, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені у порядку, не передбаченому законом України.

Отже, у разі звернення батьками дитини до будь-якого відділу державної реєстрації актів цивільного стану на території України із заявою про видачу свідоцтва про народження дитини їм буде відмовлено у реєстрації народження дитини у зв'язку з тим, що державні органи на території України не визнають документів, виданих державними органами на території, не підконтрольній Україні. Для вирішення цього питання батькам слід звернутися до суду із заявою про встановлення факту народження дитини.

Така ж процедура застосовується і в разі встановлення факту смерті особи на тимчасово окупованій території України.

Встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України регулюється статтею 317 ЦПК [2] і відбувається в окремому провадженні. З такою заявою до суду можуть звернутися батьки, родичі, їхні представники або законні представники дитини у разі встановлення факту народження дитини на окупованій території України та родичі померлого або їхні представники, якщо встановлюється факт смерті особи на такій території.

Для даної категорії справ встановлюється альтернативна підсудність, а отже, заява може бути подана до будь-якого суду за межами такої території незалежно від місця проживання заявника.

Зважаючи на складні умови, з якими пов'язана необхідність такого звернення, розгляд цієї категорії справ передбачає певні процесуальні особливості, які не властиві окремому провадженню. Заяви такого змісту розглядаються невідкладно з моменту надходження їх до суду. До заяви

висуваються певні вимоги, а саме : вона повинна містити вказівку на факт, який просить встановити заявник; причини, що унеможливають одержання або відновлення документів, що посвідчують цей факт та докази, що підтверджують вказаний факт. До заяви особа повинна додати докази, що підтверджують обставини, що в ній викладені. Вимагається також довідка про неможливість відновлення особою втрачених документів. За подання заяви справляється судовий збір. Судовий збір не справляється за подання заяви щодо особи, яка загинула або пропала безвісти в районах проведення воєнних дій або антитерористичних операцій.

Суд залишає за собою право повернути заяву, якщо вона не відповідає вимогам ст.318 ЦПК щодо змісту заяви або за відсутності вказаних у заяві документів. Суд може відмовити також у задоволенні заяви - у разі недостатності доказів. Доказами у справі можуть бути пояснення заявників, свідків, письмові докази (в т.ч., свідоцтва про поховання), речові докази, зокрема звуко- і відеозаписи, висновки експертів. Документи, видані органами та установами (в т.ч., лікувальними закладами), що знаходяться на тимчасово окупованій території, теж можуть братися до уваги судом. У разі посилання на свідчення свідків, заявник повинен переконатись, що вони зможуть з'явитися до суду в день подання заяви про встановлення цього факту.

В рішенні про встановлення факту народження особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, зокрема, мають бути зазначені встановлені судом дані про дату і місце народження особи, про її батьків. Для отримання свідоцтва про народження дитини, яка народилася на тимчасово окупованій території, (АР Крим, м. Севастополь та окремі райони Луганської та Донецької областей), батькам, родичам, їхнім представникам або іншим законним представникам дитини необхідно подати до будь-якого суду за межами тимчасово окупованої території, незалежно від свого місця проживання заяву про встановлення факту народження особи; належні та достовірні докази; квитанцію про сплату судового збору. Така справа розглядається судом невідкладно з моменту надходження заяви.

У разі задоволення заяви, суд невідкладно видає копію рішення заявнику, в якому зазначає дані про дату і місце народження дитини, її стать, відомості про батьків, або надсилає копію рішення до відділу РАЦСу за місцем ухвалення рішення для державної реєстрації, якщо заявник був відсутнім під час проголошення судового рішення.

Для отримання свідоцтва про народження дитини заявник подає до будь-якого відділу державної реєстрації актів цивільного стану копію рішення суду про встановлення відповідного факту та паспорт громадянина України. Для отримання свідоцтва про смерть особи, яка померла на тимчасово окупованій території, (АР Крим, м. Севастополь та окремі райони Луганської та Донецької областей), родичам померлого або їх представникам необхідно подати до суду за місцем проживання чи перебування заявника за межами тимчасово окупованої території заяву про встановлення факту смерті; належні докази; квитанцію про сплату судового збору. Така справа розглядається судом невідкладно з моменту надходження заяви.

Після задоволення заяви про встановлення факту смерті особи, суд невідкладно видає копію рішення заявнику або надсилає її до відділу РАЦСу за місцем ухвалення рішення для державної реєстрації смерті, якщо заявник не був присутній в судовій залі під час проголошення рішення.

Ухвалене судом рішення у справах про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, підлягає негайному виконанню. Рішення у справах про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, може бути оскаржено в загальному порядку, встановленому ЦПК. При цьому оскарження рішення не зупиняє його виконання.

Копія судового рішення видається особам, які брали участь у справі, негайно після проголошення такого рішення або невідкладно надсилається судом до органу державної реєстрації актів цивільного стану за місцем ухвалення рішення для державної реєстрації народження або смерті особи.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України.
2. Цивільний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 верес. 2020 р.: (офіц. текст). К.: ПАЛИВОДА А.В., 2020. 304 с.

Ксенія Косяченко

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри цивільно-правових дисциплін.
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)
Kosiachenko5@ukr.net
ORCID: [0000-0002-1380-218X](https://orcid.org/0000-0002-1380-218X)

ВПЛИВ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Міграція (від лат. *migratio* – переміщення) – це рух населення з однієї території чи країни в іншу під впливом економічних, соціальних, адміністративних, пропагандистських та інших заходів. Виникненню міграції сприяє перерозподіл робочої сили, безробіття, невпевненість у завтрашньому дні [1].

Міграційні процеси та їх регулювання у світі в цілому та в об'єднаній Європі, зокрема, набувають вирішального стратегічного значення для економіки окремо взятих країн і регіонів світу у зв'язку з тим, що міжнародні міграційні потоки, з одного боку, корелюють з міжнародними фінансовими потоками, а з іншого, — впливають на демографічне становище країни, соціально-економічні показники та кон'юнктуру ринку праці, спричиняють зміни у культурному середовищі населення, а разом часто провокують такі негативні явища, як релігійно-етнічні конфлікти. У цьому контексті актуалізуються і проблеми старіння нації, диспропорції у гендерно-вікових групах населення, зниження рівня народжуваності як джерела природного відтворення населення.

Міграційні процеси впливають на природне відтворення населення шляхом зміни вікової структури регіонів виходу населення, трансформацію репродуктивної поведінки контингентів населення, зміни умов життя переселенців, що відбивається на стані їх здоров'я. Міграція впливає і на функціонування та розвиток ринку праці; міграційні процеси сприяють розвитку розширеного світогляду особи, зумовлюють підвищення пристосованості до різноманітних умов життя, а також обмін навиками та досвідом між жителями різних регіонів, поширення корисних знань. Вони призводять до перерозподілу виробників та споживачів матеріальних благ і платних послуг між регіонами та їх підрозділами, змінюють якісні характеристики робочої сили різних регіонів внаслідок нерівномірної участі в міграційних процесах представників різних соціально-демографічних груп [2].

Питання впливу валютних цінностей, завезених або надісланих українськими емігрантами з-за кордону, на фінансову безпеку держави та на розвиток бізнес-середовища зокрема є одним із найскладніших в умовах сучасного розвитку вітчизняної економіки. В наукових працях останніх років відзначається відсутність чіткого бачення не тільки механізму імплементації даних фінансових активів, але й їх впливу на розвиток підприємництва в Україні в цілому. Окремі дослідження Міжнародної організації з міграції, Світового Банку та інших міжнародних та міжурядових організацій дають змогу проаналізувати загальні міграційні тенденції в суспільстві та пов'язані з ними наслідки. Тоді як комплексна оцінка міграційних фінансів та процесів їх перерозподілу в економіці України відсутня.

Результати дослідження місії Міжнародної організації з міграції в Україні вказують на те, що середньостатистичний український мігрант характеризується не тільки досить високою схильністю до заощадження, але й відносно високим рівнем підприємницьких амбіцій [3, с.82].

Проте дані амбіції нівелюються доволі абстрактними перспективами реалізації підприємницької ідеї з огляду на нестабільну економічну ситуацію в країні, все ще високий рівень корупції у всіх ланках економічної системи, бюрократичні перепони та відсутність комплексної підтримки держави у сфері малого підприємництва. Тому не дивно, що переважна більшість заробітчан надає перевагу не інвестуванню зароблених за кордоном грошей у бізнес, а банальному їх зберіганню на депозитах у банківських установах або «під подушкою» вдома. В даному контексті варто відзначити, що за даними НБУ на початок 2016 року обсяг депозитів фізичних осіб у іноземній валюті становив 8,7 млрд. дол. США, а у національній валюті 186,3 млрд. грн., що виглядає доволі потужним ресурсом активізації розвитку малого підприємництва на місцях [4].

Отже, зважаючи на всеохоплюючі та всезростаючі міграційні тенденції всередині українського суспільства, фінансова частина міграційних процесів в Україні варта більш ретельної

уваги з боку наукового співтовариства, державних інституцій та представників бізнес середовища, а також задля забезпечення повернення мігрантів до України та утримання потенційних емігрантів необхідною умовою є підвищення рівня заробітних плат у державі. Одним із чинників такого збільшення є зниження розміру соціальних внесків які сплачуються роботодавцями, що штовхає заробітні плати в тінь.

Список використаних джерел:

1. Міграція. Міжнародні міграційні процеси. Міжнародна економіка. – Режим доступу: <http://www.megos.org.ua/miznarodna%20economica.6.html>.
2. Манів З. О. Міграційні процеси та їх види. Регіональна економіка. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1731101738816/rps/migratsiyini_protsezi_vidi.
3. Migration as an enabler of development in Ukraine [Electronic resource] / International Organization for Migration. 2016. Access mode: http://www.iom.org.ua/sites/default/files/iommigration_as_an_enabler_of_development_in_ukraine.pdf.
4. Основні тенденції грошово-кредитного ринку України за грудень 2015 року [Електронний ресурс]. Національний банк України. Режим доступу: https://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=14716152&showTitle=true

Ольга Кучма

доктор юридичних наук, професор
кафедри трудового права
та права соціального забезпечення.
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
(м.Київ, Україна)
okuchma@ukr.net
ORCID 0000-0002-2206-3286

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА МІГРАЦІЮ ТА ЗАЙНЯТІСТЬ

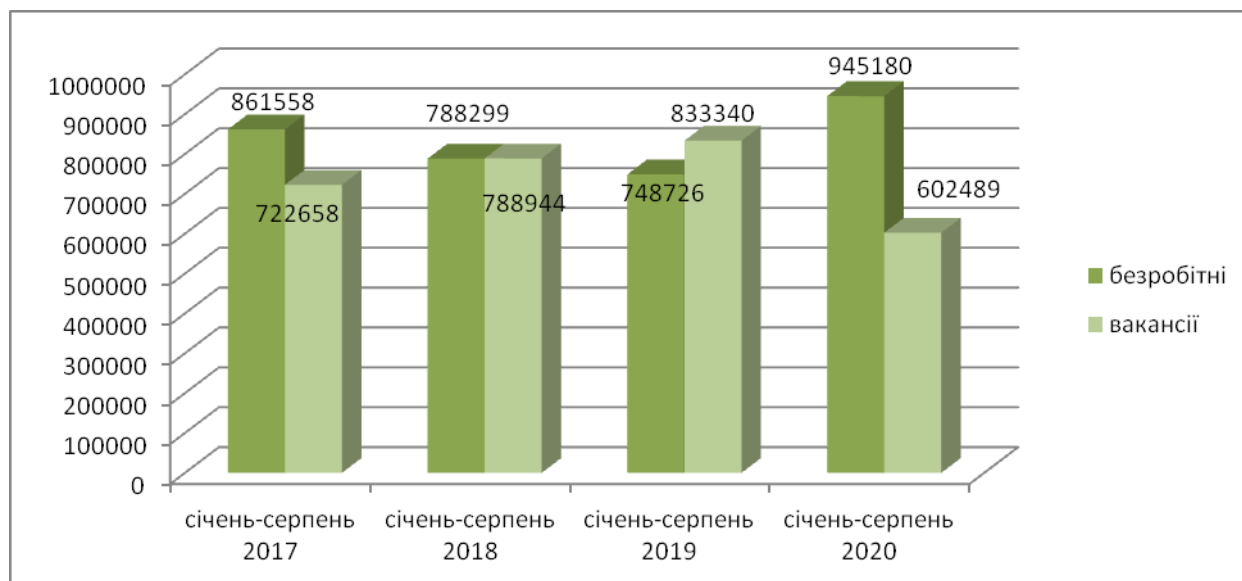
Пандемія коронавірусної хвороби COVID-19 внесла корективи у різні аспекти життєдіяльності людини, суспільства, держави. Не винятком стали і міграційні процеси. Для зменшення поширення коронавірусної хвороби керівництвом держав приймалися заходи, серед яких і закриття кордонів та повернення частини іноземних працівників на батьківщину. Наслідком цього стали недостача робочої сили в країнах, куди їздили на заробітки працівники та збільшення кількості незайнятого населення в країнах, куди повернулися працівники.

Відповідно до статистичної інформації Державної міграційної служби України [1] спад кількості виданих дозволів на імміграцію за останні п'ять років спостерігається саме у 2020 році. Аналітика наведена у таблиці 1.

Таблиця 1. Динаміка виданих дозволів на імміграцію за 2016-2020 роки			
Рік	Станом на	Кількість виданих дозволів	% динаміки
2016	30.09.2016	10448	
2017	29.09.2017	10991	105,20
2018	28.09.2018	10176	92,59
2019	27.09.2019	9855	96,85
2020	25.09.2020	8990	91,22

Зрозуміло, що не тільки пандемія впливає на кількість бажаючих іммігрувати, проте у 2020 році це була однією із причин, що вплинула на міграцію у світі.

За інформацією Державного центру зайнятості у січні-серпні 2020 року в Україні кількість осіб які мали статус безробітного суттєво збільшилась, порівняно з аналогічним періодом минулого року [2]. Динаміку кількості осіб, які мали статус безробітного протягом 2017-2020 років та вакансій відтворено у діаграмі 1.

Діаграма 1. Кількість безробітних та вакансій за 2017-2020 роки

Збільшення незайнятого населення покращило становище із скороченням вакансій, хоча пропозиція по заробітній платі (в Україні, зокрема) у країні, з якої приїхали працівники, нижчі, ніж за кордоном, і частина працівників, які повернулися з-за кордону не погоджується працювати та чекає можливості повернутися на закордонну вакансію.

Непередбачувана ситуація з пандемією коронавірусу COVID-19 змусила роботодавців шукати можливості для ведення бізнесу, з врахуванням відтоку робочої сили. Для робіт, які можуть виконуватись дистанційно, пандемія прискорила модернізацію та диджиталізацію процесів, які дозволяють без безпосередньої присутності працівника на території роботодавця виконувати роботу, без зниження її якості.

Проте, не всі роботи можуть бути виконані дистанційно (наприклад, збір полуниці). І саме це стало викликом для роботодавців та підставою переглянути внутрішню фінансову політику роботодавця на предмет здійснення витрат на розробку та впровадження автоматизованих процесів, які дотепер виконувались вручну.

З однієї сторони це позитивно відобразиться на веденні бізнесу і роботодавці не будуть такими вразливими при наступі пандемії, як коронавірусної хвороби COVID-19 так інших хвороб. Але є і інша сторона: чим більше автоматизації у виробничих процесах, тим менше робочих місць, що тягне за собою збільшення кількості незайнятого населення з відповідними наслідками (збідніння населення, збільшення злочинності тощо). І це вже створює виклики для держави, яка має дбати за розвиток економіки і підтримку бізнесу, який буде створювати нові робочі місця з конкурентоспроможними умовами праці та заробітною платою, що в свою чергу збільшить надходження по податках і ЄСВ.

Список використаних джерел:

1. Щотижневі показники діяльності станом на останній тиждень вересня 2016-2020 років / Державна міграційна служба України URL: <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/statistichni-dani/shhotizhnevi-rokazniki-diyalnosti.html> (дата звернення 13.10.2020)
2. Аналітична та статистична інформація за січень-серпень 2018-2020 роки / Державна служба зайнятості URL: <https://dcz.gov.ua/analytics/68> (дата звернення 13.10.2020)

Ірина Михайлова

кандидат юридичних наук, доцент, професор
кафедри трудового, земельного та господарського права.

Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова

(м. Хмельницький, Україна)

ira.mykhailova@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1273-3389>

ПРОБЛЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ

У зв'язку із збільшенням в сучасному світі обсягів міжнародної міграції робочої сили, все більш актуальним стає питання співробітництва держав у сфері соціального захисту трудових мігрантів, в тому числі в сфері пенсійного забезпечення. Головною причиною таких міграційних процесів є переселення через економічні чинники – отримання більш високих заробітків й покращення рівня та якості життя.

Очевидно, що рівень соціальної захищеності українського населення є значно нижчим порівняно зі стандартами розвинутих країн не стільки через слабку соціальну спрямованість державних витрат, скільки через низький рівень оплати праці. Втрата системи безоплатного розподілу житла, перехід до платних освітніх послуг, багатьох послуг охорони здоров'я ще більше посилюють роль саме оплати праці в забезпеченні добробуту людей [1]. Також масштаби трудової міграції з України збільшує її «ланцюговий» характер – вдале працевлаштування одного мігранта часто спонукає міграцію його родичів і знайомих. Останнє особливо стосується населення сільських територій, з розвинутими родинними зв'язками і груповим характером роботи чоловіків, трудових мігрантів [2, с.99].

Важливим рушійним чинником української трудової міграції стали також події, які відбулись у 2014 році. Зокрема, Україна підписала Угоду про асоціацію з ЄС та була втягнута у військовий конфлікт спровокований агресією Російської Федерації. Саме ці обставини сприяли перенаправленню потоку працівників-мігрантів з Російської Федерації до країн Європейського Союзу та збільшенню чисельності таких осіб.

На сьогодні Польща є країною з найбільшою кількістю українських заробітчанин. До інших країн, куди спрямовані помітні потоки трудової міграції з України, належать Італія, Португалія, Угорщина, Фінляндія, Німеччина, Греція, а також Ізраїль, Сполучені Штати Америки, Білорусь. Водночас найбільше мігрантів в Україні проживає з наступних країн: Російська Федерація, Молдова, Азербайджан, Вірменія, Грузія, Білорусь.

Отже, соціальний захист трудових мігрантів, зокрема і в сфері пенсійного забезпечення є наразі надзвичайно важливим та актуальним питанням. Порушення пенсійних прав мігрантів певною мірою носять прихований характер, оскільки більшість з них ще не досягли пенсійного віку, а ті, хто досяг найчастіше не мають досвіду захисту своїх прав, хоча питаннями пенсійного забезпечення переймається все більша кількість наших співвітчизників, які в перші роки незалежності України, не маючи змоги працевлаштуватись, виїхали за кордон в пошуках роботи.

Більшість з них працювали без офіційного працевлаштування, тому не можуть отримати належний соціальний захист ні в Україні, ні в країні до якої мігрували, адже несплата необхідних внесків на пенсійне страхування не надає в подальшому права на пенсійне забезпечення. Окрім того, відмінності пенсійних систем в різних країнах ускладнюють формування єдиного пенсійного простору, оскільки кожна країна самостійно визначає структуру пенсійної системи, величину та джерела відрахувань на пенсійне забезпечення, умови виходу на пенсію (вік, стаж і т.д.) та ін., тому необхідно зробити процес трудової міграції регульованим та забезпечити достатнє правове підґрунтя та соціальний захист наших громадян, які працюють за кордоном, а це можливо шляхом укладення договорів між Україною та іншими країнами, де працюють наші громадяни.

5 листопада 2015 року був прийнятий Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» № 761-VIII [3]. Цей Закон визначив правові та організаційні засади державного регулювання зовнішньої трудової міграції та соціального захисту громадян України, які працюють за кордоном та членів їхніх сімей.

Так, ч. 3 ст. 8 цього Закону передбачає, що пенсійне забезпечення трудових мігрантів здійснюється відповідно до законів, якими встановлюються умови пенсійного забезпечення, та міжнародних договорів у сфері пенсійного забезпечення, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Відповідно до ч. 2 ст. 13 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 року № 1058-IV [4] у разі якщо особа не сплачувала страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування під час тимчасового виїзду за кордон, за нею зберігається право на набутий страховий стаж та право на пенсійні активи, що обліковані на її накопичувальному пенсійному рахунку у Накопичувальному фонді або на індивідуальному пенсійному рахунку у відповідному недержавному пенсійному фонді – суб'єкті другого рівня системи пенсійного забезпечення.

Стаття 51 цього ж Закону передбачає, що у разі виїзду пенсіонера на постійне місце проживання за кордон пенсія, призначена в Україні, за заявою пенсіонера може бути виплачена йому за шість місяців наперед перед від'їздом, рахуючи з місяця, що настає за місяцем зняття з обліку за місцем постійного проживання. Під час перебування за кордоном пенсія виплачується в тому разі, якщо це передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Отже, Пенсійний фонд України укладаючи двосторонні договори в сфері пенсійного забезпечення, забезпечує право мігрантів на пенсію як в країні працевлаштування, так і в країні походження. Лише у разі наявності міжнародного договору при переїзді пенсіонера на постійне проживання до іншої країни територіальні органи Пенсійного фонду України продовжуватимуть переказувати призначену в Україні пенсію за новим місцем проживання пенсіонера. У зв'язку з цим захист прав та інтересів громадян за кордоном, вирішення проблем їхнього соціального забезпечення шляхом укладення міждержавних угод з країнами перебування завжди повинні бути серед пріоритетів міграційної політики України.

Попри укладення Україною низки міждержавних договорів про соціальне та пенсійне забезпечення, наявна договірна база не вирішує всієї повноти проблем, оскільки, такі угоди укладено далеко не з усіма країнами перебування українських мігрантів. Зокрема, немає договорів з Італією, Грецією, де працює численна кількість українських мігрантів, тощо. Тому необхідно продовжувати переговірні процеси щодо укладання таких договорів з країнами перебування численних контингентів українських працівників-мігрантів, а доки договорів немає необхідно заохочувати таких осіб до добровільної участі в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Найбільш ефективно укладати такі договори за принципом пропорційності, оскільки він є більш об'єктивним, так як кожна договірна сторона відповідає лише за той стаж, який був набутий на її території. Договірні сторони несуть пропорційні витрати на виплату пенсій із застосуванням правил підсумовування стажу для визначення права на пенсію, залежно від величини пенсійних прав, які отримала застрахована особа, тобто кожна країна самостійно відповідає за нарахування та виплату частини пенсії особи – залежно від наявного стажу, отриманого на її території. Саме такий тип договорів набув найбільшого поширення в світі, оскільки дозволяє трудовим мігрантам забезпечити реалізацію пенсійних прав незалежно від того в якій країні вони проживають.

Список використаних джерел:

1. Попова Т. Л. Рівень та якість життя населення України як показник дієвості соціальної державної політики URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Popova.pdf>
2. Червінська Л. П. Міжнародна трудова міграція: особливості, наслідки для України. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2018. Вип. 2. С. 90-102.
3. Про зовнішню трудову міграцію: Закон України від 5 листопада 2015 року № 761-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 49-50. ст.463.
4. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09 липня 2003 року № 1058-IV *Відомості Верховної Ради*. 2003. № 49-51. ст.356

Юрій Опанащук

Здобувач

науково-дослідного інституту
приватного права і підприємництва
імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України
y_opanashchuk@ukr.net

НОТАРІАЛЬНЕ ПОСВІДЧЕННЯ ЗАЯВИ ПРО НАДАННЯ ДОЗВОЛУ НА ІМІГРАЦІЮ ТА ПОВ'ЯЗАНІ З ЦИМ ПРАВОЧИННИ

Тенденції у світовій економіці останніх десятиліть пов'язані зі змінами парадигм національних підходів різних держав до впливу розширення процесів глобалізації, що виражаються також і у збільшенні долі вільно подорожуючих прошарків населення, певна частина з яких протягом окремого часу може залишатися на території іноземної країни. Належне оформлення прав таких громадян досить часто потребує використання документів, які, у свою чергу, вимагають належного нотаріального завірення у відповідності до вимог чинного законодавства України.

Управління процесом імміграції має першочергове значення для забезпечення економічної безпеки держави і нотаріуси у цьому процесі відіграють не останню роль. На всіх історичних етапах свого розвитку основним завданням нотаріальних органів було надання юридичної вірогідності актам, хоч обсяг їхніх функцій у той чи інший період змінювався [3, с. 108].

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про імміграцію» від 07.06.2001 № 2491-III, заяву про надання дозволу на імміграцію заявник повинен подати особисто до відповідного органу державної влади. Проте за наявності поважних причин (хвороба заявника, стихійне лихо тощо) заява може бути надіслана поштою або за дорученням заявника, посвідченим нотаріально, подаватися іншою особою.

Очевидно, що всі іноземні документи мають бути складені іноземною мовою і завірені апостилом чи мати консульську легалізацію в тій країні, в якій вони були видані, а в Україні слід виконати переклад документів українською мовою і завірити їх нотаріально.

Другий випадок, що дозволяє опосередковано залучити нотаріуса до імміграційних процесів, стосується виїзду одного з батьків, якого (яку) супроводжують неповнолітні діти. У такому випадку особа, котра планує іммігрувати, зобов'язана подати заяву іншого з подружжя (чоловіка або дружини), посвідчену нотаріально, про те, що він (вона) не заперечує проти імміграції дітей (дитини) разом з батьком чи матір'ю відповідно. Якщо така згода відсутня батько чи відповідно мати дитини повинен подати рішення відповідного державного органу про залишення дітей при батькові (матері), яке обов'язково має бути легалізовано консульською установою України, якщо інше не передбачено ратифікованим Верховною Радою України міжнародним договором з конкретною державою.

Подібний порядок відомий більшості країн, що охоплені так званою системою Латинського нотаріату. Досить поширене таке нотаріальне засвідчення і в дотичних до міграційних процесів суспільних відносинах. Як звертає увагу Леся Костюк, згідно законодавства Нідерландів, для досліджуваних нами правовідносин держава досить часто вдається до принципу возз'єднання сім'ї, де згода на спільне проживання членів однієї сім'ї, особливо у випадку, коли окремі з них не досягли 18 років чи перебувають на території інших держав – має бути засвідчена нотаріусом [2, с. 155].

Реєстрація шлюбу з іноземними громадянами має особливості правового регулювання у зв'язку з необхідністю перевірки законності перебування цих осіб на території України та врахування умов дійсності поданих ними документів. Як слушно наголошує Я. А. Карась, нотаріальне засвідчення окремих правочинів, пов'язаних із міграційними процесами, дозволяє убезпечити залучені сторони від потенційних ризиків вступу у правовідносини з іноземним елементом [1, с. 97].

Дослідження проблем, пов'язаних із впливом процесів зовнішньої міграції, зокрема імміграції, на стан економічної безпеки держави-реципієнта – вкрай важлива складова аналізу соціально-економічного стану держави і має величезне значення для зростання економічної активності та реалізації цілеспрямованої державної політики у сфері управління міграційними процесами. Необхідність вдаватися до нотаріальних послуг у цьому контексті (для засвідчення окремих видів документів чи правочинів) є інституційною складовою функціонування держави, як учасника світових міграційних процесів, оскільки це дозволяє вирішувати ключові завдання державницького регулювання суспільних відносин.

Список використаних джерел:

1. Карась Я. А. Реєстрація шлюбу з іноземцями на території України. Сучасна цивільна наука в умовах гібридної війни: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 2017). С. 94-98. (256 с.)
2. Костюк Л. Особливості міграційної політики Нідерландів другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Україна-Європа-Схід: збірник наукових праць. 2018. С. 154-159.
3. Спектор О. М., Негода В. О. Шляхи реформування нотаріальної діяльності в Україні в контексті міжнародних стандартів та зарубіжного досвіду. Сучасні питання економіки і права. № 1. 2014. С. 108-112.

Олег Орловський

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри приватного права.

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

o.orlovskyy@chnu.edu.ua

ORCID: 0000-0001-6107-3471

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ

Формування нового європейського та вітчизняного ринку праці об'єктивно зумовлює трансформацію сучасних соціально-трудових відносин, врахування процесів глобалізації, модернізацію форм працевлаштування. В Україні питання зростання мобільності робочої сили набуває стратегічної важливості, адже безпосереднім чином впливає на соціально-економічний розвиток держави. Масштабність української трудової міграції торкається практично всіх сфер вітчизняної економіки, викриваючи її вразливі місця. При цьому надзвичайно важливо створити ефективну модель соціального захисту працівників-мігрантів, адже існуюча система, особливо в умовах світової пандемії коронавірусної хвороби показала свою недостатню дієвість.

Постіндустріальний розвиток економіки обумовив гостру боротьбу європейських держав за кваліфіковану робочу силу, що, в свою чергу, вимагає надійної системи соціального захисту працюючих. Інституціоналізація міграційних відносин призвела до того, що соціальний захист осіб-мігрантів переріс не лише у специфічний вид людської діяльності, але й став функцією держави щодо охорони прав, гарантій і свобод даної категорії осіб і їх сімей, попередження або унеможливлення впливу на них соціальних ризиків та небезпек, що мають місце у країні прибуття [1, с.7].

До основних причин неефективного соціального захисту мігрантів можна віднести високу частку працевлаштування без належних дозволів; високу частку циркулярних мігрантів, які виїжджають за кордон на сезонні роботи; відсутність міждержавних угод про соціальне та пенсійне забезпечення з низкою країн, де перебуває значна кількість працівників-мігрантів з України; недостатню ефективність імплементації існуючих угод, що пов'язано як з їхнім змістом, так і з вадами механізмів реалізації; особливості законодавства України та країн-реципієнтів української робочої сили, їхня неузгодженість.

У пострадянських країнах питання збереження соціальних гарантій вирішувалось, в основному, через укладення двосторонніх угод про взаємне працевлаштування, пенсійне забезпечення. Однак на момент їх підписання на пострадянському просторі діяли практично однакові пенсійні системи та принципи соціального страхування, впродовж останнього десятиліття ситуація змінилася: в низці країн підвищено пенсійний вік, тривалість необхідного для призначення пенсії страхового стажу, неодноразово змінювався порядок розрахунку пенсій. Тому оновлення міждержавних угод про пенсійне та соціальне забезпечення між Україною та країнами перебування і працевлаштування її громадян на сучасному етапі стає життєво необхідним. Важливим кроком на цьому шляху стало прийняття Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами. Зокрема, у статті 25 Угоди сторони домовилися укладати угоди з метою координації соціального забезпечення робітників, які мають українське громадянство і на законних підставах працюють у країнах-членах. Такі угоди мали б забезпечити додавання всіх періодів соціального страхування при нарахуванні пенсії, медичному обслуговуванні, а також переказ пенсії з однієї країни до іншої [2]. Важливим

багатостороннім документом у сфері соціального захисту працівників-мігрантів є Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів, яка набула чинності для України в 2007 року [3]. Конвенція зобов'язує країни, які приєдналися до неї, надавати працівникам-мігрантам та членам їхніх сімей соціальне забезпечення нарівні із своїми громадянами, забезпечувати збереження набутих ними прав. Безпосереднім інструментом реалізації положень зазначеної Конвенції є двосторонні та багатосторонні угоди у відповідній галузі. Конвенція МОП №143 "Про працівників-мігрантів" закликає країни-члени МОП боротися зі зловживаннями у сфері міграцій і дотримуватися базових прав людини стосовно всіх працівників-мігрантів. При цьому можливості та забезпечення соціального захисту, інших прав та свобод нарівні з громадянами країни гарантуються тим працівникам-мігрантам та членам їхніх сімей, які перебувають на території країни на законних підставах[4]. Рекомендація МОП №151 "Про працівників-мігрантів" [5] передбачає серед таких гарантій, право на участь у заходах активної політики зайнятості (доступ до послуг професійної орієнтації та сприяння у працевлаштуванні, захист зайнятості, надання іншої чи тимчасової роботи або перепідготовки у разі втрати роботи), належні умови праці, в тому числі заходи безпеки праці й соціального захисту, та належні умови життя, включаючи житло, соціальну допомогу, доступ до освіти та охорони здоров'я.

З числа країн ЄС двосторонні угоди про соціальне та пенсійне забезпечення укладено Україною з Болгарією, Естонією, Іспанією, Латвією, Литвою, Польщею, Португалією, Словаччиною, Чехією. Вони охоплюють всі стандартні види обов'язкового соціального страхування, тобто, пенсійне страхування, страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, смерті з цих причин, страхування з тимчасової втрати працездатності, а також (деякі угоди, наприклад, з Естонією, Латвією, Литвою, Португалією) страхування на випадок безробіття. За угодами, при визначенні тривалості страхового стажу кожна сторона, за необхідності, враховує стаж, набутий на території іншої договірної сторони. Наприклад, при нарахуванні пенсій кожна сторона виплачує особі частину пенсії, зароблену на її території, проте з урахуванням загального стажу пенсійного страхування. Вкрай важливо, що угодами, що будуються на пропорційному принципі, в разі переїзду реципієнта до іншої держави передбачено переказ допомоги та пенсії за кордон. Такі угоди не лише посилюють систему соціального захисту мігрантів, а й сприяють їх легальній зайнятості, і, головне, гарантують дієву захищеність після повернення додому. Однак укладення двосторонніх міждержавних угод не вирішує весь спектр проблем соціального захисту мігрантів. Законодавство деяких країн не передбачає автоматичного соціального страхування всіх категорій мігрантів. Крім того, угоди про соціальне забезпечення укладено далеко не з усіма країнами призначення українських мігрантів. Значно ускладнює механізм соціального захисту мігрантів відсутність в Україні медичного страхування. Велику проблему для реалізації соціальних прав українських громадян за кордоном становить поширення нелегальних та напівлегальних форм трудових міграцій, адже соціальне забезпечення гарантується лише за умови повного оформлення зайнятості відповідно до національного законодавства країни-реципієнта. Саме через поширеність неформальної зайнятості трудова міграція є доволі складним об'єктом для спостереження, оскільки не має достатньо надійного, повного і регулярного джерела інформації про контингенти мігрантів та характеристики їх діяльності [6, с.75].

Таким чином, основою життєздатності системи соціальної захищеності мігрантів є багатосуб'єктність соціального захисту і правова державна форма захисту соціального становища мігрантів, як рівноправних членів будь-якого суспільства [1, с.10]. Проблеми соціального забезпечення українських трудових мігрантів пов'язані з двома основними чинниками: 1) дуже вузька "географія" укладених Україною двосторонніх угод у сфері соціального забезпечення, заснованих на пропорційному принципі урахування та накопичення страхового стажу; 2) поширеність нелегальних та напівлегальних трудових міграцій, що унеможлиблює або істотно обмежує адекватний соціальний захист працівників-мігрантів та членів їхніх сімей як під час роботи за кордоном, так і після повернення на батьківщину. Для вирішення цих проблем потрібна чітка й активна позиція держави у міжнародній співпраці з питань трудових міграцій. Роботу з укладання двосторонніх угод про соціальне забезпечення необхідно вести з усіма країнами-партнерами по міграційному обміну, тобто не лише з країнами, куди найчастіше виїждять українські громадяни, а й з країнами, звідки прибувають трудові мігранти в Україну [6, с.78].

Список використаних джерел:

1. Садова У.Я. Концептуальні засади формування і розвитку соціально- економічної захищеності мігрантів / Соціально-економічна захищеність мігрантів: глобальні та регіональні аспекти / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України» ; наук. ред. У. Я. Садова. - Львів, 2016. - 266 с.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Ратифікована Законом України №1678-VII від 16.09.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
3. Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів. Конвенцію ратифіковано з застереженням Законом №755-V від 16.03.2007. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_307#Text
4. Конвенція про працівників-мігрантів (переглянута 1949 року) №97 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_159#Text
5. Рекомендація МОП №151 “Про працівників-мігрантів” від 24.06.1975 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_264#Text
6. Ткаченко Л.Г. Проблеми соціального забезпечення українських мігрантів URL: <https://dse.org.ua/archive/11/8.pdf> С.71-79.

Віктор Патійчук

кандидат географічних наук, доцент
кафедри міжнародних відносин і регіональних студій.
Волинський національний університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)
wol2007@ukr.net
ORCID 0000-0002-8052-7413

Софія Ціношук

студентка географічного факультету.
Волинський національний університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)
savanyuk002@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2659-0873

**ОСНОВНІ ЧИННИКИ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН ЩОДО ЗВЕРШЕННЯ
ІНОЗЕМНОГО ПАЛОМНИЦТВА**

Паломництво – прагнення віруючих людей відвідати святі місця (наприклад, Свята Земля, м. Рим, Свята гора Афон, гора Синай тощо) та задовільними свої духовні потреби (подякувати Богу за його благодіяння, зцілитися від душевних і фізичних недуг, помолитися за рідних і близьких, отримати духовні дари, проявити відданість вірі, знайти сенс життя тощо). Інтерес до релігійного паломництва особливо зростає в останні десятиріччя. Паломництво та релігійний туризм є досить популярний явищем сьогодення й приносить багатьом державам, на території яких є всесвітньовідомі релігійні святині, значні прибутки. У багатьох релігій, наприклад, в ісламі хадж – паломництво до Мекки, є обов’язковою вимогою підтвердження своєї віри для мусульман-шиїтів. Тому країни, на території яких розташовані світові релігійно-паломницькі центри – місця масового відвідування вірян, повинні створити сприятливі умови для їх відвідування представниками інших держав.

Згідно Статті 2 Загальної Декларації прав людини (1948 р.), кожна людина має право на реалізацію своїх духовних і культурних потреб [1]. Згідно Статті 12 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (1966 р.), кожна людина має право на вільне пересування будь якою територією, а також Статті 18 цього документа – право на свободу думки, совісті і релігії, включаючи реалізацію своїх духовних потреб [2]. Проте для звершення паломництва часто зустрічаються певні перешкоди політичного та правового характеру, а також наявні соціально-економічні, релігійно-догматичні, морально-етичні та санітарно-епідеміологічні обмежувальні чинники, які обмежують цей процес (табл. 1).

Таблиця 1

Чинники обмеження прав громадян щодо звершення паломництва в інші держави

зп	Групи чинників	Зміст чинників	Наслідки	Шляхи вирішення
	2	3	4	5
1.	Політичні	<i>Політичні протистояння між державами</i>	Не допуск паломників у країну паломництва	Налагодження мирних стосунків між державами та підписання різнопланових угод
		<i>Політична нестабільність у країні</i>	Непередбачуваність у діях приймаючої держави	Стабілізація політичного життя в країні
		<i>Наявність збройних конфліктів та зон бойових дій на території країни</i>	Загроза життю й здоров'ю паломників	Вирішення конфліктів мирним шляхом і припинення бойових дій
2.	Правові	<i>Відсутність підписаних угод про право переміщення та перебування в країні</i>	Неможливість звершувати паломництво	Підписання угод і договорів про право і гарантії на перебування іноземних громадян
		<i>Заборона на в'їзд або виїзд із певних причин</i>	Відмова у праві надання звершувати паломництво	Вияснення причин відмови і їх вирішення
		<i>Відсутність або наявність обмежуючих законодавчих актів щодо звершення паломництва</i>	Відсутність умов проведення та забезпечення паломництва в державі	Налагодження законодавчого регулювання щодо процесу проведення паломництва
3.	Соціально-економічні	<i>Недостатній рівень соціально-економічного розвитку території</i>	Низький наплив іноземних паломників і неспроможність їх прийняти	Покращення соціально-економічної ситуації в державі
		<i>Мала матеріальна спроможність потенційних паломників</i>	Неможливість звершувати паломництво у зв'язку з складним матеріальним становищем	Забезпечення платоспроможності громадян та їх можливостей звершувати іноземні подорожі
4.	Релігійно-догматичні	<i>Догматичні релігійні положення</i>	Регулюють процеси та потребу в паломництві	Забезпечення толерантності до іновірців
5.	Технічні	<i>Наявність технічних обмежень щодо пропуску числа паломників через кордон</i>	Черги на кордонах і місцях прикордонного пропуску; закриття кордонів на певний термін тощо	Забезпечення технічних умов і норм прийому іноземних паломників
		<i>Вимоги щодо оформлення документів та їх форми подачі</i>	Надмірна бюрократизація та формалізації документів на в'їзд, а також утрата часу	Візова лібералізація та спрощення умов перетину кордонів та подачі документів
		<i>Наявність вимог технічного характеру щодо контролю та ідентифікації громадян при в'їзді у країну</i>	Зменшують число паломників, які не бажають і не хочуть згідно положень віри піддаватися ідентифікації та біометризації своєї особи	Запровадження гуманних норм і засобів для ідентифікації особи, без використання чипів або ін. цифрових носіїв

6.	Морально-етичні	<i>Релігійна та етнічна нетерпимість</i>	Вороже ставлення до представників інших релігій або етнічних спільнот	Дотримання прав людини та інших положень міжнародного права
		<i>Неготовність місцевого населення приймати усіх бажаних паломників</i>	Відмова в паломництві або не гарантування перебування паломників на своїй території	Налагодження сприятливого процесу прийому паломників на основі демократії
		<i>Неготовність іноземних паломників правильно сприймати чужий менталітет</i>	Зменшення паломницьких потоків унаслідок певних психологічних установок	Популяризація та толерантне сприйняття чужої етнічної та релігійної культури
7.	Санітарно-епідеміологічні	<i>Складна санітарно-епідеміологічна ситуація в державі</i>	Заборона на в'їзд або обов'язкове виконання санітарно-епідеміологічних вимог і проведення щеплень	Позитивне вирішення санітарно-епідеміологічної ситуації в державі, що приймає паломників та є їх донором

Наприклад, обмежуючим чинником для звершення іноземного паломництва можуть бути політичні протистояння між державами, до яких збирається подорожувати віряни, а також політична нестабільність у цих країнах, або наявність збройних конфліктів та зон бойових дій на їх території. Обмежувальним чинником є також відсутність підписаних угод між державами про право переміщення та перебування на їхній території іноземних паломників та гарантування їм безпеки. Причиною низького рівня розвитку паломництва в регіонах світу може бути також заборона на в'їзд або виїзд у конкретну державу із певних причин або відсутність гарантій на безпековий захист іноземних громадян, чи наявність обмежуючих законодавчих актів щодо звершення паломництва. Негативними факторами низького рівня розвитку релігійного туризму та паломництва можуть бути недостатній рівень соціально-економічного розвитку країн, причому – як приймаючої, так і з боку батьківщини іноземних паломників, а також їх недостатня матеріальна спроможність для звершення закордонних подорожей. Причинами недостатнього розвитку паломницьких міграцій можуть бути також і догматично-релігійні положення певних релігій, які можуть стримувати паломницькі потоки прочан у певні періоди року (наприклад, піст), або навпаки – стимулювати їх. У сучасних умовах розвитку міжнародних міграцій та переміщень в умовах глобалізації актуальними стають і певні технічні обмеження щодо пропуску числа паломників через кордон, а також їх пропускна спроможність. Не менш вагомим є врахування умов подання документів на відкриття візи та оформлення паломництва, а також наявність вимог технічного характеру щодо контролю та ідентифікації громадян при в'їзді у країну (наприклад, православні християни бояться брати закордонні паспорти з чипами та інші цифрові документи, які вони розцінюють як віровідступництво й прийняття «печаті антихриста» – згідно Одкровення Іоанна Богослова). Бувають випадки, коли релігійні святині перебувають на території, де проживають представники інших релігійних течій, наприклад, свята гора Синай розміщується на єгипетській території, де проживають в основному мусульмани. Найбільш строкатим релігійним ареалом є Свята Земля, де часто проявляється релігійна та етнічна нетерпимість і бойові сутички між арабами та євреями, а також часті теракти, що стримує наплив іноземних паломників у ці періоди. Через ізраїльсько-палестинський конфлікт ряд ісламських держав (наприклад, Саудівська Аравія, Сирія, Ліван, Судан, Іран, Ірак, Ємен, Лівія, Кувейт) вороже ставляться до євреїв і можуть не впустити іноземних туристів, якщо вони перед цим відвідували Ізраїль. Для багатьох територій світу є характерною також неготовність місцевого населення приймати усіх бажаних паломників, наприклад, хасидів в Умані. Спостерігається також неготовність іноземних паломників правильно сприймати чужий менталітет, що стосується також попереднього прикладу з обох сторін (приймаючої – української, та приїжджаних хасидів). Сучасна складна санітарно-епідеміологічна ситуація в регіонах світу, яка пов'язана з поширенням COVID-19 – не йде також на користь розвитку міжнародного паломництва.

Основними шляхами вирішення проблем стримування звершення паломництва в інші держави, на нашу думку, є: налагодження мирних стосунків між державами та підписання між ними

різнопланових угод щодо співробітництва та безпеки пересування іноземних громадян; політична і військова, а також соціально-економічна та санітарно-епідеміологічна стабільність у регіонах світу; налагодження законодавчого регулювання щодо процесу проведення паломництва; візова лібералізація в державах і спрощення умов перетину кордонів та подачі документів для паломників, а також надання податкових пільг для паломницько-туристичних фірм; забезпечення платоспроможності громадян та їх можливостей звершувати іноземні подорожі; забезпечення толерантного ставлення до іновірців; раціональне забезпечення технічних умов і норм прийому іноземних паломників; запровадження гуманних норм і засобів для ідентифікації особи, без використання чипів або інших цифрових носіїв; дотримання прав людини та інших положень міжнародного права в умовах масових міграцій та всепланетарних процесах глобалізації.

Список використаних джерел:

1. Загальної Декларації прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : irs.in.ua
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.coe.int

Наталія Процьків

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри приватного права
юридичного факультету.

Чернівецький національний університету
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

n.protskiv@chnu.edu.ua

ORCID 0000-0002-2182-4936

МІЖНАРОДНЕ УСИНОВЛЕННЯ ЯК ПІДСТАВА СІМЕЙНОЇ МІГРАЦІЇ

Міграція впливає на динаміку чисельності населення, змінює його демографічні характеристики, національний і релігійний склад. Наслідки міграції розглядаються в контексті безпеки - політичної, соціальної або економічної.

Стаття 16 Загальної декларації прав людини [1], закріплює право на сім'ю. Сім'я – основний двигун міграції. Сімейна міграція включає кілька напрямків: возз'єднання з членом сім'ї, який мігрував раніше, сім'я, яка супроводжує основного мігранта, шлюб між громадянином і іммігрантом, міжнародне усиновлення, яке стало популярним після другої світової війни. Однак справжній розквіт процесу міжнародних усиновлень припав на 1990-ті роки ХХ століття.

Проблеми в цій сфері виникають і внаслідок не завжди достатньо ефективного виконання державами взятих на себе зобов'язань щодо захисту прав усиновлених, зокрема в області здійснення контролю за становищем дітей, переданих на усиновлення іноземним громадянам.

Міжнародне усиновлення постійно розвивається, але залишається складним явищем. Конвенція про права дитини зазначає, що кожна дитина має право рости в сімейному оточенні, а стаття 21 передбачає, що «усиновлення в іншій країні може розглядатися як альтернативний спосіб догляду за дитиною, якщо дитина не може бути передана на виховання або в сім'ю, яка могла б забезпечити її виховання або усиновлення, і якщо забезпечення якогось придатного догляду в країні походження дитини є неможливим»[2]. Дане положення знайшло своє відображення і в національному законодавстві України, зокрема, відповідно до статті 24 Закону України «Про охорону дитинства» – усиновлення дитини, яка є громадянином України, іноземцями провадиться, якщо були вичерпані всі можливості щодо передачі під опіку, піклування, на усиновлення чи виховання в сім'ї громадян України[3]. *Усиновлення іноземцями* провадиться за умови забезпечення дитини прав в обсязі не меншому, ніж це встановлено законами України.

Міжнародне усиновлення повинно здійснюватися у відповідності з стандартами та принципами Конвенції 1993 року про захист дітей і співробітництво у галузі міждержавного усиновлення, яка застосовується, коли дитина, що постійно проживає в одній з Договірних Держав ("Держава походження"), переїхала, переїздить або повинна переїхати в іншу Договірну Державу ("приймаюча Держава") чи після її усиновлення в Державі походження подружжям чи особою, що звичайно проживає в приймаючій державі, чи з метою такого усиновлення в приймаючій державі чи в державі походження[4]. Але дану Конвенцію Україна не ратифікувала, що створює додаткові перешкоди для

регулювання відносин з міжнародного усиновлення. Однією з причин не ратифікації стала проблема, пов'язана з комерційною та посередницькою діяльністю в сфері усиновлення, яка заборонена на території України, зокрема стаття 169 ККУ встановлює кримінальну відповідальність за незаконну посередницьку діяльність або інші незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння) дитини, а стаття 32 Конвенції передбачає можливість отримувати гонорар за надання послуг щодо усиновлення. Показове значення має прийняття в 2019 році змін до кримінального законодавства Польщі, згідно з якими усиновлення, що відбулося в обхід законодавства карається позбавлення волі до п'яти років. Такі зміни направлені на боротьбу з отриманням невинуватих фінансових чи інших вигод.

Суб'єктів міжнародного усиновлення можна поділити на країни-донори (країни походження дітей) та країни-акцептори (країни, громадяни яких бажають усиновити дитину). При цьому, країни-донори мають значний демографічний ресурс, а країни-акцептори відносяться до країн з розвинутою економікою.

Сьогодні йдуть дискусії відносно проблеми усиновлення українських дітей іноземними громадянами, особливо в умовах демографічної кризи. Необхідно визнати, що процес міжнародного усиновлення має позитивні сторони, перш за все як для самої дитини, яка знайде сім'ю, так і для батьків, які не можуть народити власних дітей. Важливим аспектом саме міжнародного усиновлення є вікові категорії усиновлених дітей. Так, якщо громадяни України у переважній більшості бажають усиновити здорову дитину віком до трьох років, то іноземці всиновляють й хворих, і дітей старше 5 років. Однак, з точки зору інтересів України, масове усиновлення дітей іноземцями - це прямі втрати демографічного потенціалу країни. Крім того, в деяких випадках усиновлення може не відповідати інтересам і дітей - коли існуючі вимоги та процедури були недостатніми для попередження можливих порушень прав дитини, зокрема, викрадення, продаж дітей.

Процедура міжнародного усиновлення складається з трьох головних етапів: 1) визначення можливості бути усиновлювачами; 2) визначення можливості бути усиновленим; 3) визначення того, які пари кандидатів в усиновлювачі і дітей, що можуть бути усиновлені, найбільш підходять один одному за більшістю характеристик.

Усиновлювачем може бути дієздатна особа віком не молодше двадцяти одного року, хоча Європейська Конвенція «Про усиновлення дітей» встановлює мінімальний вік усиновлювача - 18 років. Сімейний кодекс України не встановлює особливих додаткових вимог щодо усиновлювачів - іноземних громадян, але забороняє всиновлювати іноземцям, «які не перебувають у шлюбі, крім випадків, коли іноземець є родичем дитини» [5]. Що стосується можливості бути усиновленим, то сімейне законодавство України передбачає, що, за загальним правилом, іноземні громадяни можуть усиновити дитину, яка досягла 5-річного віку. Винятки з даного правила стосуються усиновлення кількох братів та сестер або дітей з особливими потребами.

За даними Міністерства соціальної політики України протягом останніх 10 років усиновлено 23814 дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, з них іноземцями - 6155, тобто четверта частина усиновлених дітей мігрувала за межі України. Протягом 8 місяців поточного року в Україні іноземцями було усиновлено 136 дітей.

Отже, функціонування механізму міжнародного усиновлення істотно збільшує шанси сиріт старшої вікової категорії та тяжко хворих дітей на втілення мрії про виховання в сім'ї. Приєднання України до багатосторонньої системи співробітництва у сфері міжнародного усиновлення сприятиме ефективному захисту прав та інтересів дітей, усиновлених іноземними громадянами, й гарантуватиме професійний підхід до процесу усиновлення дітей, позбавлених батьківського піклування. Уніфікація процесу усиновлення створить чітку і прозору систему гарантій, які спрямовані на запобігання торгівлі дітьми, надасть можливість отримувати достовірні відомості про кандидатів на усиновлення, та дозволить удосконалити контроль за дотриманням прав усиновлених дітей за кордоном.

Список використаних джерел:

1. Загальна декларація прав людини: прийнята резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
2. Конвенція про права дитини: прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
3. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
4. Конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення від 29.05.1993. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_365.
5. Сімейний кодекс України від 10.01.2002р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

Олена Рым

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри соціального права.

Львівський національний університет імені Івана Франка
(м. Львів, Україна)

olena.rym@lnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3364-2830>

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ВІЛЬНЕ ПЕРЕМІЩЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ПІД ЧАС СПАЛАХУ COVID-19

Право громадян Європейського Союзу на вільне пересування, в тому числі і з метою працевлаштування, є одним із основоположних прав Союзу та важливим рушієм його економіки.

Свобода вільного руху працівників здійснюється за правилами ст. 45 Договору про функціонування ЄС та ст. 45 Хартії основоположних прав ЄС. У розвиток наведених положень було ухвалено чимало актів вторинного законодавства ЄС. Наприклад, відповідно до Директиви 2004/38 від 29 квітня 2004 року про право громадян Союзу і членів їхніх сімей вільно переміщуватись і проживати на території держав – членів ЄС права на вільне пересування можуть бути обмежені для захисту певних суспільних інтересів, а саме з міркувань забезпечення публічного порядку та громадського здоров'я, а також гарантування громадської безпеки. Ці обмеження повинні застосовуватись відповідно до загальних принципів права ЄС, зокрема пропорційності та недискримінації. Тобто, обмеження свободи вільного руху працівників допускаються лише за умови необхідності та відповідності таких обмежень загальним інтересам, що їх визнає Союз, або необхідності захисту прав і свобод інших осіб.

Для запобігання поширенню епідемії COVID-19 держави-члени запровадили безпрецедентні заходи, у тому числі відновили перевірки на їх внутрішніх кордонах, що безумовно вплинуло на право громадян на вільне пересування у межах Європейського Союзу. Ці заходи часто включали обмеження на в'їзд до іншої держави-члена або інші специфічні вимоги (наприклад, проходження карантину) для транскордонних, відряджених та сезонних працівників.

Від початку епідемії Європейська Комісія тісно співпрацює з державами-членами, щоб забезпечити поступове повернення до вільного пересування у ЄС. Зокрема, у березні 2020 р. ЄК ухвалила Керівні вказівки щодо заходів управління кордонами для захисту здоров'я та забезпечення доступності товарів та основних послуг в умовах поширення COVID-19 [1] та Керівні вказівки щодо здійснення вільного руху працівників під час спалаху COVID-19 [2], які закріплюють особливі правила щодо вільного пересування транскордонних, відряджених та сезонних працівників, а також самозайнятих осіб. За цими правовими актами було запроваджено комплексний підхід до ефективного управління кордонами для захисту здоров'я населення при збереженні цілісності внутрішнього ринку. Зокрема, передбачалось, що держави-члени дозволятимуть та сприятимуть перетину кордону для усіх працівників, а не лише тих, хто працює у галузі охорони здоров'я та харчування, чи інших основних службах (наприклад, догляд за дітьми, догляд за літніми людьми, критичний персонал сфери комунальних послуг).

У квітні 2020 року було розроблено «Спільну європейську дорожню карту щодо скасування заходів стримування COVID-19» [3], згідно з якою обмеження вільного пересування повинні бути скасовані, як тільки епідеміологічна ситуація вирівнюється до достатнього рівня, а правила соціального дистанціювання будуть відповідально дотримуватись усюди.

Згодом, у травні 2020 року, ЄК ухвалила Настанови щодо вільного пересування медичних працівників та мінімальної гармонізації навчання в умовах надзвичайних заходів через COVID-19 - рекомендації щодо Директиви 2005/360/ЄС, щоб допомогти державам-членам подолати дефіцит персоналу [4]. А у липні 2020 року - Керівні вказівки щодо сезонних працівників в ЄС в контексті спалаху COVID-19 [5], де роз'яснюється необхідність гарантування прав, охорони здоров'я та безпеки відповідної категорії працівників, а також потреба забезпечення усвідомленого розуміння сезонними працівниками їхніх прав.

Усі ці акти були спрямовані на полегшення процедури переміщення транскордонних, відряджених та сезонних працівників, які хоч і живуть в одній країні, але працюють в іншій. Адже обмеження, введені державами-членами щодо перетину їхніх кордонів, унеможливили доступ цих працівників на територію країни виконання роботи, що могло призвести до додаткових труднощів або навіть перешкодити зусиллям щодо боротьби з кризою COVID-19. Йдеться, насамперед, про

системи охорони здоров'я, сектори надання інших основних послуг, включаючи встановлення та обслуговування медичного обладнання та інфраструктури, або забезпечення постачання товарів, які потерпали від браку робочої сили через обмеження щодо переміщення працівників.

Таким чином, на рівні ЄС було запроваджено скоординований підхід, який полягає у сприянні перетину внутрішніх кордонів для працюючих. Зокрема, ЄК закликала держави-члени запровадити особливі безперешкодні та швидкі процедури для перетину кордонів із регулярним переміщенням транскордонних, відряджених та сезонних працівників, щоб забезпечити їм безперешкодний проїзд. Було запропоновано, там, де це доречно, виокремити спеціальні смуги на кордоні для таких працівників або за допомогою спеціальних знаків полегшити їм доступ на територію держави-члена, де ці особи працюють. Так, держави-члени повинні дозволити в'їжджати на територію приймаючої країни та забезпечити безперешкодний доступ до місця роботи для працівників, які займаються однією з професій, які перераховані у Керівні вказівках щодо здійснення вільного руху працівників під час спалаху COVID-19. Це, зокрема, медичні працівники, у тому числі середній медичний персонал; працівники, що забезпечують особистий догляд в медичних закладах, включаючи працівників по догляду за дітьми, особами з інвалідністю та людьми похилого віку; науковці у сфері охорони здоров'я; працівники фармацевтичної та медичної промисловості; працівники, залучені до постачання товарів, зокрема ліків, медичних товарів, медичних виробів та засобів індивідуального захисту; фахівці в галузі інформаційних та комунікаційних технологій; інформаційно-комунікаційні техніки; інженерно-технічні працівники, такі як енергетики, інженери та електротехніки; особи, які працюють на критичних або інших важливих об'єктах інфраструктури та інші. Медичний огляд відповідних категорій працівників повинен проводитись на тих самих умовах, що і для громадян, які виконують ті самі роботи чи обіймають ті самі посади. Відповідна перевірка стану здоров'я може бути проведена до або після кордону, залежно від наявної інфраструктури. Держави-члени повинні координувати між собою проведення медичного обстеження лише з одного боку кордону, щоб уникнути дублювання та часу очікування. При цьому такі перевірки не повинні вимагати від працівників виходити із транспортного засобу, і, загалом, повинні базуватися на електронному вимірі температури тіла. Якщо ж у працівника гарячка і прикордонні органи не дозволяють їй/йому продовжувати поїздку, працівник повинен мати доступ до відповідної медичної допомоги на тих самих умовах, що і громадяни країни працевлаштування.

Як бачимо, в умовах поширення епідемії COVID-19, що зумовило закриття кордонів та відновлення прикордонних перевірок, переміщення працівників у Європейському Союзі не було обмежено повністю. Деякі з них, мобільність яких вважалася необхідною, продовжували користуватися свободою вільного пересування. Для збереження вільного руху для окремих категорій працівників органи ЄС доклали чимало зусиль, адже постійно моніторили ситуацію та роз'яснювали правила для запровадження обмежень свободи пересування. Зокрема, введені державами-членами заходи не повинні порушувати принцип пропорційності. Той факт, що нинішня ситуація безсумнівно дозволяє обмежити вільне пересування у ЄС з метою охорони громадського здоров'я, все ж не означає, що держави-члени мають карт-бланш для запровадження «необмежених» обмежень прав працівників на вільне переміщення.

Список використаних джерел:

1. Guidelines for border management measures to protect health and ensure the availability of goods and essential services 2020/C 86 I/01// *OJ C 86I*, 16.3.2020, p. 1–4.
2. Communication from the Commission. Guidelines concerning the exercise of the free movement of workers during COVID-19 outbreak 2020/C 102 I/03. C/2020/2051 // *OJ C 102I*, 30.3.2020, p. 12–14.
3. Joint European Roadmap towards lifting COVID-19 containment measures URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication_-_a_european_roadmap_to_lifting_coronavirus_containment_measures_0.pdf
4. Communication from the Commission. Guidance on free movement of health professionals and minimum harmonisation of training in relation to COVID-19 emergency measures – recommendations regarding Directive 2005/36/EC 2020/C 156/01. C/2020/3072 // *OJ C 156*, 8.5.2020, p. 1–4.
5. Communication from the Commission. Guidelines on seasonal workers in the EU in the context of the COVID-19 outbreak. Brussels, 16.7.2020 C(2020) 4813 final URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/guidelines_on_seasonal_workers_in_the_eu_in_the_context_of_the_covid-19_outbreak_en.pdf

Yana Sadykova

PhD, Associate Professor,
Sumy branch of Kharkiv National University of Internal Affairs,
(Sumy, Ukraine)
sadykovaym@gmail.com
ORCHID 0000-0002-2841-8324

Egor Tkachenko

2nd year student (magister)
Sumy branch of Kharkiv National
University of Internal Reference
(Sumy, Ukraine)

BACKGROUND AND CONDITIONS FOR THE ACQUISITION OF SOCIAL AND LEGAL EXPERIENCE BY MIGRANTS IN THE HOST COUNTRY

Migration and high mobility are characteristics of the modern world. Many countries are highly negative to this situation. This statement applies to both host countries and migrant donor countries.

Ukraine is now one of the donor countries of labor migrants. According to the state statistics regarding the demographic situation in the country as of January-February 2019, the migration reduction of the population amounted to 7040 people (in 2018 - 4350 people). Moreover, this information is taken from the registration/deregistration data of the place of residence provided by the registration authorities, which does not reflect the real situation. For the purpose of temporary employment, Ukrainian citizens go to other countries for time permitted by visa-free regime. The number of “labor refugees” from Ukraine - migrants who temporarily move to a new place of residence in order to find work [1], significantly exceeds the official data of the Ukrainian statics agency. And this is not only a problem of Ukraine, but also of many other countries.

1. Information support and initial counseling is associated with the work of the Migrant Workers Support Centers, as well as by telephone or otherwise are organized by the “hot line”. The immediate task of the Center’s employees is to protect the rights and legitimate interests of migrants — to provide them with free advice, drafting legal documents for them, and support in administrative bodies and courts.

The main goal of the “hot line” is to create opportunities for direct and immediate contacts with potential migrants who are planning to enter in search of work or for other purposes and / or are already in their country of origin. The work of the “hot line” contributes to targeted dissemination of information about the opportunities, conditions, rules and the “dark sides” of employment of migrant workers, the ability to help victims of illegal migration.

2. The main factors hindering the access to social and legal services, according to the answers of migrant workers are: ignorance of laws, lack of citizenship or residence permit (lack of permanent registration), illegal status of a migrant worker, lack of necessary connections and remoteness of a migrant's work from relevant institutions.

For example, in the area of the rights of illegal migrants as for receiving health services in the European Region illegal migrants cannot often get full and effective access to services due to legal restrictions, despite the fact that health care should be provided at all levels, regardless of the administrative status of the person in need of treatment. As a rule, there are no national health strategies to address these issues [2].

Practically only those migrants who have migrated for a long time gain positive experience in receiving social and legal assistance.

3. Insufficient activity of local diasporas. Migrant workers, who have arrived in the camp for a short period of time or who do not have legal status, do not strive for contacting the local population, even of their own nationality. At the same time, migrant workers themselves refuse to protect their rights due to the fact that the procedure is long, difficult and expensive, and you have to spend money for litigation.

4. As a rule, only those who have a long-term prospect of staying in another country learn the language. In addition, the legislation of the host countries requires passing some tests for knowledge of the language of the host country.

5. However, unregistered migrants continue to face barriers in the sphere of education. For instance,

in the United States, where there were 11 million illegal immigrants in 2014, schooling may be in danger of deportation: in February 2017, lack of students increased in school districts of Las Cruces, New Mexico, after an inspection by the immigration authorities [3].

6. Negative social and legal experience is gained as a result of violation of labor rights of migrants. The absence of a written contract, the short duration of employment and the informal nature of the agreement with the employer make them unprotected against misconduct of the latter. The main violations of labor and social rights of migrant workers occur in such cases as: the employer's refusal to conclude a labor contract / contract with a migrant or legalize the legal status of a migrant; late payment of wages or refusal to pay wages, coercion to free labor; suppression of a passport by the employer, prohibition by the employer to leave the place of work; fraud on the part of the intermediary and others.

Ukraine still does not systematically monitor and record cases of violation of the rights of our compatriots abroad, because not everyone appeals for help immediately to the embassy or consulate or even does not know that certain actions against them violate the rights. The feeling of legal insecurity among citizens of Ukraine is only getting stronger.

7. In general, migrant workers do not consider the judicial system as an instrument to protect their own rights.

Migration is a kind of social “catalyst”. Migrant workers from Ukraine have a low level of legal culture, and, gaining negative social and legal experience, give a new round to the development of the illegal labor market and the shadow economy, the spread of corruption relations and illegal schemes. All this negatively affects the development of society, both of the host country and of the donor country of labor migrants.

Information-psychological methods can significantly affect the level of legal culture of persons involved in migration processes.

References:

1. Zayonchkovskaya, Zh. (2004) “Migration out of the shadow”. *Domestic notes. Magazine for slow reading*. 4 (18).
2. Suess, A, Pérez, I.R., Azarola, A. R., Cerdà, J. (2014) The right of access to health care for undocumented migrants: a revision of comparative analysis in the European context. *European Journal of Public Health*, 24(5).
3. UNESCO (2018) *Global Education Monitoring Report Summary 2019: Migration, displacement and education: Building bridges, not walls*. Paris, UNESCO.

Світлана Синчук

доктор юридичних наук, професор
кафедри соціального права.

Львівський національний університет
імені Івана Франка
(м. Львів, Україна)

synchuksvit@gmail.com

ORCID [0000-0003-2711-5919](https://orcid.org/0000-0003-2711-5919)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ ЯК НАПРЯМ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

05.11.2015 р. з метою визначення правових та організаційних засад державного регулювання зовнішньої трудової міграції та соціального захисту громадян України за кордоном (трудовах мігрантів) був ухвалений Закон України “Про зовнішню трудову міграцію” (преамбула зазначеного Закону України) [1]. Однією із сфер діяльності, що підпадає під його регулювання, є відносини зовнішньої трудової міграції. А згідно із п) 2 ч. 1 ст.1 згаданого Закону України трудовою міграцією є переміщення громадян України, пов’язане із перетинанням державного кордону, з метою здійснення оплачуваної діяльності в державі перебування. Відповідно до норм Закону України “Про зовнішню трудову міграцію” трудовим мігрантом є громадянин, який здійснював, здійснює, здійснюватиме оплачувану діяльність у державі перебування, не заборонену законодавством цієї держави (п) 4 ч. 1 ст. 1).

Правові питання, пов’язані із соціальним захистом трудових-мігрантів, набувають щораз більшої актуальності в Україні та зумовлені чисельними глобалізаційно-міграційними процесами у світі, зокрема міждержавним трудовим переміщенням українців. За статистикою, оприлюдненою

Міністерством соціальної політики України відповідно до експертних оцінок, за кордоном на постійній основі здійснює трудову діяльність близько 3,2 млн громадян нашої держави, а в окремих період їх кількість зростає до 7-9 млн [2].

Із змісту ч. 1 ст. 4 Закону України “Про зовнішню трудову міграцію” бачимо, що засадами державної політики у цій сфері є забезпечення прав і законних інтересів трудових мігрантів та ефективне державне регулювання процесів зовнішньої трудової міграції. Тож сьогодні важливою є така правова діяльність України у задекларованій сфері правовідносин, яка сприяла б найкращому результату для громадян України – минулих, реальних та потенційних трудових мігрантів. Проаналізуємо хронологічно ефективність державної політики у цій сфері.

Такими, що обмежують права громадян, які виїжджали на постійне місце проживання за кордон, були положення Законів України “Про пенсійне забезпечення” та “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” щодо припинення реалізації набутих пенсійних прав (припинення виплати пенсії за віком) з ініціативи держави. Рішення Конституційного Суду України № 25-рп/2009 від 07.10.2009 щодо неконституційності п. 2 ч. 1 ст. 49 та ч. 1 ст. 55 Закону України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” [3] до тепер не мало наслідком системно-впорядкованої державної політики щодо визначення механізму застосування згаданих законодавчих норм в користь громадян. А отже, ефективність реалізації права особи відповідно до змісту рішення Європейського суду з прав людини “Будченко проти України”, належно не забезпечена [4].

2007 року Україною була ратифікована Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів, ст. 18 якої визначає засади соціального забезпечення таких працівників [5]. Зокрема, передбачено, що держава-учасник зобов’язується надавати трудящим-мігрантам і членам їхніх сімей в межах своєї території такий самий режим, який вона надає своїм громадянам, відповідно до вимог національного законодавства та двосторонніх чи багатосторонніх угод, які вже укладено чи будуть укладені між заінтересованими Договірними Сторонами у питанні соціального забезпечення (ч. 1 ст. 18 [6]). До того ж ч. 2 зазначеної статті визначила основи державної політики кожної із держав-учасниць щодо збереження права особи на соціальний захист, який набувається, та набутого права, а також надання допомоги за кордоном.

Визначення статусу України як держави-учасниці міжнародної системи збереження прав громадян у сфері соціального забезпечення підтвердила ратифікація нашою державою Європейської соціальної хартії (переглянутої) (2006 р.) [7]. Тож постало питання координації українського та європейського законодавства у сфері соціального захисту.

Європейська система координації систем соціального забезпечення базується на трьох джерелах, які є міжнародними стандартами координації, зокрема це: Конвенції МОП № 102 “Про мінімальні норми соціального забезпечення” [8], № 118 “Про рівноправність громадян держави та іноземців та осіб без громадянства у сфері соціального забезпечення” [9], № 157 “Про установаження міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення” [10].

Верховна Рада України визнала чинність норм Конвенції МОП № 102 16.03.2016 р. на території нашої держави. Проте згода на обов’язковість дії Конвенцій МОП № 118 та № 157 на території України, яка була заявлена на 2016 рік [11], як подія не відбулась, а отже, розпорядження Кабінету Міністрів України не виконане органами державної влади.

Потреба ратифікації Україною названих міжнародних гарантій соціального захисту трудових мігрантів зумовлена змістом Конвенцій № 157 та № 118. Вони уніфіковано для держав-учасниць визначають зміст “основ застосування колізійного законодавства під час реалізації прав особи на соціальне забезпечення”, “рівноправності осіб у сфері соціального забезпечення”, “засад міждержавної реалізації набутого особою права на соціальний захист”, “засад міждержавного збереження прав особи, які набуваються”, “взаємних зобов’язань держав у сфері міждержавної реалізації права особи на соціальне забезпечення”. Вважаємо, що ратифікація наведених міжнародних документів сприятиме ефективності виконання нашою державою ч. 1 ст. 8 Закону України “Про зовнішню трудову міграцію”, згідно із якою право трудових мігрантів на соціальний захист регулюється законодавством країни перебування та міжнародними договорами України, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України.

У призмі забезпечення нашою державою соціального захисту трудових мігрантів важливою є активізація укладення міжнародних договорів з питань соціального захисту та пенсійного забезпечення з основними державами призначення для українських трудових мігрантів, зокрема

щодо переведення пенсій і врахування сукупного страхового стажу, набутого на території України та держав працевлаштування, про що свідчить змістовне визначення Цілі 2 (Зменшити негативні наслідки еміграції з України та збільшити її позитивний вплив на розвиток держави) Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року [12]. Адже дотепер Україною укладено лише одинадцять двосторонніх договорів про міждержавне соціальне забезпечення громадян за територіальним принципом та чотирнадцять – за принципом пропорційності зобов'язань.

Список використаних джерел:

1. Про зовнішню трудову міграцію : закон України від 09 липня 2003 р. № 1058-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 49. Ст. 376.
2. Понад три мільйони українців працює за кордоном на постійній основі – Мінсоцполітики. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2752271-ponad-3-mln-ukrainciv-pracue-za-kordonom-na-pos-tijnij-osnovi-minsocpolitiki.html>
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 07 жовтня 2009 р. № 25-рп/2009 // Офіційний Вісник України. 2009. № 82. Ст. 2792.
4. “Будченко проти України” : рішення Європейського суду з прав людини у справі від 24.04.2014 р. Заява № 38677/06 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_995 (дата звернення: 05.10.2020).
5. Про ратифікацію Європейської конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів : Закон України від 16.03.2007 № 755-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-V#Text> (дата звернення: 05.10.2020)
6. Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів : Конвенція Ради Європи від 24.11.1977 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_307#Text (дата звернення: 05.10.2020)
7. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої): Закон України від 14.09.2006 № 137-V. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/137-16> (дата звернення: 05.10.2020)
8. Про мінімальні норми соціального забезпечення : Конвенція МОП №102 від 28.06.1952 р. № 102. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_011 (дата звернення: 05.10.2020)
9. Про рівноправність громадян держави та іноземців та осіб без громадянства у сфері соціального забезпечення : Конвенція МОП № 118 від 28.06.1962. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/cad/993_017 (дата звернення: 05.10.2020)
10. Про установавання міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення : Конвенція МОП №157 від 21.06.1982 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_012 (дата звернення: 05.10.2020)
11. Про затвердження плану заходів щодо забезпечення виконання положень Європейської соціальної хартії (переглянутої) на 2015-2019 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.05. 2015 р. № 450-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/450-2015-%D1%80#Text> (дата звернення 05.10.2020)
12. Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 р. № 482-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-p#Text>

Olha Turmys

PhD (Philology), Associate professor
Military Academy (Odessa)
(Ukraine)

E-mail: olga.turmys@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-6728-6811

ECONOMIC AND SOCIAL NEEDS OF MIGRANTS AFFECTED BY CRISIS

Migration is hardly a recent or localised phenomenon. Women and men have been leaving their homelands in search of a better job and a life elsewhere since payment in return for labour was introduced. People also leave their own countries because of civil conflicts and insecurity or persecution. However, in this globalised world, we are witnessing an unprecedentedly high labour mobility and an increasing pressure of migration. Women and children account for more than half of the refugees and internally displaced persons, and their proportion is increasing in the case of other categories of migrants [1, p. 269].

Migrants are a particularly vulnerable group and see their economical and social rights routinely violated, not only as workers, but as human beings. They commonly face discrimination and xenophobic hostility. According to the International Organization for migration (IOM) migrants "are more and more targeted as the scapegoats for all manner of domestic problems facing societies today, particularly unemployment, crime, drugs, even terrorism." As noted by Ms Gabriela Rodriguez Pizarro, United Nations Special Rapporteur on the human rights of migrants "This is especially true in the case of the many migrants who are undocumented or in an irregular situation, including the victims of trafficking in persons, who are the most vulnerable to human rights violations." Gareth Howell, International Labour Organization representative to the United Nations, points out that "the increasing restrictions on immigration leads to increased trafficking of migrants often with tragic personal consequences." [2]

Migrants arriving irregularly in a new country and victims of trafficking stopped by the police are often detained in administrative centers or in prisons. Although the deprivation of liberty should be a last resort under international human rights law, migrants are often detained as a routine procedure and without proper judicial safeguards, which violates their economic and social rights. Overcrowded immigration detention centers often have poor access to healthcare, inadequate food, sanitation or safe drinking water and a lack of separate sanitation facilities for men and women. Equally, there is an increasing tendency to criminalize migration offenses, which has, in some cases, resulted in violations of migrants' rights [3,4,5].

Today, one of the key obstacles hindering migrants' integration and equal access to human rights in host societies is persistent anti-migrant sentiments and discriminatory practices. Such sentiments and practices are often reinforced by legislation, regulations and policies to restrict migratory flows, as evidenced by the increasing tendency to criminalize irregular migration. The global economic crisis and rising unemployment have further aggravated these trends. Addressing negative perceptions of migrants within host communities is therefore a key element of promoting their integration and enhancing their contribution to development. Various international instruments, and in particular, the International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families, address the issue of discrimination and provide guidance on human rights safeguards. Special Procedures, treaty bodies and the Universal Periodic Review mechanism have also addressed these issues [6].

The situations of people who have moved from their countries of origin only to find themselves caught in a crisis that threatens their security and ability to thrive are of growing concern to the international community. While crises affect both nationals and non-nationals, the ability of migrants to cope with their impacts may be reduced, due to conditions of vulnerability associated with migrants' legal, economic and social status, as well as practical challenges, such as linguistic differences, geographic displacement and even cultural context, which can limit access to timely and understandable information, services, resources and safety. While not all migrants are equally affected in times of crisis, they are often among the most vulnerable, at increased risk and in need of specific support [7]

Addressing the needs of migrants living in places affected by crisis has become a priority of policy forums at both global and regional levels. Recent initiatives and policy processes include regional dialogues on migration in Africa, the Americas, and Central and South-East Asia; the Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030; the Paris Agreement; and the World Humanitarian Summit. The Migrants in Countries in Crisis (MICIC) Initiative and the development of the set of Guidelines to Protect Migrants in Countries Experiencing Conflict or Natural Disaster³ provide concrete examples of efforts to improve current practice [8, p. 67].

Despite the existence of relevant policies, questions remain on the effectiveness of current efforts to address migrants' vulnerability and support their capacity before, during and after crises. This is due, in part, to the fact that, although there is growing recognition at regional and global levels of the need to respond to the particular situation of migrants in crisis contexts, the needs and safety of migrant populations may not be a priority for affected countries. Moreover, in some cases, migrant-specific crisis response measures have focused primarily on returning migrants to their countries of origin. While evacuations or returns may in some instances be the only life-saving option for migrants caught in crisis contexts, this focus can come at the expense of other effective support mechanisms that may better meet migrants' immediate post-crisis recovery and longer-term interests and needs.

Ensuring appropriate responses requires a clear understanding of migrants' interests and priorities across different geographical and sociopolitical contexts.

Bibliography:

1. Micinski, N.R. 2018. Refugee policy as foreign policy: Iraqi and Afghan refugee resettlements to the United States. *Refugee Survey Quarterly*, 37(3):253–278.
2. Working Far From Home – Migration and Discrimination. Retrieved from: www.un.org/WCAR/e-kit/migration.htm
3. Promoting the Health of Refugees and Migrants. Draft global action plan, 2019–2023. WHO, Geneva, 2019.
4. Winters, M., B. Rechel, L. de Jong and M. Pavlova. 2018. A systematic review on the use of healthcare services by undocumented migrants in Europe.
5. BMC Health Services Research, Available at <https://doi.org/10.1186/s12913-018-2838-y>.
6. Combating Discrimination against Migrants. Retrieved from: <https://www.ohchr.org/EN/AboutUs/Pages/DiscriminationAgainstMigrants.aspx>
7. MICIC, 2016. For the purposes of this chapter, migrants include tourists, business travellers, foreign students, temporary workers and permanent residents, as well as asylum seekers and refugees.
8. Martin, S. 2016. New models of international agreement for refugee protection. *Journal on Migration and Human Security*, 4(3):60–75.

Олена Тищенко

доктор юридичних наук, професор
кафедри трудового права та права соціального забезпечення.
Інститут права, Київський національний
університет імені Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна)
tischenkoev@ukr.net
ORCID 0000-0002-3859-3046

ВПЛИВ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РИНОК ПРАЦІ УКРАЇНИ

Ринок праці України, як середовище, яке відображає специфіку суспільного розвитку, зазнає впливу багатьох чинників, зумовлених реаліями сьогодення. Одним з головних факторів, який безпосередньо вплинув і впливає на формування сучасної моделі ринку праці України – це внутрішні та зовнішні міграційні процеси, викликані соціальними та економічними кризовими явищами, які поглибили дисбаланс попиту та пропозиції в окремих сферах трудової діяльності, а також окреслили вектори трудової міграції.

В 90-х роках минулого сторіччя процес формування ринку праці України характеризувався наступними тенденціями: відтоком значної чисельності працівників з промисловості, галузей, що виробляють товари народного споживання та надають послуги населенню в галузі будівництва та сільського господарства, де зайнятість здебільшого нерегламентована і фактично соціально незахищена. Реалізація державної політики в сфері зайнятості була декларативною і малоефективною, оскільки лише проголошувала, а не базувалася на здійсненні конкретних заходів, спрямованих на реформування ринку праці, забезпеченні продуктивної зайнятості населення, сприянні поверненню незайнятих громадян до економічно доцільної діяльності, запобіганні масовому безробіттю внаслідок структурних змін в економіці, посиленні соціального захисту неконкурентоспроможних верств населення. У наступні десятиріччя основою політики ринку праці стануть ініціативи щодо збалансування попиту і пропозиції робочої сили, запобігання масовому безробіттю, створення нових і підвищення ефективності наявних робочих місць, забезпечення раціональної структури зайнятості населення, вдосконалення системи навчання, перенавчання, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів, зростання мобільності трудових ресурсів. Проте, в хаотичних умовах неврегульованого ринку праці не вдалося відновити стимулюючу роль заробітної плати в мотивації до праці як основного джерела доходів працюючих громадян; забезпечити ефективний контроль за реальними доходами населення на основі їх декларування та вдосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб і майна, що знаходиться у власності громадян; стимулювати використання доходів від трудової та підприємницької діяльності, власності громадян для інвестування та кредитування соціальних програм; проводити активну політику щодо зайнятості; поглибити адресність всіх видів соціальної допомоги і надання пільг; створити сприятливі умови для життєдіяльності малозабезпечених верств населення; підвищити роль загальнообов'язкового

державного соціального страхування як найважливішого механізму захисту громадян у разі виходу на пенсію, втрати заробітку внаслідок безробіття, хвороби, інших соціальних і професійних ризиків [1].

Варто звернути увагу, що з метою сприяння розвитку потенціалу системи управління міграцією, надання консультативних послуг та здійснення інших заходів технічного співробітництва з міграційних питань; отримання інформації у галузі міграції; врегулювання міграції громадян, іноземців та осіб без громадянства; міграційної допомоги біженцям, раніше депортованим особам та іншим особам, які потребують допомоги; повернення кваліфікованих людських ресурсів, 03.12.1999 р. була підписана Угода між Кабінетом Міністрів України та Міжнародною організацією з міграції щодо статусу Міжнародної організації з міграції в Україні та співробітництва у сфері міграції (ратифікована Законом України від 13.07.2000 р. №1891-III) [2]. Утім, практика свідчить, що відбувалося постійне збільшення навантаження безробітних на одне робоче місце, посилювалися процеси вивільнення працівників і зростала напруженість ринку праці. Всі ці процеси призвели до активізації міграційних процесів на ринку праці в Україні. Виходячи з того, що не було вироблено ефективної стратегії зайнятості працездатного населення, це призвело до масового безробіття, яке виникло внаслідок структурних змін в економіці, які, на жаль, не завжди мали позитивні наслідки для суспільства та держави.

Означена ситуація спричинила значне поширення зовнішньої трудової міграції, коли в пошуках роботи та заробітку для підтримки існування своїх родин, мільйони громадян України почали виїжджати на роботу за кордон. За даними, оприлюдненими фахівцями Кабінету Міністрів України, з 2010 року з України на заробітки виїхали понад 4 млн. громадян, що складає 10% населення [3]. Згідно інформації, наданої організацією Eurostat, українці займають перше місце для одержання дозволів на перебування в таких країнах Європейського Союзу, як: Польща, Угорщина, Литва, Словаччина, Чехія, Естонія. До того ж трудові мігранти з України, увійшли в останні роки в трійку лідерів ще і в Болгарії, Данії, Латвії та Хорватії. Таким чином, вони їдуть переважно у східноєвропейські країни, жителі яких, у свою чергу, у великій кількості виїжджають на заробітки в західноєвропейські держави ЄС [4].

Слід погодитись з науковцями О. Цимбалом, О. Ярошом, які вивчаючи сучасну динаміку українського ринку праці, акцентують увагу на проблематиці плинності кадрів на ринку праці України, що значно перевищує обсяги, які спостерігаються в країнах Європейського Союзу, а також наголошують на тому, що середня тривалість пошуку роботи в Україні становить півроку, тим паче звільнення з попередньої роботи відбувається здебільшого з економічних причин [5].

Досліджуючи реальні масштаби трудової міграції з України до країн Європейського Союзу, Д. Заха, М. Люкке наводять дані, що 69% трудових мігрантів у міграційному модулі обстеження робочої сили були із заходу України, хоча в цьому регіоні проживає лише 27% населення країни.

Набагато більша тенденція до міграції в цьому регіоні не є новим явищем. Захід залишається відносно бідним регіоном, виробляючи лише 16% ВВП України.

70% трудових мігрантів - чоловіки. У країнах працевлаштування єдиним винятком є Італія, де 71% трудових мігрантів - жінки, які ймовірно, надають послуги з догляду в італійських сім'ях. У Польщі переважає фізична праця в сільському господарстві, будівництві та промисловості.

41% трудових мігрантів молодші за 35 років порівняно з 34% у загальній чисельності населення. Це ще більше виражено в Польщі, де 47% українських трудових мігрантів молодші за 35 років [6]. Разом з тим, необхідно вказати і на такі відмітні результати впливу на ринок праці України трудової міграції: відтік значної кількості працівників з вітчизняного ринку, що породило парадоксальну ситуацію, коли поширення безробіття поєднується з проблемою пошуку роботодавцями працівників для багатьох фактично незатребуваних сфер діяльності з невисокими заробітними платами. Не варто омінати і позитивну сторону впливу трудової міграції на економіку України, адже з метою підтримки життєзабезпечення своїх родин, громадяни, які виїхали на заробітки за кордон, щорічно надсилають в Україну значні грошові кошти, які теж, по суті, працюють на нашу державу і, долучаючись до загального грошового обігу мають сприяти підвищенню якості життя. За даними, оприлюдненими в доповіді фахівців Світового банку, українські заробітчани у 2019 році переказали на батьківщину близько 16 мільярдів доларів. Найбільше грошей, надсилали з Польщі (\$3,68 млрд) та Чехії (\$1,11 млрд) [7].

Доцільно зауважити, що суттєвий вплив на міграційні процеси, а відповідно і на ринок праці, мало оголошення в березні 2019 року Всесвітньою організацією охорони здоров'я пандемії у зв'язку з COVID-19. Країни світу, з метою боротьби з коронавірусною інфекцією почали запроваджувати локдаун, що спонукало громадян України масово виїжджати на батьківщину. Зрозуміло, що ці форс мажорні обставини викликають необхідність переглянути усталені підходи щодо міграційної політики в світі. Як зазначив в своєму виступі 03.06.2020 р. Генеральний секретар ООН, через закриття кордонів та обмеження щодо пересування багато жінок, чоловіків потрапляють у пастку нестабільності. Мігрантів примусово повертають, їх затримують під час транзитних переміщень, їм відмовляють у допомозі через обмежений доступ до певних територій, їх тримають під вартою — просто через їхній міграційний статус, незважаючи на величезні загрози для їхнього здоров'я. У реагуванні на COVID-19 праця мігрантів є надзвичайно важливим внеском у такі галузі, як охорона здоров'я, транспорт, будівництво та сільське господарство, а трудові мігрантки взяли на себе й важливі доглядові обов'язки. І все ж мігранти часто є виключеними із заходів з охорони здоров'я та соціально-економічного захисту, хоча багато з цих людей перебувають у вразливій ситуації через високий рівень тимчасового, неофіційного й незахищеного працевлаштування. Такі ситуації порушують основні права людини і підривають колективні зусилля щодо стримування і подолання вірусу [8].

Враховуючи все зазначене, слід констатувати, що міграційні процеси, які відбуваються на світовому ринку праці, насамперед залежать від соціально-економічних умов, які характеризують добробут населення та якість життя, що склалася в конкретній країні світу. Виходячи з того, що Україна переживає складні перехідні процеси, які відбуваються у всіх сферах життя, це має значний вплив на вітчизняний ринок праці, у частині поглиблення проблеми захисту трудових прав працівників, а це в свою чергу призводить до масового поширення трудової міграції українців в інші країни світу. Їх підштовхує пошук продуктивної високооплачуваної зайнятості, що є головним джерелом підтримки життєдіяльності наших співгромадян та їхніх сімей в складних умовах сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Основні напрями соціальної політики на 1997-2000 роки: Затверджені Указом Президента України 18.10.1997 р. 1166/97. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1166/97#Text> (дата звернення 29.09.2020).
2. Угода між Кабінетом Міністрів України та міжнародною організацією з міграції щодо статусу Міжнародної організації з міграції в Україні та співробітництва у сфері міграції від 03.12.1999р. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_411#Text; Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Міжнародною організацією з міграції щодо статусу Міжнародної організації з міграції в Україні та співробітництва у сфері міграції: Закон України від 13.07.2000 р. №1891-III. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1891-14#Text> (дата звернення 29.09.2020).
3. Вінокуров Я. Майже 10% населення: В уряді підраховали скільки українців виїхали за кордон від початку десітиріччя. URL. <https://hromadske.ua/posts/majzhe-10-naselennya-v-uryadi-pidrahuvali-skilki-ukrayinciv-viyihalo-za-kordon-vid-pochatku-desyatilittya> (дата звернення 02.10.2020).
4. Eurostat підрахував скільки українців отримали посвідку на проживання в ЄС. URL. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2567902-eurostat-pidrahuvav-skilki-ukrayinciv-otrimali-posvidku-na-prozivanna-v-es.html> (дата звернення 10.10.2020).
5. Цимбал О., Ярош О. Український ринок праці в дзеркалі офіційних та неофіційних джерел. URL. <https://voxukraine.org/uk/ukrayinskij-rinok-pratsi-u-dzherkali-ofitsijnih-ta-neofitsijnih-dzherel/> . (дата звернення 11.10.2020).
6. Заха Д., Люкке М. «Останній вимкне світло»: якими є реальні місштаби трудової міграції з України до ЄС. URL. <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/02/11/656895/> (дата звернення 11.10.2020).
7. Заробітчани переказали в Україну «рекордні» 16 млрд. за рік. URL. <https://www.bbc.com/ukrainian/news-52392644> (дата звернення 12.10.2020).
8. Пандемія COVID-19 – це нагода переосмислити людську мобільність. URL. <https://iom.org.ua/ua/pandemiya-covid-19-ce-nagoda-pereosmyslyty-lyudsku-mobilnist> (дата звернення 12.10.2020).

Галина Трунова

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
відділу проблем цивільного, трудового
та підприємницького права.
Інститут держави і права
імені В.М. Корецького НАН України
(м. Київ, Україна)
ID ORCID 0000-0002-1829-2561

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Загальносвітові тенденції зростання трудової міграції між країнами актуалізують проблему збереження соціально-страхових прав мігруючого населення, вирішення якої зумовлює як розвиток міжнародної співпраці в цій сфері, так і необхідність гармонізації національних соціальних стандартів до міжнародно-правових коефіцієнтів забезпечення у сфері соціального страхування.

Міжнародна конвенція ООН про захист прав всіх працівників-мігрантів та членів їх сімей 1990 р. передбачає, що у сфері соціального забезпечення працівники-мігранти та члени їх сімей користуються в державі перебування правами нарівні з її громадянами в тій мірі, в якій вони виконують вимоги, передбачені чинним законодавством цієї держави і застосовними двосторонніми або багатосторонніми договорами. Нормами Європейської соціальної хартії (переглянутої) 1996 р. визначено, що з метою забезпечення ефективного здійснення права на соціальне забезпечення сторони зобов'язуються вживати заходів шляхом укладання відповідних двосторонніх і багатосторонніх угод або в інший спосіб і відповідно до умов, визначених у таких угодах, для забезпечення: рівності між їхніми власними громадянами та громадянами інших сторін у тому, що стосується прав на соціальне забезпечення, включаючи збереження пільг, які надаються законодавством про соціальне забезпечення, незалежно від пересування захищених осіб по територіях сторін; надання, збереження та поновлення прав на соціальне забезпечення такими засобами, як сумарний залік періодів страхування або роботи, що були здійснені за законодавством кожної зі сторін.

Водночас фахівці МОП на підставі аналізу правозастосовної практики відзначають, що трудові мігранти зіштовхуються з серйозними проблемами, намагаючись отримати доступ до соціального захисту, в тому числі до медичного обслуговування та інших благ соціального забезпечення. Мігрантам може бути відмовлено в доступі до соціального забезпечення або їм можуть бути надані обмежені права в приймаючій країні з причин їх громадянства, статусу або недостатнього трудового стажу або періоду проживання в країні перебування, що може розглядатися як пряма або непряма дискримінація, особливо в контексті тимчасової або сезонної трудової міграції. Доступ мігрантів може бути обмежений з причини їх необізнаності про свої права та обов'язки. У той же час вони можуть втратити право на отримання соціальних допомог в країні свого походження через тимчасову відсутність. До того ж відсутність механізмів координації між країнами, може перешкоджати участі мігрантів в програмах соціального забезпечення. Більш того, наявні двосторонні і багатосторонні угоди про соціальне забезпечення, в більшості випадків їх дія поширюється на формальних працівників, позбавляючи захисту трудових мігрантів, зайнятих у неформальній економіці [С. 26-27.].

Заразом у сфері реалізації соціально-забезпечувальних прав трудових мігрантів існує діаметрально протилежна проблема – зростання соціального утримання. Європейські держави, в яких було досягнуто найбільший рівень соціальних гарантій, в даний час виявилися своєрідними заручниками міграційних потоків, так званого соціального туризму. Досить показовим у цьому випадку може служити рішення Європейського суду від 11 листопада 2014 р. Двоє румунських громадян, Елізабет Дано і її син Флорін, яким було відмовлено у виплаті допомоги по безробіттю - Лейпцігським центром зайнятості, намагалися оскаржити це рішення в суді по соціальним спорам Лейпцига. На запит останнього справа розглядалася в Європейському суді. Не маючи професійної освіти, не маючи на меті знайти роботу, Дано разом з сином проживала в Німеччині з 2010 р,

щомісяця отримуючи допомогу на дитину (184 євро) і як одинока людина (133 євро). Європейський суд однозначно став на бік Німеччини, констатувавши, що економічно неактивним громадянам ЄС, які переїжджають в інші країни Союзу виключно з метою отримання соціальних допомог, може бути відмовлено в певних видах соціального забезпечення [С. 48].

Згідно Закону України «Про зовнішню трудову міграцію» від 5 листопада 2015 р. трудові мігранти і члени їхніх сімей можуть добровільно брати участь у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування згідно із законами України (ч. 2 ст. 8). Окрім того, Законом передбачено, що пенсійне забезпечення трудових мігрантів здійснюється відповідно до законів, якими встановлюються умови пенсійного забезпечення, та міжнародних договорів у сфері пенсійного забезпечення, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (ч.3 ст. 8).

Аналіз вище зазначених положень свідчить, що профільний Закон акцентує увагу виключно на пенсійному забезпеченні трудових мігрантів, та оминає питання інших видів соціального страхування при визначенні ключового принципу реалізації соціально-страхових прав.

Україною ратифіковано Європейську Конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів 1977 р., яка містить низку положень щодо соціального захисту у випадку настання соціально-страхових ризиків. Так, згідно з нормами Конвенції кожна Договірна Сторона зобов'язується надавати трудящим-мігрантам і членам їхніх сімей у питанні соціального забезпечення в межах своєї території такий самий режим, який вона надає своїм громадянам, відповідно до вимог національного законодавства та двосторонніх чи багатосторонніх угод, які вже укладено чи буде укладено між заінтересованими Договірними Сторонами.

Як країна – експортер робочої сили українська влада здійснила певні кроки в напрямі укладання двосторонніх угод щодо соціального забезпечення з окремими країнами призначення працівників-мігрантів з України. Україна вже підписала угоди про соціальне забезпечення з Болгарією від 04.09.2001 р., Естонією від 05.10.2010 р., Іспанією від 07.10.1996 р., Латвією від 26.02.1998 р., Німеччиною 07.11.2018 р., Литвою від 23.04.2001 р., Португалією від 13.02.2003 р., Польщею від 18.05.2012 р., Словаччиною від 06.12.2000 р., Чеською Республікою від 04.07.2001 р. Україна є також правонаступницею договорів про соціальне забезпечення між СРСР і Румунією від 24.12.1960 р. та між СРСР і Угорщиною від 20.12.1962 р.

Однак аналіз змісту зазначених вище угод свідчить, що не всі вони містять норми щодо захисту по всім видам соціального страхування, здебільшого йдеться про пенсійне забезпечення.

До того ж у фахових дослідженнях відзначається, що багато питань виникають у зв'язку з механізмами реалізації угод. До деяких з них додано адміністративні угоди, проте інші такими документами не доповнено. Також з імплементацією угод виникають труднощі, що пов'язані із вадами адміністративних механізмів та дефіцитом кадрів і фінансових ресурсів[С. 34].

Загалом необхідно відзначити, що недотримання прав громадян, які працюють за кордоном, відсутність належного рівня захисту їх прав у випадку настання соціальних ризиків пов'язані, насамперед, з тим, що Україною не укладені двосторонні угоди у сфері соціального захисту з країнами перебування вітчизняних працівників-мігрантів. З метою легалізації перебування мігрантів та врегулювання відносин у сфері соціального захисту трудових мігрантів необхідно підписати двосторонні угоди з Італією, Великобританією, Францією, Грецією та ін. Водночас відсутність в Україні системи соціального медичного страхування також знижує рівень прав працівників-мігрантів на забезпечення у сфері медичної допомоги.

Список використаних джерел:

1. Рассмотрение проблем организации управления в контексте изменяющегося характера трудовой миграции. Доклад IV. Международное бюро труда. Женева, 2017. 87 с.
2. Проблемы общей части права социального обеспечения: монография. Москва : Проспект, 2017. 416 с.
3. Гарантування виплат соціального забезпечення українським працівникам-мігрантам: Розробка політики та майбутні виклики= Ensuring social security benefits for Ukrainian migrant workers./ Група технічної підтримки з питань гідної праці та Бюро МОП для країн Центральної та Східної Європи. Київ: МБП, 2012. 45 с.

Андрій Худик

помічник судді Апеляційної палати
Вищого антикорупційного суду
(м. Київ, Україна)
a.khudyk@chnu.edu.ua

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ МІГРАНТІВ

Сучасний період є періодом становлення і розвитку нової епохи, що відкриває в собі нові інтелектуальні технології, нову мотивацію праці, нові форми і методи організації праці, виробництва і, звісно, нові потреби і цінності [1, с. 10], що обумовлює, в свою чергу, відповідні зміни у всіх сферах суспільного життя. Та коли міграційні процеси стають однією з ознак сучасного світу, а іммігрантські спільноти з'являються майже в кожній країні, питання адаптації іммігрантів стоять на порядку денному багатьох держав. Потрапляючи в нове суспільство, кожен іммігрант проходить певний процес соціально-культурної адаптації (як «самовільний», так і контрольований державою). Однак цей процес не є однобічним - суспільство, яке приймає, також залучається до нього як відповідний суб'єкт.

Необхідно підкреслити, що останнім часом у всьому світі все частіше говорять про проблему неконтрольованої міграції. Біженці з неспокійних країн і представники молодого покоління шукають можливості для кращого життя, при першій нагоді вирушаючи в багатші країни [2].

Реакція на імміграцію проявляється як на рівні окремої групи, так і на державному рівні, але різноманітність моделей адаптації різних спільнот в одному суспільстві не зовсім корелює з державною політикою щодо адаптації іммігрантів.

На сьогодні міграційні рухи – невід'ємна складова сучасності. Відтак світ потребує не тільки боротьби з міграцією, а й правильного управління нею, адже міграція населення є складним соціальним процесом, виникнення якого обумовлене розміщенням виробництва і змінами економічних структур, зростанням трудової і соціальної мобільності населення. Наразі міграційні рухи є основною проблемою і Європейського Союзу (ЄС), адже міграція в країни Європи значно зросла за останні три роки. Причиною припливу мігрантів у країни ЄС зазвичай є пошук роботи. Гострими проблемами залишаються розміщення та адаптація мігрантів, що, як правило, не володіють європейськими мовами та не мають потрібних професійних навичок.

Ведучи мову про адаптаційну поведінку мігрантів, слід зауважити, що остання складається із зовнішніх (екзогенних) і внутрішніх (ендогенних) факторів. Перші включають соціальні методи пристосування мігрантів до економічних, соціальних, побутових процесів на новій території. Другі пов'язані з людськими ресурсами (професійними, освітніми, культурними, психологічними), які є необхідними чинниками соціально-економічної стійкості територій міграційного зростання. Проте основою адаптації мігрантів є соціокультурне середовище, яке утворюється з чотирьох сфер людської діяльності: життєзабезпечуючої, виробничої, соціонормативної та пізнавальної. Кожна з цих сфер характеризується своїми, так би мовити, цінностями і способами реалізації. Проте, незважаючи на це, усі вони мають загальну основу, що відображає індивідуальну специфіку кожного культурного середовища [3, с. 10].

Основними елементами соціального середовища є культура та культурні традиції. Завдяки культурі визначаються можливості соціокультурного середовища у взаємодії, ступінь впливу середовища на мігранта, налагоджені засоби включення особистості в суспільство. Адаптація мігрантів у соціокультурному середовищі значною мірою визначається його структурою та рівнями організації. Дослідження основних компонентів соціокультурного середовища дозволяє нам визначити проблемні зони, виділити стратегії адаптації мігрантів та основні напрямки включення міграційного ресурсу в соціальний простір.

На процес соціальної адаптації мігрантів до нового для них соціокультурного середовища впливає безліч факторів. Процес адаптації залежить від індивідуальних особливостей кожної людини, але в той же час залежить від природи середовища, його умов та факторів.

Слід зазначити, що будь-яка міграція певною мірою вимушена: людина вже нестерпно залишається на тому самому місці. Але у випадку добровільної міграції особа приймає рішення про міграцію самостійно, без зовнішнього тиску, виходячи зі своїх власних потреб. Готовність до розвитку та самореалізації у добровільного мігранта спочатку досить висока, і сама ситуація міграції

для нього є можливістю усвідомити цю готовність. У ситуації з українськими вимушеними мігрантами причина міграції лежить поза особою і повністю продиктована зовнішніми обставинами (вимушена міграція, під час бойових дій), що значно знижує його готовність адаптуватися до мінливих обставин і часто супроводжується важкими психологічними травмами (військові дії, втрата родичів, загроза власному життю тощо).

У своєму дослідженні Б. Масуд встановив, що «навмисне, осмислене перебування на новому місці проживання, що вписується в загальну перспективу життєвого шляху особистості, в цілому сприяє позитивному сприйняттю нової культури і більшої задоволеності від неї, що, у свою чергу, підвищує ефективність адаптації до інокультурного середовища. Вимушене, безперспективне перебування на іншій території, що порушує цілісність життєвого шляху особистості, сприяє негативному сприйняттю нової культури, призводить до неминучих розчарування і незадоволеності й знижує ефективність адаптації до інокультурного середовища» [4, с. 16].

Не менш важливою умовою соціальної та психологічної адаптації українських внутрішньо переміщених осіб є те, що міграція стикає їх з необхідністю реадптації, порушуючи старі, звичні форми взаємодії з навколишнім середовищем, змушуючи шукати та розробляти нові. Мігрант повинен не лише формувати в собі нові цінності, переконання, форми поведінки, характерні для даного середовища, а й знаходити в собі сили відмовитися від старих. Тому, так звана криза ідентичності, є неминучим етапом у процесі адаптації мігрантів до нових умов життя, її подолання є найважливішою умовою успішної адаптації особистості в ситуації міграції та приводить особистість до знаходження нової, більш зрілої ідентичності. Криза ідентичності у вимушених мігрантів нерідко досягає такої глибини і сили, коли власних ресурсів особистості виявляється недостатньо і для її подолання потрібна психологічна допомога. Так, В. Шелюк визначає адаптацію мігрантів до нових умов лише як першу стадію соціалізації індивідів чи соціальних груп у новому середовищі, де другою стадією є інтеріоризація, засвоєння індивідом соціально-культурних, моральних норм і цінностей нового соціуму, перетворення їх в особистісні риси [5, с. 48-49].

Натомість, психологи виділяють п'ять етапів самого процесу адаптації іммігрантів. Перший називають «медовим місяцем», для якого характерні ентузіазм та великі сподівання, це щось схоже на «романтику міграції», що полягає у прагненні до пізнання іншого, нового та невідомого для себе світу шляхом перетворення себе в його частинку. На другому етапі стан тимчасової ейфорії минає, іммігрант починає відчувати себе «чужинцем», намагається відійти від реальності та спілкуватися тільки із земляками. Вирішальним є третій етап, на якому іммігранти, не зумівши адаптуватися до нової культури, втрачають контроль над ситуацією, розчаровуються і часто повертаються додому. Для тих же, хто залишився, настає четвертий етап, коли депресія поступово змінюється оптимізмом та впевненістю. На п'ятому етапі іммігрант повинен повністю адаптуватися до нового суспільства [6, с. 201].

Отже, у сучасному світі, коли процеси міграції набувають глобальних масштабів, соціально-психологічна адаптація мігрантів становить одну з найбільш важливих і складних проблем, що вимагають швидкого і коректного розв'язання. Проблема інтеграції мігрантів у нове для них суспільство, подолання ними кризи ідентичності і налагодження соціальних контактів спільною як мігрантів, так і приймаючого суспільства – повинна розв'язуватися спільно. За тим критерієм, як долається ця проблема, можна робити висновок про благополуччя і соціальний розвиток суспільства загалом.

Список використаних джерел:

1. Гетьманцева Н.Д. Правове регулювання трудових відносин в нових умовах господарювання: дис.. док. юрид. наук, Чернівецький нац. ун. Юрія Федьковича, Чернівці 2016, 481с
2. Названо десять країн, у яких найбільший відсоток іммігрантів. URL <http://svitua.com.ua/article/201707/4446-nazvano-10-krayin-naybilshyy-vidsotok-immigrantiv>
3. Соціальна адаптація працівників-мігрантів в умовах євроінтеграції. Тернопільський національний економічний університет : вебсайт. URL: <https://www.tneu.edu.ua/pdf/026.pdf>
4. Проблеми гуманітарних наук : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Психологія» / ред. кол. Надія Скотна (головний редактор), І. Галаян (редактор розділу) та ін. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2016. Випуск тридцять дев'ятий. 16 с.
5. Шелюк В. Соціальна міграція: Етапи, функції, типи. Перспективи. 2001. № 15 (3). С. 45-50
6. Володько В., Ровенчак О. Моделі соціокультурної адаптації іммігрантів. Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. Львів: ЛНУ ім. І. Франка. 2008. Вип. 2. С. 182-211.

Роман Шабанов

доктор юридичних наук, професор
кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права
імені професора О.І. Процевського.
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди
(м. Харків, Україна)
roman.kh1978@gmail.com
Orcid 0000-0003-2862-3341

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГІДНОЇ ПРАЦІ У ВИМІРІ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

Трудова міграція є однією з найбільш визначальних ознак ХХІ століття, що суттєво сприяє економічному і соціальному розвитку країн та регіонів. Заробітки трудових мігрантів є важливим джерелом економічного зростання в країнах їх походження. Разом із тим трудові мігранти непропорційно зосереджені у вразливих формах зайнятості. Трудові мігранти у пошуках кращої роботи та заробітної плати часто опиняються на найнижчих щаблях ринку праці. Їхня робота здебільшого є небезпечною, нижче оплачується (порівняно із місцевими працівниками) і недостатньо регулюється через оформлення трудових відносин із агентствами позикової праці.

Як зазначають європейські дослідники, «у ході конкурентної боротьби за робочі місця (у тому числі із місцевими працівниками) трудові мігранти “обирають” низькокваліфіковані сфери праці із нестабільними умовами праці на найнижчих щаблях» [1, с. 414]. Як вказує Н. Пайпер, «оскільки місцева зайнятість у країнах походження трудових мігрантів часто характеризується неформальною зайнятістю, поганими умовами праці та нежиттєвого існування, трудящі-мігранти потрапляють у тривалу нестабільність, яка охоплює життя як вдома, так і за кордоном» [2, с. 1097]. У звітах Міжнародної організації праці відзначається, що «трудові мігранти зазнають високого рівня нестабільності, із більшою ймовірністю будуть працевлаштовані на неформальних умовах і з меншою ймовірністю отримуватимуть трудові гарантії роботи, регулярні доходи та доступ до соціального захисту» [3]. Переважно трудові мігранти зосереджені у певних галузях економіки, таких як домашня робота, виробництво, будівництво та сільське господарство.

Враховуючи значну кількість трудових мігрантів, які мають громадянство України та працюють в інших державах (переважно європейських) на вразливих видах робіт та формах зайнятості, актуальним є дослідження проблематики забезпечення гідної праці трудових мігрантів, «дефіцит» якої випробовується систематично та призводить до прекарізації праці трудових мігрантів.

Поняття «гідна праця» набуло значного поширення в останні десятиліття. За цей період було вироблено декілька підходів до визначення цієї категорії, що за узагальненням Міжнародної організації праці охоплюють такі елементи: «справедливий дохід, безпека на робочому місці, добрі перспективи для розвитку особистості та соціальної інтеграції, свобода висловлювати свої занепокоєння, організуватися та брати участь у рішеннях, що впливають на життя людей, рівність можливостей для жінок і чоловіків» [4]. Відповідно забезпечення гідної праці передбачає не тільки гарантування отримання трудовими мігрантами роботи та заробітної плати за її виконання, але й гарантування високої якості цієї роботи.

На впровадження гідної праці у вимірі трудової міграції спрямовані цілі 4, 5, 8 та 16 Порядку денного Концепції сталого розвитку до 2030 року [5, с. 4]. Особливо чітко питання забезпечення гідної праці відображено у восьмій цілі Порядку денного, де передбачено, що держави повинні «сприяти стабільному, всеосяжному та стійкому економічному зростанню, повноцінній та продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх». У контексті реалізації означеної цілі до 2030 року планується досягти повної і продуктивної зайнятості та гідної праці для всіх жінок і чоловіків, у тому числі для молоді та людей з обмеженими можливостями, і рівної заробітної плати за працю рівної цінності.

Четверта ціль передбачає забезпечення інклюзивної та справедливої освіти й сприяння можливостям навчання протягом усього життя для всіх, адже передумовою доступу до гідної праці є гарний рівень людського капіталу, який досягається, зокрема, через якісну освіту.

П'ята ціль охоплює проблеми гендерної рівності та розширення можливостей для всіх жінок. Авторами Порядку денного підкреслюється, що домашня робота за кордоном є ключовою сферою зайнятості жінок-трудомих мігрантів, але вона також є однією з найменш захищених від експлуатації та порушення прав. На сьогоднішній день у всьому світі 67 мільйонів домашніх працівників працюють у приватних домогосподарствах, часто у неформальній економіці та без чітких умов зайнятості чи взагалі із виключенням зі сфери захисту трудовим законодавством. Концепція сталого розвитку вимагає ліквідації всіх форм насильства щодо жінок у державній та приватній сферах, включаючи торгівлю людьми і сексуальну та інші види експлуатації шляхом посилення національного законодавства у цій сфері.

Шістнадцята ціль окреслює потребу у сприянні розвитку справедливих, мирних та інклюзивних суспільств. У дослідженнях, присвячених аналізу цієї цілі, вказується, що «для багатьох мігрантів світ праці є головною детермінантою їхнього міграційного досвіду. Низько- та напівкваліфіковані трудові мігранти часто опиняються на нестабільних робочих місцях, де вони піддаються насильству і порушенням прав. На відміну від цього, якісні робочі місця, що забезпечують безпеку та захист, можуть допомогти мігрантам інтегруватися у нове оточення, сприяючи тим самим більш інклюзивним суспільствам на місцевому рівні» [6].

Таким чином, підсумовуючи викладене, зазначимо, що забезпечення гідної праці у вимірі трудової міграції передбачає не тільки трансформацію правових підходів до регулювання трудових відносин із трудовими мігрантами, але й перегляд усієї парадигми ставлення до трудової міграції як соціально-правового явища. Передусім мова йде про вихід за межі суто виробничо-економічного мислення про достатню кількість робочих місць та достатню заробітну плату як панацею для економічного зростання. Для забезпечення сталого розвитку та впровадження гідної праці потрібно говорити про якість робочих місць і гідну оплату праці, себто слід менше думати про кількість, а більше про добробут населення, зокрема, й трудових мігрантів. У цьому аспекті держава, реалізуючи цілі Порядку денного Концепції сталого розвитку до 2030 року, може надавати підтримку (у тому числі фінансову та інституційну) підприємствам, що забезпечують гідний рівень оплати праці трудових мігрантів, сприяють встановленню рівності і їх соціальній інтеграції, беруть участь у програмах ліквідації експлуатації та усіх форм насильства у середовищі трудових мігрантів, а також активно залучати недержавні організації до захисту трудових прав трудових мігрантів, надаючи їм необхідні повноваження.

Список використаних джерел:

1. Malla B., Rosenbaum M. Understanding Nepalese labor migration to Gulf countries. *Journal of Poverty*. 2017. № 21(5). P. 411-433.
2. Piper N., Rosewarne S., Withers M. Migrant precarity in Asia: “networks of labour activism” for a rights-based governance of migration. *Development and Change*. 2017. № 48(5). P. 1089-1110.
3. World employment and social outlook: trends. Geneva: ILO, 2018.
4. Decent work. ILO. 2018. URL: www.ilo.org/global/topics/decent-work/lang--en/index.htm (дата звернення: 05.10.2020).
5. Mallett R. Decent work, migration and the 2030 Agenda for Sustainable Development. London: Overseas Development Institute, 2018. 20 p.
6. Long K., Vidal E., Kuch A. Citizenship, migration and the 2030 Agenda for Sustainable Development. Briefing. London: ODI, 2017.

Тетяна Юзько

аспірант

Харківського національного
університету внутрішніх справ,
викладач правових дисциплін

Барського гуманітарно-педагогічного коледжу

імені М. Грушевського

(м. Бар, Вінницька обл., Україна)

galtao@ukr.net

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ АКТІВ В ЗАХИСТІ ПРАВ ТРУДЯЩИХ-МІГРАНТІВ

В процесі вдосконалення правового регулювання захисту трудових і соціальних прав мігрантів важливо вивчити шляхи взаємодії трудового права України з міжнародним і зарубіжним трудовим правом. Представляючи собою узгоджену волю світової спільноти з актуальних проблем, що виникають у сфері праці, міжнародні норми служать стандартами, на які повинна орієнтуватися національна галузь трудового права.

Відповідно до положень Конституції України «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України» [1, ст. 9]. Таким чином, Україна визнає пріоритет загальновизнаних принципів міжнародного права і забезпечує відповідність їм законодавства про працю. Правила міжнародних договорів або міжнародних угод, учасницею яких є Україна, застосовуються безпосередньо в тих випадках, коли ті чи інші відносини не врегульовані законодавством про працю. Згідно із статтею 8-1 Кодексу законів про працю України «якщо міжнародним договором України або міжнародною угодою, в яких бере участь Україна, встановлено інші правила, ніж ті, що їх містить законодавством України про працю, то застосовуються правила міжнародного договору або міжнародної угоди» [2, ст. 8-1].

Крім двосторонніх договорів між Україною та іншою державою, велике значення мають багатосторонні договори, зокрема Статут, Конвенції та Рекомендації Міжнародної Організації Праці (МОП), а також деякі міжнародно-правові акти ООН. Деякі з основних трудових прав людини склали також предмет Декларації МОП основоположних принципів і прав у сфері праці, ухвалені Міжнародною Конференцією праці 18 червня 1998 р. Працівники-мігранти визначені в преамбулі зазначеного акту як категорія осіб, які потребують особливого захисту [3].

Центром міжнародної нормативної діяльності з питань праці є Міжнародна Організація Праці (МОП) – одна з найстаріших міжнародних організацій, яка була утворена ще в 1919 році і знаходиться під егідою ООН. У Преамбулі її Статуту вказано на необхідність «захисту інтересів трудящих, які працюють за кордоном», а також «визнання принципу рівної оплати за рівну працю» [4]. У Статуті йдеться про необхідність покращення умов праці, для того, щоб уникнути несправедливості, злиднів, які можуть тягнути за собою масові заворушення і загрозу світовій безпеці. Міжнародна організація праці неодноразово зверталася до проблем трудових мігрантів і захисту їх прав, присвятивши цьому питанню численні конвенції, які регламентують різні аспекти правового статусу трудящих-мігрантів [5, с. 152].

До спеціальних конвенцій, які безпосередньо зачіпають питання міжнародної трудової міграції та забезпечення – прав трудящих-мігрантів, можна віднести наступні конвенції МОП: Конвенція № 97 про трудящих мігрантів 1949 р.; Конвенція № 143 про зловживання в галузі міграції і про забезпечення трудящим-мігрантам рівності можливостей звернення 1975 р.

Конвенція № 97 про трудящих-мігрантів 1949 р. основну увагу приділяє питанням прийому на роботу мігрантів і умов їх праці. Зазначена Конвенція зобов'язує держави надати без дискримінації за ознакою національності, раси, релігії або статі, іммігрантам, які законно проживають на її території, умови не менш сприятливі, ніж ті, якими користуються її власні громадяни. У той же час державам надано право обмежувати доступ мігрантам до певних видів робіт, коли це необхідно в державних інтересах.

Ухвалення Конвенції № 143 про трудящих мігрантів було обумовлено різким зростанням масштабів безробіття і нерегламентованої міграції. Цей акт являє собою першу багатосторонню спробу розглянути питання про положення нелегальних мігрантів, а також передбачає санкції щодо

торговців нелегальної робочої силою. Конвенція № 143 закріпила поняття «трудова міграція» [6], відповідно до якого вказаний статус має особа, яка мігрує або мігрувала з однієї країни в іншу з метою отримання будь-якої роботи, крім як за власний рахунок, і включає в себе будь-яку особу, яка законно в'їхала в країну як працівник-мігрант. Однак в міжнародному міграційному праві, як і в національному законодавстві більшості країн світу, до цього часу не склався єдиний підхід до поняття трудової міграції. Але, не дивлячись на те, що термін «працівник-мігрант» знайшов своє закріплення в ряді інших міжнародно-правових актів, українське законодавство досі не знає такого терміна.

Зазначені Конвенції МОП охоплюють питання, що стосуються всього процесу міграції, включаючи еміграцію, імміграцію, транзит, і вони застосовуються до осіб, які мігрують з однієї країни в іншу з метою працевлаштування в якості найманих працівників.

До міжнародних актів, які побічно регулюють міграційні процеси, можна віднести наступні: Конвенція № 81 про інспекцію праці 1947 р.; Конвенція про рівноправність громадян країни та іноземців і осіб без громадянства у галузі соціального забезпечення 1964 р.; Конвенція № 122 про політику в галузі зайнятості 1964 р.; Конвенція № 129 про інспекцію праці в сільському господарстві 1969 р.; Конвенція № 131 про встановлення мінімальної заробітної плати 1970 р.; Конвенція № 168 про сприяння зайнятості та захист від безробіття 1988 р.; Конвенція № 181 про приватні агентства зайнятості 1997 р.; Конвенція № 184 про безпеку та гігієну праці в сільському господарстві 2001 р.

Конвенція № 118 відноситься до типових «гнучких» конвенцій МОП, яка надає державам можливість вибору тих галузей соціального забезпечення, де буде застосовуватися принцип рівності громадян країни і іноземців [5, с. 152]. Як правило, до таких галузей належать медична допомога, допомога по хворобі, вагітності і пологах, по інвалідності, у зв'язку із втратою годувальника, у випадку трудового каліцтва і професійного захворювання. Відповідно до Конвенції № 168 трудові мігранти, які проживають на законних підставах, повинні користуватися правами на рівне ставлення і недискримінаційне ставлення, зокрема, без відмінностей за ознакою раси, кольору шкіри, статі, громадянства або етнічного походження в контексті сприяння забезпечення повної, продуктивної і вільно обраної зайнятості.

Конвенція № 181 містить важливі положення, спрямовані на запобігання випадків протиправного поводження з трудовими мігрантами щодо вербування і прийому на роботу через приватні агентства зайнятості. Зазначені агентства не знайшли широкої практики застосування в Україні, незважаючи на визнання ефективності їх діяльності для регулювання міграційних процесів світовою спільнотою.

Слід окремо зазначити, що норми перелічених нормативних актів, що регулюють правовий статус трудових мігрантів, поширюють свою юридичну дію як на тимчасових, так і на постійних мігрантів; як на легальних, так і на нелегальних мігрантів.

Іншим видом актів, прийнятих в рамках МОП, є рекомендації. Рекомендації МОП є звернене до держави побажання, пропозиції внести відповідні норми в національне законодавство. Рекомендація містить матеріал для орієнтації в світовому досвіді, необхідний для вдосконалення національного законодавства. Вона деталізує, уточнює, а іноді і доповнює положення конвенції, робить їх зміст більш повним і гнучким, розширює можливості вибору для держав при вирішенні питань про застосування міжнародних норм. Крім того, рекомендації можуть служити основою для розробки майбутніх конвенцій МОП, тим самим, будучи самостійними міжнародно-правовими актами. До числа найбільш значущих рекомендацій МОП у сфері правового регулювання міжнародної трудової міграції можна віднести Рекомендацію № 151 про трудових мігрантів, Рекомендацію № 100 про захист трудових мігрантів в слаборозвинених країнах і територіях, Рекомендацію № 86 про працівників – мігрантів [7].

Найбільшим сучасним регулятором міжнародних міграційних відносин в епоху глобалізації виступає ООН та її структурні підрозділи. В рамках ООН за роки її існування було прийнято велику кількість актів, стосуються питань встановлення та захисту прав трудових мігрантів. Серед них: Загальна декларація прав людини 1948 року, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р, Конвенція про права дитини 1989 р. та ін.

Важливе значення у визначенні правового статусу людини мігранта та захисті її прав має й прийнята в грудні 1990 р. Генеральною Асамблеєю ООН Міжнародна конвенція про захист прав трудових мігрантів і членів їх сімей. Основні положення цієї Конвенції стосуються всього

комплексу особистих, соціально-економічних, політичних, культурних прав трудящих-мігрантів. Крім того Конвенція визначає термін «працівник-мігрант» наступним чином: «особа, яка буде займатися, займається або займалася оплачуваною діяльністю в державі, громадянином якої він чи вона не є» [8]. Конвенція не створює нових прав для мігрантів, але забезпечує доступ до медичного обслуговування та належні умови праці, однакові з громадянами цієї держави. Конвенція проголошує, що всі мігранти повинні мати доступ до мінімального рівня захисту. Вона вимагає від держав вжити заходів для запобігання незаконного переміщення, а також працевлаштування мігрантів в кризовій ситуації, але в Конвенції також підкреслено, що основні права нелегальних мігрантів повинні гарантовано виконуватися.

Як бачимо, права і свободи людини мігранта відображені у низці конвенцій, декларацій, рекомендацій, статутів міжнародних організацій, багато з яких являються фундаментальними документами. Слід зауважити, що вони стосуються як мігрантів в цілому, так і окремих видів та правових категорій мігрантів.

Основні принципи і норми, сформульовані в конвенціях і рекомендаціях Міжнародної організації праці знайшли своє відображення в законодавстві України, але проблеми тут залишаються, оскільки українське законодавство в цій області по ряду параметрів в тій чи іншій мірі відстає від вимог Міжнародної організації праці.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: zakon.rada.gov.ua/go/254k/96-вр.
2. Кодекс законів про працю України [текст] чинне законодавство України зі змінами і доповненнями станом на 12 лютого 2018 р.: (відповідає офіційному текстові). К.: Центр учбової літератури, 2018. 84 с.
3. Декларація МОП основних принципів та прав у світі праці від 18.06.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_260.
4. Статут Міжнародної організації праці від 28.06.1919 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_154.
5. Агеев О. Д. Права мігрантів як об'єктивна основа діяльності омбудсмена з питань міграції: в аспекті зовнішньої трудової діяльності. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право. 2016. Вип. 12. С. 149-157.
6. Конвенція про зловживання в галузі міграції і про забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей і рівного ставлення від 24.06. 1975 р. N 143. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_163.
7. Защита социальных и трудовых прав мигрантов на пространстве СНГ. Аналитический сборник. 2012. URL: [moscow.iom.int > sites > default > files > mirpal_sbornik_blok_print](http://moscow.iom.int/sites/default/files/mirpal_sbornik_blok_print).
8. Міжнародна конвенція про захист прав трудящих-мігрантів і членів їх сімей від 18.12.1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_203.

СЕКЦІЯ 4

«МІГРАЦІЯ І ДИСКРИМІНАЦІЯ»

Сергій Галкевич

асистент

кафедри приватного права

юридичного факультету.

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

(м. Чернівці, Україна)

s.halkevych@chnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2039-0942>

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ВІД ДИСКРИМІНАЦІЇ У СФЕРІ ПРАЦІ

Згідно ст.1 Конвенції Міжнародної організації праці (далі – МОП) №111 1958р. «Про дискримінацію в галузі праці та занять» термін «дискримінація» охоплює: а) будь-яке розрізнення, недопущення або перевагу, що робиться за ознакою раси, кольору шкіри, статі, релігії, політичних переконань, іноземного походження або соціального походження і призводить до знищення або порушення рівності можливостей чи поводження в галузі праці та занять; б) будь-яке інше розрізнення, недопущення або перевагу, що призводить до знищення або порушення рівності можливостей чи поводження в галузі праці та занять і визначається відповідним членом Організації після консультації з представницькими організаціями роботодавців і працівників, де такі є, та з іншими відповідними органами [4].

Кодекс законів про працю в статті 2-1 встановлює заборону будь-якої дискримінації у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, етнічного, соціального та іноземного походження, віку, стану здоров'я, інвалідності та за іншими ознаками [1].

Трудовим законодавством передбачені такі форми захисту трудових прав, як: 1) звернення працівника до профспілкової організації для врегулювання розбіжностей, що виникли між ним і роботодавцем (у випадку, якщо такий працівник є членом профспілкової організації); 2) звернення до комісії по трудових спорах; 3) звернення до суду; 4) звернення до інспекції або органу, що уповноважений здійснювати нагляд і контроль за дотриманням законодавства про працю та ін. [5, с.122]

Особа, яка зазнала дискримінації з боку трудового колективу чи роботодавця повинна насамперед звернутись до останнього з письмовою заявою про поновлення порушених прав або ж до профспілкової організації (у випадку, якщо такий працівник є членом профспілкової організації). Для доведення дискримінаційних дій роботодавця при прийнятті на роботу потрібна письмова відмова у прийнятті із зазначенням дискримінаційної причини, однак найчастіше, роботодавці відмовляють у працевлаштуванні усно, що дозволено чинним трудовим законодавством. Лише для окремих категорій працівників відповідно до ст. 184 КЗпП – вагітних жінок; жінок, які мають дітей віком до трьох років; одиноких матерів, які мають дитину віком до чотирнадцяти років або дитину-інваліда – встановлено право на отримання обов'язкової письмової відмови в прийнятті на роботу [1].

Якщо особа розгублена та не знає, які дії їй потрібно вчинити для захисту порушених прав, вона може звернутись на урядову «гарячу лінію» з питань трудових відносин. Окрім того, особа, яка є членом профспілки, може звернутись на відкриту телефонну «гарячу лінію» з питань порушення трудових прав [5, с. 122].

Якщо звернення до роботодавця не дало жодних результатів, особа, яка зазнала дискримінації, може звернутись до КТС, якщо така створена на підприємстві, в установі чи організації.

Також для захисту своїх прав від дискримінації потерпіла особа може звернутися до державних органів та органів місцевого самоврядування. Відповідно закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» суб'єктами, наділеними повноваженнями щодо запобігання та протидії дискримінації, є: Верховна Рада України; Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; Кабінет Міністрів України; інші державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування;

громадські організації, фізичні та юридичні особи [4].

Спеціальним органом у цій сфері є державна служба України з питань праці, яка є центральним органом виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики з питань нагляду

та контролю за додержанням законодавства про працю, зайнятість населення. Серед основних завдань служби є, зокрема, забезпечення захисту прав працівників шляхом здійснення державного нагляду за додержанням законодавства про працю, в тому числі, при працевлаштуванні на підприємствах, в установах і організаціях усіх форм власності та у фізичних осіб, які використовують найману працю; забезпечення інформування населення щодо стану додержання законодавства про працю; проведення роз'яснювальної та консультативної роботи із зазначених питань.

Трудові спори, в тому числі щодо захисту від дискримінації, розглядаються судами загальної юрисдикції в порядку цивільного або адміністративного судочинства. На сьогодні такі спори розглядаються судами загальної юрисдикції за нормами Цивільно-процесуального кодексу та адміністративними судами за нормами Кодексу адміністративного судочинства (щодо осіб, які перебувають на публічній службі) [6, с.399].

Тому, якщо працівника звільнили за ознаками дискримінації, але формальною причиною була будь-яка інша (невідповідність займаній посаді, прогул тощо), слід звернутися протягом місяця до суду із цивільним позовом про захист від дискримінації в трудовій сфері. У такому позові особа може вимагати поновлення на роботі, оплати вимушеного прогулу, компенсацію моральної шкоди [5, с.125].

Представляти в судах інтереси осіб, стосовно яких було застосовано дискримінацію, можуть громадські організації. Так наприклад, стосовно безпідставної відмови у працевлаштуванні інваліда доцільним буде звернення за допомогою до Громадської організації осіб з інвалідністю. Стосовно відмови у працевлаштуванні жінки можна звернутися за допомогою до громадських об'єднань, які створені для забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

Згідно з ч. 2 ст. 55 Конституції України, кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Згідно із Законом України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» до повноважень омбудсмена належить запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод. Уповноважений з прав людини має право здійснювати перевірки на підприємствах, установах, організаціях усіх форм власності; відкривати провадження у справах щодо порушення прав і свобод людини та громадянина;

приймати відповідні акти реагування тощо. Також омбудсмен готує доповіді щодо додержання прав людини в Україні та бере участь у підготовці доповідей з прав людини, які подаються в міжнародні організації [9].

Отже, трудове законодавство встановлює такі механізми захисту прав від дискримінації як: звернення працівника до роботодавця або до профспілкової організації (у випадку, якщо такий працівник є членом профспілкової організації); звернення до комісії по трудових спорах; звернення до державної служби з питань праці; звернення до суду; звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та ін.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю: Закон від 10 грудня 1971 р. №322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 20.09.20).
2. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06 вересня 2012 р. № 5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17> (дата звернення: 20.09.2020).
3. Положення про Державну службу України з питань праці : затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2015 р. № 96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96-2015> (дата звернення: 20.09.2020).
4. Про дискримінацію в галузі праці та занять: Конвенція МОП №111 1958р. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_161 (дата звернення: 20.09.2020).
5. Козуб І.Г. До питання судового захисту трудових прав. Підприємництво, господарство і право. 2020. №4. С. 121–126.
6. Сахарук І.С. Вдосконалення правових механізмів захисту від дискримінації у сфері праці. 2012. Публічне право. №3(7). С. 396–403.
7. Тищенко О. Правовий захист від дискримінації за віком в трудових відносинах: проблеми реалізації. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2011. Вип. 86. С. 55–58.
8. Адам В.М. Дискримінація праці: теоретико-прикладні аспекти. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2016. Випуск 4. С. 103–111.
9. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон від 1998 р. № 776/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.09.2020).

Ірина Козуб

кандидат юридичних наук, доцент

кафедри приватного права

юридичного факультету.

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

(м. Чернівці, Україна)

ikozub@chnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7744-5970>

ДИСКРИМІНАЦІЯ У СФЕРІ ПРАЦІ ЗА ОЗНАКАМИ СЕКСУАЛЬНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ТА ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЯК ДЕТЕРМІНАНТ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

«...Не існує нічого нового або особливого в праві на життя людини та в праві на недискримінацію. Ці та інші права вважаються універсальними ... закріпленими міжнародними стандартами, але їх позбавлені багато людей через свою сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність» [1].

Право на недискримінацію у сфері праці за ознакою сексуальної орієнтації в Україні нормативно було закріплене тільки у 2015 році, коли були внесені зміни до чинного Кодексу законів про працю. Внесення цієї норми у законодавство України було серед умов лібералізації Європейським Союзом візового режиму щодо України. Разом з тим, зміни до законодавства, це не зміни у свідомості більшості членів суспільства та норм суспільної моралі, що й зумовлює непоодинокі випадки порушення права на недискримінацію людей через свою сексуальну орієнтацію та гендерну ідентифікацію. Вказане дає можливість констатувати, що в українському суспільстві зберігається високий рівень упередженості до представників ЛГБТ-спільноти, що проявляється в численних випадках дискримінації, на повагу до людської гідності, свободи слова та мирних зібрань, а також у вчиненні злочинів на ґрунті гомофобної та трансфобної нетерпимості [2]. Відносно сфери праці, то у 2018 році експерти правозахисного ЛГБТ-центру “Наш світ” зафіксували 24 випадки дискримінації ЛГБТ-українців у сфері зайнятості [3], у 2019 р. в зазначеній сфері було зафіксовано 23 випадки дискримінації [4, с. 42 – 43]. І насправді, такі статистичні дані могли б бути значно більшими, оскільки працівники із ЛГБТ спільноти у переважній більшості випадків не бажають звертатися за захистом своїх порушених трудових прав у зв'язку із їх сексуальною орієнтацією чи гендерною ідентифікацією через не бажання афішувати особисте життя та недовірою до правосуддя, можливого правового захисту. З даного приводу Уповноважена з прав людини зазначає: «Ефективній боротьбі із проявами дискримінації щодо ЛГБТ перешкоджає відсутність необхідних правових механізмів». Тому дискримінація в трудовій сфері за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності (СОІ) залишається нагальною проблемою для багатьох гомосексуальних, а особливо трансгендерних людей в Україні [5].

Вказане свідчить про те, що дискримінація за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності може стати одним із чинників трудової міграції. Звісно, що головним чинником, що спонукає громадян на виїзд у країни, наприклад ЄС, є значно вищий рівень оплати праці за межами України, але в даному випадку саме дискримінація буде значно вагомішим чинником. Адже саме дискримінація у даному випадку може унеможливити взагалі отримання роботи і як наслідок матеріальних наслідків до існування. Тому зрозуміло, що шукаючи не тільки кращої долі, розуміння та гідного ставлення, а й можливості працювати, що дасть можливість отримати матеріальні ресурси для життя, особи з нетрадиційною сексуальною орієнтацією чи гендерною ідентичністю, вирішують емігрувати. Спонукає їх до цього ставлення більшої кількості людей з гуманністю, ніж в країні проживання чи походження. Таке відношення до вказаної категорії осіб пов'язане не тільки з менталітетом, а й з відповідним рівнем правового регулювання заборони дискримінації.

У ЄС заборону дискримінації у трудових відносинах регулює Директива ЄС 2000/78/ЄС. Починаючи з 2000 року країни ЄС імплементували її у національне законодавство. Положення директиви вимагають рівності і протидії дискримінації за ознаками релігійних поглядів, віку, фізичних вад та сексуальної орієнтації. Країни ЄС по-різному реалізували положення директиви. Наприклад, у Польщі заборона дискримінації за сексуальною орієнтацією міститься безпосередньо у Трудовому

кодексі, а у Німеччині, положення щодо заборони дискримінації містяться у загальному антидискримінаційному законі, який після багаторічних дебатів був ухвалений 2006 року. При цьому закон поширюється, крім трудових відносин, також на сферу освіти, соціальну та інші сфери [6]. Порівняно із деякими країнами ЄС національне трудове законодавство виглядає доволі прогресивним, адже включає положення про недопущення дискримінації у сфері трудових відносин не лише для представників сексуальних меншин, а й для осіб незалежно від їх гендерної ідентичності (трансгендерів або людей із невизначеною сексуальною ідентифікацією), що має створити потужний інструмент для забезпечення прав і свобод людини [7]. Проте реалізувати своє право на недискримінацію реальним та потенційним працівникам з ЛГБТ спільноти досить важко. Відсутній ефективний правовий механізм реалізації даного права, що свідчить фактично про те, що ми маємо декларативну норму. Складно навести приклад із представником сексуальних меншин у політиці, державній службі або в іншій сфері через закритість і несприйняття суспільством таких осіб. Для прикладу у Німеччині представники сексуальних меншин, які працюють у поліції Берліна і Бранденбурга, ще в 1995 році об'єдналися в громадську організацію «VelsPol Berlin-Brandenburg» (Союз геїв і лесбійок поліції Берліна і Бранденбурга). Мета цієї організації – роз'яснювальна та інтеграційна робота, перш за все, всередині самих правоохоронних органів, а також підтримка жертв гомофобії. У поліцейських нетрадиційної сексуальної орієнтації є свій сайт. До Союзу геїв і лесбійок поліції входить близько ста осіб. Тут і молоді співробітники, і поліцейські високого рангу. Щороку вони беруть участь в гей-параді у німецькій столиці [8].

Не дивлячись на значні кроки нашої держави на шляху до євроінтеграції та вплив усталених норм європейської моралі на вітчизняне законодавство, зокрема й трудове, на практиці українське суспільство в своїй більшості не готове сприймати нетрадиційну сексуальну поведінку як норму для певних соціальних груп, що відбивається на звуженні їх правових можливостей та різного роду дискримінацій. Така ізоляція сексуальних меншин - це не тільки трагедія людства, а й серйозний, самостійно нанесений економічний збиток. Адже існування такої нерівності погіршує якість людського потенціалу, уповільнює економічне зростання, ослаблює систему державного управління, знижує ефективність реалізації стратегій розвитку та боротьби з бідністю, і, окрім того, впливає на рівень зайнятості та рівень безробіття [9]. Більше того, така дискримінація є однією з причин трудової міграції, що може спричинити негативні наслідки для нашої держави.

Список використаних джерел:

1. ЛГБТ, здоров'я та права людини. URL: http://medicallaw.org.ua/fileadmin/user_upload/PDF/ресорс/Рес_орс_розділ_8.pdf
2. Уповноважена з прав людини опублікувала щорічну доповідь: Що там про ЛГБТ? URL: https://www.lgbt.org.ua/materials/show_4087/
3. Як ЛГБТ-українців дискримінують на роботі та в навчанні. URL: https://zmina.info/nes/nam_tut_pri_ne_potribni_jiak_lgbtukrajinciv_diskriminujut_na_roboti_ta_u_navchanni/
4. Старі проблеми, нові перспективи. Становище ЛГБТ в Україні у 2019 році / Центр "Наш світ". К.: Центр "Наш світ", 2020. 56 с.
5. Чи можна захистити себе від дискримінації в трудовій сфері? URL: <https://gay.org.ua/blog/2019/02/15/chy-mozhna-zakhystyty-sebe-vid-dyskryminatsii-v-trudovii-sferi/>
6. Стан та проблеми ЛГБТ-руху в Україні. Аналітична записка. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1206/>
7. Тейзе С. Трудовий кодекс для гетеросексуалів. Deutsche Welle. URL: <https://p.dw.com/p/1H19d>.
8. Уварова Н.В. Проблемні аспекти реалізації норми статті 2-1 «Рівність трудових прав громадян» Кодексу законів про працю сексуальними меншинами. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/75168/1/Uvarova_problemni_asyekty.pdf
9. Горелов Д. М. Стан та проблеми ЛГБТ-руху в Україні. Аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1206/>

Юрій Пацурківський

кандидат юридичних наук, доцент

кафедри приватного права

юридичного факультету.

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

(м. Чернівці, Україна)

y.patsurkivskyu@chnu.edu.ua,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7658-7536>

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ЯК ВАЖЛИВОЇ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ВІД ДИСКРИМІНАЦІЇ

На сьогодні в науці зростає інтерес до дослідження соціальної функції права власності, що пов'язане з підвищенням ролі держави в соціальній сфері. У такому розумінні поняття соціальної функції цивільного права відрізняється від уявлення про загально-соціальну функцію права, оскільки соціальна функція цивільного права у вузькому розумінні припускає напрямок впливу цивільно-правових норм на суспільні відносини в соціальній сфері. Тобто, з одного боку, надання конституційних гарантій і вдосконалення правового регулювання публічної власності (зокрема, особливостей її здійснення для забезпечення інтересів громадян, які потрапили у скрутну життєву ситуацію в наслідок різних причин), з іншого боку - можливість використання приватної власності для вирішення різного роду соціальних проблем через систему ряду обмежень права приватної власності.

Конституції європейських держав передбачають обмеження права приватної власності з метою «встановлення справедливих соціальних відносин», «для загального добра», «з метою забезпечити її соціальну функцію та зробити її доступною для всіх», при випадках, «виправданих суспільною необхідністю або соціальними інтересами», «за мотивів суспільного блага» та ін...» [4, 27].

Всупереч думці окремих учених вважаємо виправданим виконання власником публічних обов'язків майнового характеру в якості особливої форма припинення права власності. При цьому зв'язок соціальної держави й власності виражається за допомогою легалізованого механізму вилучення в одних громадян, що володіють певною власністю, частини коштів з метою виконання державних соціальних гарантій відносно інших громадян, що потребують соціального захисту. Фінансування процесу реалізації соціальних гарантій (виплата субсидій, допомог, компенсацій і пенсій) здійснюється за рахунок засобів платників податків, які в силу закону не мають потреби в державній соціальній підтримці, а отже, самостійно здійснюють «гідне життя» і «вільний розвиток». Іншими словами, установлення та введення того або іншого податку обмежує приватного власника в здійсненні правомочностей користування й розпорядження певною частиною його фінансів [3, 211].

Безумовно, очевидним є існування певного протиріччя між правовими і соціальними засадами вказаної можливості обмеження приватної власності. Варто погодитися із думкою про те, що в цьому випадку юридична природа (протиріччя) полягає в недоторканності й та невідчужуваності прав людини, а можливість і необхідність їх обмеження, головним чином приватної власності, будуть мати місце насамперед в інтересах цілісності соціуму. Якщо правові засади слідує з пріоритету прав індивіда, то соціальні - з пріоритету прав колективу, у тому числі й самого суспільства організованого в державу в цілому [2, 110].

Актуальність цієї проблеми як у теоретичному, так і в практичному значенні підтверджуються положеннями нормативних актів у яких вказується, що податкове навантаження для багатих повинно бути більшим, ніж для основної маси громадян. І насамперед за рахунок податків на споживання, нерухомість і майно. Соціальна функція суб'єктивного права власності повною мірою проявляється в обмеженнях прав частки власника, установлених законом у суспільно корисних цілях.

Відносини власності відображають реальність і можливість свободи вибору особистості, розвитку творчої індивідуальності людини заради творення свого власного суб'єктивного світу. Результати цього вибору так чи інакше використовуються та споживаються суб'єктом на свій розсуд. Відносини власності інтегровані в реальні та віртуальні зв'язки та протиріччя соціального й індивідуального життя. Вони охоплюють його основні взаємозалежності, очікувані та передбачувані, імовірнісні та непередбачені результати присвоєння/відчуження [4, 75]. Тобто у відносинах власності відбувається взаємопроникнення присвоєння у відчуження, і навпаки. Стан суспільства, що трансформується, у значній мірі визначається динамікою ціннісного контексту індивідуальних і соціальних відносин власності.

Модель відносин власності характеризує реальну поведінку суб'єктів, що повинне відповідати певним багаторазово й регулярно повторюваним писаним або неписаним обов'язковим правилам присвоєння-відчуження, типовим для більшості членів соціуму [1, 96]. Але в умовах наростаючих ризиків соціальної

реальності, яка швидко змінюється відбуваються масові порушення обов'язкових правил і зразків поведінки власників(мова йде про дискримінацію та інші форми порушення прав фізичних осіб). Тобто соціальна трансформація супроводжується анти системними відхиленнями суцього від належного у відносинах власності, що стають системою. Внаслідок чого соціальні норми даних відносин втрачають своє значення, а за їх порушення/дотримання перестають наставати негативні/позитивні санкції.

Відносини власності в нормальному стані повинні зберігати позитивний досвід минулого, накопичений суспільством культурний багаж присвоєння/відчуження в сьогоденні з минулого в майбутнє [4, 91]. Норма відносин власності, як яесь правило поведінки в системі «мое-чуже», що заздалегідь передбачає типовий спосіб реагування в певних умовах, при прогнозованому збігу обставин, очікуваних у конкретних ситуаціях, і те, що повинне при цьому відбутися, полегшує адаптацію суб'єктів присвоєння-відчуження, робить поведінку власників і не власників «механічною». Але в соціумі, що трансформується, базис минулого посилено продукує «експериментальні» дії власників, що виходять за рамки традиційних і звичних, демонструючи наростаючі кількісно й вражаючі якісно індикативні виходи за межі моральних і правових позитивно оцінюваних алгоритмів і норм, спрямованих на майбутнє орієнтири нової моделі присвоєння/відчуження. Власність є об'єктивними суспільними відносинами, які регулюються чинними в суспільстві нормами. Відносини власності, реалізуються в поведінці, вчинках, конкретних діях суб'єктів присвоєння/відчуження як найбільш універсального зв'язку, що існує в суспільстві, як прояв акту об'єктивної реальності в рамках певної форми суспільства й за допомогою її. Поряд із цим, відносини власності як суб'єктивна реальність, як процес і результат формують власний суб'єктивний світ, переконань, мотивів, переживань, думок, уявлень перенесених у рамки моделі «мое-чуже». Супровід почуттями цінності відносин присвоєння/відчуження є належним, необхідним, обов'язковим для їх існування [4, 83].

Трансформація соціуму стрімко втягує у відносини власності нових власників, співвласників, «майже» власників, навмисно створених, причому нерідко з використанням відвертого примусу, і штучно відчужених від власності або знищених індивідів. Кожний з них, у відповідності зі своєю особистісною установкою та соціально-груповою оціночною шкалою, конкретною соціальною роллю та позицією власників по-різному опирається на цінності, на яких базуються дані відносини, а також оцінює обов'язковість дотримання та можливості порушення як сформованих, так і тих що ще формуються норм відносин присвоєння/відчуження. Відбувається активне розмивання абстрактних ідеалів, що не передбачають наявності санкцій у якості зобов'язуючого компонента, атрофію бажаних цілей і кінцевих форм існування через дихотомію «добре-погано», а також способів поведінки власників і не власників, які робили можливим досягнення загальних орієнтирів діяльності суб'єктів, на які раніше спрямовувалися дії при виборі лінії поведінки та оцінці присвоєння/відчуження. Повторювані оцінки суб'єктів відносин власності сприяють формуванню й установленню нової або зміненої соціальної норми присвоєння-відчуження, що надалі відіграє роль підстави оцінки через ознаки «правильно-неправильно», і об'єктивують цінність «мого» і «чужого», категорично обмежуючи свободу поведінки власників і не власників. Тобто відбувається формування моделі нових соціальних відносин присвоєння/відчуження. Відносинам власності в соціальній системі перехідного типу, яка трансформується, властива хаотичність піднесення або занепаду, спонтанність швидкісних змін, низька ефективність процесуальних ланок, нераціональність використання внутрішніх резервів, буденний рівень реалізації інтересів особи, збідніння мислення та почуттів та ін.. Вони характеризуються постійністю змін, які чергуються лише короткими перепочинками, наростанням потенційного темпу контрольованості «розчинення» людини у світі. Це «прискорення» торкається різних проявів власності: - право на владу в системі управління всіх рівнів. Як підсумок, зазначимо, що становлення нового суспільного устрою, супроводжуване неплідними потугами революційної імплантації соціально-економічних інновацій, насадження політико-економічних нововведень, проявляється у визріванні нового балансу дії домінантних і різноманітних міноритарних форм власності, в регенерації національної, історичної й соціальної логіки розвитку відносин присвоєння/відчуження.

Список використаних джерел:

1. Акофф Р. О целеустремленных системах / Р. О. Акофф, Ф. Эмери / [пер. с англ.]. М.: «Наука» 1974. - 272 с.
2. Загальна теорія держави і права: [підручник] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; [за ред. В. М. Цвіка, О. В. Петришина]. — Х.: Право, 2009. — С.157.
3. Бачинин В. А. Філософія права: [підручник] / В. А. Бачинин, В. С. Журавський, М. І. Панов. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. — 472 с.
4. Максимов С. І. Філософія права: сучасні інтерпретації: вибрані праці: статті, аналітичні огляди, переклади (2003—2010) / С. І. Максимов. — Х.: Право, 2010. — С.72-99.

Анна Славко

асистент

кафедри міжнародного, європейського права та

цивільно-правових дисциплін

навчально-наукового інституту права

Сумського державного університету

(м. Суми, Україна)

a.slavko@uabs.sumdu.edu.ua

ORCID: 0000-0003-1339-470X

Олег Сіроштан

магістрант другого року навчання

навчально-наукового інституту права

Сумського державного університету

(м. Суми, Україна)

ЗАПОБІГАННЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ В РЕАЛІЗАЦІЇ СВОБОДИ ПЕРЕСУВАННЯ: ПРАКТИКА ЄСПЛ

Міграція завжди була одним із основних чинників історичного і культурного процесу, а зараз стала ще і важливою складовою соціально-економічного поступу. Саме завдяки міграції формувались не тільки економічні гіганти (наприклад, Європейський Союз), а навіть цілі держави (наприклад, Сполучені Штати Америки).

Наразі міграція не тільки є предметом законодавчого регулювання, а і правом особи. На універсальному рівні свобода пересування закріплена, наприклад, статтею 12 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права. Ціла низка актів регіонального характеру також гарантують свободу пересування: стаття 22 Американської конвенції про права людини, стаття 12 Африканської хартії про права людини та народів, стаття 20 Арабської хартії про права людини.

Проте ми у своєму дослідженні зосередимо свою увагу на Європейському регіоні та на двох основних організаціях, що існують на його теренах – Європейському Союзу та Раді Європи. Зокрема, відповідна свобода закріплена статтею 21 Договору про функціонування Європейського Союзу: кожен громадянин Союзу має право на вільний рух та проживання на території держав-членів з урахуванням обмежень та умов, встановлених Договорами та заходами, ухваленими на їх виконання. Подібні положення закріплено також і у статті 45 Хартії основних прав ЄС: кожен громадянин Союзу має право вільно переміщуватися та проживати на території держав-членів.

Ці положення практично дублюють (із врахуванням наднаціонального характеру Європейського Союзу) норми статті 2 Протоколу № 4 до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Зокрема, відповідно до останньої, кожен, хто законно перебуває на території будь-якої держави, має право вільно пересуватися і вільно вибирати місце проживання в межах цієї території. Аналізуючи статтю 2 Протоколу № 4 до ЄКПЛ, можна дійти, принаймні, таких висновків:

1. Свобода пересування належить кожному, тобто не має безпосереднього зв'язку з громадянством особи. Єдина вимога, яка пред'являється до носія вказаної свободи – він має перебувати на території певної держави законно (тобто, або є її громадянином, або перетнув її кордон із дотриманням формальностей, передбачених законом, і перебування на території держави не перевищує встановленого строку);

2. Свобода пересування може підлягати обмеженням в інтересах національної чи громадської безпеки, для підтримання публічного порядку, запобігання злочину, для захисту здоров'я чи моралі або з метою захисту прав і свобод інших осіб. Обмеження мають бути передбачені законом та здійснюватись з дотриманням принципу пропорційності (бути необхідними у демократичному суспільстві);

3. Частина 4 статті 2 Протоколу № 4 до ЄКПЛ передбачає спеціальний випадок обмеження свободи пересування, проте він може застосовуватись лише у певних місцевостях і має встановлюватись законом та бути виправданим суспільними інтересами в демократичному суспільстві (зокрема, саме на цю частину статті 2 Протоколу № 4 можна посилатися, створюючи

території з обмеженим доступом – прикордонні смуги, місця постійного базування війська та розміщення військової техніки, вживаючи карантинних заходів на окремій території тощо).

При цьому, реалізація свободи пересування, як і інших прав і свобод, гарантованих ЄКПЛ, має здійснюватись *без дискримінації* за будь-якими ознаками – відповідні правила передбачені як статтею 14 ЄКПЛ, так і – побіжно – статтею 1 Протоколу № 12 до ЄКПЛ.

У справах *Stamose v. Bulgaria* (§30) [1] та *Battista v. Italy* (§ 37) [2] ЄСПЛ встановив, що стаття 2 Протоколу № 4 гарантує кожному право залишати будь-яку країну, щоб переїхати до будь-якої іншої країни на власний вибір, куди його можуть пустити. Крім того, розмежовуючи право на свободу та особисту недоторканність та свободу пересування, ЄСПЛ встановив: проголошуючи «право на свободу», пункт 1 статті 5 передбачає фізичну свободу особи. Відповідно, це не стосується простих обмежень свободи пересування, які регулюються статтею 2 Протоколу № 4. Для того, щоб визначити, чи когось «позбавили свободи» у значенні статті 5, повинен враховуватися цілий ряд факторів, таких як тип, тривалість, ефекти та спосіб здійснення відповідного заходу. Різниця між позбавленням та обмеженням волі полягає в ступені чи інтенсивності, а не в природі чи суті вжитого щодо особи заходу (справа *De Tommaso v. Italy*, § 80) [3].

Розмежовуючи зміст статей 8 ЄКПЛ та статті 2 Протоколу № 4 до ЄКПЛ, Суд підкреслив, що статтю 8 не можна трактувати як надання права на проживання в певному місці. На відміну від цього, свобода вибору місця проживання лежить в основі статті 2 Протоколу № 4, положення якої були б порушені, якби держава не дала особі дотриматись індивідуальних преференцій щодо вибору місця проживання. Відповідно, будь-які винятки з цього принципу повинні диктуватися суспільними інтересами в демократичному суспільстві (§ 141 справи *Garib v. The Netherlands*) [4]. Можна зауважити, що Суд доволі чітко відмежовує свободу, гарантовану статтею 2 Протоколу № 4 від суміжних прав і свобод.

Загалом, Суд оцінював як обмеження свободи, передбаченої статтею 2 Протоколу № 4, випадки, коли пересування особи обмежується через:

- 1) наявність щодо неї кримінального провадження (справи *Schmidt v. Austris*, *Baumann v. France*);
- 2) виконання покарання (*M. v. Germany*);
- 3) провадження щодо банкрутства (*Luordo v. Italy*);
- 4) несплату податку, боргу приватній особі або накладеного митницею штрафу (*Narijalo v. Chroatia*, *Riener v. Bolgaria*, *Ignatov v. Bolgaria*);
- 5) доступ до «державної таємниці» (*Bartik v. Russia*);
- 6) психічну хворобу зацікавленої особи за відсутності умов належного догляду у країні призначення (*Nordblad v. Sweden*);
- 7) судові рішення, яке забороняє вивозити за кордон неповнолітню дитину (*Roldan Texeira and others v. Bolgaria*) тощо.

Звертаючись до випадків, коли особа зазнавала дискримінації, реалізуючи свободу пересування, варто вказати на справу *Timishev v. Russia*. Заявник у справі є громадянином Росії чеченської національності, який вимушено мешкає у м. Нальчику (Республіка Кабардіно-Балкарія). Заявник зіткнувся з проблемами при спробі перетнути межі республік всередині РФ – співробітники автоінспекції повідомили йому, що відповідно до наказу міністра внутрішніх справ Кабардіно-Балкарії заборонено пропускати на територію республіки будь-яку особу чеченської національності.

У ході розгляду вказаної справи Суд зазначив, що після того, як заявник продемонстрував різницю в поведженні, уряд-відповідач повинен довести, що різниця в поведженні може бути виправданою. Уряд не запропонував жодних обґрунтувань різниці у ставленні до осіб чеченського та нечеченського етнічного походження при здійсненні ними права на свободу пересування. У будь-якому випадку, Суд вважає, що жодна різниця в поведженні, яка ґрунтується виключно або у вирішальній мірі на етнічному походженні особи, не може бути об'єктивно виправданою в сучасному демократичному суспільстві, побудованому на принципах плюралізму та поваги до різних культур (§ 57-58) [5].

Підсумовуючи, вкажемо, що стаття 2 Протоколу № 4 передбачає можливість для особи як вільно пересуватись територією держави, в якій вона законно перебуває, так і покидати територію окремої держави. Обмеження цього права можуть зумовлюватись міркуваннями нерозголошення державної таємниці, підтримання правопорядку, захисту прав і свобод інших осіб, забезпечення служби в збройних силах чи виконання боргів і зобов'язань приватноправового характеру тощо. Тим не менш, такі обмеження обов'язково мають ґрунтуватись на законі та застосовуватись пропорційно і без дискримінації.

Список використаних джерел:

1. Case of Stamose v. Bulgaria on 27/11/2012 / European Court of Human Rights HUDOC. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-126851>
2. Case of Battista v. Italy on 02/12/2014 / European Court of Human Rights HUDOC. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155049>
3. Case of De Tommaso v. Italy on 23/02/2017 / European Court of Human Rights HUDOC. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-171804>
4. Case of Garib v. The Netherlands on 06/11/2017 / European Court of Human Rights HUDOC. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177406>
5. Case of Timishev v. Russia on 13/12/2005 / European Court of Human Rights HUDOC. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-71627>

Ольга Храбатин,
аспірантка Харківського
університету внутрішніх справ
(м. Харків, Україна)
olgakhr@i.ua

**ТРУДОВІ ПРАВА ПРАЦІВНИКІВ ТА РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ЇХ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
І РЕАЛІЗАЦІЇ**

Система конституційних прав людини і громадянина в Україні охоплює теоретично максимально всеосяжний спектр прав і свобод у виборі способів і засобів життєдіяльності кожної людини, що проживає чи перебуває в нашій країні. І це, безумовно, позитивне надбання нашого суспільства. Однак практична реалізація та захист цих прав і свобод майже щоразу наштовхуються на значні перепони і перешкоди, що мають як об'єктивний, так і суб'єктивний характер та є підґрунтям для невирішених проблем у цій сфері [1, с. 5]

Якщо права гарантують кожній людині її особисту свободу, виключають будь-яку дискримінацію стосовно неї та втручання в її автономію, то для держави права людини - це обов'язок. Права людини визначають межі, в яких може діяти державний орган при виконанні своїх повноважень. Права людини - це зобов'язання держави перед людиною щодо їх забезпечення та дотримання. Кожна держава повинна продемонструвати свою готовність до прийняття зобов'язань, що відбувається шляхом ратифікації або приєднання до того чи іншого міжнародного документу з прав людини. Коли права людини визнаються на національному рівні, вони регламентують зобов'язання держави перед своїм народом [2].

Національні стандарти мають пряміший вплив, а національні процедури доступніші за процедури на регіональному та міжнародному рівнях. Як зауважила Елеонора Рузвельт: «То де ж, зрештою, беруть початок загальні права людини? У невеликих містах, біля будинку – такі близькі і такі малі, що їх не роздивитися на жодній карті світу. Проте вони є світом окремої людини: її рідний район; школа або коледж, де вона вчиться; завод, ферма або офіс, де вона працює. Такі місця, де кожен чоловік, жінка і дитина прагнуть рівного правосуддя, рівних можливостей, рівної гідності без будь-якої дискримінації. За винятком, коли ці права мають значення тут, вони майже не мають значення будь-де». Таким чином, обов'язок держави – поважати, заохочувати, захищати і здійснювати права, є первинним [3]

Отож і права людини у сфері праці є основоположними правами, що визнані як такі міжнародною та національною спільнотою, що передбачає їх визнання і захист як основний обов'язок держави. Адже з реалізацією права на працю пов'язується задоволення основних потреб людини. Тому сьогодні забезпечення реалізації права на працю і захисту громадян від безробіття є однією з основних проблем в Україні. Основний Закон визнає в правовій, соціальній і демократичній державі людину її життя, здоров'я найвищою соціальною цінністю, а тому одним із показників благополуччя населення є відсутність безробіття в країні, що є головним показником, індикатором економіки країни. Чим вищий рівень економіки країни, тим вищий рівень життя громадян, і навпаки [4, с.84].

Держава виступає основним гарантом прав і свобод людини, в тому числі трудових, які є своєрідними орієнтирами і стандартами. Питання правового регулювання відносин у сфері праці не можна розглядати у відриві від економічних і соціальних проблем. По великому рахунку вони

встановлюються і реалізуються в площині державної мети і завдань, як основні напрямки державної політики [5, с. 66].

Держава, в особі органів державної влади здатна приймати рішення, які впливають на долю працівника, який є виробником матеріальних благ, а тому вкрай важливо, щоб ці рішення були засновані на принципі поваги до прав працюючої людини. Рівність прав та можливостей, захист від будь-яких проявів дискримінації є основою демократичного і громадянського суспільства, а їх захист має бути кінцевою метою будь-якої державної політики. Захист трудових прав працівників державою відбувається у зовнішньому та внутрішньому вимірах. На міжнародному рівні обов'язок захищати трудові права працюючої людини кожна держава закріпила перед світовою спільнотою, ратифікувавши низку міжнародних договорів. Держави беруть активну участь у розробці міжнародних трудових стандартів, створенні інституцій та механізмів моніторингу. Вони першими звертають увагу на порушення міжнародних норм у сфері праці і мають можливість стимулювати позитивні зрушення щодо їх дотримання. Дотримання трудових прав працюючої людини в кожній окремій державі є значним внеском для досягнення більш глобальної мети - миру, економічного розвитку та соціальної безпеки.

Формування державної політики загалом та у сфері праці зокрема відбувається у відповідності до сучасних викликів та потреб суспільства. Звісно, що зміни в суспільстві можуть породжувати нові проблеми, які будуть потребувати вирішення на всіх рівнях правового регулювання.

На національному рівні принципово, щоб держава дотримувалась міжнародних стандартів. Вони зазвичай встановлюють мінімальний рівень трудових гарантій та захисту, а тому розвиток держави завжди має супроводжуватися зростанням національних стандартів. Захист та забезпечення трудових прав та їх реалізація є відповідальністю не тільки уряду, але й окремих фізичних осіб та підприємств. Саме тому усвідомлення кожним відповідної ролі трудових прав працівника у суспільстві як основних засад для забезпечення і реалізації інших прав є нагальною необхідністю.

Оцінюючи ефективність державної політики у сфері захисту трудових прав працівників, потрібно усвідомлювати, що перед державою стоїть непросте завдання захистити права працюючої людини, дотримавшись при цьому принципу пропорційності, а саме - балансу між приватним і публічним інтересом.

Захист трудових прав працівників та забезпечення їх юридичними гарантіями найбільшою мірою залежать від роботи відповідних механізмів на національному рівні. Адже юридичні гарантії – це надання державою формальної (юридичної) загальнообов'язковості тим умовам, які необхідні для того, щоб кожна людина могла скористатися своїми конституційними правами і свободами. Юридичні гарантії встановлюються державою в Конституції та нормах діючого законодавства. Їх метою є реальне забезпечення правовими засобами максимального здійснення, охорони й захисту конституційних прав і свобод громадян [5, С. 208].

Закони, процедури і механізми, які існують на національному рівні, є ключовими для забезпечення і реалізації трудових прав працівників у кожній країні. Тому дуже важливо зробити трудові права працівників компонентом національних конституційних і правових систем.

Кожна держава, яка проголошує себе соціальною, повинна мати на меті як затвердження концепції прав людини загалом, так і забезпечення дотримання та ефективної реалізації трудових прав працівників.

Список використаних джерел:

1. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні / Н. В. Пильгун, О. Ю. Вінчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2018. № 1(17) : URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2018/n1/18pnvhvu.pdf>.
2. Хто відповідає за дотримання та забезпечення прав людини? URL: https://citizen.in.ua/photos/topic/f/20190822_131254_%D0%A2%D0%B5%D0%BC%D0%B0%204..pdf
3. Юридичний захист прав людини. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/legal-protection-of-human-rights>
4. Гетьманцева Н. Забезпечення реалізації права на працю і захисту громадян від безробіття. // Підприємництво, господарство і право. 2016. № 6. С.84-89.
5. Гетьманцева Н.Д. Особливості правового регулювання трудових відносин. Монографія. Чернівці: Технодрук, 2015. 592 с.
6. Погорілко В.Ф. Конституційне право України: навч. видання. Київ. Наукова думка, 2003. С. 733.

СЕКЦІЯ 5

«ПЕРША ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО»

Денис Арсенюк

студент 3 курсу

юридичного факультету.

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

(м. Чернівці, Україна)

наук. керівник: Наталія Процьків

кандидат юридичних наук, доцент

кафедри приватного права

юридичного факультету.

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

(м. Чернівці, Україна)

n.protskiv@chnu.edu.ua

ORCID 0000-0002-1799-4051

СІМЕЙНА МІГРАЦІЯ : СУЧАСНИЙ СТАН ТА МАЙБУТНЄ

Поняття «міграція» походить від латинського слова *migratio*, що означає переміщення, переселення.

Е. Равенштайн один з перших англійських вчених, який дав визначення міграції, він у праці «Законои міграції» виділяв міграцію як безперервний процес, обумовлений взаємодією чотирьох основних груп чинників, що діють: у початковому місці проживання мігранта, на стадії його переміщення, в місці в'їзду, а також чинники особистого характеру [1, с. 180].

Нинішнє тлумачення термін міграції у вузькому значенні можна представити наступним трактуванням: «Міграція визначається як переміщення з різною метою людей через кордони тих чи інших територіальних утворень з метою постійної чи тимчасової зміни місця мешкання» [2, с. 80].

Сім'я - соціальна група, яка складається з чоловіка та жінки, які зазвичай перебувають у шлюбі, їхніх дітей (власних або прийомних) та інших осіб, поєднаних родинними зв'язками з подружжям, кровних родичів, і здійснює свою життєдіяльність на основі спільного економічного, побутового, морально - психологічного укладу, взаємної відповідальності, виховання дітей.

З юридичної точки сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно. Дитина також належить до сім'ї своїх батьків і тоді, коли спільно з ними не проживає [3, 2002 р.].

З розвитком часу, у зв'язку із зовнішніми та внутрішніми переміщенням людей утворився новий вид міграції, сімейна. Сімейна міграція — має в основному моральний та етичний характер і пов'язана зі з'єднанням сімей.

Основним двигуном міграції виступає сім'я. Сімейна міграція - це поняття, що застосовується для класифікації міграції людей, які перебираються внаслідок нових або встановлених сімейних зв'язків. Дана категорія переміщення людей виділяє кілька їх підвидів: возз'єднання з членом сім'ї, який мігрував раніше; сім'я, яка супроводжує основного мігранта; шлюб між іммігрантом та громадянином країни в якій перебуває іммігрант; шлюб між мігрантом та іноземцем, що проживає за кордоном; та міжнародні усиновлення. Хоча головною рушійною силою сімейної міграції є природна потреба людини в спільному житті із родиною, однак рух переїзду здебільшого обирається залежно від рівня якості життя в тій чи іншій країні, тобто є економічно обумовленим.

У багатьох випадках возз'єднання сімей у майбутньому, викликає подальшу кругову міграцію, коли отримавши дозвіл на проживання мігрант поступово сприяє імміграції своїх родичів (наприклад, мігрантка отримує дозвіл на в'їзд чоловіка, він з часом запрошує своїх батьків, вони, у свою чергу, інших своїх дітей, які прибувають зі своїми дружинами та чоловіками, ті пізніше привозять батьків і так далі)

Сімейна міграція є однією із найбільших форм переміщень і забезпечує в різних країнах від однієї четвертої до половини кількості прибулих. У Західній Європі частка сімейних мігрантів

становить понад одну третю, у США – біля 65 %. Показовим для цього процесу є домінування жінок – понад 60 %, також високою відзначається частка дітей – до чверті всіх сімейних мігрантів [4, с. 21-22]. Частка сімейних мігрантів за минулі роки зросла на 11 відсотків від загальної міграції і продовжує зростати. Дані про сімейну міграцію в країнах, що розвиваються, є рідкісним явищем або відмінними через відсутність спроможності для збору такої інформації та відсутності політичної волі щодо збору даних про сімейну міграцію. Таким чином, політикам не вистачає достатньої доказової бази для полегшення процесів сімейної міграції.

В основному, міграція виступає способом покращення якості життя зі значним потенціалом розвитку для мігрантів та їх сімей, особливо у формі економічних потреб та вигод. Характерними рисами є також переважно тривале, зазвичай постійне проживання у країні перебування. Водночас сім'я традиційно має могутню силу для соціальної згуртованості та розвитку іноземців в країнах походження та призначення. Втім реальність міграції сьогодні створює також інші серйозні виклики для сімей та їх членів. Виклики різняться від розлуки членів на тривалий період, коли члени однієї родини стають транснаціональними, що включає значні психосоціальні наслідки, до труднощів об'єднання в країнах призначення та до змін у родинних ролях у сім'ї. Особливу увагу слід звернути на дітей, які все частіше страждають від міграції сімей, оскільки вони відокремлюються від батьків і відчувають самотність. Проте є й такі групи сімей, які мігрують разом зі своїми дітьми, таким чином їхні родинні стосунки не розвалюються, а тільки покращуються і разом долати труднощі з якими вони стикаються простіше.

Довге сімейне розлучення може мати згубний вплив на членів сім'ї, додаючи стрес в стосунки між батьками та дітьми, зниження довіри у зв'язку з переїздом, при цьому можуть додаватися ще й економічні труднощі. Сім'ї, які возз'єдналися після тривалих періодів розлуки, можуть зіткнутися з непередбачуваними проблемами, як в ролі домашніх господарств так і в їхніх родинних стосунках. Жінки-мігранти розлучені з дітьми несуть найбільший тягар вини та стресу, оскільки вони борються з дискурсом матері, що підкріплюють уявлення про те, що вони кинули своїх дітей заради особистої економічної чи соціальної вигоди. Тому, щоб цього всього уникати все більше мігрантів мандрують разом із всіма членами своєї сім'ї, що й виділяють в окрему категорію міграції, сімейну.

Сімейна міграція дуже тісно пов'язана із трудовою міграцією. Всім відомо, що трудова міграція це - переміщення працездатної особи з метою працевлаштування. У зв'язку з тим, що один із подружжя від'їжджає на роботу в іншу частину країни, чи за кордон, сімейні зв'язки віддаляються, втрачається довіра один до одного. Таким чином, трудова міграція, може призвести до розриву шлюбу і для того, щоб запобігти розлученню мігрант перетягує до себе дружину, чи чоловіка, що призводить не до розриву зв'язків між собою, а до зміцнення сімейних стосунків.

В майбутньому відсоток частки сімейної міграції від типової міграції буде тільки зростати. В зв'язку із низьким, чи середнім рівнем життя багатьох країн, молодь буде прагнути переїхати у країни, що розвиваються і рівень життя, яких кращий за державу їх походження, задля кращої долі. Коли вони отримають дозвіл на проживання зможуть знайти високо оплачену роботу, то будуть намагатися переїхати до себе свої сім'ї.

Підсумувавши викладене, можна зазначити, що сімейна міграція - це міграція за сімейними обставинами, пов'язана, як правило, з возз'єднанням родин, яка в недалекому майбутньому набуде ключового значення.

Список використаних джерел

1. Практическая демография / Под ред. Л.Л. Рыбаковского. Москва.: ЦСП, 2005. 280 с.
2. Борута І. : Міграційне право ЄС. Київ : ІМВ КНУ ім. Т. Шевченка. 130 с.
3. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 року № 2947-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. №21-22. Ст.135.
4. Малиновська О.А. : Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія. Київ : НІСД, 2018. 472 с.

Вікторія Байбузан

Студентка II курсу

факультету історії та права.

Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка

(м. Кропивницький, Україна)

наук. керівник: Світлана Поляруш

кандидат історичних наук, доцент

кафедри державно-правових

дисциплін та адміністративного права.

Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка

(м. Кропивницький, Україна)

sv_polyarush@ukr.net

ORCID 0000-0002-1157-3248

РЕЄСТРАЦІЯ ІНОЗЕМНИХ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ В УКРАЇНІ ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ

На сьогоднішній день увесь світ стикнувся з таким явищем як глобалізація, тобто процесом всесвітньої інтеграції, об'єднання, руйнування меж і кордонів. Однією зі складових глобалізації є міжнародна трудова міграція.

Варто зазначити, що крім позитивних рис трудової міграції є ще й «інша сторона медалі» - негативна. Імігранти в країні, що їх приймає, нерідко стикаються з дискримінацією, трудовою експлуатацією. Нелегальна трудова міграція супроводжується такими ризиками: прийняття на неіснуючі робочі місця, шахрайство, обман з боку посередників чи агентств, втрата документів, обмеження прав пересування, неприпустимі умови роботи (приховування інформації про умови праці, затримка чи повна невиплата заробітної платні, відсутність соціальних гарантій, неприйнятні умови праці, небезпечні для здоров'я і життя особи, насильство, безпідставне звільнення), неможливість захисту своїх прав, порушених законних інтересів та відшкодування завданих збитків у судовому порядку, депортація. Але такі негативні прояви міграції є характерними здебільшого саме для нелегальних трудових мігрантів. Наразі чинні правові системи більшості країн світу передбачають механізми захисту мігрантів, які у своїй більшості полягають у процесі реєстрації іноземців.

Основний закон держави – Конституція України (розділ II) передбачає, що усі є рівними, а кожна людина, незалежно від жодних ознак, володіє невід'ємними природними правами, які не можуть бути відчужені [1]. Крім того, ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» вказує, що законодавство України ґрунтується на принципі недискримінації. Цей принцип поширюється і на трудові відносини (ст. 4), а державна політика щодо запобігання та протидії дискримінації спрямована на недопущення дискримінації (ст. 7). [2]

Для забезпечення державної політики у сфері запобігання дискримінації трудових мігрантів законодавство передбачає конкретні механізми реєстрації мігрантів. Так, Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» визначає, що іноземці, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України (ст. 3). Таким чином, іноземці, які проживають на законних підставах на території України, зрівнюються у правах з її громадянами. Але, поряд з цим, законодавством визначається поняття нелегального мігранта. Згідно з п. 17 ст. 1, це іноземець або особа без громадянства, які перетнули державний кордон поза пунктами пропуску або в пунктах пропуску, але з уникненням прикордонного контролю і невідкладно не звернулися із заявою про надання статусу біженця чи отримання притулку в Україні, а також іноземець або особа без громадянства, які законно прибули в Україну, але після закінчення визначеного їм терміну перебування втратили підстави для подальшого перебування та ухиляються від виїзду з України.

Крім того, ст. 5 цього ж закону передбачає процедуру отримання іноземцями посвідок на

постійне чи тимчасове проживання в Україні, що є обов'язковим документом для законного перебування іноземця на території України (ст. 1 п. 17,18). [3]. Порядок видачі посвідки на постійне проживання визначається також ст. 11 Закону України «Про імміграцію». Також, важливо вказати, що ст. 9, 10 розділу II вищевказаного закону регулюють процедуру надання дозволу на імміграцію іноземців. [4]

Що стосується безпосередньо іноземних трудових мігрантів, то їх кількість постійно коливається. Останні статистичні дані свідчать, що щорічно оформлювалося 22–25 тис. дозволів на імміграцію, проте після 2014 р. їх кількість скоротилася і в 2019 р. становила лише 14,2 тис. Крім того, в країні постійно проживають 285 тис. іноземців, або менше 0,7% населення. Державна служба зайнятості, що видає дозволи на працевлаштування іноземців, облікувала в 2018 р. 16 тис. іноземних працівників. Що ж до неконтрольованої міграції іноземців, то у 2018 р. при спробі нелегального перетину державного кордону затримано 1,1 тис. осіб, на території України виявлено 11,1 тис. мігрантів з нерегульованим статусом, 92% з них – порушники строків перебування [5, с. 11-12].

Україна, на жаль, все ще не підписала Міжнародну конвенцію про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей (1990 р.), Конвенції Міжнародної організації праці № 97 про трудящих-мігрантів (1949 р.) та № 143 про зловживання в галузі міграції та про забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей і рівного ставлення (1975 р.).

Питання трудових відносин між іноземцем та роботодавцем регулюється Законом України «Про зайнятість населення». Так за ст. 1 п. 8³ іноземний найманий працівник - іноземець або особа без громадянства, який/яка працює за трудовим договором в українського роботодавця згідно із законодавством України», а п. 23 вказує, що «трудова міграція – це переміщення особи, пов'язане з перетинанням державного кордону або меж адміністративно-територіальної одиниці з метою виконання або пошуку роботи». Крім цього, даний закон акцентує увагу на тому, що дискримінація за будь-якими ознаками у сфері зайнятості населення є неприпустимою, а особа має право на захист від будь-яких проявів дискримінації (ст. 11). Дана стаття закону розширює загальне положення про недискримінацію в Україні та деталізує його значення у галузі трудових відносин.

Безпосередньо умови праці іноземців в Україні регулюються ст. 42-4210 розділу VII Закону України «Про зайнятість населення». Так, ст. 42 визначається, що роботодавці мають право на застосування праці іноземців та осіб без громадянства на території України на підставі дозволу, що видається територіальними органами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції. Але, поряд із цим, законодавець суттєво розширив перелік категорій іноземців, які цього дозволу не потребують. До переліку відносяться, зокрема, іноземці, у яких є посвідка на постійне проживання в Україні, які отримали статус біженця, яким надано тимчасовий захист в Україні і ціла низка працівників, які можуть перебувати в Україні обмежений час (п. 6 ст.42) [6].

Незважаючи на значну кількість декларативних норм, механізм реалізації трудових прав іноземних працівників є досить складним та незрозумілим для іммігрантів. Так Р. Ткаченко у своїй статті зазначає низку прогалин у процедурі імміграції іноземців: по-перше, в Україні немає єдиного веб-порталу з консолідованою та перекладеною різними мовами інформацією про міграційні процедури. По-друге, складною є процедура оформлення посвідки на проживання: іноземець, який приїхав в Україну за безвізом або ж за короткостроковою візою, та вже отримав дозвіл на працевлаштування на місці, не може просто залишитися і працювати. Він має взяти цей дозвіл, виїхати з України та отримати довгострокову українську візу для оформлення посвідки на тимчасове проживання. По-третє, строк розгляду та перевірки документів на отримання дозволу на імміграцію є необґрунтовано довгим – до одного року [7].

Поряд із цим, квоти імміграції, встановлені Постановою КМУ від 11.02.2020 №431-р є досить незначними, особливо це стосується висококваліфікованих працівників [8].

Таким чином, на сьогоднішній день національна правова система України має значну кількість вдалих декларативних норм, які передбачають реєстрацію трудових мігрантів як засіб захисту від можливих ризиків та проявів дискримінації, але, на жаль, механізм реалізації цих норм є значно ускладненим та незрозумілим. Тому, в даній ситуації необхідним є вдосконалення існуючого законодавства з метою спрощення самої процедури реєстрації трудових мігрантів, що, у свою чергу, дозволить створити набагато сприятливіші умови для імміграції іноземців до України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 09.10.2020).
2. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 №5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text> (дата звернення: 09.10.2020).
3. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22.09.2011 №3773-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> (дата звернення: 09.10.2020).
4. Про імміграцію : Закон України від 07.06.2001 №2491-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2491-14#Text> (дата звернення: 09.10.2020).
5. Міграція в Україні: цифри і факти. 2019 р. URL: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf
6. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 №5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#n807> (дата звернення: 09.10.2020).
7. Ткаченко Р. Як спростити імміграцію IT-фахівців до України: три кроки влади. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/09/17/665200/> (дата звернення: 09.10.2020).
8. Про встановлення квоти імміграції на 2020 рік : Постанова КМУ від 11.02.2020 №431-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/431-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 09.10.2020).

Марина Гайдар

Студентка III курсу
Сумської філії

Харківського національного
університету внутрішніх справ
(м. Суми, Україна)

Наук. керівник: Яна Садикова

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри юридичних дисциплін

Сумської філії

Харківського національного
університету внутрішніх справ

(м. Суми, Україна)

sadykova_yana@ukr.net

ЗАХИСТ ПРАВ ТРУДЯЩИХ - МІГРАНТІВ

З кожним роком потік трудової міграції за кордон збільшується, а надання безвізового режиму стимулювало це явище ще більше: станом на 2019 рік кількість мігрантів склала понад 270 мільйонів осіб за офіційними даними, в реальності ж ситуація складається набагато гірше [4]. У міжнародному праві розроблені як універсальні, так і регіональні стандарти регулювання міжнародних трудових відносин. У рамках Організації Об'єднаних Націй, Міжнародної Організації Праці, Міжнародної організації з міграції, Ради Європи та інших організацій прийнято низку декларацій, міжнародних конвенцій, хартії, угод і протоколів до них щодо забезпечення прав трудящих-мігрантів [6, с. 41].

Актуальною для даного дослідження є ратифікована 16 березня 2007 року Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів 1977 року, яку підписали і ратифікували вісім країн-членів Ради Європи (Туреччина, Італія, Франція, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Іспанія, Швеція), підписали, проте досі не ратифікували (Німеччина, Греція, Люксембург, Бельгія). У цих державах працює значна кількість українських громадян. Держави-члени Ради Європи вирішили, що правовий статус трудящих-мігрантів, які є громадянами цих держав, повинен регулюватися таким чином, щоб максимально забезпечити їм режим у всіх аспектах умов життя та праці, який буде не менш сприятливим, ніж той режим, що надається працівникам, які є громадянами держави, що приймає. Вищезазначена Конвенція врегулює такі питання правового статусу трудящих-мігрантів: працевлаштування, проходження медичного обстеження та професійних іспитів, оформлення дозволу на роботу та дозволу на проживання, безпеку праці, переказ грошових заощаджень, надання соціальної та медичної допомоги тощо [3].

Представники понад 150 держав підписали Глобальний пакт про безпечну, упорядковану і регульовану міграцію. До пакту не приєдналися кілька країн Євросоюзу, такі як Австрія, Польща, Словаччина і Чехія. Сам документ не має юридичної сили, він покликаний встановити єдині стандарти поведінки з мігрантами в усьому світі [5, с. 2].

Також важливою у сфері захисту прав є Міжнародна конвенція про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 18 грудня 1990 року. У ній охоплюються усі категорії трудящих-мігрантів, а саме – сезонні робітники, прикордонні, мандрівні та робітники, які працюють за проектами. Стаття 7 Конвенції зобов'язує країни-учасниці у відповідності з міжнародними документами з прав людини поважати та забезпечувати права усіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей, котрі знаходяться на їх території або під їхньою юрисдикцією, передбаченою цією Конвенцією, без якої б то не було різниці як то щодо статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії або переконань, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, громадянства, віку, економічного, майнового, сімейного і станового положення або з будь-якою іншою ознакою. Серед інших прав містяться: право на вступ до профспілок та свободу об'єднань із метою забезпечення та захисту своїх економічних, соціальних, культурних та інших інтересів (частина 1 статті 26); трудящі-мігранти та члени їх родин мають право на отримання будь-якої медичної допомоги, котра є вкрай необхідною для збереження їх життя або запобігання невинного збитку їх здоров'ю на основі рівності з громадянами відповідної держави (стаття 28); ніщо не звільняє трудящих-мігрантів і членів їх родин від вимог дотримання законів і правил будь-якої держави транзиту і держави роботи за наймом або від зобов'язань поважати культурну самобутність жителів таких держав (стаття 34) тощо [2].

14 вересня 2006 року Україна ратифікувала Європейську соціальну хартію (переглянута), приєднавшись до 27 статей та 74 пунктів хартії як документа, що більш повно враховує сучасні реалії. Однак Верховною Радою України не було ратифіковано три із дев'яти обов'язкових частей, а саме: стаття 12, яка передбачає право на соціальне забезпечення; стаття 13 про право на соціальну та медичну допомогу; стаття 19 про право трудящих-мігрантів та їхніх родин на захист і допомогу. Також вона не приєдналася до пункту 1 статті 4 Хартії, який гарантує право на справедливий винагороду (визнати право працівників на таку винагороду, яка забезпечує їм і їхнім сім'ям достатній життєвий рівень) [1].

В Україні міжнародну працю регулюють такі закони та підзаконні нормативні акти: закони України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» № 1382-IV від 11 грудня 2003 року, «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» № 3671-VI від 8 липня 2011 року, «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» № 3773-VI від 22 вересня 2011 року, «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» № 3857-XII від 21 січня 1994 року, указ Президента України «Про Концепцію державної міграційної політики» № 622/2011 від 30 травня 2011 року, Угода між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб від 18 червня 2007 року тощо [6, с. 43].

З інтерналізацією економіки та поглибленням глобалізаційних процесів проблема захисту прав мігрантів постає особливо гостро. З одного боку, створений цілий ряд документів і механізмів, що забезпечують виконання прав мігрантів, в тому числі інструменти, які покликані захищати певні групи мігрантів. З іншого – проблеми міграції та мігрантів стають осередком політичних і соціальних побоювань щодо захищеності, національної ідентичності, соціальних змін та економічної невизначеності в середині держави, тому в країнах Європи спостерігається брак суспільної політики та солідарності в цій сфері, а на темі міграції спекулюють політики. Міжнародне право загалом іде в напрямку встановлення режиму максимального сприяння для мігрантів, заборони будь-якої дискримінації та забезпечення їх прав та основоположних свобод. Будь-які обмеження в правах мігрантів повинні бути обґрунтованими та співмірними.

Список використаних джерел:

1. Європейська соціальна хартія (переглянута) : Хартія Ради Європи від 3 травня 1996 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text.
2. Міжнародна конвенція про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей від 18 грудня 1990 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_203#Text
3. Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів від 24 листопада 1977 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_307#Text.
4. International Migration 2019 Wall Chart / Department of Economic and Social Affairs. Unaited Nations [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://goo-gl.su/MqzJH>.
5. Global compact for safe, orderly and regular migration of July 11, 2018 [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://refugeesmigrants.un.org/sites/default/files/180711_final_draft_0.pdf.
6. Барегамян С. Х. Міжнародні та конституційні гарантії захисту прав громадян України у сфері міжнародної праці. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2015. № 14, С. 41 – 45.

Юрій Гарасим

Студент II курсу магістратури
навчально-наукового юридичного інституту.

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

(м. Івано-Франківськ, Україна)

наук. керівник: Наталія Кохан

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри трудового, екологічного

та аграрного права.

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

(м. Івано-Франківськ, Україна)

natalia.kohan@pnu.edu.ua

ORCID 0000-0001-9368-9510

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПРИЧИН МІГРАЦІЇ ТРУДОВИХ КАДРІВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ ТА ЄС

У багатьох країнах вже давно існує потреба в тимчасових сільськогосподарських працівниках, найманих в окремі сезони, особливо під час збирання врожаю. І в ролі таких працівників традиційно використовуються мігранти. У ряді країн і регіонів мігранти становлять майже 80% робітників у сільському господарстві, причому число їх зростає. Така висока мобільність робочої сили - наслідок неоліберальної глобалізації, при якій в глобальному продовольчому ланцюжку посилюється роль великих транснаціональних виробників, які прагнуть отримати потрібну їм робочу силу з максимальною гнучкістю і за мінімальною ціною. Для таких роботодавців мігранти підходять краще за інших. Мігрантів легше найняти і звільнити; їх вразливість означає, що вони з більшою ймовірністю погодяться з низькою оплатою і поганими умовами праці; вони погано знають закони і реалії країн перебування.

Нещодавня доповідь Європейської комісії (JRC, 2019) висвітлює стан праці мігрантів у сільській місцевості в ЄС. У звіті вказується, що у 2011 р. частка іноземної робочої сили у сільськогосподарському секторі ЄС становила 1,6% для робітників із країн-членів ЄС та 2,7% для робітників із країн, що не входять до ЄС. Починаючи з 2011 року, сільськогосподарські працівники, що працюють як в межах ЄС, так і поза межами ЄС, швидко зростали, тоді як загальний відтік робочої сили із сільськогосподарського сектору ЄС був майже повністю зумовлений пересуванням національних робітників країн-членів. У період з 2011 по 2017 рік - понад 1,3 мільйона національні працівники сільського господарства залишили цей сектор. Цей відтік був частково компенсований надходженням як робочих мігрантів. За той самий період кількість мігрантів з ЄС, які працюють у сільськогосподарському секторі ЄС, зросла на 26%, а працівників сільського господарства поза ЄС на 31%. Так наприклад у Данії частка іноземних працівників у сільському господарстві зросла з 10% у 2011 році до близько 20% у 2017 році. У 2017 р. близько 5% сільськогосподарських робітників у Данії були з країн, що не входять до ЄС. В Іспанії частка іноземних працівників у сільському господарстві зросла з 20% до 25 % між 2011 і 2017 роками. Аналогічно, частка іноземних робітників у сільському господарстві Італії зросла з 10% до 15% [1].

Що стосується України, то її населення постійно зменшується внаслідок еміграційних процесів, що вказує на сукупність несприятливих умов всередині країни, які підштовхують населення в міжнародні міграційні процеси. Зокрема несприятлива економічна ситуація, занижена ціна робочої сили, брак робочих місць на ринку праці та підписання Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС надало змогу поглибити інтеграцію громадян в європейський ринок праці.

Як вказує науковець Ф. Дювел, посилячись на дані Світового банку, Україна є другою країною в світі, після Мексики, за величиною міграційного коридору, третьою в списку країн походження емігрантів, після Індії та Китаю, та четвертою в списку приймаючих країн, після Німеччини. Кількісно еміграція оцінена ним у межах 4 – 15 % усього населення або 20 % працездатного населення [2].

У своєму дослідженні А. О. Надточій вказує що сільські мешканці складають 54,3 % трудових мігрантів (при цьому рівень участі сільського населення у трудових міграціях у 2,9 рази вищий від міського). Окрім цього більш високий рівень залучення до трудових міграцій сільських жителів, що спостерігається, в основному забезпечується за рахунок західних регіонів, а сільське господарство є одним з пріоритетних видів економічної діяльності українських працівників-мігрантів та становить приблизно 11,3 % [3, с.108].

Однією з правових причин виникнення вимушеної трудової міграції в Україні є проведення земельної реформи в сільському господарстві, яка ґрунтувалася на передачі землі в руки селянина. Відповідно до Земельного кодексу, концепція цієї реформи полягала в безкоштовній передачі землі колишнім працівникам колгоспів і радгоспів. Однак селяни, не володіли іншими факторами виробництва, за винятком отриманих земельних ділянок. У цих умовах вони не змогли організувати самостійну господарську діяльність і в результаті виникла необхідність виїзду за кордон. А оскільки їхня основна трудова діяльність полягала у роботі на землі, то відповідно і сферою їх діяльності закордоном стало сільське господарство.

Проте визначальним фактором трудової міграції є економічний фактор, зокрема низький рівень оплати праці. Так в Україні середня заробітна плата у 2012 р. була в 10–12 разів нижчою від показників розвинених країн світу, а після 100 % девальвації національної валюти у 2014 р. цей розрив став ще більшим [4]. Відповідно інфляція негативно позначилася на купівельній спроможності громадян і призвели до зменшення їх реальних доходів.

Не менш важливими чинниками міграції є політична нестабільність у середині країни, корумпованість влади, безвідповідальність вищих посадових осіб органів державної влади, та недостатній рівень захисту права власності тощо. Вказані причини формують негативний інвестиційний клімат, що призводить до високих інвестиційних ризиків, які і відштовхують інвесторів і відповідно ринок праці не може розвиватися динамічно [3, с.109].

Ще однією причиною трудової міграції є великий попит робочої сили країн ЄС у сільськогосподарській сфері. У багатьох країнах ЄС зайнятість та умови праці іноземців регулюються національним законодавством, що стосується іноземців. Це встановлює процедуру, за якою іноземні громадяни можуть отримати дозвіл на роботу. Кожен іноземець для отримання роботи має отримати дозвіл на проживання. Для отримання цього дозволу необхідно, щоб договір був укладений відповідно до закону. У світлі імміграційної політики та коливань на ринку праці національні уряди щороку приймають рішення про квоти дозволів на роботу, які можуть бути надані іноземним громадянам, для виходу на ринок праці. Так, наприклад, у Нідерландів, є плани регулювати сезонні роботи, спрямовані на те, щоб допомогти роботодавцям шукати робочу силу, яка їм потрібна на національному рівні, а якщо це не вдається, допомогти їм у наборі іноземних робітників.

Однак в Австрії з початку 1990-х років для розгляду ситуації іноземних робітників у секторах, де існує високий попит на сезонну робочу силу, розробляються спеціальні нормативні акти щодо найму іноземців («Закон про зайнятість іноземців»). Згідно з цими правилами, можна задовольнити тимчасовий попит на некваліфіковану робочу силу (наприклад, допомога у зборі врожаю), яка інакше не могла б бути задоволена. Федеральний міністр економіки та зайнятості уповноважений встановлювати квоти дозволів на роботу для іноземних сезонних робітників та помічників [5].

Тут слід згадати обов'язкову електронну декларацію для сезонних працівників (DIMONA) у Бельгії: з 1 січня 2006 року всі роботодавці в сільському господарстві та садівництві, що подається до Національного управління соціального забезпечення (NSSO) в електронному вигляді. Це не тільки означає менше адміністративної роботи для роботодавця, але також забезпечує більший юридичний захист працівника, а також покликане пришвидшити обробку картотеки сезонних працівників у разі хвороби, виробничої аварії, безробіття чи професійної хвороби.

А у Словенії стаття 20 Закону про зайнятість та працю передбачає, що дозвіл на роботу у сільському господарстві та лісовому господарстві може поновлюватися до трьох разів на рік за умови, що загальний робочий час не перевищує шести місяців у даному календарному році. У виняткових обставинах дозвіл на роботу може бути продовжений на місяць [6].

Таким чином значні масштаби міграції ставлять перед державою завдання формування концепції державної міграційної політики, яка має розроблятися на основі моніторингу та оцінки якійсї і кількісній складових міграційних процесів з прогнозами їх потенційного впливу на темпи соціально-економічного розвитку країни. Окрім цього умови працевлаштування сезонних сільськогосподарських робітників повинні бути покращені шляхом припинення розбіжностей у

нормативних актах та забезпечення умов зайнятості в сільському господарстві відповідно до обов'язкової правової бази, що застосовується до всіх працівників, як постійних, так і сезонних, іммігрантів чи громадян. А органи влади повинні заохочувати виробників та регулярно звертати увагу на необхідності дотримання гідних умов праці та дотримання трудового законодавства. І розпочати широкомасштабні інформаційні кампанії про сільськогосподарські професії та сприяти навчанню і набору місцевої робочої сили, одночасно встановлюючи належні умови праці.

Список використаних джерел:

1. The EU farming employment: current challenges and future prospects. Policy Department for Structural and Cohesion Policies Directorate-General for Internal Policies. October 2019. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/629209/IPOL_STU\(2019\)629209_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/629209/IPOL_STU(2019)629209_EN.pdf)
2. Dvell F. Ukraine – Europe's Mexico. Central and East European migration. Research Resources Report 13: Country Profile. URL: <http://www.compas.ox.ac.uk>
3. Надточій А. О. Причини зовнішньої трудової міграції та оцінка її наслідків для економіки України. Теорія та практика державного управління. 2015. Вип. 1. С. 106-113.
4. Індекс споживчих цін у 1991 – 2014 рр. Державна служба статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Bundesgesetz vom 20. März 1975, mit dem die Beschäftigung von Ausländern geregelt wird (Ausländerbeschäftigungsgesetz –AuslBG).URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10008365>.
6. Agriculture and illegal employment in Europe. Report Committee on the Environment, Agriculture and Local and Regional Affairs. URL:<http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=11393&lang=EN>

Діана Голудзяк

Студентка III курсу

юридичного факультету.

Хмельницький університет

управління та права імені Леоніда Юзькова

(м. Хмельницький, Україна)

наук. керівник: Ірина Михайлова

кандидат юридичних наук, доцент, професор

кафедри трудового, земельного та господарського права.

Хмельницький університет

управління та права імені Леоніда Юзькова

(м. Хмельницький, Україна)

ira.mykhailova@gmail.com

ORCID: [0000-0002-1273-3389](https://orcid.org/0000-0002-1273-3389)

ФЕМІНІЗАЦІЯ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

Міжнародна міграція жінок не є новим явищем, хоча раніше лише чоловіки вважались єдиними дійовими особами міжнародної мобільності, а жінки розглядалися як ті, що пасивно слідує за своїми чоловіками, однак наразі ситуація змінилась. Як правило, жінки мігрують з метою не розлучатися зі своїм чоловіком, але згодом влаштовуються на роботу, або ж переїжджають до іншої країни з наміром працювати, а потім виходять заміж і залишаються там.

Наявні статистичні дані 1960-х років показують, що протягом тривалого часу співвідношення статі мігруючих у світі було майже паритетним, в середньому чисельність жінок становила 47 відсотків із 100 відсотків мігрантів, і це в основному залишалось незмінним. У 1990-х цей показник зріс до 48 відсотків, а до 2000 року показник складав приблизно 49 відсотків. Далі відсоток почав коливатися залежно від країн. У більшості країнах чоловіки все ще залишалися основною категорією мігрантів, але у окремих частинах світу справді почала відбуватись чітка фемінізація трудової міграції. Наприклад, між 1990 і 2016 роками частка мігруючих жінок зросла у всіх регіонах світу, за винятком Африки та Азії, а станом на 2013 рік жінки становили більше половини всіх мігрантів у 101 країні [1, с. 272].

Деякі країни прагнуть створити умови, що сприяють міграції жінок, інші прагнуть активно перешкоджати цьому явищу. Наприклад, Бангладеш неодноразово забороняв еміграцію, бо держава позиціонує себе як «захисника жінок». Члени уряду розглядають можливість жорстокого поводження з їхніми жінками як втрату гідності для нації і вважають, що це не варте ніяких додаткових надходжень до бюджету країни. Зараз міграцію там частково дозволено, але існує багато соціально-політичних бар'єрів для жінок.

Не дивлячись на проблеми, які виникають внаслідок фемінізації міжнародної трудової міграції, вона є вигідною для країн, що розвиваються. Адже, жінки, які їдуть за кордон з подальшим працевлаштуванням, надсилають грошові перекази своїм рідним, а це суттєвий поштовх для економіки таких країн. Дослідження показали, що, хоча жінки зазвичай заробляють менше заробітчан-чоловіків, вони, як правило, надсилають більше грошей додому. Грошові перекази жінок-мігрантів є більш стійкими та надійними, ніж мігрантів-чоловіків. Альтруїстична поведінка жінок та їхній обов'язок щодо своїх сімей пояснюють це явище. Наприклад, для Філіппін грошові перекази складають близько 10 відсотків ВВП країни, з яких близько 80 відсотків надходять від жінок-мігрантів.

З одного боку, міграція справді має позитивний вплив, надає жінкам доступ до міжнародної зайнятості, отримання власного незалежного доходу; з іншого – жінки часто залучаються до низько-кваліфікованих і неформальних секторів економіки, як, наприклад, послуги з домашнього господарства. Більшість жінок займають вакансії прибиральниць, офіціанток, працюють у сфері розваг, інші займаються роздрібною торгівлею та працюють у галузях промислового виробництва [3 с.540].

Головним сектором працевлаштування жінок-мігрантів у світі залишається сфера домашнього господарства, яка у більшості країн є нерегульованою на законодавчому рівні. Регламентація працевлаштування іноземних працівників у сфері домашнього господарства застосовується у країнах Перської затоки, Малайзії, Сінгапурі, Гонг Конгу, Тайвані і Китаї. Решта країн не мають спеціальних законів, що забезпечують захист, а ті, що передбачені, часто не застосовуються до таких працівників та не виконуються роботодавцями [4, с.7].

Значна кількість жінок-мігрантів, що працюють у сфері домашнього господарства, часто є професіоналами, що на батьківщині працювали інженерами, викладачами, лікарями тощо, але через відсутність можливостей гідного матеріального забезпечення у країнах походження, зважились на знецінення своїх кваліфікацій, займаючись некваліфікованою працею. В цьому плані показовими є зміни видів діяльності українських жінок при міграції до Італії. Більшість жінок, що працювали в галузі виробництва, медицини і освіти, змінили свої професії на прибиральниць, доглядальниць за хворими і особами похилого віку.

Ще однією не менш важливою проблемою є те, що міграція жінок-матерів ускладнює повноцінне формування людського потенціалу дітей в країнах походження. Дослідження, проведене у Філіппінах, показало, що діти, за відсутності матерів, мають більше проблем з навчанням, слабку соціальну пристосованість. У Шрі-Ланці у дітей з сімей емігрантів віком до п'яти років були виявлені втрата апетиту і ваги тіла. У Латинській Америці діти, залишені без матерів, страждають від розумових і психічних розладів. А в Україні наслідком жіночої міграції є трансформація гендерних ролей традиційних сімейних стосунків: зростає кількість розлучень, жінка починає відчувати себе годувальником і значно менше часу виділяє на виховання дітей, піклування та підтримку своєї сім'ї. Незважаючи на те, що матері-мігранти забезпечують матеріальний рівень життя залишених дітей, їх відсутність часто підриває життєвий потенціал і потенціал здоров'я молодого покоління.

Вирішенням проблеми фемінізації міграції є законодавче регулювання умов і оплати праці у секторах найбільшого залучення жінок-мігрантів та захисту їх прав. У цьому руслі перспективним напрямом досліджень є розробка практичних інструментів реалізації заходів щодо скорочення ризиків і збільшення переваг трудової міграції жінок в цілях людського розвитку. Для економіки країни тут також можна знайти перевагу, адже поліпшені умови праці жінок-мігрантів (довгострокові контракти, більш оплачувана робота, кращі робочі місця) та нижчі банківські збори дозволять їм частіше переказувати більші суми грошей. Крім того, було б доцільно сприяти створенню та удосконаленню роботи профспілок, які могли б організовувати та забезпечувати роботу для жінок-мігрантів. Посилення зв'язків між мігруючими та профспілками могло б сприяти ефективному представництву та захисту трудових прав жінок.

Список використаних джерел:

1. World Migration Report 2010. The Future of Migration: Capacity Building for Change International Organization for Migration. Geneva, 2010 MOM. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2010_english.pdf (дата звернення: 10.10.2020).
2. Міграція в Україні. Цифри та факти. URL: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf (дата звернення: 10.10.2020).
3. Managing labor mobility in a developing global economy. International Organization for Migration. Geneva, 2008. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_1.pdf (дата звернення: 10.10.2020).
4. Gender and migration. International Organization for Migration, 2020. URL: <https://www.iom.int/gender-and-migration> (дата звернення: 10.10.2020)

Ольга Гриндей

Студентка II курсу

юридичного факультету.

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

(м. Чернівці, Україна)

наук. керівник: Оксана Бунчук

кандидат юридичних наук, доцент

кафедри людських прав

юридичного факультету.

Чернівецький національний

університет імені Юрія Федьковича

(м. Чернівці, Україна)

o.bunchuk@chnu.edu.ua

ORCID 0000-0002-7280-6957

ПРАВА ЛЮДИНИ У СФЕРІ МІГРАЦІЇ

Як відомо, забезпечення прав і свобод громадян – головне завдання демократичної держави. Діяльність держави щодо реалізації цієї функції складається з забезпечення гарантій прав громадян, створення умов для реалізації прав громадян, повсякденної організації відповідних процесів у суспільстві. Дія Конституції щодо всіх основних сфер життя суспільства, неминує вимагає відповідної системи соціальних, економічних, організаційних і правових гарантій. Мова йде про гарантії, що дозволяють вчасно попереджати і припиняти будь-які порушення.

З інтерналізацією економіки та поглибленням глобалізаційних процесів особливо гостро постає проблема захисту прав мігрантів. З одного боку, була створена низка документів і механізмів, що забезпечують виконання прав мігрантів, у тому числі інструменти, які покликані захищати певні групи мігрантів (наприклад, біженців). З іншого боку, проблеми міграції та мігрантів стають осередком політичних і соціальних побоювань щодо захищеності, національної ідентичності, соціальних змін та економічної невизначеності в середині держави, тому в країнах Європи спостерігається нестача суспільної політики та солідарності в цій сфері. Практика Європейського суду з прав людини у сфері захисту прав мігрантів достатньо багата, що свідчить про велику кількість порушень та зловживань у цій галузі [1].

Держава зобов'язана сприяти українським правозахисним організаціям у відкритті філій у країнах перебування значної кількості українських мігрантів, а також підтримці партнерських відносин та довгострокових проектів між спорідненими правозахисними організаціями України і країн перебування. Завдяки системній співпраці з неурядовими організаціями українські державні органи можуть отримати більш-менш повну картину української трудової міграції в Європі; інформацію щодо механізму патологічних форм трудової міграції, зокрема зв'язків між вербуванням, працевлаштуванням та борговим тягарем; удосконалення механізмів допомоги тим мігрантам, які її потребують; можливості порівняння надійних даних із різних країн; інструменти регулярної співпраці з організаціями роботодавців та профспілками.

Протягом останніх років, проблеми захисту прав людини в сфері міграції та притулку гостро постали на порядку денному законодавчих та виконавчих органів влади в контексті реалізації вимог Плану дій з лібералізації візового режиму ЄС для України та загальносвітової кризи вимушеного переміщення. Втім, суттєвих позитивних зрушень у стандартах захисту прав людини в цій сфері так і не відбулося, а якість нормотворчих ініціатив уряду, спрямованих на вирішення проблем, виявлених громадянським суспільством та європейськими експертами, залишалася дуже низькою.

Досить важливим і проблемним залишилося питання документування осіб, що звертаються за захистом в Україні на період до прийняття компетентними органами влади остаточного рішення за їх заявами. Продовження терміну дії довідки про звернення за захистом в теорії мало б спростити доступ шукачів притулку до реалізації ними прав, передбачених ЗУ «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», як то: право на тимчасове працевлаштування, навчання, медичну допомогу.

Можна звернути увагу і на позитивні кроки, щодо ситуації у сфері міграції. Затверджена Указом Президента України №501/2015 Національна стратегія у сфері прав людини містить спеціальний розділ, присвячений забезпеченню прав біженців та осіб, які потребують додаткового захисту, а також іноземців та осіб без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні. Цим розділом передбачено необхідність вдосконалення законодавства про біженців та осіб, які потребують додаткового захисту, відповідно до міжнародних стандартів; впровадження заходів інтеграції біженців, осіб, які потребують додаткового захисту, іноземців та ОБГ в українське суспільство; забезпечення належних умов для звернення за захистом, в тому числі для дітей, розлучених із сім'єю; забезпечення реалізації особами, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, права на працю, охорону здоров'я та освіти [2].

Окрім спеціального розділу, Стратегія також містить ряд інших положень, що мають значення для захисту прав іноземців та осіб без громадянства, включаючи шукачів притулку. Зокрема розділ, присвячений проблемі катувань та жорстокого поводження вказує на необхідність дотримання принципу заборони вислання іноземців та осіб без громадянства до держав, де їм загрожує неналежне поводження. В той самий час розділ щодо права на свободу і особисту недоторканість вимагає унеможливити безпідставне та неналежним чином оформлене затримання та тримання особи під вартою без рішення суду. Це вказує на необхідність вдосконалення законодавства щодо адміністративного затримання, засобів забезпечення видворення, а також щодо утримання іноземців ОБГ в пунктах пропуску через державний кордон України в результаті недопуску на територію України. Інша важлива ціль, зазначена у цьому розділі, підкреслює, що утримання під вартою іноземців та осіб без громадянства з метою їх видворення за межі України може бути здійснене лише в якості виправданого необхідністю крайнього засобу забезпечення примусового видворення [2]. Також наголошено на необхідності запровадження альтернативних засобів забезпечення примусового видворення. Досягнення цієї цілі необхідно для гармонізації національного законодавства з відповідними європейськими стандартами та вимагатиме суттєвого реформування національного міграційного законодавства.

Список використаної літератури:

1. ЄСПЛ на охороні прав мігрантів. HTML: https://jur-gazeta.com/publication_s/practice/sudova-praktika/espl-na-ohoroni-prav-migrantiv.html
2. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015#Text>
3. Права людини в сфері міграції та міжнародного захисту (“притулку”) – ВБФ “Право на захист” в партнерстві з HIAS. URL: <https://helsinki.org.ua/prava-lyudyny-v-sferi-mihratsiji-ta-mizhnarodnoho-zahystu-prytulku-vbf-pravo-na-zahyst-v-partnerstvi-z-hias/>

Марія Дембіцька

Студентка 3 курсу

юридичного факультету.

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

(Чернівці, Україна)

Наук. керівник: Наталія Процьків

кандидат юридичних наук, доцент

кафедри приватного права

юридичного факультету.

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

n.protskiv@chnu.edu.ua

ORCID 0000-0002-1799-4051

УКЛАДЕННЯ ШЛЮБУ З ІНОЗЕМЦЕМ ЯК ПІДСТАВА ДЛЯ МІГРАЦІЇ

У сучасних умовах активної міграції, розвитку туризму, напливу біженців і переселенців спостерігається тенденція до створення міжнаціональних родин, як українські чоловіки або українські жінки одружуються з іноземцями. Все більше українських громадян вступає у шлюбні відносини на територіях інших держав, найчастіше другою стороною цих відносин є громадяни Європи.

Найпоширенішою причиною для міжнаціонального шлюбу є так звані міграційні підстави. Це може бути як укладення фіктивного шлюбу з іноземцями для отримання віз іноземних держав або для отримання громадянства, чи фіктивний шлюб для укладення угод.

Поняття «шлюб» серед українців стає комерціалізованим, встановлюють умовні тарифи для іноземців, котрі ладні віддати чималі гроші за укладення фіктивного шлюбу, аби в подальшому отримати дозвіл на проживання в Україні або взагалі отримати громадянство України. Ось реальна причина того, що іноземці так масово закохуються та одружуються на громадянах України.

Ще давньогрецький мислитель Платон зазначав, що у державі першими законами повинні бути ті, які регулюють шлюб. І це цілком закономірно, адже ні людина, ні сім'я не можуть існувати в суспільстві самі по собі [1 с. 4].

Статтею 21 Сімейного кодексу України передбачено, що шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану. Державна реєстрація шлюбу встановлена для забезпечення охорони прав та інтересів подружжя, їхніх дітей, а також в інтересах держави та суспільства [2].

Усі правові системи встановлюють певні вимоги до шлюбу, з відсутністю яких пов'язують його недійсність. Матеріальними вимогами можуть бути: шлюбний вік, відсутність попереднього нерозірваного шлюбу, згода обох сторін на вступ до шлюбу, різностатевість, стан здоров'я, відсутність між сторонами родинних зв'язків до певного ступеня, відносин свояцтва, усиновлення тощо [3 с. 107-112.].

Сьогодні в Україні ні Конституція, ні інші нормативні акти не містять жодних заборон щодо укладення громадянами України шлюбів з іноземцями. Так, ст. 26 Конституції України визначено, що іноземці, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, – за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України [4].

У статті 18 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» зазначено, що іноземці можуть укладати шлюби з громадянами України та іншими особами відповідно до законодавства України [5].

Відповідно до ст. 55 Закону України «Про міжнародне приватне право» право на шлюб визначається особистим законом кожної з осіб, які подали заяву про укладення шлюбу. Шлюб між громадянами України та іноземцями, за межами України відповідно до права іноземної держави буде діяти в Україні за умови додержання щодо громадянина України вимог Сімейного кодексу України щодо підстав недійсності шлюбу [6].

Згідно чинного законодавства України процедура реєстрації шлюбу з іноземцем є ідентична як реєстрація шлюбу між громадянами України. Особливість полягає лише в тому, що іноземцю доведеться оформити на кілька документів більше.

Наречений і наречена, які бажають зареєструвати шлюб, подають особисто письмову заяву за встановленою формою до будь-якого органу державної реєстрації актів цивільного стану на їх вибір. Та дотриматись всього декількох умов: по-перше, це досягнення нареченими шлюбного віку (повноліття), а по-друге, це відсутність у них офіційних шлюбів з іншими особами. По-третє, відсутність перешкод для укладення шлюбу.

Українцям необхідно мати з собою паспорт або паспортний документ, а також документи, що підтверджують припинення попереднього шлюбу (за його наявності). **А іноземці для реєстрації шлюбу в Україні повинні пред'явити:** паспортний документ або документ, що посвідчує особу заявника; сторінку паспорта з відміткою про перетин кордону; свідоцтво або рішення суду про розірвання попереднього шлюбу (якщо був) [7].

Орган державної реєстрації актів цивільного стану здійснює перевірку законності перебування іноземця на території України шляхом направлення в день отримання заяви про державну реєстрацію шлюбу запиту до територіального органу Державної міграційної служби України у разі:

- відсутності у іноземця посвідки на постійне чи тимчасове проживання;
- відсутності на останній вільній сторінці паспортного документа іноземця відмітки про отримання посвідки;
- пред'явлення посвідки на постійне або тимчасове проживання іноземця, яка підлягає обміну відповідно до порядку оформлення, виготовлення і видачі посвідки на постійне проживання та посвідки на тимчасове проживання [8].

Всі необхідні документи повинні бути переведені на українську мову та легалізація офіційних документів. Процедура легалізації в Україні таких документів, як: свідоцтво про укладення шлюбу або розірвання шлюбу, рішення суду про розірвання шлюбу, скоєних за кордоном, відбувається на підставі Інструкції про порядок консульської легалізації офіційних документів в Україні і за кордоном, затвердженої Наказом Міністерства закордонних справ України №113 від 04.06.2002 року [9].

Якщо держава, громадянином якої є іноземець, входить в коаліцію країн, які підписали Гаазьку конвенцію, то пакет документів апостилує .

Фіктивний шлюб своєрідно існує як вид шахрайства (у формі союзу між чоловіком і жінкою) не для створення сім'ї, а для досягнення, визначених цілей переважно у сфері міграції. Фіктивний шлюб – легкий шлях легалізації мігрантів.

Чинне українське законодавство містить визначення фіктивного шлюбу: «Шлюб є фіктивним, якщо його укладено жінкою та чоловіком або одним із них без наміру створення сім'ї та набуття прав та обов'язків подружжя» [2]. Такий союз суд може визнати недійсним. Однак, по-перше, шанси на це мінімальні, адже жодні перевірки на щирість почуттів закоханих у нашій країні не відбуваються. А по-друге, за фіктивний шлюб у нас не передбачено ні кримінальної, ні адміністративної відповідальності. Фіктивний шлюб, на мою думку, необхідно розглядати не лише як фіктивний правочин, а як різновид шахрайства. У цьому випадку з метою боротьби з фіктивними шлюбами слід посилити відповідальність, особливо це стосується випадків укладення фіктивних шлюбів із метою нелегальної міграції.

Справа в тому, що згодом іноземець набуває тих самих майнових прав, соціальних гарантій і тому подібне на рівні з громадянином України, тому вирахувати наскільки мотиви є корисливими важко.

Таким чином, проаналізувавши сучасний стан укладання шлюбів з іноземцями , слід зазначити, що великим попитом користується послуга фіктивного шлюбу з іноземцем з можливістю залишитись жити за кордоном. Процедурні умови формального оформлення таких правочинів дозволяють у повній мірі користуватися державними гарантіями, що надаються подружжю. процедура укладання даних шлюбів значною мірою врегульована нормами публічного та приватного міжнародного права. Але не зважаючи на широку розробленість чинного національного та міжнародного законодавства процес укладання шлюбів з іноземцями зазнає прогалин, та залишає за собою низку не врегульованих питань.

Список використаних джерел:

1. Шувар Н. М. Шлюб з іноземцем: порядок укладення та розірвання шлюбу / Н. Шувар// Вісник прокуратури. – 2011. – № 13. – С. 4
2. Сімейний кодекс України [Електронний ресурс] // № 2947-III. – 2002. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/page>. (дата звернення: 07.09.2020).
3. Кожевникова В. Основи колізійно-правового регулювання процедури укладання шлюбу з іноземним елементом в європейських державах / В. Кожевникова // Вісник прокуратури. – 2011. – № 11. – С. 107-112.
4. Конституція України :Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 07.09.2020).
5. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [Електронний ресурс] // №3773-VI. – 2011. Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>.(дата звернення: 07.09.2020).
6. Закон України «Про міжнародне приватне право» [Електронний ресурс] // № 2709-IV. – 2005. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>. (дата звернення: 07.09.2020).
7. Порядок державної реєстрації шлюбу іноземних громадян, осіб без громадянства в органах державної реєстрації актів цивільного стану України [Електронний ресурс]. – 2016.–Режим доступу до ресурсу: <http://justicekm.gov.ua/uploads/files/шлюб%20з%20іноземцями.pdf>. (дата звернення: 07.09.2020).
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 березня 2012 року №251 [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/251-2012>. (дата звернення: 07.09.2020).
10. Наказ Міністерства закордонних справ України №113 від 04.06.2002 року [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0535-02>. (дата звернення: 07.09.2020).

Лілія Іванів

Студентка VI курсу
юридичного факультету.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)
наук.керівник: Ніна Гетьманцева
доктор юридичних наук, професор, завідувачка
кафедри приватного права
юридичного факультету.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
(м. Чернівці, Україна)
n.hetmantseva@chnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6143-1627>

**НАСЛІДКИ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ДЛЯ КРАЇНИ-РЕЦИПІЄНТА ТА КРАЇНИ-ДОНОРА
ТРУДОВОГО РЕСУРСУ**

Поглиблення умов глобалізації вплинули на тенденції міграційного обміну робочою силою. Трудова міграція, яка виступає в якості основної рушійної сили міграційних мотивів, також стає домінуючою соціально-економічною зміною і має глобальний вплив, створюючи як позитивні, так і негативні наслідки для різних країн.

Можливості конкуруючих підходів щодо пояснення суті міжнародної робочої міграції є досить обмеженими, а їх кількість ще не набула «критичної маси», і «ми не маємо підстав вважати на цьому етапі можливим розроблення теорії, яка могла б об'єктивно пояснити вплив міграційних чинників на розвиток національних економік і встановити реальні причини їх успіху чи невдач» [1].

Трудову міграцію можна розглядати як основний інструмент розвитку відносин між країнами світу і, відповідно, їх народами. Адже трудова міграція розглядається як добровільне або примусове переселення населення працездатного віку за межі країни його проживання з метою кращого життя

або пошуку порятунку в інших частинах світу. У Конвенції Міжнародної організації праці № 97 та № 143 «працюючий мігрант» визначається як особа, яка мігрує чи мігрувала з однієї країни в іншу з метою отримання роботи [2].

Як правило, потужним каталізатором міжнародної трудової міграції є суттєва різниця в рівнях економічного та соціального розвитку країн та специфіці демографічної ситуації в них: чим бідніша країна і чим більше населення, тим більша ймовірність масової міграції робочої сили. Тобто міграційний потенціал країн, що розвиваються, набагато більший за потенціал розвинених країн. Зазвичай країни з низьким рівнем життя є "донорами" трудових мігрантів, а високорозвинуті країни - "реципієнтами". Відповідно до цієї логіки речей, Україна, на жаль, все ще є країною-донором, і масштаби міжнародної трудової міграції з нашої країни набувають катастрофічних рис з усіма можливими соціально-економічними, моральними, психологічними та політичними наслідками.

За даними 2017 року, найбільшими міграційними коридорами у світі є: Мексика - США (12,7 млн мігрантів); Індія - ОАЕ (3,3 млн); Росія - Україна (3,3 млн); Україна - Росія (3,3 млн); Сирія - Туреччина (3,3 млн); Бангладеш - Індія (3,1 млн); Казахстан - Росія (2,6 млн); Китай – США (2,4 млн); Росія - Казахстан (2,4 млн) [3].

Та попри все, можна виокремити позитивні аспекти процесу трудової еміграції для країн-донорів, якими є, зокрема, еміграція некваліфікованих робітників. Це допомагає зменшити безробіття та зменшити пов'язані з цим витрати. Крім того, існує безліч емпіричних доказів того, що еміграція робочої сили сприяє підвищенню середньої заробітної плати та доходів найбідніших у цих країнах. Ще однією перевагою трудової еміграції є поповнення вітчизняної економіки валютними ресурсами за рахунок грошових переказів трудових мігрантів.

Еміграція робочої сили має позитивні наслідки для країн, куди спрямовані потоки робочої сили (країни-реципієнти). Країни-реципієнти використовують іноземну робочу силу як умову ефективного функціонування національної економіки. Зокрема, у трудомістких галузях промисловості, які не користуються попитом серед місцевого населення, використовується іноземна робоча сила, що забезпечує нормальний хід виробничого процесу. Наприклад, у Франції питома вага іноземної робочої сили становить 33,0% зайнятих в автомобілебудуванні, у Бельгії - 50,0% шахтарів [4].

Позитивною стороною імпорту іноземної робочої сили для країни-реципієнта є також те, що місцеві підприємці певною мірою стримують темпи зростання заробітної плати своїх працівників. Відсутність дешевої робочої сили у трудомістких та непривабливих галузях, навпаки, спонукала б підприємців підвищувати заробітну плату. Використання «дешевої» робочої сили приносить користь споживачам продукції, що виробляється. Оскільки заробітна плата зменшується, а зайнятість у цій ситуації зростає, кількість товарів і послуг, створених іноземною робочою силою, збільшується, а їх вартість зменшується.

Що ж до негативних наслідків трудової еміграції, необхідно зауважити, що вони більшою мірою впливають на соціально-економічний розвиток країни - експортера робочої сили. Суть полягає в тому, що в країні, яка експортує робочу силу, часто погіршується ситуація на ринку праці, знижується її інтелектуальний потенціал.

Через брак робочого, інтелектуального та творчого потенціалу на внутрішньому ринку праці країна-донор не тільки погіршує свій поточний стан, але й втрачає перспективи розвитку в майбутньому. "Відплив мізків" також призводить до зменшення технологічного потенціалу країни - експортера робочої сили, падіння її культурного та наукового рівня.

До негативних наслідків трудової еміграції для країн-донорів також слід віднести подальшу стратифікацію їхнього суспільства з точки зору статусу, оскільки заможніші громадяни йдуть на роботу, а ті громадяни, які живуть за межею бідності, не мають засобів виїхати. Через збільшення валютних ресурсів окремих сімей, ціни на товари та послуги на внутрішньому ринку зростають без відповідного збільшення купівельної спроможності основної маси населення, що також не найкращим чином впливає на соціально-економічний розвиток цих країн.

Трудова еміграція має негативні наслідки й для країн-реципієнтів. Зокрема, наплив робочої сили із-за кордону ускладнює проблему зайнятості для власних працівників, оскільки через її надлишок підвищується тиск на внутрішній ринок праці. Окрім цього, на ринку праці виникає конкуренція не лише серед місцевих працівників, а й серед іммігрантів. У випадку притоку трудоемігрантів збільшуються витрати з державного бюджету країни-імпортера на соціальне забезпечення та захист іноземної робочої сили.

Відтік національної валюти за кордон у формі грошових переказів мігрантів також є негативним явищем для країни-реципієнта. Поряд з економічними існують соціальні, правові та інші проблеми, пов'язані з трудовою еміграцією. У країнах, які імпортують робочу силу, напруженість посилюється, а ситуація зі злочинністю загострюється через негативне ставлення місцевого населення до іммігрантів. Це призводить до посилення імміграційної політики з боку країн-реципієнтів.

Таким чином, еміграція робочої сили в умовах глобалізації економічного розвитку є складним і масштабним явищем, яке призводить до неоднозначних результатів: усуваючи дефіцит робочої сили в ряді галузей та регіонів, це посилює конкуренцію на ринку праці; надання можливості отримання надприбутку, створює додатковий тиск на соціальну сферу країн-реципієнтів. Еміграція, з одного боку, відкриває можливості для взаємного збагачення культур, а з іншого - створює проблему збереження національної ідентичності як іммігрантів, так і місцевого населення. Для країн-донорів трудова еміграція сприяє вирішенню проблеми безробіття і, водночас, повертається із втратою якісно кращої національної робочої сили. Отже, вплив трудової міграції на економічний розвиток країн неоднозначний і в кожному окремому випадку вимагає ретельного дослідження.

Список використаних джерел:

1. Гуменюк, Ю. П. Теоретичні аспекти дослідження впливу міжнародної міграції робочої сили на розвиток економічної системи. Вісник національного університету «Львівська політехніка». 2009. Вип. 657. С. 484–497.
2. Міжнародна організація з міграції [Електронний ресурс]. URL: http://www.ilo.org.ua/my_page/Conventions.aspx
3. Лібанова Е. М., Фтомова О. С. Особисті перекази мігрантів: оцінка масштабів і наслідків. Демографія та соціальна економіка, 2019, № 3 (37). С. 11–29.
4. Україна. Президент. Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2001 році». К. : Інформ.-видавн. Центр Держкомстату України, 2002. 412 с.

Анна Кононенко

Студентка II курсу

юридичного факультету.

Національний авіаційний університет

(м. Київ, Україна)

Наук.керівник: Ірина Толкачова

кандидат юридичних наук, доцент

кафедри конституційного і адміністративного права.

Національний авіаційний університет

(м. Київ, Україна)

sharm05@ukr.net

ORCID 0000-0003-3545-1496

СУЧАСНА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА КРАЇН ЄС

Питання регулювання міграційної політики залишається актуальним навіть у передових країнах світу. Надзвичайно великий розмах набула нелегальна міграція, яка, на жаль, поступово стає характерною ознакою сучасного міграційного режиму як в Україні, так і світі [1, с. 93-94]. Остаточного вирішити дані питання дуже складно, оскільки деякі обставини, що виникають у той чи інший період часу, представникам влади країні та її громадянам не підвладні. Тому кожна країна має свою систему регулювання та свою політику, адже ця проблема розкривається по-різному у кожній країні. Наприклад, пасивне ставлення до міграції біженців у країни ЄС може призвести до появи чи загострення проблем, які пов'язані із подальшим соціально-економічним розвитком держав та стабільністю їх політичних систем.

Згадуючи країни Європейського Союзу в даному контексті, треба сказати, що ця спільнота є потужним центром, що притягує міграційні потоки, адже міжнародна міграція виникає при наявності великого контрасту між рівнями економічного розвитку і темпами природного приросту країн-донорів та країн – реципієнтів робочої сили. Тому не дивно, що міграційна політика даних країн має багату історію свого розвитку, яка відбувається до сьогоднішнього дня, оскільки європейська

міграційна криза 2015 року сильно вразила деякі країни, що й досі оговтуються від цього явища, що стало гуманітарною катастрофою ЄС [2, с. 271; 3].

Формування міжнародної міграційної політики передусім здійснюється через діяльність таких міжнародних організацій, як Організація Об'єднаних Націй, Міжнародна організація праці, Міжнародна Організація з міграції. Основним документом, який офіційно закріпив положення щодо питань міграції в ЄС, є Маастрихтський договір (1992 р.). Крім того, за основу створення нових аспектів міграційної політики слугує Загальна Декларація прав людини, яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 році, а особливо ст. 13, що передбачає право на свободу пересування і вибору місця проживання: «кожна людина має право вільно пересуватися і обирати собі місце проживання у межах кожної держави». Також, згідно з ст. 14 «кожна людина має право шукати притулку від переслідувань в інших країнах і користуватися цим притулком» [4].

Міграційна політика повинна передбачати чіткі дії європейців на рік, два, три, п'ять, десять років для того, щоб керівництво могло прогнозувати тенденції міграційних потоків на коротко, середньо та довгострокову перспективу і приймати відповідні рішення. Основними напрямками, які будуть актуальні протягом декількох років, міграційної політики європейських країн можна вбачати наступні: встановлення обмежень міграційного потоку на загальноєвропейському рівні, для чого необхідно прийняти відповідні нормативно-правові документи; посилення контролю перетину біженцями кордонів європейських держав, особливо на півдні Європи, а також в гірських та лісових масивах; формування єдиної прикордонної служби, що дозволяє узяти під особливу охорону контрольно-пропускні пункти на автомагістралях, в аеропортах, на морських і залізничних вокзалах; стимулювання біженців повертатися на батьківщину та втілювати в життя відповідні програми пріоритету добровільного виїзду іммігрантів додому; уніфікувати загальноєвропейське законодавство та законодавство окремих країн відповідно до викликів та потреб сьогодення [5, с. 56].

Вже сьогодні на теренах ЄС існує практика відновлення контролю на внутрішніх кордонах через небезпеку міграційної кризи. Відповідне право закріплене у ст. 23 Шенгенського Кодексу (Schengen Borders Code). Наприклад, Німеччина відновлювала контроль на сухопутному кордоні з Австрією на період від 11 лютого до 11 травня 2017 р.; Австрія – зі Словенією та Угорщиною. Франція, у свою чергу, через постійну терористичну загрозу відновила контроль на всіх внутрішніх кордонах на період з 27 лютого до 15 липня 2017 р. Крім того, не слід обходити питання необхідності вирішення протиріч, які існують сьогодні між країнами Європейського Союзу. Перша сторона конфлікту, тобто країни, в яких спостерігається найбільший приток нелегальних мігрантів, наполягають на введенні жорстких санкцій проти тих країн, які не стримують своїх громадян та їх незаконний виїзд в європейські країни. У свою чергу, інша група держав Європи переконана, що вони не зможуть в найближчому майбутньому досягти ефективного соціально-економічного поступу без мігрантів з-за кордону, тому їх керівництво не є настільки категоричним проти нелегальних мігрантів та країн, з яких вони приїжджають. Власне, саме вони наполягають на регулювальних, а не на заборонних заходах врегулювання міграційних проблем [5, с. 56-57].

Підсумовуючи вищезазначене, можна констатувати, що сучасна міграційна політика країн Європейського Союзу має визначені напрямки своєї подальшої діяльності та має сфери, у яких треба ще заповнити прогалини. Основною задачею, на нашу думку, є врегулювання питання протиріч країн Європейського Союзу стосовно міграційної політики, адже єдність всіх країн у вирішенні даного завдання сприятиме його позитивному та швидкому розв'язанню.

Список використаних джерел:

1. Толкачова І. А. Особливості міграційних процесів в Україні. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2016. № 3. С. 90-94.
2. Абзалова Л. Ф. Правовые аспекты иммиграционной политики в странах Европейского Союза : Четвертые Валентеевские чтения: Сборник докладов (Книга 2) Л. Ф. Абзалова. М. : МАКС-Пресс, 2005. 266 с.
3. Алгаш В., Піттель А. Сучасна міграційна криза як виклик для європейського союзу: стаття. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/12/62.pdf>. (дата звернення: 14.10.2020).
4. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text. (дата звернення: 14.10.2020).
5. Пак Н. А. Міграційна політика Європейського Союзу: проблеми і перспективи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*, 2017. с. 54-57.

Ксенія Малофій

Студентка II курсу
юридичного факультету.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)
наук. керівник: Оксана Кіріяк
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри приватного права
юридичного факультету.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)
o.kiriyak@chnu.edu.ua
ORCID 0000-0001-8850-805X

НАСЛІДКИ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

В сучасному модернізованому світі українська трудова міграція вже давно перетворилася в своєрідний національний феномен, якому належить окрема роль у життєдіяльності всього суспільства. Так, сучасна трудова міграція реалізує функції прискорення людського розвитку, сприяючи розширенню світогляду, а також соціально-психологічних характеристик індивіда, активування внутрішніх ресурсів людини для суспільної активності. І, як правило, такі трудові міграційні процеси можуть обернутися позитивними та негативними наслідками як для окремого індивіда, так і для держави загалом [3, с.3-4].

На сьогоднішній день трудова міграція в Україні набирає великих обертів. Так, за статистичними даними останніх років закордоном перебуває близько 700 тисяч наших громадян з метою здійснення трудової діяльності та покращення свого фінансово-матеріального становища. Причинами вказаного явища є наступне: недостатня кількість робочих місць; низький рівень заробітної плати; відсутність ефективного законодавчого механізму захисту трудових прав та інтересів; застарілість чинних нормативно-правових актів, які регулюють трудові правовідносини; політичні загострення в країні тощо.

Однак, зазначені причини української трудової міграції сприяють відповідним позитивним наслідкам. Серед наслідків позитивного характеру виділяємо такі: відчутне послаблення напруги на ринку праці; зменшення рівня прихованого безробіття; надходження до України додаткової іноземної валюти у формі грошових переказів трудовими мігрантами своїм родинам; можливість окремими особами реалізувати свої здібності, а також здобути новий професійний досвід; підвищення рівня кваліфікації; отримання мовної практики; розширення; набуття навичок життя в умовах культури демократичного суспільства [2].

При правильній побудові державної міграційної політики та розробці відповідних нормативно-правових актів, трудова міграція буде ефективно впливати не лише на рівень виробництва, а й на рівень життя в цілому. Так як, прибуття нових працівників підвищує конкуренцію і дає можливість роботодавцю обрати найбільш ефективного працівника, який орієнтується в сучасних технологіях, що дасть змогу впроваджувати на виробництві нові технологічні рішення, не витрачаючи при цьому значних коштів на перекваліфікацію і навчання персоналу [1].

Серед негативних наслідків сучасної трудової міграції виділяємо наступні, а саме: втрата найконкурентоспроможнішої частини власної робочої сили (особливо науковців і фахівців), що призводить до уповільнення темпів науково-технічного прогресу; втрата кваліфікації більшості трудових мігрантів, оскільки особи з високим рівнем професійної підготовки здебільшого виконують за кордоном малокваліфіковану роботу; вкладання державою коштів у підготовку фахівців (затрати на навчання на всіх освітньо-кваліфікаційних рівнях); несприяння наповненню пенсійного і соціального фондів через відсутність відрахувань від заробітної плати заробітчаним; зростання

злочинності та соціальної напруженості у суспільстві через міжнаціональні конфлікти; соціальна проблема покинутих дітей; повернення трудових мігрантів пенсійного віку в Україну, що призводить до проблеми їх утримання; погіршення демографічної ситуації в Україні через отримання трудовими мігрантами громадянства країни, у якій вона перебуває [2].

В широкому розумінні ситуація, що склалася, вимагає розроблення науково обґрунтованого бачення подальшого розвитку трудового потенціалу, яке може бути покладено в основу не лише теоретичних, а й практичних дій, спрямованих на кардинальне поліпшення стану справ у цій сфері.

Підсумовуючи викладені аспекти з приводу характеристики позитивних і негативних наслідків трудової міграції для України, робимо висновок, що вказаний процес, маючи позитивні і негативні сторони, потребує розумного втручання зі сторони держави. Ситуація щодо міжнародної трудової міграції в Україні відображає загально-типові для більшості держав головні причини, які пов'язані, насамперед, із високим рівнем безробіття та низькою заробітною платою, що унеможливує забезпечення належного рівня життя серед українців. Варто наголосити і на тому, що специфічні національні особливості трудових міграцій в Україні пояснюються не лише внутрішньоекономічними (про які було зазначено раніше), а й внутрішньополітичними процесами, які також поділяються на сприятливі (підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом) та несприятливі політичні процеси (анексія Криму, військові дії на Сході України), що водночас активізують мотиви населення до міграції в інші держави.

Органам державної влади важливо розробити таку державну міграційну політику, яка могла б подолати недоліки і раціонально використовувати позитивні наслідки для економічного, соціального та правового благополуччя країни. Для цього пропонуємо здійснити внесення необхідних змін у чинне українське законодавство шляхом наступних дій: приєднання України до міжнародних угод та договорів, що регулюють проблеми зовнішньої та внутрішньої міграції; внесення доповнень та уточнень у діючі нормативно-правові акти в галузі трудових правовідносин; кінцеве затвердження та прийняття нового трудового кодексу, який поліпшить умови праці українського населення та буде відповідати європейським стандартам праці; залучення до практичного прийняття рішень міжнародних правових організацій (Міжнародна організація праці).

Список використаних джерел:

1. Дронь Є.В., Заньковська В.Г. Трудова міграція в Україні: тенденції та наслідки. URL: http://zbirnik.bukuniver.edu.ua/issue_articles/38.pdf (дата звернення: 28.09.2020);
2. Капітан В. Трудова міграція як аспект проблеми зайнятості в Україні. *Ефективність державного управління*. Збірник наукових праць. Вип. 32. 2012. С. 474-481;
3. Садова У.Я. Українська міграція в умовах глобальних і національних викликів XXI століття: наукове видання. Львів. 2019. 110 с.

Олександра Мезек

Студентка II курсу

юридичного факультету.

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

(м. Чернівці, Україна)

наук. керівник: Оксана Бунчук

кандидат юридичних наук, доцент

кафедри людських прав

юридичного факультету.

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

(м. Чернівці, Україна)

o.bunchuk@chnu.edu.ua

ORCID: 0000-0002-7280-6957

ДИСКРИМІНАЦІЯ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Навіть під час глобальної світової економічної кризи, спричиненої коронавірусом, попит на українських працівників на європейських підприємствах все одно існуватиме. Президент Всеукраїнської Асоціації компаній з міжнародного працевлаштування (БАКМП) Василь Воскобойник наголошує, що коронавірус матиме короткочасний вплив на трудову міграцію. На його думку, інтенсивність виїзду українців на роботу за кордон знизиться за умов поширення хвороби, але після припинення епідемії потік швидко відновиться. «Якщо в країнах Європи розпочнеться економічна рецесія, затребуваність у трудових мігрантах значно знизиться. Втім, не припиниться

зовсім, отже українці все одно будуть потрібні європейцям, які в умовах старіння населення потребують робочої сили», – зазначив Воскобойник [1]. Безумовно, таке твердження звучить обнадійливо та оптимістично. Але проблема дискримінації трудових мігрантів в період пандемії постає особливо гостро.

Пандемія COVID-19 не є першопричиною нерівності, але вона посилює, нагнітає та погіршує дискримінаційність і несправедливість наших систем та громад, зокрема через пригнічення, використання, віктимізацію жінок та дівчат у багатьох сферах повсякденного життя. Дискримінують не віруси, а суспільство та системи. Не випадково, панівна економічна структура та спосіб мислення послідовно експлуатували поширені гендерні стереотипи та знецінювали внесок жінок та дівчат у підтримку функціонування суспільства. Тим, що робили роботу з догляду здебільшого невидимою, малопrestiжною, низькооплачуваною та недооціненою. Тому, боротьба з коронавірусом повинна бути всебічною та системною. Її не можна обмежити рівнем вірусології та звзвити до вдосконалення систем охорони здоров'я. Потрібно боротися з дискримінацією та нерівністю у своїй країні та за кордоном на різних взаємопов'язаних рівнях — культурному, політичному, соціальному та економічному, — застосовуючи феміністичний, правозахисний, інтерсекційний аналіз, орієнтований на справедливість, який базується на співпраці, глобальній солідарності та поживленні багатосторонніх стосунків.

12 березня 2020 року у зв'язку з поширенням у світі захворюваності на COVID-19 в Україні було оголошено загальнонаціональний карантин. У відповідь на нові виклики для здоров'я населення Уряд України значно обмежив пересування через державний кордон, а також заборонив міжнародне регулярне автобусне, залізничне та авіаційне сполучення. Враховуючи те, що обмеження пересування через державні кордони були прийняті більшістю країн світу, ситуація пандемії створила для України, як і для інших держав, безпрецедентні виклики як з точки зору керування кордонами та міграцією, так і становища всіх, хто подорожує. Зокрема поширення захворювання поставило під сумнів прогес у досягненні однієї з Цілей сталого розвитку ООН - сприяти впорядкованій, безпечній, законній і відповідальній міграції та мобільності людей, у тому числі за допомогою проведення спланованої і добре продуманої міграційної політики [2].

Коли почалася пандемія 2020, десятки тисяч громадян повернулися в Україну за сприянням дипломатичних установ. «Спалах COVID-19 і як наслідок закриття бізнесів та економічне уповільнення в ЄС та його сусідах призвели до різкого зростання кількості українців, які поверталися до України», – сказав голова українського представництва Міжнародної організації з міграції (МОМ), структури, яка працює під егідою ООН. Як попереджає МОМ, робітники-мігранти в часи кризи постають перед більшими ризиками експлуатації, включно із торгівлею людьми. І ті, хто планує повернення додому, ризикують бути звинуваченими в привнесенні коронавірусу в свої країни.

В багатьох країнах коронавірус оголив страхи, стереотипи та ксенофобію. МОМ стверджує, що обсервація українців в Полтавській області на початку березня, які повернулись з китайського Уханю, звідки коронавірус почав поширюватись світом, «продемонструвала як удавана загроза громадському здоров'ю швидко перейшла в спалах насильства в місцевій громаді» [3].

Вплив та наслідки коронавірусу різні для чоловіків та жінок і можуть створити ще більшу нерівність для людей, які перебувають у вразливих положеннях. За даними ООН-Жінки, саме такими є трудові мігранти. Серед специфічних ризиків, пов'язаних з пандемією для міграційного населення, зокрема, для жінок, є: небезпека роботи, експлуатація та соціально-економічний вплив. Збільшуються також випадки домашнього насильства. Обмеження мобільності та запровадження карантину змушують багатьох жінок ізолювати себе зі своїми насильниками чи потенційними насильниками. Наявне гендерне насильство посилюється невизначеністю праці та міграції, а також соціальним дистанціюванням.

Цілком очевидно, що повернення трудових мігрантів на Батьківщину, неможливість виїзду на сезонні роботи за кордон осіб, які систематично це практикували, скорочення закордонних заробітків, болісно вдарило по добробуту багатьох українських родин, посилило конкуренцію на національному ринку праці, призвело до зменшення обсягу валютних надходжень в країну. Про це йдеться в аналітичній записці, яку нещодавно оприлюднив Національний інститут стратегічних досліджень [4].

У реагуванні на COVID-19 праця мігрантів є надзвичайно важливим внеском у такі галузі, як охорона здоров'я, транспорт, будівництво та сільське господарство, а трудові мігрантки взяли на себе й важливі доглядові обов'язки. І все ж, мігранти часто є виключеними із заходів з охорони здоров'я

та соціально-економічного захисту, хоча багато з цих людей перебувають у вразливій ситуації через високий рівень тимчасового, неофіційного й незахищеного працевлаштування. Раз за разом лунають заклики до міжнародної спільноти про налагодження безпечної, впорядкованої та врегульованої міграції. Пропонуються практичні рішення для найбільших проблем міграції, які поглибила пандемія. Зокрема, держави зобов'язані забезпечити доступ до базових послуг для всіх мігрантів, незалежно від їхнього статусу, і працювати над гуманнішим і конструктивним сприйняттям мігрантів і міграції.

Окреслено ті дії, на які повинні піти держави, щоб розширити шляхи для врегульованої міграції і виконати свої зобов'язання стосовно безпечних і гідних умов для повернення; щоб застосовувати імміграційне затримання тільки як крайній захід і припинити затримання дітей і родин; а також щоб забезпечити швидші, безпечніші і дешевші шляхи для грошових переказів [4].

Багато держав уже йдуть цим шляхом, виконуючи свої зобов'язання і вживаючи заходів, щодо зменшення вразливості мігрантів в умовах COVID-19. Ці країни, зокрема, надають мігрантам врегульований статус, подовжують їм дозволи на перебування й роботу, забезпечують їм доступ до основних медичних послуг і соціального захисту, а замість імміграційного затримання вдаються до альтернативних заходів на рівні місцевих громад. Отже, можна зробити висновок, що під час епідемії у сфері трудової міграції склалася унікальна ситуація, яка об'єктивно приводить до зростання ролі урядів і централізації процесів. Можливо, ця ситуація приверне увагу уряду до побудови реальних і життєздатних програм реінтеграції трудових мігрантів.

Список використаних джерел:

1. Коронавірус буде мати короткочасний вплив на трудову міграцію - президент ВАКМП. URL : <https://mind.ua/news/20208500-koronavirus-bude-mati-korotkochasnij-vplivna-trudovu-migraciyu-prezidentvakmp>
2. Коронавірус і міграція: як реагував уряд. URL: <https://cedos.org.ua/en/articles/koronavirus-i-migratsiia-iak-diavuriad>
3. Права людини в умовах пандемії COVID-19 (гайд). URL : <https://www.amnesty.org.ua/covid19-hr-guidance/>
4. Пандемія і міграція. Як пандемія COVID-19 впливає на трудових мігранток? HTML : <https://www.ppl.org.ua/pandemiya-i-migraciya-yak-pandemiya-covid-19-vplivaye-na-trudovix-migrantok.html>

Софія Мельниченко

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Херсонський державний аграрний університет

(м. Херсон, Україна)

наук. керівник: Руслана Бабушкіна

кандидат сільсько-господарських наук, доцент.

Херсонський державний аграрний університет

ruslanabab@ukr.net

(м. Херсон, Україна)

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН ЄВРОПИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

У наш час міграційна політика в європейських країнах є важливим чинником забезпечення національної безпеки держав Європейського союзу. Оскільки, саме від добре продуманої міграційної політики залежить соціальна, політична та економічна стабільність у суспільстві. У зв'язку із активізацією міграційних процесів та впливом біженців у Європу загострюються проблеми, пов'язані із подальшим соціально-економічним розвитком держав та стабільністю їх політичних систем.

Дослідженням проблематики регулювання міграційних процесів займалися такі українські вчені, як: Е. Лібанова, О. Пархомчук, М. Романюк, О. Малиновська, С. Пирожков та ін [1].

В умовах швидких якісних та кількісних змін світових міграційних процесів, які відбуваються під впливом глобалізації, зростає значення засобів та механізмів їх регулювання, надання їм організованого, безпечного та неконфліктного характеру. Основним елементом управління міграціями є міграційна політика як національних держав, так і їх об'єднань.

У вузькому розумінні, міграційна політика спрямована на регулювання чисельності, складу, спрямованості переміщень населення певних територій; а в широкому – це так звана «державна доктрина» чи концепція регулювання міграційних процесів, яка спрямована на збалансований розвиток населення певного територіального утворення [2].

Перш, ніж розглядати політику ЄС у сфері міграції, необхідно коротко охарактеризувати міграційну ситуацію на континенті. Передовсім зазначимо, що в другій половині минулого століття спочатку Західна та Північна, згодом Південна, а на початку 2000-х років Центрально-Східна Європа пережили так званий міграційний перехід, тобто перетворення з території, звідки населення вибуває, на таку, куди спрямовуються численні імміграційні потоки. Саме це було першопричиною розвитку систем управління міграціями європейських країн спочатку на національному, а потім і на регіональному рівні [3].

На сьогодні основними факторами формування міграційної політики ЄС, крім міграційного тиску із-зовні, є демографічна ситуація, що склалася в більшості європейських країн, та потреби ринку праці. У короткотерміновій перспективі певну роль відіграли також реалії фінансово-економічної кризи, наслідки якої досить болючі, особливо для деяких членів ЄС. На внутрішню європейську мобільність вплинуло розширення складу Євросоюзу останнього десятиліття, в основному за рахунок країн, які за рівнем життя та заробітків суттєво поступалися «старим» членам ЄС [4].

У сфері міграційної політики країн Європи на даний час існують наступні проблеми:

- перетворення європейських країн, які колись були «донорами» мігрантів в інші країни Європи, в головні осередки іммігрантів на теперішній час, що стало наслідком зміни міграційних потоків та кола держав-постачальників робочої сили на міжнародній арені. До таких країн слід віднести: Італію, Грецію, Португалію та Іспанію;
- високий рівень зростання нелегальної імміграції, що пов'язано з тим, що керівництво країн ЄС протягом тривалого часу не здійснювало жорсткого контролю за притоком нелегальної робочої сили;
- поява ізольованих іммігрантських етнічних общин та виникнення мультикультурного суспільства, що є потенційною підставою для існування прихованих конфліктів, які з часом можуть перерости у міжкультурне протистояння;
- стрімке зростання злочинності, що пов'язане саме зі спільнотами, які стали корінними жителями країн Європи внаслідок міграційних процесів.

Основними напрямками вирішення проблем міграційної політики країн Європи є:

1. Прийняття нормативно-правових документів на загальноєвропейському рівні для встановлення обмежень на міграційні потоки;
2. Посилення контролю за прикордонними територіями під час їх перетину біженцями та нелегальними іммігрантами;
3. Створення на державному рівні законодавчо-правових документів для так званого «стимулювання» поверненню біженців на батьківщину та ін.

Таким чином, міграційна політика Євросоюзу вимагає тотального перегляду та впровадження в життя нових підходів до вирішення проблем нелегальної міграції. Боротьба з нелегальною імміграцією має бути найважливішим стратегічним пріоритетом в зовнішній політиці країн ЄС у зв'язку з його майбутнім розширенням.

Список використаних джерел:

1. Пак Н. А. Міграційна політика країн Європейського Союзу: проблеми і перспективи / Н. А. Пак. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2017. – №6. – С. 54–57.
2. Ионцев В.А. Направления миграционной политики развитых капиталистических стран / В.А. Ионцев. – М., 1980.
3. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії / О. А. Малиновська. – Київ: НІСД, 2018. – 472 с.
4. Малиновська О. А. Міграційна політика Європейського Союзу: виклики та уроки для України / О. А. Малиновська. // НІСД. – 2014.

Тетяна Осадчук

лаборант навчально-наукової лабораторії
«Корпоративний юрист»
кафедри приватного права
юридичного факультету.

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

наук. керівник: Ніна Гетьманцева

доктор юридичних наук, професор, завідувач
кафедри приватного права
юридичного факультету.

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

n.getmantseva@chnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6143-1627>

ДО ПИТАННЯ ПРО НЕЛЕГАЛЬНУ ТРУДОВУ МІГРАЦІЮ

Сьогодні міжнародна міграція робочої сили поширилася по всьому світу. Це одна з об'єктивних причин формування загальної світової економічної системи. Водночас проблема вільної міграції є найнебезпечнішою для урядів як в політичному, так і в соціальному плані. Міжнародна міграція робочої сили зумовлена внутрішніми факторами економічного розвитку та зовнішніми факторами кожної країни. Традиційно основною причиною є економічні причини міжнародної міграції робочої сили, яка пов'язана із масштабами, швидкістю та структурою накопичення капіталу [1].

За кілька років незалежності України процес трудової міграції став дуже активним. В середньому, від одного місяця до одного року близько 5 мільйонів людей виїжджають за кордон, щоб заробляти гроші. Протягом певного періоду люди виїжджали не лише з міст, а й із сільських районів, особливо прикордонних. Зазвичай люди у найвищому працездатному віці (30-40 років) виїжджають з рідних домівок. Робоча сила експортується у великих кількостях. Вітчизняна наука не приділяла належної уваги цьому явищу, з усіма його позитивним і негативним особливостями, і не висувала жодних конструктивних рекомендацій, хоча на них є досить великий попит [1].

Надзвичайно швидко міграційні процеси трансформувались на всесвітнє явище та набули нових примх, які не могли не позначитися та вплинути на різноманітні сторони життя суспільства: його соціально-економічну, політичну і духовну сферу. В даний період часу в Україні спостерігається складна економічна та демографічна ситуація. Відбувається скорочення населення загальної чисельності, але здебільшого це - населення працездатного віку, тобто трудовий потенціал країни.

Тому стає очевидним той факт, що для кращого розуміння нелегальної трудової міграції важливо з'ясувати її природу та причини, а також з'ясувати фактори, що спричиняють це явище. Незаконна міграція робочої сили є складним соціальним явищем через соціально-економічні та інші особливості країни походження та призначення. Більшість робітників-мігрантів використовують нелегальну імміграцію як вирішення різних проблем, що мають переважно економічний характер. Взагалі кажучи, нелегальна трудова міграція має ті самі фактори, що й інші види міграції, але вони глибші і конфліктують між собою, змушуючи іммігрантів порушувати закон, покращуючи свої економічні та соціальні умови [2].

Аналіз участі України у міжнародному міграційному процесі дозволяє визначити два основні фактори, що сприяють нелегальній трудовій міграції. До першої групи (зовнішніх) факторів або так званих факторів виключення належать: соціально-політична нестабільність, складна економічна ситуація, наслідки війни, збройні конфлікти, побічні ефекти внутрішньо-політичної боротьби в Азії, на Близькому Сході, в Африці, дискримінація та релігійний гніт, природні та екологічні катастрофи. До другої (внутрішньої) групи, або факторів притягання, належать: специфіка географічного розташування України в центрі Європи, наявність кордонів з країнами, які мають вихід до Західної Європи, що робить територію України найбільш зручною

для транзиту на Захід, прозорість, а у деяких місцях і фактична відсутність, кордонів, особливо із країнами колишнього СРСР [2].

Україну, як країну походження, призначення мігрантів, транзиту відносять до міжнародної міграційної системи. Великий вплив мають процеси міграції на аспекти функціонування українського суспільства, особливо на українську економіку, враховуючи кризовий стан військового конфлікту на Сході та окупацію Криму, що зменшує надходження до державного бюджету та збільшує його видатки. Основним компонентом міграції сучасного світу являється переселення через економічні фактори, перш за все з наміром одержання більших прибутків. Тут важливим є співвідношення якості життя в країні (регіоні) походження (місце проживання) та країні (регіоні) міграції. На жаль, примусові виселення через конфлікти, війни, техногенні та екологічні катастрофи також значні.

В західних країнах-сусідах України спостерігається очевидно вища заробітна плата. Тому, Україна програє сусідам із ЄС, і за номінальним рівнем оплати праці, і за рівнем споживчих можливостей, що продовжує виконувати роль каталізатора міграційних процесів і відтоку найбільш активної частини населення в пошуках гідних заробітків [3]. Що стосується внутрішньої міграції, то зауважимо, що традиційним є потужний міграційний переплив сільських жителів до міст, обумовлений величезною різницею у матеріальному становищі та загальних стандартах життя. Примусове переселення з Донбасу та Криму зіткнулося з проблемами близько 3,5% населення України. Відповідно існують різні оцінки фактичних кількостей внутрішньо переміщених осіб. Таким чином, ООН визначає цей контингент із 0,8-1,0 млн. осіб. За кількістю внутрішньо переміщених осіб Україна посідає перше місце в Європі та дев'яте у світі серед країн з найбільшою кількістю внутрішньо переміщених мігрантів [3].

Та попри все, повторимося, однією з найсерйозніших проблем, з якими стикається наша країна, є нелегальна імміграція. У наш час до основних загроз та викликів безпеці, які несе нелегальна імміграція для України, належать:

- збільшення кількості нелегальної імміграції іноземних громадян та осіб без громадянства до України та країн-членів Європейського Союзу, які транзитують через Україну. Зростаюча хвиля імміграції допомагає встановити нові канали нелегальної імміграції, які можуть бути використані для терористичної та іншої екстремістської діяльності.

- загострення соціально-політичної обстановки в Україні в результаті незаконної комерційної діяльності, зростання безробіття, посилення етнічних, соціальних та інших суперечностей. Використання незаконними мігрантами підтримки етнічних діаспор, що мають громадську або кланову структуру, з метою легалізації свого статусу на території України.

- ускладнення криміногенної ситуації в прикордонних регіонах і Україні в цілому. Значне число мігрантів, не володіючи законним статусом і не маючи коштів, для існування, залучаються третіми особами в кримінальну діяльність або самі об'єднуються на основі етнічної приналежності в організовані злочинні групи, які при цьому підтримують зв'язок з батьківщиною.

- наявність негативних демографічних зрушень в ряді регіонів України, в першу чергу прикордонних, на тлі скорочення чисельності корінного населення [4].

Саме слабка імміграційна політика та відсутність візової системи, можливість перетину українських кордонів вихідцями із Співдружності Незалежних Держав (далі – СНД) дає змогу перетнути кордон України без бар'єрів та через зручний географічний транзит до Європи - все це значно сприяє напливу нелегальних іммігрантів з різних країн.

Звісно, що залучення іноземної робочої сили необхідно для створення національного ринку праці. Проте ступінь і форми використання робочої сили повинні носити доцільний, економічно обґрунтований характер. Необхідно також констатувати, що знаходження на ринку праці України нелегальних мігрантів, які складають більше половини всіх мігрантів, які перебувають на території України, є надмірним і завдає серйозного економічного і соціального збитку. Тому іноземна робоча сила повинна відбиратися з урахуванням потреб економіки України в кадрах певних професій і кваліфікацій. Набирати її потрібно за результатами попереднього тестування потенційних співробітників, на основі інформації, наданої службою зайнятості про потребу в трудових ресурсах певних професій в рамках квот.

З урахуванням наявних позитивних та негативних моментів, які обумовлені міграцією в цілому, нелегальна міграція вельми негативно впливає на економічну безпеку України. Вона може завдати істотної шкоди як національному ринку праці в цілому так і трудовому і економічному потенціалу окремих регіонів країни, в тому числі посилити зниження рівня виробництва окремих

секторів економіки. Крім цього, нелегальна міграція супроводжується виведенням великого обсягу капіталу, отриманого на території України, за кордон, що в свою чергу загрожує позиціям у зовнішній економіці і фінансовій складовій благополуччя країни. Тому зовнішню трудову міграцію в Україні загалом, як і нелегальну трудову міграцію зокрема, недоцільно розглядати «як інструмент прискорення економічного розвитку» [5].

На основі всього викладеного можна зробити висновок, що сьогодні, з урахуванням проблем демографічного і соціально-економічного характеру, питання врегулювання нелегальних міграційних потоків так і залишаються не вирішеними. Все це вимагає ефективної координації в усіх напрямках діяльності держави і, насамперед, має зводитися до збереження та зміцнення суверенітету та обороноздатності, продовольчої незалежності, підтримки населення, а також забезпечення ефективної системи контролю за податковими надходженнями. Для реалізації поставлених цілей, аналіз впливу зовнішньої міграції на економіку України та визначення пріоритетних напрямків підвищення ефективності бюджетних витрат на оптимізацію міграційних процесів є визначальними.

Список використаних джерел:

1. Бербенець О.В. Проблеми міграції робочої сили та шляхи її вирішення // Ефективна економіка. 2012. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?Op=1&z=4450>.
2. Кравченко В. Г. Нелегальна трудова міграція в Україні: підходи до розуміння // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Право. 2015. Вип. 33(2). С. 33-37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr20153_3%28229__10 (дата звернення: 07.10.2020)
3. Українське суспільство: міграційний вимір: нац. доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. К., 2018. 396 с.
4. Поскребетьєв С. В. Сучасні проблеми незаконної міграції. Аналітичний вісник № 39 (592). С.9-11. URL: http://www.council.gov.ru/media/files/41d5_9a121da25cf62a52.pdf
5. Кравчук К. Трудова міграція як фактор економічного зростання в Україні // Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. 2014. 15 с. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_Briefing_Series/PB_M3_2014_ukr.pdf

Альвіна Панцерна

Студентка III курсу

юридичного факультету.

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

(м. Чернівці, Україна)

наук. керівник: Оксана Кіріяк

кандидат юридичних наук, доцент

кафедри приватного права

юридичного факультету.

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

(м. Чернівці, Україна)

o.kiriyak@chnu.edu.ua

ORCID 0000-0001-8850-805X

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ПЕРЕСУВАННЯ У КОНТЕКСТІ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

В умовах зміцнення в Україні як демократичній, соціальній, правовій державі інститутів громадянського суспільства важливого значення набуває дослідження проблематики законодавчого забезпечення в ній прав і свобод людини і громадянина, серед яких особливе місце займає право на свободу пересування. Воно є важливим елементом свободи, самовизначення особи та необхідною умовою реалізації нею багатьох інших прав і свобод. Слід зауважити, що поняття «свобода пересування» використовується у науковій літературі та законодавстві в широкому й вузькому значеннях.

У широкому значенні до нього включають право на свободу пересування і вільний вибір місця проживання в межах держави; право вільно залишати територію держави, включаючи її власну; право в будь-який час повернутися до своєї держави [1, с.64].

У вузькому сенсі під свободою пересування розуміють право особи, яка на законних підставах перебуває на території будь-якої держави, вільно та безперешкодно переміщатися по цій території, за винятком обмежень, встановлених законом.

Україна успадкувала від колишнього СРСР його паспортну систему, основою якої була прописка паспортів, що мала дозвільний характер і суттєво обмежувала пересування населення. І хоча заходи, спрямовані на її реформування, розпочалися майже одразу після проголошення нашою державою незалежності, вони були непослідовними [1, с.67-68].

Значною віхою у конституційно-правовому регулюванні права на свободу пересування на території України стало прийняття 28 червня 1996р. Конституції України. Зазначене право закріплено у ч. 1 ст. 33, згідно з яким кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом.

Верховна Рада України 17 червня 1999 р. затвердила засади державної політики України у сфері прав людини, одним із основних напрямів якої було визначено посилення реальності права людини на свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні, зокрема шляхом скасування дозвільного порядку вибору місця проживання (інституту прописки). [3, с.23].

Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» (далі - Закон) замінив дозвільний інститут прописки повідомним інститутом реєстрації місця проживання чи перебування особи. Однак остаточно інститут прописки було скасовано лише після прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні»» від 16 квітня 2009 р., яким було внесено відповідні зміни до 33 кодексів та законів.

Також Закон визначив поняття «свобода пересування». Відповідно до ст. 3 Закону свобода пересування - право громадянина України, а також іноземця та особи без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні, вільно та безперешкодно за своїм бажанням переміщатися по території України у будь-якому напрямку, в будь-який спосіб, у будь-який час, за винятком обмежень, які встановлюються законом [4].

Вільне та безперешкодне пересування означає відсутність будь-яких фізичних та психологічних перешкод.

Закон не обмежує особу у виборі способу пересування. Воно може здійснюватися на транспорті або без його використання. Напрямок і час пересування також визначаються на розсуд особи. Не пов'язує Закон право на свободу пересування з наявністю в особи паспорту або будь-якого іншого документа. Право на свободу пересування сприяє підвищенню мобільності населення України, змінює соціальну структуру населення регіонів і впливає на урбанізаційні процеси.

В умовах глобальної інтенсифікації міграційних процесів, активної участі населення України в таких процесах зростає необхідність ефективного державного регулювання в зазначеній сфері, яке є передумовою використання позитивного потенціалу міграції з метою розвитку, мінімізації її негативних наслідків, забезпечення прав і свобод мігрантів та усього населення [5].

Внутрішня міграція, тобто переміщення в кордонах окремих держав, не менш важлива для економічного та соціального розвитку, ніж міждержавна. Для країн, які є донорами робочої сили для міжнародного ринку праці, а саме до цієї групи належить Україна, внутрішня міграція виступає вагомим альтернативним виїзду за кордон.

Таким чином, внутрішня міграція заслуговує на належну увагу влади та суспільства, врахування при розробці соціально-економічних програм. Особливої актуальності розробка заходів з її регулювання набуває в сучасній Україні внаслідок подій, які спричинили масові недобровільні переміщення населення, що несуть серйозні виклики для держави.

Українська статистика міграції, що базується на даних про зміни місця реєстрації громадян, містить інформацію про міграції між регіонами, а також різними типами населених пунктів, наприклад, село-місто.

Внутрішньодержавні переїзди стримуються:

- низьким добробутом населення, необхідністю збереження присадибного господарства для харчування сім'ї;
- дефіцитом та високою вартістю купівлі та оренди житла у провідних містах;
- слабкістю системи посередництва у працевлаштуванні в інших регіонах;

– порядком реєстрації місця проживання та прив'язкою до місця реєстрації доступу до багатьох соціальних послуг.

Важливо підкреслити, що, хоча виїжджаючи на роботу до міст громадяни залишаються в правовому полі держави і вже завдяки цьому є краще захищеними, ніж мігранти, працевлаштовані за кордоном, вони переважно зайняті неофіційно, тобто не користуються належною повнотою трудових прав, позбавлені соціальних гарантій в місцях де вони реально працюють [2, с.37].

Внутрішні трудові мігранти зазвичай зареєстровані в іншому, ніж фактичне місце проживання та роботи, населеному пункті, тому не можуть вповні користуватися соціальними послугами та послугами з охорони здоров'я, які надаються за місцем офіційного проживання громадянина.

Оскільки внутрішня міграція очевидно є наслідком диференціації регіонів за рівнем та умовами життя та праці, закономірно, що відповідне питання було порушено у нещодавно прийнятій Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020р. (далі - Стратегія).

Відповідно до Стратегії, одним із важливих завдань, у сфері міграції та мобільності населення України є зниження адміністративних бар'єрів для свободи пересування населення України. З цією метою передбачається створення зручних систем: обліку населення; реєстрації місця проживання; видачі документів, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи [5].

Системи повинні бути побудовані з дотриманням гарантованих Конституцією України заборони втручання в особисте та сімейне життя, захисту персональних даних, інших прав і свобод людини зокрема права на свободу пересування. Процедура реєстрації місця проживання/перебування фізичних осіб повинна містити точні дані про кількість населення адміністративно-територіальних одиниць для планування витрат на обслуговування інфраструктури та розрахунку кількості споживачів адміністративних послуг.

Список використаних джерел:

1. Любченко М.О. Конституційно-правове регулювання права на свободу пересування на території України. Журнал Судова Апеляція. 2015. №3 (40). С.65-74.
2. Нагорняк Т. Л. Соціально-політичні чинники і наслідки міграційних процесів в Україні 2014 – 2016рр. Журнал Політичне життя. 2016. №3. С.32-45.
3. Чехович С. Б. До проблеми конституційно-правового забезпечення свободи пересування та системи прописки в Україні / С. Б. Чехович // Проблеми міграції. – 1999. – № 3(10) . – С.23
4. Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text>.
5. Розпорядження КМУ «Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/npas/250149647>.

Ярина Паши

Студентка 4 курсу

Юридичного факультету.

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

(м. Чернівці, Україна)

наук. керівник: Наталія Процьків

кандидат юридичних наук, доцент

кафедри приватного права

юридичного факультету.

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

(м. Чернівці, Україна)

n.protskiv@chnu.edu.ua

ORCID: 0000-0002-1799-4051

СІМЕЙНА МІГРАЦІЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Україну вважають однією із найбільших експортерів робочої сили на терени Центральної та Західної Європи, а зовнішня трудова міграція вважається звичайним способом заробітку, і сприймається населенням як щось буденне та звичне. Великі потоки трудового емігрантства, сформувалися в умовах низького рівня оплати праці, високого рівня безробіття та неповної зайнятості громадян, поширення бідності та розшарування населення на багатих і бідних, та постійного скорочення відсотку так званого «середнього класу», значної відмінності у рівнях оплати праці в Україні порівняно з іншими країнами.

Вагомий вклад у дослідження трудової міграції, удосконалення організаційних, економічних та правових важелів її регулювання зробили видатні вчені, серед яких варто виділити: Е. Плетньова, Л. Солонську, М. Чугуєвську, І. Гнибіденко, В. Воронина, О. Журбу, О. Пуригіну, М. Романюка, О. Позняка, Є. Малиновську, А. Хомра, Ю. Римаренка, В. Євтуха, М. Шульгу, А. Шлепакова, О. Шиманську, Г. Старченкова, Н. Бортник та ін.

Відповідно до Закону України “Про зовнішню трудову міграцію”, трудова міграція – це переміщення громадян України, пов’язане з перетинанням державного кордону, з метою здійснення оплачуваної діяльності в державі перебування [1]. Трудова міграція – це насамперед переміщення у просторі, що здійснюють індивіди з метою підвищення рівня життя на основі вигіднішого використання особистої робочої сили без зміни постійного місця проживання. Під трудовою міграцією треба розуміти: “переміщення людей всередині країни або між країнами заради отримання вільних робочих місць”. Наявність вільних робочих місць у регіонах (країнах) прибуття мігрантів є підґрунтям, макроекономічним базисом для трудових переміщень, однак особи здійснюють міграції не заради отримання існуючих вакансій, мотивацією є власні інтереси особи, потреби, що можна задовольнити внаслідок працевлаштування у регіоні, відмінному від постійного місця проживання особи. [3, с.122].

В Україні більшість трудових мігрантів мають двох і більше дітей. Лише 4 – 5 % заробітчан не мають дітей. Соціологічні дослідження свідчать, що переважна більшість міграційних надходжень батьків у тій чи іншій мірі призначаються саме для забезпечення гідного рівня життя та навчання їхніх дітей. Проте кошти, які передають батьки-мігранти своїм дітям, ті часто використовують безроздумно. Більше того, діти, залишені батьками, стають агресивними, безвідповідальними, легковажними, (прогулюють навчання, спілкуються неблагополучними особами, вживають алкоголь, часто стають ініціаторами булінгу тощо). Трудові мігранти, які отримали довгострокові візи чи посвідки на постійне проживання, рідко приїжджають до дітей та чоловіка (дружини), рідше ніж раз на шість місяців, що згідно положень п.1 ч.1 ст.164 Сімейного кодексу [2] є підставою для позбавлення батьківських прав, але ця норма у даному питанні, на практиці не застосовується, оскільки бояться втратити роботу, адже потік мігрантів з кожним роком лише збільшується, або ж вважають не доцільним витратити кошти, які можна прости переказати на рахунок членів сімей.

Багато сімей трудових мігрантів неспроможні повною мірою реалізовувати виховну функція, сутність якої полягає в передачі дітям у процесі їхнього входження до системи суспільних відносин соціального досвіду, знань, норм поведінки, оскільки лише повноцінне сімейне виховання розвиває здібності, здорові інтереси та потреби дитини, формують правильний світогляд. Очевидно, зазначеними питаннями повинні займатися різні державні органи – як на державному, так і регіональному рівнях. Зокрема такі центральні органи та їх територіальні управління як – Міністерство освіти і науки України, Міністерство соціальної політики України, Міністерство охорони здоров’я, Міністерство внутрішніх справ, Міністерство юстиції України та інші відомства, у тому числі і місцеві громади.

При цьому ключову роль повинні відігравати родини трудових мігрантів. Кожна сім’я має залишатись головною ланкою у вихованні дитини: забезпечувати їй матеріальні та психолого-педагогічні умови для фізичного, морального й духовного розвитку. Для належного виконання своїх функцій сім’ї мігрантів потребую уваги як на регіональному, так і на державному рівні. Слід упорядкувати статистику сімей заробітчан та дітей-трудова мігрантів для чіткої координації роботи з ними; налагодити міжнародну співпрацю з державами місцем перебування мігрантів-українців; покращити нормативно-правову базу захисту та охорону праці мігрантів на основі укладення міжнародних договорів у сфері цього питання[4, с.153].

Для підтримки дітей, які опинилися у складних соціально-психологічних умовах, варто використовувати роботу психологічних центрів, соціальні служби, де можна отримати професійну допомогу. Полегшити соціальне сирітство у селах та невеликих містечках можливо, зокрема, шляхом покращення роботи соціальних служб, роботи їх соціальної інфраструктури, створити на базі шкіл, гімназій, коледжів центри психолого-соціальної допомоги дітям трудових мігрантів, створення громадських організацій, які б допомагали у подоланні проблем сімейної міграції. Не менш важлива у даному питанні повинна бути роль територіальних громад та органів місцевого самоврядування, які повинні б слідкувати за виконанням обов’язків осіб, з якими були залишені діти (переважно це бабусі, дідусі, інші родичі, сусіди), вели б облік сімей-мігрантів. Так само не мала роль у даному питанні слід приділити навчальним закладам, які є первинними у даному питанні, адже педагогічні

працівники перші, хто помічає проблеми та емоціональні зміни у поведінці дітей, тому у даному випадку варто б було створити певні курси для педогогів для підвищення їх соціальної грамотності у сфері цього питання. [3, с.186].

Для ефективно вирішити проблеми дітей мігрантів, слід забезпечити повноцінну реалізація різних напрямів внутрішньої та зовнішньої політики держави. У середині lth;fdb – це політика реформи оплати праці (як засіб кардинального зменшення економічної міграції), політика створення нових робочих місць, політика уніфікації національного пенсійного забезпечення із системами інших держав, розробка й реалізація загальнодержавної програми дій щодо захисту прав і свобод трудових мігрантів за кордоном; політика сприяння місцевим органам влади спільно з органами юстиції, освіти, науки та іншими зацікавленими відомствами у внесенні проектів змін і доповнень у нормативно-розпорядчі акти України щодо посилення виховної роботи у середовищі дітей мігрантів.

У зовнішній політиці української держави особливого значення набуває робота у сфері укладення міждержавних угод про визнання освітнього, кваліфікаційного рівня мігрантів з України; легалізації перебування мігрантів і доступу до соціального пакету у країні перебування; уніфікація пенсійного забезпечення; створення навчальних закладів з можливістю вивчення рідної мови; сприяння поширенню практики створення нових типів соціальних закладів для дітей, дитячих містечок, центрів соціально-психологічної реабілітації безпритульних дітей, центрів матері та дитини, соціальних гуртожитків і т. п.; сприяння організації дозвілля дітей трудових мігрантів, у т. ч. шляхом створення гуртків і клубів спортивного, скаутського, мистецького та іншого спрямування; підвищення якості підготовки фахівців (місцевих громад, працівників школи, соціальної служби.), які б могли виступати авторитетом для дітей трудових мігрантів. [5, с. 23]

У сфері сімейного законодавства, на нашу думку, доцільно б було Главу 19. Опіка та піклування над дітьми Сімейного кодексу України [2] доповнити статтею про можливість встановлення, так званого тимчасового піклування чи опікунства над дитиною, на час відсутності батьків. Це б допомогло забезпечити права дітей, та зобов'язати належним чином виконувати покладені обов'язки за наглядом за дитиною та мали б у випадках необхідності можливість законного представництва прав та інтересів дітей, у тих чи інших органах влади, бо дефакто родичі з якими переважно залишають, або ж які наглядають за дітьми позбавлені такого права. У при цьому непоодинокими є випадки не виконання усної домовленості з батьками про догляд за дітьми, та використання коштів надісланих батьками не за цільовим спрямуванням. Також для забезпечення як прав дітей, батьків, та осіб, з якими будуть залишені діти, під час розгляду справи у окремому провадженні про встановлення тимчасової опіки, варто укласти угоду про надання послуг між опікунами(піклувальниками) про їхні взаємні права та обов'язки.

Отже, для ефективного вирішення проблем сучасної української міграції необхідно належним чином удосконалити та модернізувати трудове законодавство, забезпечити безпечні умови, гідний рівень оплати, який би відповідав професійним якостям працівника та збільшення кількості робочих місць, які б відповідали умовам належності та безпечності праці.

Список використаних джерел:

1. Про зовнішню трудову міграцію: Закон України від 05 листопада 2015 року // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 49-50. – Ст. 463.
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 року// Відомості Верховної Ради України. – 2002. - № 21-22. - ст.135.
3. Воронин В. Особливості процесів трудової міграції та розвиток імміграційної політики в країнах Західної Європи в період 60–80 років. Зарубіжний досвід соціально-економічної політики і проблеми зовнішньоекономічних зв'язків. – К., 1993. –260 с.
4. Двіжова О. В. Засоби корекції емоційно-почуттєвої сфери дітей та підлітків із дистантних сімей / О. В. Двіжова, М. І. Тятяник. – Чернівці: Рута, 2006. – 214 с.
5. Святненко Г. В. Батьки і діти: соціальне самопочуття дітей в українських сім'ях / Г. В. Святненко, Л. С. Волинець. – К.: Логос, 2000. – 92 с.

Катерина Пилипенко

Студентка II курсу
юридичного факультету.
Національний авіаційний університет
(м. Київ, Україна)

наук. керівник: Ірина Толкачова

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри конституційного і адміністративного права.
Національний авіаційний університет
(м. Київ, Україна)
sharm05@ukr.net
ORCID: 0000-0003-3545-1496

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ

Як об'єкт дослідження міграція населення залучала і продовжує залучати вчених з усіх галузей науки. Ще з давніх часів міграція відігравала величезну роль в історії людства, а саме з нею пов'язані процеси заселення нових територій, розвитку продуктивних сил, освіти, а також змішування рас, народів і мов. Перший хто став розглядати дане поняття з наукової точки зору, був англійський учений Е. Равенштейн, він інтерпретував міграцію як безперервний процес зміни місця проживання людини [1, с. 169]. Сьогодні ця тема продовжує цікавити багатьох дослідників у даній галузі, адже міграція населення безпосередньо впливає на всі сфери життя суспільства, а також вона спрямована й на підтримку демографічного балансу, як окремого регіону, так і країни в цілому [2].

Необхідно зазначити, що розвиток міграції є не менш важливим компонентом демографічного розвитку, ніж смертність і народжуваність.

Із спектру демографічних проблем в Україні слід виділити актуальні сьогодні питання погіршення якості населення, такі як: значне падіння народжуваності і підвищення смертності, зміни у шлюбно-сімейній структурі, від'ємне сальдо міграції і стан здоров'я. В останні роки простежується поступове поліпшення демографічної ситуації, тенденції якої ще недостатньо вивчені. На основі аналізу статистичних, фондових, літературних і картографічних даних, спробуємо розкрити особливості сучасної демографічної ситуації [2].

Низький рівень народжуваності, поряд з високою смертністю, посилюють негативні зміни в статеві-віковій структурі населення. Відзначимо, що в 2019 р. чоловіків померло на 10,8 % більше, ніж жінок. Основною особливістю змін вікового складу регіону залишається зменшення кількості дітей. Підвищення розміру одноразової допомоги при народженні дитини, сприяло поступовому збільшенню народжених (на 350 осіб за останні три роки). На нашу думку, переміщення населення в межах регіонів та країни загалом має як позитивні, так і негативні наслідки. Мобільність населення по території країни дозволяє збалансувати ситуацію на ринку праці, забезпечити громадян робочими місцями. Одночасно регіони втрачають не лише некваліфіковану робочу силу, а й висококваліфікованих спеціалістів, що є негативним моментом. Через переміщення населення до центрів стабільного розвитку скорочується кількість сільського населення, що призводить до занепаду сільського господарства. Останнє, на нашу думку, є найпроблемнішою частиною і потребує вжиття заходів щодо повернення молоді до села. Це дозволить вирішити ряд соціально-економічних проблем. Зокрема, зайнятості населення, в тому числі молоді, забезпечення доступним житлом для громадян (вартість якого значно нижча від вартості у великих містах), покращення показників продовольчої безпеки країни через розвиток сільськогосподарської продукції у межах країни [3].

Можна констатувати, що в Україні міграція розвивається ірраціонально та дуже суперечливо. Глобалізація є тим фактором, що призводить до кризи держави як повноправного суб'єкта управління, який здатний контролювати переміщення людей [4, с. 94]. Аналізуючи процес еміграції, хочемо зауважити, що дане явище є великою проблемою для країни. Хоча ефект від неї має і частково позитивні наслідки. Так, до позитивних наслідків можна віднести:

- зменшення рівня зареєстрованого та прихованого безробіття на ринку праці;
- надходження інвестицій до України та покращення матеріального стану населення;
- можливість реалізувати свій потенціал.

Добровільне переміщення населення у межах регіону дозволяє забезпечити відповідними кадрами місцевості, у яких є попит на них. На нашу думку, це є позитивним моментом, оскільки відбувається збалансування кваліфікованого населення між районами.

Процес трудової міграції в Україні має тенденцію до зростання. Це пояснюється тим, що молодим спеціалістам важко знайти достойну роботу у сфері їх діяльності, що є дуже великою проблемою в нашій країні. Слід зауважити, що негативні наслідки є суттєвими, а саме втрата високваліфікованих спеціалістів, яка веде за собою додаткові витрати з бюджету на підготовку нових. І звісно, з відтоком розумних людей значних проблем зазнає економіка держави, оскільки відсутні основні кадри, які розвивають усі сфери економіки. Тому при такій ситуації спостерігається значний спад темпів економічного зростання.

Список використаних джерел:

1. Ravenstein E. G. The Laws of Migration. *Journal of the Royal Statistical Society*. 1885. Vol. 48. P. 167–227.
2. Матвіїшин Є. Г. Визначення коефіцієнтів вибуття населення в Україні та Львівській області для побудови моделі відтворення людських ресурсів. *Демократичне врядування: Електронне наукове фахове видання*. ЛПІДУ НАДУ. 2011. № 7. URL: <http://www.lvivacademy.com/visnik7/fail/matvijishyn.pdf>.
3. Сучасні міграційні процеси: світові тенденції, європейські та українські особливості. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/politics/2007/69-56-19.pdf>.
4. Толкачова І. А. Особливості міграційних процесів в Україні. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2016. № 3. С. 90-94.

Каріна Скубак

Студентка II курсу (магістр)

Сумської філії

Харківського національного
університету внутрішніх справ

(м. Суми, Україна)

наук. керівник: Яна Садикова

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри юридичних дисциплін.

Сумська філія

Харківський національний
університет внутрішніх справ

(м. Суми, Україна)

sadykovaym@gmail.com

ORCID 0000-0002-2841-8324

**ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВА НА КОРИСТУВАННЯ ЖИЛИМИ ПРИМІЩЕННЯМИ
ТРУДОВИМИ МІГРАНТАМИ УКРАЇНИ**

Сучасна економічна ситуація в нашій державі змушує багатьох громадян України від'їжджати за кордон задля тимчасового працевлаштування. Література присвячена правам трудових мігрантів з України і їх захисту, в основному присвячена саме захисту трудових прав [1] і, переважним чином, робить акцент на аналізі норм та документів міжнародно-правового характеру [2, 3]. Водночас поза увагою залишаються питання захисту житлових, сімейних, земельних прав, які були набуті трудовими мігрантами до їх виїзду на роботу до іншої держави, однак через тривалу відсутність в Україні можуть бути втрачені.

Вихідними даними для дослідження стали рішення судів загальної юрисдикції у справах про визнання особи такою, що втратила право користування жилим приміщенням. Так, у справі, що розглядалася Солонянський районний суд Дніпропетровської області, Позивач звернувся до суду з позовом до відповідачки про визнання особи такою, що втратила право на користування жилим приміщенням, посилаючись на те, що в квітні 1992 році виконкомом Солонянської селищної ради його сім'ї було виділено в користування квартиру, де він проживав разом зі своєю дружиною та сином. 30 травня 1996 року за рішенням суду Дніпропетровської області їх шлюб з Відповідачкою було розірвано, а їх син помер у липні 2006 року.

В 2003 році Відповідачка забрала з квартири свої особисті речі та виїхала за кордон України до Італії працювати хатньою робітницею де працює і проживає до часу подання позову. Після смерті сина Відповідачка періодично приїздить на могилу сина, який похований на кладовищі в смт, але у спірній квартирі не проживає, а тільки періодично її відвідує. Позивач посилався на те, що спірна квартира не приватизована, знаходиться у власності територіальної громади Солонянської селищної ради, на балансі КП «Солонянського житлового комунального управління», особисті рахунки та договори на утримання спірної квартири відкриті і зареєстровані на нього і він особисто сплачує всі комунальні послуги [4].

Одним з питань, що стало предметом дослідження суду, було питання про можливість обґрунтування поважної причини відсутності відповідача за місцем реєстрації, а саме місцем роботи за кордоном. Відповідно до ст. 71 ЖК України при тимчасовій відсутності наймача або членів його сім'ї за ними зберігається жила приміщення протягом шести місяців. Якщо наймач або члени його сім'ї були відсутні з поважних причин понад шість місяців, цей строк за заявою відсутнього може бути продовжено наймодавцем, а в разі спору - судом. Жила приміщення зберігається за тимчасово відсутнім наймачем або членами його сім'ї понад шість місяців, зокрема, у випадках: тимчасового виїзду з постійного місця проживання за умовами і характером роботи або у зв'язку з навчанням (учні, студенти, стажисти, аспіранти тощо), у тому числі за кордоном, - протягом усього часу виконання цієї роботи або навчання. Однак, встановивши, що відповідач не залишали місце реєстрації понад шести місяців і зваживши, що не має значення причина відсутності, якщо остання не перевищила шість місяців, не надав відповіді на питання про необхідність зберігати право на користування житловим приміщенням за трудовим мігрантом.

На це питання можна надати дві кардинально протилежні відповіді. Перша - не на користь інтересів трудового мігранта і може бути обґрунтована тим, що щодо роботи за кордоном особа приймає самостійне рішення, а не направляє роботодавцем, тому такі особи не належить до осіб, що відсутні за місцем проживання з поважних причин. Інша позиція полягає в тому, що працевлаштування за кордоном може бути визнано поважною причиною, якщо є інші обставини, які вказують на те, що особа має інтерес до збереження права проживання у відповідному житлі. Це може бути участь у оплаті комунальних платежів, здійснення ремонту, вирішення інших питань, пов'язаних з утриманням та охороною житла тощо. Зрозуміло, що друга викладена позиція є компромісною, однак зважаючи на визнані в Україні принципи справедливості та розумності, вбачається, що вона є виваженою та справедливою і для трудового мігранта, який змушений їхати працювати за кордон, і для особи, яка проживає у житловому приміщенні та бажає визнати мігранта таким, що втратив право проживати у житловому приміщенні. Окрім того, однозначний та чітко визначений підхід до вирішення цього питання, буде позитивно впливати на рівень правової визначеності в Україні та сприятиме захисту житлових прав трудових мігрантів.

Список використаних джерел:

1. Лісовська М. Захист прав трудових мігрантів: європейський досвід. Матеріали регіональної науково-практичної конференції «Європейські та міжнародні підходи до захисту прав людини» (м. Київ, 7 квітня 2017 р.). С. 73-77
2. Сергєєв Ю. Міжнародно-правовий статус трудящих-мігрантів. Юридична Газета. 2018. № 49. С. 36 – 37.
3. Садикова Я. М., Бондарев В.В. Передумови впливу міграції на правосвідомість і правову поведінку українських трудових мігрантів. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2020. № 1. С. 15-21
4. Рішення Солонянський районний суд Дніпропетровської області від 16 травня 2016 року у справі № 192/65/16-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57770611>

Юлія Шиян

Студентка II курсу
юридичного факультету.
Національний авіаційний університет
(м. Київ, Україна)

наук. керівник: Ірина Толкачова

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри конституційного і адміністративного права.
Національний авіаційний університет
(м. Київ, Україна)
sharm05@ukr.net
ORCID: 0000-0003-3545-1496

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі державотворення міграція стала важливим елементом переміщення людей у багатьох країнах світу. Міграційні процеси потребують постійного і належного контролю з боку органів державної влади.

Міграція – це закінчений вид територіального переміщення (переселення), супроводжується зміною постійного місця проживання, при якому відбувається з'єднання місця проживання з місцем докладання праці, навчання чи іншої діяльності в одному населеному пункті [1, с.16].

На цей час пріоритетами міграційної політики є: сприяння економічному та демографічному зростанню, соціальному та культурному розвитку; виконання міжнародних зобов'язань з питань біженців, надання їм притулку; відсутність дискримінації, інтеграція мігрантів у суспільство; міжнародна співпраця; стимулювання залучення висококваліфікованих фахівців; сприяння возз'єднанню сімей [2, с. 436].

На нашу думку, міграційна політика – це комплекс заходів, що стосуються сфери державного управління і включають процес прийняття рішень, який врегульований правовими нормами, контрольований представницькою владою і спрямований на впорядкування міграційних проблем. Тобто міграційна політика є сукупною частиною напрямів зовнішньополітичної, економічної, демографічної, соціально-інтеграційної, соціально-культурної, правової та іншої діяльності держави.

Сучасні міграційні тенденції істотно впливають на формування національної політики. Так, в умовах глобалізації основною тенденцією в міжнародних відносинах стала міграція робочої сили. Вона зумовлена різними чинниками, які набувають дедалі більшого поширення не тільки в Україні, а й у світі [3, с. 90].

В Україні міграційні процеси набувають розповсюдженого характеру на фоні високого рівня безробіття, економічної кризи, військових дій на сході України та анексії Криму. Усе це спричинило масову трудову міграцію населення. Декілька років тому в Україні була відсутня правова база з питань трудової міграційної політики, а документи, які діяли у сфері трудової міграції не створювали чітких механізмів для реалізації міграційної політики в галузі трудових відносин. Важливим законодавчим актом, що закріплює права трудових мігрантів і членів їхніх сімей, містить організаційні засади щодо переміщення, працевлаштування й соціального захисту громадян України, які працюють за кордоном та передбачає формування і реалізацію єдиної державної політики у сфері зовнішньої трудової міграції, є Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» [4].

Головна роль щодо врегулювання міграційних процесів в нашій державі належить Конституції України. Так, ст. 92 Основного Закону закріплює, по-перше, що винятково законами визначаються основи регулювання демографічних і міграційних процесів; по-друге, винятково законами встановлюються порядок утворення і функціонування вільних та інших спеціальних зон, що мають міграційний режим, відмінний від загального. Конституція гарантує мігрантам захист їх прав, свободу пересування і вибору місця проживання в межах України (ст. 33). Ці положення доповнюються правами й обов'язками, що безпосередньо стосуються іноземців і викладені у ст. 26 Основного Закону [5].

Серед законів, які безпосередньо регулюють міграційні процеси, варто вказати Закон України «Про імміграцію», що визначає умови і порядок імміграції в Україну іноземців та осіб без громадянства. Відповідно до даного Закону іммігрантом вважається іноземець чи особа без

громадянства, що отримав дозвіл на імміграцію і прибув в Україну на постійне проживання, або, перебуваючи в Україні на законних підставах, отримав дозвіл на імміграцію і залишився в Україні на постійне проживання [6].

Важливим нормативно-правовим актом, що регулює питання міграції в державі є Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту». Статус біженця в Україні може отримати іноземець, який внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, національності, ставлення до релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань, змушений залишити територію держави, громадянином якої він є (або територію країни свого постійного проживання), і не може або не бажає користуватися захистом цієї держави, внаслідок зазначених побоювань. Відповідно до Закону, статус біженця не надається, якщо іноземець прибув з держави, де він міг отримати притулок. Це положення не поширюється на осіб, для яких передбачений спрощений порядок отримання українського громадянства, тобто на вихідців з України та їхніх нащадків [7].

Ще одним важливим законодавчим актом, який стосується даного питання є Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства». Відповідно до цього Закону іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України [8].

Серед законів, які безпосередньо забезпечують врегулювання міграційних процесів, слід також назвати Закон України «Про порядок виїзду і в'їзду в Україну громадян України». Цей Закон надає право вільного виїзду за кордон та повернення на батьківщину всім громадянам України, виключає будь-які обмеження прав громадян, які виїжджають за кордон на тимчасове або постійне проживання [9].

Отже, міграційна проблема є глобальною. Однією з актуальних проблем сучасної системи конституційно-правового регулювання міграційних процесів є необхідність у консолідації інтересів держави, її громадян та мігрантів. Крім того, міграційний процес потребує постійних змін щодо прав та обов'язків іммігрантів, емігрантів, біженців та осіб без громадянства, а також визначення механізму захисту українських громадян в процесі трудової міграції з боку України.

Список використаних джерел:

1. Адміністративно-правове регулювання міграційних процесів: навч. посіб / С. М. Алфьоров та ін. Дніпро, 2012. 326 с.
2. Ворона Д. М. Порівняльно-правовий аналіз міграційного законодавства розвинених держав світу. Збірник наукових праць Держава і право. Юридичні і політичні науки. 2012. Випуск 55. С. 435–442.
3. Толкачова І. А. Особливості міграційних процесів в Україні. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2016. № 3. С. 90–94.
4. Про зовнішню трудову міграцію: Закон України від 05.11.2015р. №761-VIII. Дата оновлення: 27.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/761-19> (дата звернення: 15.10.2020)
5. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
6. Про імміграцію: Закон України від 07.06.2001р. № 2491-III. Дата оновлення 18.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2491-14> (дата звернення: 15.10.2020).
7. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011р. №3671-VI. Дата оновлення: 03.03.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3671-17> (дата звернення: 15.10.2020).
8. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 р. №3773-VI. Дата оновлення: 18.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3773-17> (дата звернення: 15.10.2020).
9. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України від 21.01.1994 р. №3857-XII. Дата оновлення: 28.08.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3857-12> (дата звернення: 15.10.2020).

Наукове видання

**Правові виклики сучасності: міжнародна міграція в умовах
глобалізації**

МАТЕРІАЛИ

I Міжнародної науково-практичної онлайн конференції

23 жовтня 2020 року
м. Чернівці

Комп'ютерна верстка: Осадчук Т.В.

Контакти:

Кафедра приватного права
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Адреса: 58000, м. Чернівці, вул. Університетська, 19
Тел. +38 (0372) 58-47-58
Електронна адреса: privatelawdep@chnu.edu.ua

Підписано до друку 20.11.2020. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Друк різнографічний. Умов.-друк. арк. 12,9.
Обл.-вид. арк. 13,9. Зам. 3-009п.
Видавництво та друкарня Чернівецького національного університету.
58012, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2.
e-mail: ruta@chnu.edu.ua тел. (0372) 58-48-30

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 891 від 08.04.2002.